

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το θέμα της παρούσας διπλωματικής εργασίας ανατέθηκε από τον κ. Μπακογιάννη Ευθύμιο στον οποίο εκφράζω τις θερμότερες ευχαριστίες για την πολύπλευρη υποστήριξη και τις πολύτιμες υποδείξεις του κατά τη διάρκεια της συγγραφής καθώς και για το χρόνο που αφιέρωσε.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω από το Δήμο Ιλίου την κα Γαλάνη Λίτσα και από τον ΑΣΔΑ τον κ. Διαμαντόπουλο Μόσχο για την βοήθεια και τις πολύτιμες παρατηρήσεις τους ειδικά στο στάδιο της έρευνας για το Πάρκο Αντώνης Τρίτσης.

Τέλος θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την οικογένειά μου για την ηθική, ψυχολογική και οικονομική υποστήριξη κατά τη διάρκεια των σπουδών μου. Ιδιαίτερος ευχαριστώ τη φίλη μου Λίτσα για την κατανόηση και την υποστήριξη που μου παρείχε τους τελευταίους μήνες.

Αθήνα, Ιούλιος 2015

Πίνακας περιεχομένων

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
1.1. ΓΕΝΙΚΑ	7
1.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	10
ΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΧΩΡΟΙ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	10
2.1. ΠΟΛΙΣ: ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	10
2.2. ΑΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΧΩΡΟΙ	11
2.3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ..	13
2.3.1. Η ιστορική εξέλιξη της πόλης	13
2.3.2. Εισαγωγή στην ιστορική διερεύνηση των υπαίθριων χώρων	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	23
ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ	23
3.1. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ.....	23
3.1.1. Σωματική και ψυχική υγεία του ανθρώπου.....	24
3.1.2. Παιδικό παιχνίδι.....	26
3.1.3. Εκπαίδευση	28
3.1.4. Κοινωνική συνοχή	28
3.1.5. Σεβασμός και ανάδειξη της ιστορικής κληρονομιάς	28
3.1.6. Συμμετοχή στην πολιτιστική κληρονομιά	29
3.1.7. Βελτίωση της αισθητικής εικόνας του τοπίου	29
3.1.8. Αναψυχή.....	29
3.2. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΟΦΕΛΗ.....	30
3.2.1. Τουριστική ανάπτυξη	31
3.2.2. Οικονομική ανάπτυξη	32
3.2.3. Αύξηση της αξίας ακινήτων.....	32
3.2.4. Απασχόληση του ανθρώπινου δυναμικού.....	33
3.3. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ.....	34
3.3.1. Μικροκλίμα	34
3.3.2. Ατμοσφαιρική ρύπανση	36

3.3.3. Ηχορύπανση	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	39
ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ	39
4.1. ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΑΡΚΑ.....	39
4.2. ΠΛΑΤΕΙΕΣ	40
4.3. ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΙ ΧΩΡΟΙ.....	42
4.4. ΑΓΟΡΕΣ.....	43
4.5. ΔΡΟΜΟΙ	43
4.6. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΧΑΡΕΣ	44
4.7. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ ΑΝΟΙΧΤΟΙ ΧΩΡΟΙ	45
4.8. GREENWAYS	45
4.9. ΑΣΤΙΚΗ ΕΡΗΜΟΣ	46
4.10. ΑΙΘΡΙΕΣ/ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ	46
4.11. ΑΤΥΠΟΙ ΧΩΡΟΙ-ΧΩΡΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ.....	46
4.12. ΠΡΟΚΥΜΑΙΕΣ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	48
ΔΙΕΘΝΗ ΠΑΡΚΑ.....	48
5.1. HYDE PARK, ΛΟΝΔΙΝΟ.....	48
5.1.1. Σημασία και βιωσιμότητα του Hyde Park	50
5.1.2 Συμπέρασμα.....	55
5.2. CENTRAL PARK, ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ.....	55
5.2.1. Δημιουργία του πάρκου.....	55
5.2.2. Ιστορική αναδρομή σχεδιασμού του Πάρκου	56
5.2.3. Το πάρκο σήμερα και οι άξονες βιωσιμότητάς του.....	59
5.2.4. Συμπέρασμα.....	60
5.3. ΠΑΡΚΟ VILLA BORGHESE, ΙΤΑΛΙΑ	60
5.3.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	60
5.3.2. Σημερινή κατάσταση του πάρκου και βιωσιμότητά του	63
5.3.3. Συμπέρασμα.....	63
5.4. ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ UNIVERSAL STUDIOS, ΣΕΝΤΟΖΑ, ΣΙΓΚΑΠΟΥΡΗ.....	63
5.4.1. Έκταση και ιστορία του πάρκου.....	64
5.4.2. Βιωσιμότητα του πάρκου.....	65
5.4.3. Συμπέρασμα.....	67
5.5. ECOPARK, ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ	67

5.5.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	67
5.5.2. Βιωσιμότητα του πάρκου	69
5.5.3. Συμπέρασμα	70
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	71
ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΡΚΑ.....	71
6.1. ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ (ΣΥΝΤΑΓΜΑ).....	71
6.1.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	71
6.1.2. Οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα του Εθνικού Κήπου ...	75
6.2. ΤΟ ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ	76
6.2.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	76
6.2.2. Βιωσιμότητα του Πεδίου του Άρεως	79
6.3. ΠΑΡΚΟ ΣΚΟΠΕΥΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ.....	80
6.3.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	80
6.3.2. Βιωσιμότητα του πάρκου	81
6.4. ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ ΙΟΥΛΙΑΣ & ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ν. ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ.....	82
6.4.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	82
6.4.2. Βιωσιμότητα του Κήπου.....	84
6.5. ΑΛΣΟΣ ΑΙΓΑΛΕΩ	85
6.5.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή	85
6.5.2. Κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα του Άλσους Αιγάλεω .	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7	89
ΠΑΡΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ, «ΠΥΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ»	89
7.1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	89
7.2 ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ	94
7.3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	94
7.4. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ.....	95
7.4.1. Πανίδα	95
7.4.2. Χλωρίδα.....	95
7.4.3. Οι λίμνες του Πάρκου.....	98
7.4.4. Εγκαταστάσεις.....	100
7.4.5. Χαρακτηριστικά σημεία του Πάρκου	102
7.4.6. Εκπαιδευτικές δράσεις εντός του Πάρκου.....	108
7.5. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8	113

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	113
8.1. ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	113
8.2. ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	113
8.3. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	114
8.4. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ	114
8.5. ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ.....	115
8.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	115
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	117
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	130

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι υπαίθριοι χώροι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης ζωής αφού έχουν τη δυνατότητα να προσφέρουν πολλά οφέλη επηρεάζοντας έτσι την καθημερινότητά της. Αξιοσημείωτη είναι η εξελικτική τους πορεία στη διάρκεια του χρόνου, αφού έχουν υποστεί αλλαγές στη μορφή και στο είδος ανάλογα με τις ανάγκες και τις συνθήκες που επικρατούν την εκάστοτε χρονική περίοδο. Αντίστοιχα ποικίλλει και η κατηγοριοποίηση των αστικών υπαίθριων χώρων, καθώς αυτή πραγματοποιείται με βάση τις ανθρώπινες ανάγκες έτσι ακριβώς όπως έχει επισημανθεί από τον Marc Francis στο έργο του *Urban Open Space: Designing for User Needs*.

Η συγκεκριμένη εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτση» αφού προηγουμένως πραγματοποιήθηκε η μελέτη της οικονομικής βιωσιμότητας πέντε μητροπολιτικών πάρκων του κόσμου και αντίστοιχων πάρκων της ευρύτερης περιοχής της Αττικής. Στη συνέχεια επισημαίνονται τα προβλήματα και οι ελλείψεις που αντιμετωπίζει το Πάρκο Τρίτση, ενώ στο τέλος ακολουθούν προτάσεις βελτιστοποίησης των ήδη υπάρχουσών υποδομών ή δημιουργίας νέων, με γνώμονα τις καλές πρακτικές συγκεκριμένων μητροπολιτικών πάρκων του κόσμου, ώστε να μπορέσει το Πάρκο Τρίτση να επιβιώσει και στη συνέχεια να αναπτυχθεί περαιτέρω.

ABSTRACT

Urban open spaces are an integral part of human life since they have the potential to offer many benefits affecting everyday life. Remarkable is their evolutionary course over time as changes have occurred in their form and type according to the needs and circumstances of the time period. Likewise the classification of urban open spaces varies as determined by the human needs, exactly in the way pointed out by Mark Francis in his work *Urban Open Space: Designing for User Needs*.

Following the study of the economic sustainability of five metropolitan parks in the world and five parks in the wider area of Attica, this paper focuses on the study of the Antonis Tritsis' Park. Next this paper also depicts the problems and shortcomings which the Tritsis' Park faces. Finally solutions are proposed in order to optimize the existing infrastructure or create a new one, based on the good practices of the five metropolitan parks in the world in order to ensure the survival and further development of the Antonis Tritsis' Park.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η ανάδειξη του ρόλου των μητροπολιτικών πάρκων σε πόλεις του κόσμου με αφορμή τη μελέτη περίπτωσης του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης». Οι βασικές μεθοδολογικές αρχές συνίσταται στον προσδιορισμό και καθορισμό των ερωτήσεων μελέτης, στην επιλογή και στον προσδιορισμό συγκεκριμένης υπόθεσης και ανάλυσης δεδομένων, στην προετοιμασία συλλογής δεδομένων, στην επιλογή σχετικών στοιχείων, στην αξιολόγηση και ανάλυση δεδομένων, και τέλος στην προετοιμασία της σχετικής έκθεσης καθώς και τη διατύπωση χρήσιμων συμπερασμάτων.

1.1. ΓΕΝΙΚΑ

Η μεθοδολογία που ακολουθείται στην παρούσα εργασία στηρίζεται στη μελέτη περιπτώσεων, οι οποίες κατά γενική παραδοχή αποτελούν ένα συμπληρωματικό στοιχείο σε όλα τα στάδια μιας έρευνας, αφού διακρίνονται από τη δυνατότητα να μεταφέρουν τα πραγματικά παγκόσμια ζητήματα και αποτελέσματα σε σχετικά συστήματα. Σε ευρεία χρήση από τη δεκαετία του 1980, διακρίνεται με βασικό χαρακτηριστικό της τη δυνατότητα εμπλοκής που δίνεται σε κάθε ενδιαφερόμενο στη διαδικασία σχεδιασμού ώστε να κατανοεί όσο γίνεται καλύτερα τις καταστάσεις της πραγματικής ζωής.

Ως γνωστόν κύριος στόχος της μελέτης περιπτώσεων είναι η εξέταση ζητημάτων που αφορούν την εκπαίδευση, την έρευνα και τον σχεδιασμό στις αστικές μελέτες. Ως μεθοδολογία στηρίζεται επίσης σε οδηγούς καλής πρακτικής και στη χρησιμότητά τους σε σχέση με τον προγραμματισμό και τον σχεδιασμό χωρικών πολιτικών εστιάζοντας στην αλληλεπίδραση ερευνητών-σχεδιαστών και ενδιαφερόμενων μελών.

Η μελέτη περιπτώσεων βοηθάει στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που αφορούν τον εντοπισμό και την αναγνώριση του προβλήματος, την κατανόηση και ερμηνεία των δεδομένων, την κατανόηση και αναγνώριση παραδοχών και συμπερασμάτων, την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, την κατανόηση και αξιολόγηση των διαπροσωπικών σχέσεων, τη λήψη και άσκηση αποφάσεων, την ανταλλαγή ιδεών και απόψεων και την άρση ή υιοθέτηση αποφάσεων. Ταυτόχρονα όμως αντιμετωπίζει και κάποιες πολυπλοκότητες στο περιβάλλον εργασίας, οι οποίες αφορούν τη χάραξη πολιτικής, θέματα που αφορούν αστικές σχέσεις καθώς και την ιεράρχηση οικονομικών και διοικητικών προβλημάτων.

Συγχρόνως η μελέτη περιπτώσεων κατηγοριοποιείται στα εξής είδη: μελέτη περιπτώσεων στοχοπροσανατολισμένη στην περιγραφή των βασικών στοιχείων μιας κατάστασης, διερευνητική ή πιλοτική μελέτη περιπτώσεων η οποία πραγματοποιείται πριν από τη διερεύνηση σε πραγματικές συνθήκες, συγκεντρωτική μελέτη περιπτώσεων η οποία χρησιμοποιείται για τη συλλογή των ιστορικών στοιχείων που επιτρέπουν την ασφαλή γενίκευση, και τέλος η μελέτη περιπτώσεων που απαντά με υποθετικό τρόπο σε ερωτήσεις για συγκεκριμένα αίτια.

Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στη σε αρχικό στάδιο διατύπωση του ερευνητικού ερωτήματος ώστε να αποφευχθούν άσχετα δεδομένα τα οποία ενδέχεται ωστόσο να

συνδέονται με τη συγκεκριμένη περίπτωση. Ο καθορισμός των κριτηρίων επιλογής είναι κρίσιμος, καθώς η απόκτηση των απαιτούμενων δεδομένων θα πρέπει να διεξάγεται με τρόπο συνοπτικό και επιστημονικά κατάλληλο παρέχοντας έτσι στους εμπειρογνώμονες τη δυνατότητα να επεξεργάζονται συγκεκριμένες πληροφορίες, σχετικές με το αντικείμενο μελέτης.

Γενικά η μελέτη περιπτώσεων χρησιμοποιείται ως ένα δημιουργικό εργαλείο εξήγησης, απόδειξης και πειθούς των υπεύθυνων λήψης αποφάσεων και των ενδιαφερομένων για τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του εκάστοτε προβλήματος. Ο ρόλος της καθίσταται σημαντικός αφού δυνητικά αξιοποιείται ως μέσο κοινωνικής μάθησης καθώς και ως εργαλείο γνώσης για τους επαγγελματίες.

1.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Τα βασικά βήματα που ακολουθήθηκαν στην συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης που αφορά το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εστίασης «Αντώνης Τρίτσης» είναι τρία.

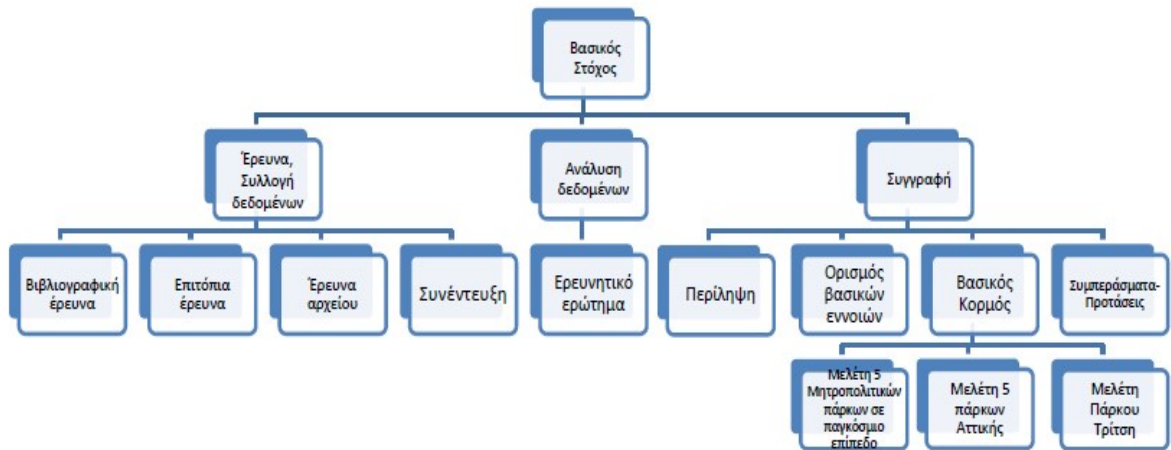
Το πρώτο βήμα αποτελεί η έρευνα. Πιο συγκεκριμένα, η συλλογή δεδομένων που πραγματοποιήθηκε μέσω βιβλιογραφικής, επιτόπιας έρευνας και έρευνας αρχείου, καθώς επίσης και με συνεντεύξεις ή επικοινωνία με άτομα που γνωρίζουν το Πάρκο και την κατάστασή του.

Το δεύτερο βήμα αποτελεί η ανάλυση των απαραίτητων δεδομένων για την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης όπως αυτά ήδη συλλέχθηκαν από το πρώτο στάδιο. Επίσης βασικό στοιχείο της φάσης αυτής αποτελεί και η διατύπωση του ερευνητικού ερωτήματος της συγκεκριμένης μελέτης. Ειδικότερα συγκεκριμενοποιείται ως διερεύνηση του ερωτήματος για τον τρόπο με τον οποίο ένα σύνολο καλών πρακτικών μπορούν δυνητικά να συμβάλουν στην ανάπτυξη του Πάρκου Περιβαλλοντικής Εστίασης «Αντώνης Τρίτσης».

Τρίτο και τελευταίο βήμα αποτελεί η συγγραφή. Αρχικά υπάρχει μια περίληψη η οποία περιλαμβάνει τα βασικά σημεία της υπόθεσης που αναλύθηκαν. Σε δεύτερο στάδιο διατυπώνεται ο ορισμός της πόλης και η ιστορική διερεύνησή της, ο ορισμός των αστικών υπαίθριων χώρων, η ιστορική τους εξέλιξη, οι επιδράσεις τους καθώς και η κατηγοριοποίησή τους. Στο βασικό κορμό παρουσιάζονται πέντε μητροπολιτικά πάρκα σε πόλεις του κόσμου- Central Park, Hyde Park, Villa Borghese, Sentosa και Ecorpark-, πέντε πάρκα της Αττικής- Εθνικός Κήπος, Πεδίον του Άρεως, Πάρκο Σκοπευτηρίου Καισαριανής, Βοτανικός Κήπος και Άλσος Αιγάλεω- και ακολουθεί η αναλυτική μελέτη του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης», που αποτελεί άλλωστε και το βασικό πυρήνα της παρούσας μελέτης. Στο συγκεκριμένο τμήμα η εργασία ενισχύεται από χάρτες και εικόνες. Στο τέλος ακολουθούν προτάσεις με στόχο την αναβάθμιση του Πάρκου με γνώμονα καλές πρακτικές των Μητροπολιτικών Πάρκων σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ συμπεριλαμβάνονται και έξι σχέδια που αποτυπώνουν την υπάρχουσα κατάσταση όπως επίσης και τις προτεινόμενες αλλαγές ή προσθήκες σε επίπεδο υποδομών και παρεμβάσεων.

Διάγραμμα δομής

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΥΠΑΙΘΥΡΟΙ ΧΩΡΟΙ: ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1. ΠΟΛΙΣ: ΜΙΑ ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η έννοια της πόλης παραπέμπει στον αστικό συνοικισμό ο οποίος αποτελείται από ένα σύμπλεγμα δημόσιων και ιδιωτικών κτιρίων, τα οποία χωρίζονται ή συνδέονται μεταξύ τους με δρόμους, πάρκα και πλατείες, και ο οποίος κατοικείται από έναν σημαντικό αριθμό ανθρώπων (*Έγχρωμη Δομή Εγκυκλοπαίδεια*, τόμος 13, σ.208-212). Πριν από την οικιστική οργάνωσή τους οι άνθρωποι αναγκάζονται συνεχώς να μετακινούνται για να εντοπίσουν το θήραμά τους και να ικανοποιήσουν έτσι τις βιοποριστικές τους ανάγκες, γεγονός που απέτρεπε τη συγκρότηση μόνιμων και οργανωμένων οικιστικών πυρήνων. Με το πέρασμα του χρόνου και έχοντας περάσει στο πολιτισμικό στάδιο της συγκροτημένης κοινωνίας οι άνθρωποι εγκαταλείπουν μικρούς συμβιωτικούς πυρήνες, με αποτέλεσμα ένα μεγάλο ποσοστό κατοίκων να εγκαταλείπει τις κωμοπόλεις στις οποίες ζει και να κατευθύνεται σε διευρυμένου τύπου οικιστικά σύνολα, δηλαδή σε πόλεις, γεγονός που μεταβάλλει συνεχώς το ρόλο τους, προσδίδοντάς τους συγχρόνως και μια ιδιαίτερη σημασία.

Τα πρώτα πραγματικά αστικά κέντρα της κλασικής αρχαιότητας είναι ουσιαστικά μικρές πόλεις-κράτη, η συγκρότηση των οποίων στηρίζεται σε ένα ιδιότυπο πλέγμα οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων, ενώ στις περισσότερες περιπτώσεις οι πόλεις σχηματοποιούνται και αναπτύσσονται γύρω από μια ακρόπολη που περιλαμβάνει συνήθως ένα συγκρότημα θρησκευτικών κτισμάτων. Από την πλευρά τους οι μεσαιωνικές πόλεις, γραφικές από πολεοδομική άποψη, ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες απαιτήσεις της εποχής, με δρόμους στενούς που λειτουργούν ως μέσο άμυνας, προσαρμοσμένους στη μορφολογία του εδάφους και οι οποίοι καταλήγουν στην πλατεία όπου υψώνεται η μητρόπολη και το δημαρχείο ή ο πύργος, εκφράζοντας έτσι το κοινωνικό σύστημα της εποχής.

Οι ριζικότερες μεταβολές πραγματοποιούνται στη Δυτική Ευρώπη τον 19^ο αιώνα με την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Τα βιομηχανικά κέντρα προσελκύουν πολυάριθμους χειρώνακτες και οι πόλεις εξακολουθούν να επεκτείνονται αέναα κατακτώντας τους πράσινους χώρους που προηγουμένως τις περιέβαλλαν. Ο μισός πληθυσμός ζει στις πόλεις και στα μεγάλα αστικά κέντρα, ενώ ο υπόλοιπος, ακόμα και αν συνεχίζει να ζει στα χωριά και στις κωμοπόλεις, εξαρτάται όλο και περισσότερο από τους κατοίκους των πόλεων. Ενδεικτικά, στα 1800 το Λονδίνο είναι η μοναδική πόλη στον κόσμο με πληθυσμό ενός εκατομμυρίου ανθρώπων, ενώ συγκριτικά την ίδια εποχή οι μεγαλύτερες πόλεις συγκεντρώνουν συνολικό πληθυσμό μόνο 20 εκατομμυρίων.¹ Με την πάροδο του χρόνου το ποσοστό των ατόμων που μετακινείται στις πόλεις αυξάνεται συνεχώς εξαιτίας του επιταχυνόμενου ρυθμού της εκβιομηχάνισης και της συνακόλουθης αυξημένης χρήσης-κατανάλωσης ορυκτών καυσίμων ως πρώτης ύλης. Σε ό,τι αφορά στις σύγχρονες μεταβιομηχανικές κοινωνίες ο ρυθμός οικιστικής ανάπτυξης των πόλεων είναι αλματώδης και εκτιμάται ότι μεταξύ 2000 και 2050 το ποσοστό των ανθρώπων που κατοικεί σε αστικές περιοχές, πρόκειται να αυξηθεί από

---

1 Μέχρι το 1900 οι 100 μεγαλύτερες πόλεις του κόσμου είχαν συνολικά πληθυσμό της τάξης των 540 εκατομμυρίων ατόμων, με τα 220 εκατομμύρια από αυτά μόνο στις 20 μεγαλύτερες. (Girardet, 1996).

46,6 έως 69,6%. Η ανάπτυξη των πόλεων έχει ως συνέπεια την αλλαγή της εικόνας της γης και την κατάσταση της ανθρωπότητας (Girardet, 1996).

Η πόλη δεν αποτελείται όμως μόνο από το χώρο ο οποίος είναι οικοδομημένος ή οικοδομήσιμος, αλλά και από τους ανοιχτούς υπαίθριους χώρους στους οποίους ζουν και δραστηριοποιούνται οι κάτοικοί της. Οι ελεύθεροι χώροι πρασίνου αποτελούν δείκτη βιωσιμότητας του αστικού ιστού προσφέροντας τις απαραίτητες συνθήκες ανθρώπινης διαβίωσης. Βελτιώνουν, δηλαδή, την αισθητική εικόνα της πόλης παρέχοντάς της μια ιδιαίτερη ταυτότητα, ενώ συμβάλλουν συγχρόνως στη σωματική και ψυχική υγεία των ανθρώπων, καθώς προσφέρουν εξαιρετικές ευκαιρίες για χαλάρωση και αποκατάσταση από το άγχος της καθημερινότητας. (Purcell et al., 2011). Οι αστικές περιοχές συνιστούν το καθημερινό περιβάλλον για το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού και η ποιότητα του αστικού πρασίνου αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο ως σημαντικός παράγοντας της ποιότητας ζωής της πόλης σύμφωνα με τον Κ. Μπαγινέτα. Ανεξάρτητα από τις οικονομικές συνθήκες που επικρατούν, η ποιότητα ζωής των πόλεων υποβαθμίζεται με την έλλειψη αστικού πρασίνου και της επαφής ατόμων κάθε ηλικίας με το φυσικό περιβάλλον.

2.2. ΑΣΤΙΚΟΙ ΥΠΑΙΘΡΙΟΙ ΧΩΡΟΙ

Εξαιτίας της δραματικής δημογραφικής μετατόπισης προς τις πόλεις, η οποία βρίσκεται σε συνεχή εξέλιξη, δημιουργούνται πολλές αρνητικές επιπτώσεις όπως η ρύπανση του περιβάλλοντος, τα ατυχήματα ή ακόμα και η κλιματική αλλαγή. Αυτό έχει ως συνέπεια οι άνθρωποι να στρέφουν το ενδιαφέρον τους προς υπαίθριους αστικούς χώρους πρασίνου οι οποίοι τους προσφέρουν πολλαπλά οφέλη. Σύμφωνα με τον Α. Αραβαντινό *οι ελεύθεροι αστικοί χώροι περιλαμβάνουν διάφορα είδη κοινόχρηστου πρασίνου (δηλαδή όχι ιδιωτικές πρασιές, ακάλυπτοι οικοπέδων, ακάλυπτοι σχολείων ή άλλες εγκαταστάσεις περιορισμένης χρήσης), όπως π.χ. δημοτικοί και δημόσιοι κήποι, πάρκα, άλση, δάση κλπ. Είναι δυνατό ακόμα να παρουσιαστούν κατά περίπτωση αλές, νησίδες πρασίνου ή άλλες λωρίδες πρασίνου, μέσα σε λοιπές κοινόχρηστες επιφάνειες (όπως σε επιφάνειες κυκλοφορίας, κέντρα κλπ.), εφόσον η συμμετοχή του πρασίνου δεν είναι αμελητέα. Στην κατηγορία αυτή εμφανίζονται συνήθως και οι υδάτινες επιφάνειες, όπως τεχνητές ή φυσικές λίμνες, ποτάμια, χείμαρροι, βιότοποι, βαλτώδεις επιφάνειες, ζώνες, καθώς και το θαλάσσιο μέτωπο συμπεριλαμβανομένων της αιγιαλίτιδας ζώνης (άλλοτε ονομαζόταν χειμέριο κύμα) και της ζώνης παραλίας. Πάντως σε πολλά σχέδια πόλεων του εξωτερικού οι υδάτινες επιφάνειες αποτελούν ξεχωριστή κατηγορία. Τέλος στην ίδια κατηγορία παρουσιάζονται ζωολογικοί και βοτανικοί κήποι, ελεύθεροι χώροι για συγκεντρώσεις, υπαίθριες γιορτές, πανηγύρια, παρελάσεις, περιπάτους, πικ-νικ κ.α., που μπορεί να συνυπάρχουν με τις παραπάνω διακρίσεις πρασίνου και ελεύθερων χώρων, αλλά και με άλλες κατηγορίες χρήσεων. (Α. Αραβαντινός, Πολεοδομικός σχεδιασμός, κεφάλαιο 8, σελίδα 153).*

Σύμφωνα με τον Κ. Μπαγινέτα οι αστικοί υπαίθριοι χώροι, ως βασικά τμήματα του αστικού ιστού με πολυ-λειτουργικό ρόλο, προσλαμβάνουν ποικίλους χαρακτηρισμούς και ιδιότητες στην εξελικτική τους πορεία, όπως ανοιχτοί, ελεύθεροι, υπαίθριοι, χώροι πρασίνου, σε αντίθεση με τους κλειστούς, κτισμένους, στεγασμένους. Στους αστικούς υπαίθριους χώρους εξελίσσεται καθημερινά η αστική υπαίθρια διαβίωση, η πολιτιστική και κοινωνική ζωή και ένα πλήθος δραστηριοτήτων για τους πολίτες. Οι

υπαίθριοι αστικοί χώροι ανέκαθεν αποτελούν σημαντικά κέντρα ενδιαφέροντος, συνεύρεσης των πολιτών, και κοινωνικο-οικονομικών επαφών ή δραστηριοτήτων. Σήμερα αποτελούν αναπόσπαστα τμήματα του αστικού ιστού, συνδέουν το δομημένο περιβάλλον και διαδραματίζουν το ρόλο διόδου μετακίνησης και διαβίωσης για τους πολίτες. Ο χαρακτήρας των πόλεων, οι λειτουργίες τους και το κοινωνικό-πολιτιστικό πλαίσιο που διαμορφώνουν σχετίζεται άμεσα με τη λειτουργία και τη μορφολογική δομή των αστικών υπαίθριων χώρων, οι οποίοι ωστόσο τροποποιούνται ως αποτέλεσμα διαφορετικών αναγκών, κοινωνικών αντιλήψεων, πολιτικών συμφερόντων και προτύπων πολεοδομικής οργάνωσης που επικρατούν σε κάθε ιστορική εποχή.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, το 1986, δίνει και αυτό έναν ορισμό για τους υπαίθριους ανοιχτούς χώρους πρασίνου. *Ο ανοιχτός χώρος είναι βασικό τμήμα της αστικής κληρονομιάς, δομικό στοιχείο της αισθητικής και αρχιτεκτονικής μορφής μιας πόλης, παίζει σημαντικό εκπαιδευτικό ρόλο, είναι οικολογικά αξιόλογος, είναι σημαντικός για την κοινωνική αλληλεπίδραση και την ενίσχυση της κοινωνικής ανάπτυξης, στηρίζει οικονομικούς στόχους και δραστηριότητες. Ο ρόλος του είναι πολύ σημαντικός συνεισφέροντας στις ανάγκες αναψυχής και ελεύθερου χρόνου της κοινωνίας και έχοντας οικονομική αξία στην ενίσχυση του περιβάλλοντος.*

Στο πλαίσιο της συγκεκριμένης προβληματικής αξίζει να σημειωθεί και η άποψη της Μ. Ανανιάδου-Τζημπούλου, σύμφωνα με την οποία η έννοια των υπαίθριων χώρων στηρίζεται στη θεωρία των αντιθέσεων. Αυτό δηλαδή σημαίνει ότι, αφού ο αστικός χώρος χαρακτηρίζεται ως οικειοποιημένος, κωδικοποιημένος που έχει υποστεί χρήσεις, συνθήσεις, ρυθμίσεις, που δεν είναι προπάντων ελεύθερος και σε καμιά περίπτωση κενός, οι υπαίθριοι χώροι είναι ανοιχτοί στις ελεύθερα διαλεγμένες και αυθόρμητες δραστηριότητες, τις μετακινήσεις ή ακόμη την οπτική εξερεύνηση για έναν σημαντικό αριθμό ατόμων στην πόλη. Επομένως παρατηρούνται αντιθέσεις: πράσινοι χώροι-κτισμένοι, υπαίθριοι-στεγασμένοι και ανοιχτοί-κλειστοί.

Ο αστικός υπαίθριος χώρος είναι ουσιαστικά κάθε ανοιχτός δημόσιος χώρος στον οποίο ο κόσμος έχει ακώλυτη πρόσβαση, καθώς επίσης εν γένει κάθε έκταση χωρίς κτίσμα. Περιλαμβάνει το αστικό πάρκο, την παιδική χαρά, την πλατεία, το πεζοδρόμιο, το κοινόχρηστο πλακόστρωτο, ακόμα και τον ποδηλατόδρομο. Συγχρόνως, εξαιτίας του μεγέθους και της σημασίας τους για τη βιωσιμότητα της πόλης, ως υπαίθριοι αστικοί χώροι λογίζονται και οι περιφραγμένες ιδιωτικές ή δημόσιες εκτάσεις πρασίνου, όπως για παράδειγμα ένα μεγάλο παλαιό κτήμα στο εσωτερικό μιας πόλης ή ένα εγκαταλελειμμένο στρατόπεδο. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ως χώροι πρασίνου μπορούν να θεωρηθούν και οι επιφάνειες πρασίνου που λειτουργούν συμπληρωματικά ή συνοδευτικά προς άλλες λειτουργίες, όπως το πράσινο μιας αθλητικής εγκατάστασης, μιας πανεπιστημιούπολης, ενός σχολικού συγκροτήματος, ενός νοσοκομείου, ακόμα κι ενός αρχαιολογικού χώρου. Ιδιαίτερη σημασία για τη διαμόρφωση του αστικού περιβάλλοντος αποτελούν και οι ιδιωτικοί ακάλυπτοι χώροι των οικοπέδων, που υφίστανται υποχρεωτικά για τον αερισμό και τον φωτισμό των κτιρίων και δεν είναι προσβάσιμοι σε όλους.²

---

2 Βλέπε Το αστικό πράσινο και η διαχείρισή του από τους ΟΤΑ (Δ. Μέλισσας και ομάδα εργασίας)

Σύμφωνα με τον Ι. Μαθιουδάκη οι ελεύθεροι χώροι πρασίνου αποτελούν βασικό στοιχείο της ορθολογικότητας του πολεοδομικού σχεδιασμού. Μέσω της έκτασης και της διάταξης των παρεμβολών του φυσικού περιβάλλοντος στον αστικό χώρο, διαμορφώνεται η φυσιογνωμία των οικισμών, επιπλέον όμως, και χάριν των κοινόχρηστων χώρων, επιτυγχάνονται οι ρητοί στόχοι της παραγράφου 2 του άρθρου 24 του Συντάγματος, που προβλέπει τη θεραπεία των κοινών αναγκών, τη λειτουργικότητα και την αισθητική των πόλεων.

Εν κατακλείδι οι αστικοί υπαίθριου χώροι αποτελούν πόλο έλξης για πολιτιστικές, κοινωνικές, αλλά και ψυχαγωγικές ασχολίες, με το Δανό πολεοδόμο Jan Gehl να προσδίδει στους χώρους αυτούς το χαρακτηρισμό «η ζωή ανάμεσα στα κτίρια» (Gehl, 1987). Είναι ο τρίτος τόπος, χώροι δηλαδή που φιλοξενούν τις μόνιμες, ανεπίσημες και τις αναμενόμενες συναθροίσεις χαράς και αναψυχής ατόμων πέρα από τα όρια της οικίας και του χώρου εργασίας. Συγχρόνως αποτελούν οργανικά στοιχεία του αστικού χώρου και δημιουργούν ένα συνεχές πλέγμα, έναν ιστό που περιλαμβάνει χώρους κίνησης και χώρους στάσης, με όρια μεταξύ των επιμέρους χώρων όχι απόλυτα σαφή.

2.3. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ

ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ

Πριν πραγματοποιηθεί η εκτενέστερη περιγραφή της ιστορικής αναδρομής των αστικών υπαίθριων χώρων αξίζει μια σύντομη αναφορά στην εξέλιξη της πόλης στο πέρασμα των χρόνων, αφού αυτή διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των συγκεκριμένων χώρων πρασίνου.

2.3.1. Η ιστορική εξέλιξη της πόλης

Από τα πρώτα βήματά του ο πρωτόγονος άνθρωπος ξεκινάει έναν αδιάκοπο αγώνα ενάντια στη φύση για να ικανοποιήσει τις ανάγκες για τροφή, ένδυση και στέγη, αποφασίζοντας έτσι να συνυπάρξει με τους υπόλοιπους του είδους. Η οργάνωση της κοινωνίας μοιάζει να είναι πολύ απλή, αφού ο άντρας επιδίδεται στο κυνήγι και η γυναίκα στην περισυλλογή καρπών. Χαρακτηριστικά της εποχής είναι η απουσία ταξικών διαχωρισμών, αρχηγών, ιδιωτικής ζωής και ατομικής ιδιοκτησίας, ενώ συγχρόνως διαπιστώνεται η συλλογική λήψη αποφάσεων, η δίκαιη κατανομή τροφής και εργασίας, καθώς και η συνεχής μετακίνηση τόσο για λόγους αναζήτησης πλουσιότερων περιοχών για κυνήγι όσο και για λόγους σχετικούς με την υπερβολική για τα δεδομένα της εποχής αύξησης του πληθυσμού.

Σημαντικός σταθμός στην εξέλιξη των οικισμών είναι η δημιουργία των πόλεων-κρατών που εμφανίζουν συγκεκριμένα κοινά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Αν και τέτοιου είδους πολιτικοκοινωνικά μορφώματα εντοπίζονται -τηρουμένων των αναλογιών- στους αρχαίους πολιτισμούς της Αιγύπτου, της κοιλάδας του Ινδού και της Μεσοποταμίας, ο θεσμός της ανεξάρτητης και με ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα πόλεως-κράτους συνδέεται ιστορικά με την αρχαία Ελλάδα, τη Φοινίκη και την Κάτω Ιταλία, για να εξελιχθεί μεταβατικά σε πυρήνα κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης στη μεσαιωνική Ιταλία αργότερα. Στην αρχαιότητα ο συγκεκριμένος θεσμός παραπέμπει σε ανεξάρτητες πόλεις με πλήρη αυτονομία που χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη διοικητικού ή/και θρησκευτικού κέντρου, περιφέρειας -που μπορεί να ποικίλει από καλλιεργούμενες εκτάσεις έως

δευτερεύουσες πόλεις οι οποίες με τη σειρά τους εξυπηρετούν τα εμπορικά και οικονομικά συμφέροντα της πόλης- και τέλος καλλιεργητικών εκτάσεων απαραίτητων για την επιβίωση της πόλης. Στην κλασική τους μορφή οι αρχαίες πόλεις επιτυγχάνουν υψηλό βαθμό ανεξαρτησίας και χαρακτηριστικά ιδιαίτερη πολιτισμική ταυτότητα.

Κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους η αυτοκρατορική Ρώμη συνιστά το μεγαλύτερο αστικό κέντρο της εποχής με πληθυσμό που εγγίζει το ενάμισι εκατομμύριο κατοίκους, με δρόμους παράλληλους και πλακόστρωτους από βορρά προς νότο και από ανατολή προς δύση, καλύπτοντας έτσι όλο το μήκος και εύρος της πόλης. Επιπλέον παρέχει στους κατοίκους της επαρκή άμυνα, διαθέτει βασικά δημόσια κτίρια, έχει ως επίκεντρο της δημόσιας ζωής το forum, και παρέχει ύδρευση αλλά και σύστημα αποχέτευσης. Σύμφωνα με τους ιστορικούς, το 20% των πληθυσμών που ζουν κάτω από τη ρωμαϊκή ηγεμονία κατοικούν σε αμέτρητα αστικά κέντρα με πληθυσμό πάνω από 10.000 άτομα, γεγονός που τεκμηριώνει το φαινόμενο της έντονης αστικοποίησης σε μια εποχή καθαρά προ-βιομηχανική.

Με το τέλος της Αρχαιότητας δηλαδή την περίοδο του Μεσαίωνα, οι πόλεις συγκεντρώνουν μόλις το 10% του πληθυσμού στην περιφέρεια και είναι μεσαίου μεγέθους. Περιβάλλονται από τείχη που λειτουργούν ως αυστηρή και ασφαλής διαχωριστική γραμμή σε σχέση με τη γύρω ύπαιθρο του κόσμου της ανασφάλειας και της βαρβαρότητας. Οι πύλες οδηγούν από μικρούς δρόμους σε λαμπρές πλατείες, ενώ είναι γεμάτες πύργους, κωδωνοστάσια, κατοικίες πλούσιων εμπόρων και τραπεζιτών. Οι τεχνίτες του Μεσαίωνα δεν αντιλαμβάνονται την πόλη ως σύνολο, χωρίς ωστόσο να απουσιάζει το ενδιαφέρον για την οργάνωση του χώρου και την αισθητική ενότητά του.

Στην περίπτωση του βυζαντινού Μεσαίωνα, ειδικότερα, τη ρωμαϊκή πόλη διαδέχεται η βυζαντινή κατά τον 4^ο αιώνα, χωρίς σημαντικές αλλαγές στην καθημερινότητα των κατοίκων τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές. Την εποχή αυτή λοιπόν παρουσιάζονται πόλεις με πολλαπλές λειτουργίες, πόλεις-εμπορικά κέντρα και πόλεις-κάστρα, όλες όμως έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό ως προς την οργάνωση του χώρου τους όντας περιτειχισμένες. Το τείχος αυτό ορίζει και περιορίζει τον αστικό χώρο, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις σχηματίζονται δύο σειρές τειχών, η καθεμία από τις οποίες διαφοροποιεί το χώρο ανάλογα με τα κοινωνικά στρώματα που κατοικούν εκεί. Η έλλειψη σχεδιασμού είναι βασικό χαρακτηριστικό της βυζαντινής πόλης και ανάγεται στις συνθήκες υπό τις οποίες δημιουργήθηκε κατά τη μεσαιωνική εποχή. Τέλος, τα δημόσια κτίρια όπως είναι το θέατρο, σπάνια ένα αμφιθέατρο, και στις μεγάλες πόλεις ο υπόδρομος, αποτελούν τον πυρήνα της πόλης.

Κατά τα μισά του 18^{ου} αιώνα παρατηρείται έντονη αστικοποίηση ως άμεση συνέπεια της βιομηχανικής επανάστασης που συνίσταται στη μετατροπή της οικονομίας από αγροτική σε βιομηχανική και λαμβάνει χώρα αρχικά στη Μεγάλη Βρετανία με αποτέλεσμα τη βαθμιαία αλλά και αδυσώπητη μεταβολή του πληθυσμού από αγροτικό σε αστικό.³ Κατά τη βιομηχανική επανάσταση παρατηρούνται αλλαγές στις μεθόδους και στα χαρακτηριστικά της οικονομικής οργάνωσης, οι οποίες, εκτός της μετακίνησης του πληθυσμού από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές, περιλαμβάνουν

---

3 Ιδιαίτερα χαρακτηριστικό είναι ότι γύρω στο 1750 λιγότερο από το 20% του αγγλικού πληθυσμού κατοικεί σε πόλεις, ενώ το 1900 λιγότερο από το 20% κατοικεί στην εξοχή.

την ευρεία και συστηματική εφαρμογή της μοντέρνας επιστήμης και την εμπειρική γνώση της διαδικασίας παραγωγής στην αγορά, την εξειδίκευση της οικονομικής δραστηριότητας η οποία κατευθύνεται προς την παραγωγή που σχετίζεται με την εθνική και διεθνή αγορά και όχι με την οικογενειακή ή τοπικιστική χρήση, τη διεύρυνση και αποπροσωποποίηση της τυπικής μονάδας παραγωγής, έτσι ώστε να βασίζεται λιγότερο στην οικογένεια και περισσότερο στην ιδιωτική ή δημόσια επιχείρηση, τη μεταφορά των εργαζομένων από την παραγωγή πρωτογενών προϊόντων στην παραγωγή των κατασκευασμένων αγαθών και υπηρεσιών, την εντατική και εκτεταμένη χρήση του κεφαλαίου ως υποκατάστατου και συμπληρώματος του ανθρώπινου μόχθου και τέλος την εμφάνιση νέων κοινωνικών και επαγγελματικών κατηγοριών που καθορίζονται από την κυριότητα ή τη σχέση με τα μέσα παραγωγής.

Γενικότερα το φαινόμενο της κλιμακούμενης αστικοποίησης συνεχίζεται μέχρι και τον 21^ο αιώνα και, σύμφωνα με προβλέψεις των Ηνωμένων Εθνών, αναμένεται ότι από το 2000 μέχρι το 2050, με το διπλασιασμό του αστικού παγκόσμιου πληθυσμού σε 5 δισεκατομμύρια από 2.4 δισεκατομμύρια το 1995, το ποσοστό του αστικού πληθυσμού σε πανυφήλια κλίμακα προσδοκάται να αυξηθεί από 47% σε μεγαλύτερο του 61%. (P. Hall and U. Pfeiffer, 2013)

Η ταχεία αστικοποίηση όμως στον αναπτυσσόμενο αλλά και στον αναπτυσσόμενο κόσμο μπορεί να αποτελέσει απειλή για το περιβάλλον, την αστική παραγωγικότητα και να υποβαθμίσει την ποιότητα ζωής. Η ανάπτυξη της πόλης έχει επιπτώσεις στην υγεία του ανθρώπου εξαιτίας της αστικής ρύπανσης που προέρχεται από ακατάλληλο νερό, αποχέτευση, αποστράγγιση και υπηρεσίες διαχείρισης στερεών αποβλήτων, αλλά και από κακή διαχείριση αστικών - βιομηχανικών αποβλήτων καθώς και από την ατμοσφαιρική ρύπανση. Αυτός είναι και ο λόγος που καθίσταται αναγκαία μια αποτελεσματική προσέγγιση αντιμετώπισης των παραπάνω προβλημάτων, ώστε η πόλη να παρέχει στους κατοίκους τις απαραίτητες ανέσεις για την ικανοποίηση των συνολικών τους αναγκών.

Στα πλαίσια αυτής της προσέγγισης, πολύ σημαντικό μέλημα του ανθρώπου είναι η δημιουργία και συντήρηση ζωνών πρασίνου μέσα στον αστικό ιστό. Η καθημερινότητά του είναι συνυφασμένη με τους υπαίθριους χώρους πρασίνου, οι οποίοι του προσφέρουν ευεξία, σωματική αλλά και ψυχική και έχουν και κοινωνικο-οικονομικά οφέλη. Για αυτόν το λόγο μάλιστα αυξάνεται και ο αριθμός των ατόμων που τους επισκέπτεται. Άλλωστε, όπως είπε και ο Ιπποκράτης στο έργο του «Περί αέρων, υδάτων, τόπων» *η υγεία καθορίζεται από την ισορροπία ανάμεσα στις δυνάμεις του περιβάλλοντος και την ατομική συμπεριφορά.*

2.3.2. Εισαγωγή στην ιστορική διερεύνηση των υπαίθριων χώρων

Η δημιουργία των υπαίθριων χώρων πρασίνου ξεκινάει από τα πρώτα στάδια του πολιτισμού, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι έχουν την ίδια οργάνωση και δομή στο πέρασμα του χρόνου.

Ξεκινώντας από τον πρωτόγονο άνθρωπο, όπως ήδη έχει προαναφερθεί, παρότι είναι κυνηγός, ενσωματώνει στη διατροφή του παραγωγικά φυτά και για αυτόν το λόγο αρχίζει να τα καλλιεργεί δίπλα στην κατοικία του.

Η βλάστηση μέσα στην πόλη αναγνωρίζεται από πολύ παλιά. Οι Βαβυλώνιοι και οι Ασσύριοι φυτεύουν κήπους στις πόλεις τους και κατασκευάζουν αυλές στα παλάτια και ναούς με αρωματικά δέντρα και βρώσιμους καρπούς. Οι κήποι αποτελούνται από δέντρα τα οποία σχηματίζουν καταφύγιο από τη ζέση και τη λάμψη του ήλιου. Τα τείχη των πόλεων της Μεσοποταμίας είναι ειδικά σχεδιασμένα για να μπορούν να εκτρέπουν το νερό από τις πλημμύρες όταν οι μεγάλοι ποταμοί, δηλαδή ο Τίγρης και ο Ευφράτης, ξεχειλίζουν. Αυτός είναι ο λόγος που ο κήπος είναι ένα αστικό φαινόμενο, ο οποίος καταφέρνει να ρυθμίσει την ασφάλεια της πόλης εντός των τειχών της, αφού αποτελεί ένα ανάχωμα αρκετά υπερυψωμένο σε σχέση με την κοίτη των πλημμυρών στη γειτονική ύπαιθρο. Επίσης χαρακτηριστικό των παλατιών είναι οι μεγάλες εσωτερικές αυλές, οι οποίες παρέχουν ασφάλεια από επιδρομές άγριων ζώων και επίδοξους κλέφτες. Τέλος εδώ εμφανίζονται για πρώτη φορά και τα κυνηγητικά πάρκα. Οι πιο ξακουστοί κήποι είναι οι Κρεμαστοί Κήποι της Βαβυλώνας, που θεωρούνται μάλιστα ένα από τα επτά θαύματα του αρχαίου κόσμου. Οι περσικοί κήποι, με τη σειρά τους, ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του περιβάλλοντος το οποίο είναι στείρο και χαρακτηρίζεται από έλλειψη νερού. Εν αντιθέσει με την ανοιχτή και άγονη έρημο, οι κήποι είναι κλειστοί, εύφοροι και πλούσιοι από φρούτα και λουλούδια, ενώ διαθέτουν νερό, δροσιά και σκιά. Οι βασιλικοί κήποι χαρακτηρίζονται από φύτευση αυστηρά διατεταγμένη. Κάποιοι κήποι επίσης έχουν έναν τάφο στο κέντρο τους, με τέσσερα ρεύματα να ξεκινούν από αυτόν και να ρέουν από κάτω του δείχνοντας τον προορισμό του ατόμου που είναι θαμμένο εκεί προς τον Παράδεισο.

Στην αρχαία Ελλάδα υπάρχουν ιερά άλση αφιερωμένα στους θεούς ή στη μνήμη ενός ήρωα με δένδρα, βράχια και νερό. Στους κλασικούς χρόνους διαμορφώνονται οι πρώτοι δημόσιοι χώροι πρασίνου. Σημείο αναφοράς της δημόσιας ζωής είναι η Αγορά στην καρδιά της αρχαίας Αθήνας. Πρόκειται για ένα ευρύ τετράγωνο πλάτωμα στο πολύβουο κέντρο της πόλης. Τα οικοδομήματα, τα μνημεία και τα αντικείμενα που έχουν βρεθεί, υποδεικνύουν τη σημασία και την πολυ-λειτουργικότητα του συγκεκριμένου χώρου. Η Αγορά αποτελεί συνάμα εμπορικό κέντρο, όπως φαίνεται από τα πολυάριθμα καταστήματα, όπου αγγειοπλάστες, υποδηματοποιοί, χαλκουργοί και γλύπτες κατασκεύαζαν και πουλούσαν τα προϊόντα τους. Είναι επίσης σημείο συνάντησης φίλων προκειμένου να μιλήσουν για δουλειές, πολιτική και φιλοσοφία, ενώ αγάλματα και μνημεία υπενθυμίζουν στους πολίτες παλαιότερους θριάμβους. Επιπλέον, μια Βιβλιοθήκη και ένα Ωδείο εξυπηρετούν τις πολιτιστικές ανάγκες, ενώ πολυάριθμα μικρά ιερά και ναοί αποτελούν τόπους τακτικής λατρείας.

Η περιοχή αυτή που την εποχή του χαλκού και του σιδήρου χρησιμοποιήθηκε ως νεκροταφείο, από τα μέσα του 6^{ου} αιώνα π. Χ. φαίνεται ότι από ιδιωτική μετατρέπεται σταδιακά σε δημόσια, με τα πρώτα κτίρια ή μνημεία- Νοτιανατολική Κρήνη, Βωμός των Δώδεκα Θεών – να ανεγείρονται στη δεκαετία του 520 π. Χ., κατά τη διάρκεια της τυραννίδας των Πεισιστρατιδών. Ύστερα από καταστροφές που υπέστη από τους Πέρσες και με την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, κατά τον 5^ο και 4^ο αιώνα, τα κτίρια της Αγοράς επισκευάζονται και στα ήδη υπάρχοντα προστίθενται πολλά ακόμη προκειμένου να εξυπηρετήσουν την ακμάζουσα αθηναϊκή δημοκρατία. Η Ποικίλη Στοά, η Θόλος, το Νέο Βουλευτήριο, η Στοά του Διός Ελευθερίου, η Νότια Στοά, το Νομισματοκοπείο και τα Δικαστήρια χτίζονται περιφερειακά της μεγάλης πλατείας, μαζί με κρήνες, ναούς και καταστήματα.

Πολλοί δρόμοι ξεκινούν και καταλήγουν στο πλάτωμα της Αγοράς με πιο ξακουστό την Οδό των Παναθηναίων, την κεντρική λεωφόρο της πόλης, η οποία είχε μήκος λίγο μεγαλύτερο από ένα χιλιόμετρο οδηγώντας από το Δίπυλο- την κυριότερη πύλη του τείχους- στην Ακρόπολη. Η οδός είναι πλακοστρωμένη μόνο στο νότιό της τμήμα, όπου και ξεκινά η απότομη άνοδος προς την Ακρόπολη. Εκτός από την πομπή ο δρόμος χρησιμοποιούταν και για αρματοδρομίες κατά τη διάρκεια της γιορτής των Παναθηναίων και ίσως και ως διάδρομος για αγώνες δρόμου πριν από την κατασκευή ενός κανονικού σταδίου. Τέλος αποτελούσε και χώρο προπόνησης των νεοσύλλεκτων του αθηναϊκού ιππικού.

Εκτός από την Αγορά, οι χώροι άθλησης στην Αρχαία Ελλάδα είναι κατά κανόνα υπαίθριοι. Από τον 5^ο αιώνα π.Χ. διαμορφώνονται ειδικές εγκαταστάσεις φυσικής αγωγής, όπως τα γυμνάσια, οι παλαίστρες, τα λουτρά και τα στάδια. Τα γυμνάσια, δηλαδή η Ακαδημία, το Κυνόσαργες και το Λύκειο, αποτελούν χώρο αναψυχής με κήπους και φυσική βλάστηση συνδυάζοντας την άθληση του σώματος και την στρατιωτική εκπαίδευση με την πνευματική εκγύμναση, ενώ οι γυμναζόμενοι παρακολουθούν συγχρόνως τη διδασκαλία φιλοσόφων και άλλων εξεχόντων προσωπικοτήτων της εποχής.

Η Ακαδημία, η οποία χτίστηκε τον 4^ο αιώνα π.Χ. από τον Πλάτωνα, αποτελεί ένα προάστιο της αρχαίας Αθήνας, σε απόσταση περίπου ενός χιλιομέτρου από το Δίπυλο, κοντά στο δημόσιο σήμα όπου είναι ενταφιασμένοι επιφανείς Αθηναίοι ή πολίτες που σκοτώθηκαν σε πολέμους. Ο ήρωας Ακάδημος έδωσε το όνομά του στο χώρο αυτό ο οποίος είναι αφιερωμένος στη θεά Αθηνά. Υπάρχουν 12 ελιές που φυτεύτηκαν από την ελιά της Ακρόπολης και λέγονται μορίαί, ενώ ο Κίμωνας είναι αυτός που κατάφερε να μετατρέψει την άγονη περιοχή της Ακαδημίας σε περίφημο άλσος.

Βορείως του Ολυμπίου, έξω από τις Πύλες του Διοχάρους, πλησίον των πηγών του Ηριδανού και της κρήνης του Πάνοπος, στο βορειοδυτικό τμήμα της σημερινής Πλατείας Συντάγματος, εκτείνεται η περιφέρεια που συνήθως συνδέεται με τη δεύτερη μεγάλη φιλοσοφική σχολή της Αθήνας που ιδρύθηκε το 335 π. Χ. από τον Αριστοτέλη στην περιοχή που είναι γνωστή ως «Λύκειον». Αποτελεί ένα ιερό άλσος αφιερωμένο στον Απόλλωνα Λύκειο και ένα Γυμνάσιο.

Τέλος το Γυμνάσιο του Κυνοσάργους βρίσκεται στη νοτιοανατολική πλευρά της πόλης, στη μεριά της αριστερής όχθης του Ιλισού κοντά στα τείχη και συγκεκριμένα κοντά στις Διόμειες Πύλες, ενώ ο δρόμος του Κυνοσάργους, σύμφωνα με σημαντικές επιγραφές του β' τετάρτου του 6^{ου} αιώνα π. Χ., χρησιμοποιείται για την άθληση των νέων και τη διεξαγωγή αγώνων.

Συνεχίζοντας την ιστορική αναδρομή των υπαίθριων χώρων, είναι αναγκαίο να γίνει αναφορά στην περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Η Ρώμη φαίνεται να κατέχει τη γνώση της καλά οργανωμένης πόλης. Έχει τα απαραίτητα δημόσια κτίρια για την εποχή της, όπως είναι οι ναοί και οι πλατείες, γνωστές ως fora, ύδρευση και σύστημα αποστράγγισης, πλακόστρωτους δρόμους και δικαστές με την απαραίτητη δικαιοδοσία για όλα τα προαναφερθέντα. Η κατασκευή της πόλης επιμερίζεται σε δύο άξονες, στα δημόσια έργα και στα ιδιωτικά κτίρια. Υπάρχουν τρεις περιοχές της δημόσιας διάταξης οι οποίες στην πραγματικότητα τελούν υπό την ιδιωτική αιγίδα και είναι οι περιοχές άμυνας, θρησκείας και τέρψης. Δημόσιους χώρους αποτελούν οι

πλατείες-fora, οι αποβάθρες, οι στοές, τα δημόσια λουτρά, τα θέατρα και τα πεζοδρόμια.

Για την ίδια περίοδο αξίζει να πραγματοποιηθεί μια σύντομη αναφορά στις πλατείες-fora και περισσότερο στη ρωμαϊκή (forum romanum), αφού αυτή χαρακτηρίζεται ως ένα από τα πιο διάσημα μνημεία, η καρδιά της αρχαίας πόλης και το κεντρικό σημείο ολόκληρης της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Πρόκειται για το κέντρο της δημόσιας και πολιτικής ζωής: είναι η κύρια εστίαση της θρησκευτικής δραστηριότητας της Ρώμης, κατέχει εμπορική θέση, ενώ εδώ πραγματοποιούνται πομπές, εκλογές καθώς και δημόσιες ομιλίες. Αποτελεί ουσιαστικά το κέντρο της ρωμαϊκής δημόσιας ζωής.

Κατά τη διάρκεια των ρωμαϊκών χρόνων δημιουργούνται στη Ρώμη οι αυτοκρατορικές αγορές, γνωστές ως imperial fora. Περικλείονται από τοίχους, ενώ συνάμα κυριαρχούνται από ναούς. Συνδέονται μεταξύ τους αξονικά και η κάθε αγορά, διατηρώντας τη χωρική της ενότητα, γίνεται κρίκος μια αξονικής ακολουθίας. Το σύστημα πλατειών της ρωμαϊκής πόλης εντάσσεται αυστηρά στο σύστημα των κύριων δρόμων που λειτουργούν ως γραμμικά κέντρα και φέρουν δημόσια κτίρια και στοές. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο άξονάς τους συμπίπτει με τον άξονα των πλατειών. Τα σημεία τομής των δρόμων με τις αγορές υπογραμμίζονται με πύλες ή στοές. Είναι επιστρωμένοι και λειτουργούν ως χώροι παρελάσεων και θριάμβου του ρωμαϊκού στρατού.

Ως προς τα ρωμαϊκά σπίτια, αυτά είναι κτισμένα ακριβώς δίπλα στο δρόμο και τα δωμάτιά τους βλέπουν προς τα μέσα. Στο κέντρο του σπιτιού υπάρχει μια παραλληλόγραμμη ή τετράγωνη αυλή, η οποία ονομάζεται άρτιο και μετεξελίσσεται αργότερα σε «αίθριο». Περιμετρικά του κήπου υπάρχουν σκεπαστοί δρόμοι με κιονοστοιχίες που προσφέρουν σκιά αφού δεν υπάρχουν καθόλου δέντρα. Ουσιαστικά οι κήποι αυτοί αποτελούν καταφύγιο από το δυνατό ήλιο, τον άνεμο, τη σκόνη και το θόρυβο των δρόμων. Τα φυτά τοποθετούνται σε φυτοδοχεία ή υπερυψωμένα παρτέρια, ενώ οι αυλές στολίζονται με σιντριβάνια, κρήνες, μαρμάρινα τραπέζια και αγάλματα.

Την εποχή του Μεσαίωνα στις πόλεις εμφανίζονται ισχυρές περιτειχίσεις με διπλό ρόλο, αμυντικό και τελωνειακό, ενώ όσο μεγαλώνουν αυτές τόσο επεκτείνονται τα τείχη με μορφή ομόκεντρων περιτειχίσεων και ακανόνιστο περίγραμμα, σχεδιασμένο όσο δυνατόν οικονομικότερα. Υπάρχει επίσης ένα ακανόνιστο δίκτυο δρόμων που ποικίλλουν σε μέγεθος -από πλατιές οδούς σε στενάκια και περάσματα. Ενδιάμεσα βρίσκονται πλατείες ως σημεία κοινωνικών και οικονομικών επαφών. Χαρακτηριστικό τους γνώρισμα είναι το Κεφαλόβρυσο που κατέχει περίοπτη θέση και είναι γνωστό με την ονομασία fontana. Τα κτίρια έχουν αρκετούς ορόφους που επεκτείνονται συχνά πάνω από τους δρόμους, καταπατούν δημόσιους χώρους ή αναπτύσσονται πάνω στις γέφυρες. Σπουδαίο ρόλο διαδραματίζει και η αγορά, η οποία αρχικά βρίσκεται έξω από τις πύλες και σταδιακά καταλαμβάνει την κεντρική πλατεία ή απλώνεται επάνω στον κεντρικό δρόμο, ενώ αποτελεί συνάμα το κέντρο της αστικής ζωής εξαιτίας της μεγάλης ποικιλίας καταστημάτων, εργαστηρίων και πανδοχείων που διαθέτει.

Η κηποτεχνία βρίσκεται σε παρακμή, γεγονός που φαίνεται από τα παραπάνω χαρακτηριστικά γνωρίσματα της μεσαιωνικής πόλης. Οι κήποι στο εσωτερικό των

αυλών μοναστηριών και πύργων είναι διατεταγμένοι σε γεωμετρικά παρτέρια όπου και καλλιεργούνται κηπευτικά φυτά και οπωροφόρα δέντρα.

Ουσιαστικά υπαίθριος χώρος αποτελεί η πλατεία η οποία έχει διάφορες μορφές. Σύμφωνα με τον Paul Zucker αυτές είναι⁴:

- Ο διευρυμένος δρόμος που αποτελεί εξέλιξη του δρόμου-αγοράς. Σημειώνεται με ένα δημόσιο κτίριο (δημαρχείο ή εκκλησία), κτισμένο παράλληλα ή κάθετα στη γραμμή κυκλοφορίας, και στο κέντρο τοποθετούνται συνήθως ένα ή και περισσότερα σημεία αναφοράς.
- Η πλατεία ως πλευρική επέκταση. Με την εξάπλωση της αγοράς και την αύξηση της κίνησης ο δρόμος διαπλατώνεται και στις δύο πλευρές του δημιουργώντας έτσι έναν προστατευμένο χώρο. Στις περιπτώσεις αυτές, η εκκλησία ή το δημαρχείο της πόλης κτίζονται είτε στη μία πλευρά ή στον προστατευμένο χώρο ή στο μέσο, ποτέ όμως πάνω στον κύριο δρόμο.
- Η πλατεία στην πύλη της πόλης.
- Η πλατεία στο κέντρο της πόλης. Είναι η κύρια πλατεία της πόλης καθώς και κέντρο κατάληξης του οδικού συστήματος. Λειτουργεί συνήθως ως πλατεία αγοράς και είναι σε άμεση σύνδεση με την πλατεία της εκκλησίας. Τα περιβάλλοντα κτίρια συνδέονται με στοές, γείσα, στέγες και δίνουν, ως σύνολο, την αίσθηση του περικλειστού χώρου.
- Το προαύλιο της εκκλησίας. Εδώ δεσπόζει ένα μεγάλο κτίριο και τα επιμέρους αρχιτεκτονικά στοιχεία της πλατείας αναφέρονται σ' αυτή.
- Ομαδοποιημένες πλατείες.

Την εποχή του Μεσαίωνα ακολουθεί αυτή της Αναγέννησης, η οποία ξεκινάει από την Ιταλία και πιο συγκεκριμένα από τη Φλωρεντία. Πρόκειται για ένα κίνημα με συνεχή προσπάθεια να προχωρήσει μπροστά πηγαίνοντας πίσω, δηλαδή, με άλλα λόγια να σπάσει τη μεσαιωνική παράδοση ακολουθώντας το κλασικό μοντέλο των αρχαίων Ελλήνων και Ρωμαίων.

Έτσι λοιπόν εμφανίζεται μια νέα αντίληψη για την «ιδανική πόλη» η οποία βασίζεται στην ιδέα της συμβολικής αναπαράστασης ενός γεωμετρικά καθορισμένου κόσμου όπου η γη εξακολουθεί να αποτελεί το κέντρο του. Η κρατούσα αντίληψη της εποχής θέλει τα σχέδια της πόλης να στηρίζονται σε έναν κύκλο στον οποίο εγγράφεται ένα άστρο και μια πλατεία με μια εκκλησία στο κέντρο. Στην Αναγέννηση η αντίληψη της ιδανικής πόλης απομακρύνεται από την κοινοτική μορφή ζωής της μεσαιωνικής πόλης και εκφράζει το κέντρο ενός μικρού απολυταρχικού κράτους. Στο κέντρο της πόλης τοποθετείται το παλάτι του Αρχонта συσχετισμένο με τη μεγάλη πλατεία.

Καθώς η πόλη εξαπλώνεται τα κέντρα πολλαπλασιάζονται. Η σύνδεση και η συνέχεια έχουν μεγαλύτερη σημασία από το συγκεκριμένο τόπο, αναδεικνύοντας τη μεγάλη σημασία του δρόμου όπως φαίνεται από το σύστημα δρόμων και σημείων της Ρώμης του πάπα Σίξτου του 5^{ου} και τη σερραϊκή τοποθέτηση των Βασιλικών Πλατειών του Παρισιού. Οι πλατείες αποτελούν στάσεις σε μια συνεχή πορεία και όχι αυτοτελές σύνολο όπως παλαιότερα. Η έννοια της στάσης αυτής ενισχύεται με κάποιο στοιχείο

---

⁴ Η ομαδοποίηση που ακολουθεί δεν αποκλείει και άλλες μορφές πλατείας οι οποίες ωστόσο δεν υπάγονται σε διαφορετικές κατηγορίες.

τοποθετημένο στο κέντρο της πλατείας, όπως παραδείγματος χάριν ένα γλυπτό ή ένας οβελίσκος.

Σημαντικό στοιχείο οργάνωσης του αστικού χώρου αποτελούν η πλατεία του Καπιτωλίου στη Ρώμη, σχεδιασμένη από το Μιχαήλ Άγγελο το 1544, η πλατεία του Αγίου Πέτρου, σχεδιασμένη από τον Bernini, και η πλατεία του Αγίου Μάρκου στη Βενετία. Τα στοιχεία διαμόρφωσης, οι στοές, το εστιακό μνημείο, οι σκάλες που συνδέουν τα διάφορα επίπεδα και οι πλακοστρώσεις, τονίζουν τη σημασία και τη συνέχειά της με το σύστημα των οδών και των λοιπών αστικών χώρων της πόλης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι την εποχή της Αναγέννησης η Κηποτεχνία αρχίζει και μορφοποιείται. Από το δεύτερο μισό του 15^{ου} αιώνα η έκταση των κήπων επεκτείνεται πέρα από τον περιβάλλοντα χώρο των κτιρίων. Οι ιταλικοί κήποι διακρίνονται για την επιδειξιμανία της αριστοκρατίας, προσφέρουν αισθητική απόλαυση και σχεδόν καθόλου χώρο για ανάπαυση και απομόνωση. Τα στοιχεία του ιταλικού κήπου μεταδόθηκαν στη Γαλλία στις αρχές του 16^{ου} αιώνα με σκοπό τον εξωραϊσμό των εξοχικών πύργων όπου σταδιακά δημιουργήθηκε ο γαλλικός ρυθμός. Η μεγάλη συμμετρία, οι μαθηματικές διαστάσεις και οι έντονα ευθείς άξονες αντικατοπτρίζουν τον πλούτο, τη δύναμη, την αυστηρή κοινωνική δομή και κυρίως την καθυπόταξη της φύσης στον άνθρωπο.

Η αυστηρότητα των γεωμετρικών μορφών των κήπων και η μεγάλη δαπάνη για τη συντήρησή τους οδηγούν στις αρχές του 18^{ου} αιώνα στη δημιουργία του αγγλικού ρυθμού. Χαρακτηρίζεται από μεγάλες εκτάσεις πρασίνου με ελεύθερες καμπύλες γραμμές, συστάδες δέντρων και θάμνων, εναλλαγές φωτός και σκιάς, προσομοιάζοντας έτσι με το φυσικό τοπίο. Έως το τέλος του 18^{ου} αιώνα και τις αρχές του 19^{ου} η κρατούσα τάση της εποχής είναι η κατασκευή κήπων που μοιάζουν ως προς το μέγεθος και η δημιουργία πάρκων που απευθύνονται μόνο στις υψηλά ιστάμενες κοινωνικές ομάδες οι οποίες επιδεικνύουν με αυτόν τον τρόπο τον πλούτο τους.

Ειδικότερα στο κέντρο της Αθήνας δεσπόζει ένας τέτοιου είδους κήπος, ο Εθνικός Κήπος, ο οποίος μέχρι το 1974 ήταν γνωστός ως «Βασιλικός». Πρόκειται για έναν κήπο ευρισκόμενο σε περιοχή που καλύπτεται από πληθώρα κτιρίων και αποτελεί διέξοδο για τους πολίτες προς το φυσικό περιβάλλον. Είναι ένας χώρος πρασίνου που χαρακτηρίζεται από πυκνή και πολυ-επίπεδη βλάστηση, ενώ ταυτόχρονα διασχίζεται από διόδους για περπάτημα. Το 1927 μετονομάζεται σε «Εθνικό» και πλέον είναι ανοιχτός για το κοινό από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου.

Αξίζει να σημειωθεί συνάμα ότι την ίδια περίοδο, στις αρχές περίπου του 19^{ου} αιώνα δηλαδή, επικρατεί ο νεοκλασικισμός. Η νεοκλασική πόλη στηρίζεται σε ένα πολύ μεγάλο βαθμό στην οδική συνέχεια. Ο δρόμος αποτελεί το κυρίαρχο στοιχείο όπως φαίνεται από την κτιριακή συνέχεια κατά μήκος του, ενώ συγχρόνως οριοθετεί και την «ασυνέχεια» ανάμεσα στα σχεδιασμένα τμήματα της πόλης που κατοικούνται από τους αστούς και τα ασχεδίαστα, αυθαίρετα εν μέρει, τμήματα όπου και διαμένουν οι «κατώτερες» κοινωνικά τάξεις. Οι πλατείες διαδραματίζουν κυρίως το ρόλο των ενδιάμεσων ή τελικών στάσεων στο σύστημα των αξόνων, ακολουθούν συμβατικά γεωμετρικά σχήματα, ενώ δεν τοποθετούνται πλέον αποκλειστικά στο κέντρο μιας πόλης αλλά διεισδύουν και στις περιοχές κατοικίας των αστών. Μεταβάλλεται ο ρόλος τους, αφού δεν αποτελούν χώρους συγκέντρωσης των πολιτών και ενοποιητικό

στοιχείο του αστικού χώρου, όπως φαίνεται από τη φύτευση που υφίσταται τώρα ως απαραίτητο στοιχείο διαμόρφωσης και περιγράφει τα γεωμετρικά σχήματα.

Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα οι πόλεις ανά τον κόσμο υποβάλλονται σε τεράστιες αλλαγές, καθώς παρατηρείται μια συνεχής κίνηση των ανθρώπων προς αυτές, γεγονός που καθιστά αναγκαία τη διαμόρφωσή τους. Η προϋπάρχουσα αστική οργάνωση δεν υφίσταται πια, αφού η πόλη ξεπερνά την παραδοσιακή περιτειχισμένη πόλη και γίνεται αρκετά αόριστη. Η δημιουργία υπαίθριων χώρων πρασίνου προσδίδει ανακούφιση σε κάποια προβλήματα που δημιουργούνται εξαιτίας της έντονης μορφής αστικοποίησης όπως είναι ο υπερπληθυσμός, οι αρρώστιες κι η φτώχεια. Έτσι λοιπόν κατά τη βικτωριανή εποχή στην Αγγλία διαμορφώθηκαν τα πρώτα δημόσια πάρκα της σύγχρονης ιστορίας. Ουσιαστικά τα πρώτα πάρκα που έγιναν δημόσια είναι τα βασιλικά πάρκα του Λονδίνου όπως είναι το Whitehall, το Hyde Park, το Green Park και οι κήποι Kensington. Σε αυτή τη λίστα προστίθεται και το Regent Park το οποίο σχεδιάστηκε από τον John Nash και προοριζόταν αρχικά ως χώρος κατοικίας ευγενών και χώρος αναψυχής για τους πλούσιους.

Την ίδια εποχή, και πιο συγκεκριμένα κατά το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, οι αμερικανικές πόλεις για να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής χτίζουν μεγάλα πάρκα όπως είναι το Central Park στη Νέα Υόρκη και το Golden Gate Park στο Σαν Φρανσίσκο. Ο Galen Cranz γράφει ότι «αυτά τα νέα πάρκα είναι εμπνευσμένα από ένα μη-αστικό ιδανικό που υπάρχει στην παραδοσιακή συνταγή για την ανακούφιση από τα δεινά της πόλης- απόδραση στην εξοχή. Τα νέα αμερικάνικα πάρκα σχεδιάστηκαν έτσι ώστε να αποτελούν χώροι αναψυχής και ευχαρίστησης και να γίνουν κομμάτια της χώρας, με φρέσκο αέρα, λιβάδια, λίμνες και ηλιοφάνεια.»

Αξίζει να σημειωθεί επίσης και ότι την 1^η Μαρτίου 1872 δημιουργείται το Yellowstone Εθνικό Πάρκο, το πρώτο παράδειγμα της διατήρησης της άγριας φύσης ως δημόσιο ενδιαφέρον. Από τότε ξεκινάει η ιδέα του Εθνικού Πάρκου σε ολόκληρο τον κόσμο, η έννοια του οποίου αντανάκλα μερικές από τις κεντρικές αξίες και εμπειρίες της αμερικανικής κουλτούρας. Αναλύοντας την αμερικανική ηγεσία των εθνικών πάρκων, τέσσερις είναι οι βασικοί παράγοντες που πρέπει να αναφερθούν: αρχικά η μοναδική εμπειρία του έθνους με τη φύση γενικά και με την άγρια ζωή ειδικότερα, στη συνέχεια η ύπαρξη μιας δημοκρατικής ιδεολογίας, από την οποία συναρτάται η ιδέα του Εθνικού Πάρκου, ακολούθως η ύπαρξη σημαντικού μέρους αναξιοποίητης γης σε συνδυασμό με την επιθυμία για τη προστασία της, και τέλος ο αμερικανικός πολιτισμός που παραμένει εύπορος ώστε να διαθέτει την πολυτέλεια διατήρησης της φύσης.

Τον 20^ο αιώνα, έχοντας ως παράδειγμα τις Ηνωμένες Πολιτείες και εξαιτίας της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης κατασκευάζεται μια πληθώρα από πάρκα σε ολόκληρο τον κόσμο. Πλησιάζοντας τον 21^ο αιώνα τρεις είναι οι κρατούσες τάσεις που επηρεάζουν τη φιλοσοφία δημιουργίας πάρκων: η απώλεια της άγριας φύσης, η κλιμάκωση των τιμών της γης και η απομείωση του εθνικού προϋπολογισμού. Αυτός είναι και ο λόγος που κάποιοι περιβαλλοντολόγοι μετατοπίζουν τις ανησυχίες τους προς ένα διαφορετικό είδος πάρκου ως ένα σημαντικό συμπλήρωμα σε περιοχές άγριας φύσης και εθνικών πάρκων. Αυτές οι ειδικά ανθρωποποιημένες περιοχές είναι γνωστές ως «greenline parks» και ορίζονται ως μεγάλες γραφικές περιοχές που προστατεύονται από το νόμο και από ρυθμίσεις που διατηρούν το φυσικό, γραφικό ή ιστορικό χαρακτήρα τους. Χρησιμοποιούνται συχνά ως χώροι φυσικής παραγωγής

όπως για ιχθυοκαλλιέργειες ή κτηνοτροφία, ενώ οργανώνονται ή γίνονται αντικείμενο διαχείρισης από πολίτες ή από οργανισμούς τοπικού, πολιτειακού ή και ομοσπονδιακού επιπέδου μέσω μιας κοινής επιτροπής. Παραδείγματα τέτοιου είδους πάρκων είναι το Adirondack State Park στη Νέα Υόρκη, το New Jersey Pinelands Reserve, το Columbia River Gorge National Scenic Area στις πόλεις Όρεγκον και Ουάσιγκτον, το Βρετανικό Εθνικό Πάρκο και το Parcs Naturel Regionaux στη Γαλλία.

Πριν ολοκληρωθεί η ιστορική διερεύνηση των υπαίθριων χώρων, αξίζει να επισημανθεί το γεγονός ότι μια σημαντική τάση στην ένταξη του πρασίνου στις πόλεις αποτελεί η κηπούπολη. Ο Ebenezer Howard, ο εμπνευστής αυτής της ιδέας, ορίζει την κηπούπολη ως μια πόλη που περιβάλλεται από μια γεωργική πράσινη ζώνη και βρίσκεται κάτω από δημόσια ιδιοκτησία και τη βοήθεια της κοινότητας. Η ιδέα της κηπούπολης ήταν πρόθεση για επίλυση σοβαρών προβλημάτων που είχαν εμφανιστεί ήδη από την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης εξαιτίας της έντονης αστικοποίησης. Στο βιβλίο του Garden Cities of Tomorrow που εκδόθηκε το 1902, ο Howard εκφράζει τις διαφορές ανάμεσα στη ζωή στην πόλη και στην εξοχή τονίζοντας τα μειονεκτήματα και τα πλεονεκτήματα και των δύο περιπτώσεων. Σκοπός του είναι να συνδυάσει τα θετικά και των δύο κόσμων όπως είναι ο καθαρός αέρας και νερό μαζί με την αφθονία θέσεων εργασίας, χαμηλά ενοίκια με υψηλούς μισθούς, χωράφια και πάρκα συνδυασμένα με κοινωνικές και πολιτιστικές δραστηριότητες, κήποι και ευχάριστη στέγαση με εργοστάσια. Το μοντέλο του βοηθάει ουσιαστικά στην πραγματοποίηση ενός πλήθους αποκεντρωτικών προγραμμάτων καθ' όλη τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα, αλλά και στη συνειδητοποίηση ότι η κατοικία πρέπει να διαρθρωθεί σε κύτταρα, δηλαδή σε ιεραρχημένες οικιστικές ενότητες.

Τέλος την εποχή του 21^{ου} αιώνα, η ανάγκη των υπαίθριων χώρων είναι αδιαμφισβήτητη. Ο Rogers (1999) αναφέρει ότι η ενσωμάτωσή τους στις πόλεις θα πρέπει να γίνεται με τον αστικό ανοιχτό χώρο -πάρκο, πλατεία, δρόμο- να αντιμετωπίζεται ως ζωτικό μέρος του αστικού τοπίου και όχι ως μεμονωμένη μονάδα. Δημόσιος χώρος θα πρέπει να εκλαμβάνεται ο υπαίθριος χώρος μέσα σε μια γειτονιά, σε μέρος όπου ο άνθρωπος μπορεί να χαλαρώνει και να απολαμβάνει την αστική εμπειρία, ένας χώρος δηλαδή με μια σειρά από διαφορετικές δραστηριότητες, από την αστική κατανάλωση μέχρι τη ψυχαγωγία, από τον αθλητισμό και χώρο παιχνιδιού μέχρι πολιτικές συναθροίσεις, και το πιο σημαντικό, ένας χώρος για περπάτημα και ξεκούραση. Οι υπαίθριοι δημόσιοι χώροι λειτουργούν καλύτερα όταν καθιερώνεται μια άμεση σχέση μεταξύ του χώρου και των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται γύρω από αυτόν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ

Οι υπαίθριοι χώροι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του αστικού ιστού καθώς επίσης και δείκτη βιωσιμότητάς του. Συνεπώς εύκολα μπορεί να διαπιστώσει κανείς την επίδραση που έχουν τόσο στο περιβάλλον όσο και στον άνθρωπο με την παροχή δυνατοτήτων και ευκαιριών που επηρεάζουν την καθημερινότητα του τελευταίου. Το 1992, μάλιστα, στο συμβούλιο του Rio de Janeiro για το περιβάλλον και την ανάπτυξη αναγνωρίστηκε η συμβολή των ανοιχτών χώρων πρασίνου στην καλύτερη ποιότητα ζωής, στην αναψυχή και στο περιβάλλον.

3.1. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΟΦΕΛΗ

Ήδη από το πρώτο κεφάλαιο έγινε κατανοητό πόσο σημαντική είναι για το ανθρώπινο είδος η ένταξη των υπαίθριων χώρων μέσα στην πόλη. Ο σύγχρονος όμως άνθρωπος ζει απομακρυσμένος από τη φύση, σε ένα αστικό περιβάλλον αρκετά υποβαθμισμένο, το οποίο επηρεάζει τη σωματική αλλά και την ψυχική ισορροπία του. Η ύπαρξη ενός καλά δομημένου περιβάλλοντος που αποτελείται από πολυάριθμα κτίρια, δρόμους και δημόσιους χώρους, δεν εξασφαλίζει ένα ευχάριστο και ελκυστικό μέρος για να ζει κανείς παρά μόνο όταν αυτό συνδυάζεται με πάρκα και υπαίθριους χώρους πρασίνου.

Οι αστικοί υπαίθριοι χώροι παρέχουν πολλά οφέλη στους κατοίκους βελτιώνοντας αισθητά την ψυχική και σωματική ισορροπία των ανθρώπων. Επικρατεί η άποψη ότι οι ανοιχτοί χώροι λειτουργούν κατά κοινή ομολογία προς όφελος της αστικής κατάστασης. Συνοπτικά τα πλεονεκτήματα-οφέλη που προσφέρουν οι χώροι πρασίνου είναι τρία: οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά. Ειδικότερα κοινωνικά οφέλη των υπαίθριων χώρων αποτελούν:

- Η ανάπτυξη, η εφαρμογή και ο έλεγχος δεξιοτήτων και ικανοτήτων
- Η σωματική άσκηση
- Η ψυχική και σωματική ξεκούραση
- Η επικοινωνία με κοντινούς φίλους και καινούργια άτομα που συμβάλλει στην ενίσχυση διαπροσωπικών σχέσεων
- Η κοινωνική αναγνώριση που συμβάλλει στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης
- Η διδασκαλία και καθοδήγηση ατόμων με έμφαση την ψυχοπαιδαγωγική ανάπτυξη του παιδιού
- Η ενίσχυση του συναισθήματος της οικογένειας
- Η αντανάκλαση των προσωπικών και κοινωνικών αξιών
- Η αίσθηση ελευθερίας
- Η πνευματική καλλιέργεια
- Η εφαρμογή και ανάπτυξη δημιουργικών ικανοτήτων
- Η γνωριμία με τη φύση και η εξάρτηση των ανθρώπων από αυτήν
- Η ανανέωση της διάθεσης και του ενδιαφέροντος για τις υποχρεωτικές δραστηριότητες του ανθρώπου μετά από ένα εύλογο διάστημα άθλησης ή ενασχόλησης με κάποια δημιουργική δραστηριότητα σε ένα αστικό υπαίθριο χώρο (Woolley,2003).

Παρακάτω αναφέρονται εκτενέστερα τα κοινωνικά οφέλη και οι δυνατότητες των χώρων πρασίνου.

3.1.1. Σωματική και ψυχική υγεία του ανθρώπου

Οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου εντός του αστικού ιστού συνεισφέρουν σημαντικά στην ανύψωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων, καθώς επίσης διατηρούν και τη σωστή ψυχική και σωματική τους κατάσταση. Μια μεγάλη επιδημιολογική μελέτη που πραγματοποιήθηκε στην Ολλανδία εντόπισε την ύπαρξη θετικής συσχέτισης μεταξύ του πλήθους των αστικών υπαίθριων χώρων και της αντίληψης της υγείας. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα διατυπώνονται πολλές θεωρίες σε μια προσπάθεια αναζήτησης τρόπων ανάπτυξης που θα προστατεύουν το περιβάλλον και παράλληλα θα προάγουν την υγεία και την ποιότητα ζωής. Το πρόγραμμα «Υγιείς Πόλεις» του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ.) και το «Τοπικό Σχέδιο Δράσης 21», του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, εντάσσονται σε αυτό το πλαίσιο και κάνουν λόγο για την εξάρτηση της υγείας και της ανθρώπινης ευημερίας από το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη. Ακόμη και το σημαντικότερο πλέον γνωστό πρόγραμμα του Π.Ο.Υ «Υγεία για Όλους τον 21^ο αιώνα» έχει ως φόντο το υγιές περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη (WHO, 1998).

Αρχικά, όσον αφορά τη σωματική υγεία των ανθρώπων οι χώροι πρασίνου μπορούν και την επηρεάζουν μέσω της σωματικής δραστηριότητας. Η τροποποίηση του δομημένου περιβάλλοντος εξαιτίας της ένταξης υπαίθριων χώρων πρασίνου προσφέρει ευκαιρίες για ευεργετικές «πράσινες» δραστηριότητες, όπως είναι το περπάτημα και το ποδήλατο. Πολλοί είναι οι επιστήμονες οι οποίοι πρεσβεύουν την άποψη ότι «το δομημένο περιβάλλον μπορεί να διευκολύνει ή να περιορίσει τη σωματική δραστηριότητα». Έχει διαπιστωθεί ακόμα ότι οι άνθρωποι που ζουν σε περιοχές με έλλειψη πρασίνου είναι πιο πιθανό να είναι υπέρβαροι (Catlin, 2003).

Σύμφωνα με το Υπουργείο Μεταφορών, η επίσκεψη σε έναν ανοιχτό χώρο πρασίνου είναι η πιο δημοφιλής φυσική δραστηριότητα που προσφέρει ευχαρίστηση αποτελώντας συγχρόνως και μια πολύτιμη μορφή αερόβιας άσκησης (HMSO, 1998). Περπάτημα και υπαίθρια αθλήματα, όπως η ποδηλασία, αναγνωρίζονται όλο και περισσότερο ως ένας από τους καλύτερους τρόπους βελτίωσης της σωματικής υγείας των ανθρώπων. Διάφοροι φορείς συνιστούν το ζωηρό περπάτημα σε ενήλικες, ως τρόπο για την ανάπτυξη και διατήρηση της καρδιο-αναπνευστικής ικανότητας, τη σύνθεση του σώματος, τη μυϊκή δύναμη και την αντοχή.

Συγχρόνως η διαθεσιμότητα των «πράσινων» χώρων συνδέεται και με την αυξημένη επιβίωση των ηλικιωμένων ανθρώπων. Από σχετικές μελέτες αναφέρεται επίσης η θετική συσχέτιση των υπαίθριων χώρων με τα χαμηλότερα εγκεφαλικά επεισόδια. Έχει διαπιστωθεί ότι η παραμονή στους παραπάνω χώρους συνοδεύεται από μείωση της μέσης συχνότητας του καρδιακού ρυθμού κατά 4 με 8 ρυθμούς το λεπτό, ενώ σε ορισμένα άτομα μπορεί να φτάσει τους 14 με 18 ρυθμούς το λεπτό (Ζωνζήλου, 2010).

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1996 σε μια ολοκληρωμένη έκθεση του Γενικού Χειρουργείου στις Η.Π.Α. διαπιστώθηκε ότι οι άνθρωποι που ασχολούνται με φυσικές, σωματικές δραστηριότητες ανά τακτά χρονικά διαστήματα ωφελούνται μέσω της μείωσης του κινδύνου πρόωρου θανάτου, στεφανιαίας καρδιακής νόσου, υπέρτασης, καρκίνου, ακόμα και διαβήτη, αλλά και μέσω της απώλειας βάρους και της ευνοϊκής ανακατανομής του λίπους στο σώμα.

Τα χαρακτηριστικά των σύγχρονων πόλεων, δηλαδή ο συνωστισμός, η κοινωνική αποξένωση, οι υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης, η περιορισμένη προσφορά οικονομικά προσιτής γης, η έλλειψη δημόσιων αγαθών όπως είναι το νερό, ο καθαρός αέρας και ο ελεύθερος χώρος, αποτελούν ορισμένες από τις παθολογίες της αστικοποίησης και επηρεάζουν τη σωματική υγεία των ανθρώπων. Ο θόρυβος, παραδείγματος χάριν, που προκαλείται από τις μεταφορικές, βιομηχανικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες της πόλης, προκαλεί σοβαρές παθήσεις στον άνθρωπο, όπως παρενόχληση του ύπνου, διάσπαση της προσοχής, ακουστικές και ψυχολογικές διαταραχές, καθώς επίσης αυξάνει την αρτηριακή πίεση και την καρδιακή συχνότητα διαταράσσοντας την ορμονική λειτουργία (Berglund & Lindvall, 1995).

Η επίδραση των χώρων πρασίνου δεν περιορίζεται μόνο στην αντιμετώπιση σωματικών ασθενειών αλλά επεκτείνεται σε σημαντικό βαθμό στη μείωση ψυχονευρολογικών διαταραχών, που αποτελούν χαρακτηριστικά γνωρίσματα των σύγχρονων κατοίκων των πόλεων. Φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος μπορούν να επηρεάσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Μελέτες σε διάφορες ομάδες, όπως φοιτητές, νεαρά κορίτσια που κατοικούν σε πόλεις και εργαζόμενους, αναφέρουν τη σύνδεση των πράσινων χώρων με μια ποικιλία ψυχολογικών, συναισθηματικών και ψυχικών οφελών για την υγεία. Η διάταξη και η πρόσβαση σε χώρο πρασίνου επηρεάζει θετικά την καταπολέμηση του άγχους και ενισχύει την ποιότητα ζωής. Οι πράσινοι χώροι συνιστούν σημείο συνάντησης για τους χρήστες για να αναπτύξουν και να συντηρήσουν τους κοινωνικούς δεσμούς της γειτονιάς. Η κοινωνική αλληλεπίδραση ενισχύει τις προσωπικές επικοινωνιακές δεξιότητες των χρηστών. Η παρουσία βλάστησης και ο σχηματισμός κοινωνικών δεσμών γειτονιάς με τη σειρά τους συμβάλλουν σημαντικά στην αίσθηση της ασφάλειας και της προσαρμογής των κατοίκων.

Η άσκηση σε υπαίθριους χώρους προσφέρει μεγαλύτερη ευεξία, λιγότερα συμπτώματα κατάθλιψης, χαμηλότερα ποσοστά καπνίσματος και κατάχρησης ουσιών, αλλά και μια αυξανόμενη ικανότητα των ανθρώπων να λειτουργούν καλύτερα στο σπίτι και στην εργασία ((Physical Activity Task Force, Oxford Books University, 2003). Η επαφή με τη φύση αυξάνει την ευτυχία, μειώνει το άγχος, επηρεάζει ευρύτερα τις αξίες και τις νοοτροπίες των ανθρώπων κάνοντάς τους να δίνουν μεγαλύτερη αξία στην κοινοτική και κοινωνική ζωή, καθώς και στις στενές ανθρώπινες σχέσεις, ενώ γίνονται πιο γενναιόδωροι με το χρήμα ή πιο ικανοί για συναισθήματα αλληλεγγύης (Maller et al., 2006). Το γεγονός αυτό οδηγεί στη μείωση της αλλοτρίωσης και της αποξένωσης του ατόμου από τον εαυτό του και τους γύρω του, αισθήματα που ταλανίζουν τον σύγχρονο άνθρωπο, ιδίως των πόλεων, ο οποίος είναι πιο αδιάφορος προς τους συνανθρώπους του σε σχέση με τους ανθρώπους της υπαίθρου.

Σε νοσοκομείο της Πενσυλβάνιας έλαβε χώρα μια αξιολογη μελέτη όπου κάποια από τα δωμάτια ασθενών είχαν ζωγραφισμένα δέντρα, ενώ άλλα έναν καφέ τοίχο από τούβλα. Μετά από δέκα χρόνια τα ιατρικά αρχεία απέδειξαν ότι οι ασθενείς οι οποίοι έμεναν στα πρώτα δωμάτια είχαν μικρότερη νοσηλεία, λιγότερη ανάγκη από παυσίπονα και απομειωμένα αρνητικά σχόλια στις σημειώσεις των νοσοκόμων σε σύγκριση με τους ασθενείς των δεύτερωνωματίων.

Το 2001 δημοσιεύτηκε στην Ολλανδία μια εκτεταμένη μελέτη η οποία θέτει ως στόχο να καθορίσει το σύνδεσμο μεταξύ της υγείας και των χώρων πρασίνου. Πρόκειται για

δύο εκτεταμένες βάσεις δεδομένων από τις οποίες η μία περιέχει πληροφορίες για την υγεία πάνω από 100.000 ατόμων που κατοικούν στις Κάτω Χώρες και η άλλη πληροφορίες που επιτρέπουν στους επιστήμονες να γνωρίζουν ποιοι άνθρωποι ζουν κοντά σε πάρκα της πόλης, σε γεωργική γη και σε δάση. Από τη μελέτη που εκπονήθηκε δύο είναι τα βασικά συμπεράσματα: πρώτον, σε ένα πιο πράσινο περιβάλλον οι άνθρωποι αναφέρουν λιγότερα παράπονα για την ψυχική τους υγεία, και δεύτερον, όταν πρόκειται για τη ψυχική υγεία των ανθρώπων, όλα τα είδη πράσινου, τα οποία αναφέρθηκαν ακριβώς παραπάνω, είναι εξίσου αποτελεσματικά.

Σε ασθενείς που πάσχουν από ήπιας μορφής νοητική αναπηρία η τακτική συμμετοχή σε έργα κηπουρικής συνεισφέρει στη βελτίωση της αυτοεκτίμησης, στην ικανότητα επικοινωνίας και στην αίσθηση ευεξίας. Στην Αγγλία πολλά από αυτά τα προγράμματα βασίζονται στα δημόσια πάρκα και στους κήπους και πολλές αρχές πάρκων συνεργάζονται με τέτοιου είδους μονάδες θεραπείας (Tibbatts, 2002).

Τέλος, αν και η ύπαρξη υπαίθριων χώρων πρασίνου είναι σημαντική γιατί εξασφαλίζει τη σωματική και ψυχική υγεία των κατοίκων, η δημιουργία χώρων πρασίνου εκεί που δεν ενδείκνυται οδηγεί σε υπερβολική υγρασία, έλλειψη αερισμού και περιορισμό της ηλιακής ακτινοβολίας. Για αυτόν το λόγο αποτελεί επιτακτική ανάγκη η ορθολογική κατανομή του πρασίνου καθώς και η αποφυγή ορισμένων ειδών που προκαλούν αλλεργίες (Tibbatts, 2002).

3.1.2. Παιδικό παιχνίδι

«Ο σύγχρονος άνθρωπος εμποδίζει με πολύ αυστηρό τρόπο το αυθόρμητο παιχνίδι των παιδιών» (Hurtwood, 1968).

Ανεξάρτητα από αθλήματα όπως είναι το ποδόσφαιρο, το τένις και άλλα, το παιδικό παιχνίδι αποτελεί μια πολύ σημαντική δραστηριότητα των υπαίθριων χώρων πρασίνου. Έχει διαπιστωθεί ότι μια βασική αιτία επίσκεψης τέτοιων χώρων είναι όταν οι γονείς πάνε τα παιδιά τους για να παίξουν (Greenhalgh and Worpole, 1995, Dunnett et al., 2002). Η σπουδαιότητα του παιχνιδιού για την ανάπτυξη του παιδιού έχει αποδειχθεί από ένα ευρύ φάσμα έρευνας. Το παιχνίδι διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο στην κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού στο πλαίσιο της ευγενούς άμιλλας, της επικοινωνίας με τον περίγυρο, αλλά και στη διαδικασία αντιμετώπισης συναισθηματικών κρίσεων. Απόρροια όλων αυτών είναι προφανώς η διατήρηση της ψυχικής του ισορροπίας. Του προσφέρει συγχρόνως και γνωστικές δεξιότητες όπως είναι η εκμάθηση της γλώσσας και η κατανόησή της, ο πειραματισμός και η επίλυση προβλημάτων με τη χρήση διάφορων τεχνικών. Επιπροσθέτως οι ευκαιρίες για δημιουργικό παιχνίδι είναι πολύ σημαντικές. Η απομίμηση των δραστηριοτήτων των ενηλίκων θεωρείται άλλωστε μια εξαιρετική πτυχή του παιχνιδιού ως ένας τρόπος τα παιδιά να πλησιάζουν τον κόσμο των μεγαλύτερων και να διαμορφώνουν την προσωπική τους ταυτότητα ανεξάρτητα από τους γονείς ή άλλους ενήλικες με τους οποίους έρχονται σε κοντινή επαφή.

Ως γνωστόν το παιδικό παιχνίδι σε υπαίθριο περιβάλλον παρέχει ευκαιρίες για ελευθερία, για σωματικές δραστηριότητες μεγάλης κλίμακας και για διάφορες προκλήσεις, ενώ επιβεβαιώνει ότι ωφελεί γονείς και κηδεμόνες αφού τα παιδιά διασκεδάζουν, δραστηριοποιούνται και ανοίγουν τους ορίζοντές τους ταυτόχρονα.

Στην πρωτοποριακή του διατριβή για το παιδικό παιχνίδι ο Hart (1979) δείχνει τον τρόπο εξερεύνησης του περιβάλλοντος από τα παιδιά και την κατανόηση του τρόπου αυτού από τους ενήλικες, ώστε αυτοί, με τη σειρά τους, να σχεδιάζουν και να παρέχουν το κατάλληλο περιβάλλον για τα παιδιά. Ο Hart ισχυρίζεται ότι τα παιδιά έχουν τη δική τους αντίληψη για στο χώρο και το τοπίο. Έτσι λοιπόν σε μια αμερικανική πόλη με δείγμα έρευνας 86 παιδιά, οι συζητήσεις είχαν πολύ καλή έκβαση, αν και πολλές φορές προτιμούσαν να μοιράζονται τις εμπειρίες τους από το παιχνίδι στην ύπαιθρο, παρά να μιλούν γι' αυτές. Αυτό αποτελεί και ένα σημαντικό κομμάτι κατανόησης των πτυχών του παιδικού παιχνιδιού. Παρατηρήσεις, συνεντεύξεις, ημερολόγια και ερωτηματολόγια που απευθύνονται στους γονείς και έρευνες με τα παιδιά είναι τα βασικά μέρη της έρευνας του Hart που διήρκεσε περίπου δύο χρόνια. Τα μέρη που υποδεικνύονται μέσω των συνεντεύξεων είναι περισσότερα από αυτά που υποδείχθηκαν μέσω των εξερευνήσεων. Πρόκειται για μέρη που προτιμούν τα παιδιά για πολλούς λόγους, όπως για τις χρήσεις που έχουν και που τα παιδιά τις ενσωματώνουν στο παιχνίδι τους ή για κάποιο κοινωνικό λόγο, όπως είναι μια δραστηριότητα που πραγματοποιείται εκεί ή κάτι που μπορούν να αγοράσουν ή ακόμα και μόνο η εμφάνιση και η αίσθηση του χώρου που τους αρέσει. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά επιλέγουν χώρους χρησιμοποιώντας κάποιες από τις παροχές που τους προσφέρονται ελεύθερα όπως είναι παραδείγματος χάριν κάποιο ρυάκι που τους αρέσει και στο οποίο θέλουν να παίζουν, να βρέχονται, να χτίζουν κάστρα ή ακόμα και μέρη που τους παρέχουν δυνατότητα για δραστηριότητες όπως είναι το σκαρφάλωμα, το κρυφτό, το ποδήλατο ή η τσουλήθρα. Βασικό απόφθεγμα της έρευνας του Hart είναι το γεγονός ότι τα παιδιά τα οποία συμμετέχουν κατανοούν σε μεγάλο βαθμό το περιβάλλον και τις δυνατότητες για παιχνίδι που αυτό τους προσφέρει. Κάποια χαρακτηριστικά που τα παιδιά ξεχωρίζουν για την επιλογή τους για παιχνίδι είναι η άμμος ή το χώμα, μικρές ρηχές λιμνούλες ή ρυάκια, μικρές κλίσεις στην τοπογραφία του εδάφους, χαμηλά δέντρα και θάμνοι, ψηλό, απεριποίητο γρασίδι. Παρόλα αυτά κανένα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά δεν λαμβάνεται υπόψη για το σχεδιασμό χώρων κατάλληλων για παιδικό παιχνίδι ακόμα και αν όλα συμβάλλουν στη διευκόλυνση και στην ανάπτυξη των παιδιών. Έτσι ο Hart καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το περιβάλλον θα πρέπει να τροποποιείται από τα ίδια τα παιδιά προκειμένου να διευκολυνθεί το παιχνίδι τους.

Συγχρόνως ο Hart μελέτησε και τη σημασία που αποδίδουν τα παιδιά στην απόσταση καθώς και στο πόσο μακριά επιτρέπεται να φτάσουν μόνα τους για να μπορούν να παίξουν στους αστικούς υπαίθριους χώρους. Οι λόγοι που καθορίζουν την απόσταση που μπορούν να διανύσουν είναι η ηλικία και το φύλο. Έτσι λοιπόν τα αγόρια μπορούν να πάνε μακρύτερα, ενώ η επιτρεπόμενη απόσταση αυξάνεται με την ηλικία, αν και αυτό δεν είναι απόλυτα σίγουρο, αφού πολλές είναι οι περιπτώσεις της διαπραγμάτευσης του γονέα με το παιδί σχετικά με τους περιορισμούς που θέτει ο πρώτος στο δεύτερο. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι στη σημερινή εποχή η απόσταση που μπορεί να διανύσει το παιδί επηρεάζεται πολύ από την αύξηση της χρήσης του αυτοκινήτου και από τον συνεχώς αυξανόμενο φόβο του γονέα εξαιτίας της ζωής στην πόλη έτσι όπως περιγράφεται από τις ειδήσεις και τα ΜΜΕ. Επιπλέον η ένωση NUFU (National Urban Forestry Unit) ισχυρίζεται ότι «οι πράσινοι χώροι κοντά στο μέρος που ζουν οι άνθρωποι αποτελούν ένα αναξιόπιστο περιουσιακό στοιχείο. Συχνά είναι κακώς διατηρημένο και δύσκολο να θεωρηθεί ως ασφαλές». Κατά συνέπεια «εκατομμύρια άνθρωποι είναι απρόθυμοι ή ανίκανοι να περπατήσουν στους κοντινούς υπαίθριους χώρους».

3.1.3. Εκπαίδευση

Βασικό στοιχείο εκπαίδευσης των νέων ατόμων αποτελούν οι εκδρομές που πραγματοποιούνται σε υπαίθριους χώρους πρασίνου, πάρκα, ζωολογικούς κήπους και σε περιοχές φυσικού κάλλους ή γεωγραφικού ενδιαφέροντος, όπως είναι τα Εθνικά Πάρκα. Πρόκειται για εκδρομές που έχουν ως στόχο την ψυχαγωγία και την εκπαίδευση των μαθητών και μάλιστα τις περισσότερες φορές αποδίδουν περισσότερο σε σχέση με το αντίστοιχο μάθημα στο σχολείο αφού παρέχουν ένα πλούσιο και ποικίλο περιβάλλον μάθησης. Τα πάρκα αποτελούν τους πιο δημοφιλείς προορισμούς γιατί παρέχουν ελεύθερη και εύκολη πρόσβαση αφού υπάρχουν σε τοπικό επίπεδο. Οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου αποτελούν βασικό εργαλείο αντιμετώπισης των αρνητικών επιπτώσεων της αστικής ανάπτυξης, ενώ ενθαρρύνουν τους νέους με απώτατο σκοπό στο μέλλον να μάθουν να διαχειρίζονται σωστά το περιβάλλον.

Συγχρόνως οι αστικοί υπαίθριοι χώροι, ειδικά αυτοί που έχουν κλειστά κέντρα αναψυχής, παρέχουν μια εξαιρετική ευκαιρία για εκπαιδευτικές δραστηριότητες, μαθημάτων εκμάθησης μουσικών οργάνων, ζωγραφικής, χορού καθώς και άλλων παρόμοιων δραστηριοτήτων στις οποίες μπορεί να συμμετέχει τόσο το παιδί μετά το σχολείο όσο και άτομα οποιασδήποτε ηλικίας (Tibbatts, 2002).

3.1.4. Κοινωνική συνοχή

Οι υπαίθριοι χώροι αποτελούν σημεία αλληλεπίδρασης και εστίασης των ανθρώπων με τρόπο θετικό, βάζοντας θεμέλια για δημιουργία δεσμών μεταξύ τους, διατηρώντας μια κοινωνία ενωμένη και κατανοώντας καλύτερα τη φύση και το περιβάλλον. Οι ελεύθεροι χώροι πρασίνου είναι προσιτοί σε όλους τους κατοίκους μιας πόλης, οι οποίοι βρίσκουν κάτι που τους προσελκύει στις παρεχόμενες εγκαταστάσεις όπως χαλάρωση, βόλτα με το σκύλο, ενασχόληση του παιδιού με την παιδική χαρά, συνάντηση με φίλους και πικνίκ.

Η υπαίθρια αναψυχή παρέχει μια ευκαιρία για βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων και αύξηση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης, όπως για παράδειγμα συμβαίνει όταν άνθρωποι επικοινωνούν και βγαίνουν έξω σε μικρές ομάδες, καταφέρνοντας έτσι να ενισχύσουν το κοινοτικό πνεύμα και να προωθήσουν μια πιο αλληλέγγυη κοινωνία. Η αλληλεπίδραση με τη φύση, εκτός του ότι παρέχει στον άνθρωπο την ευκαιρία μέσω των δραστηριοτήτων να εκθέσει το σώμα του σε καθαρό αέρα, μπορεί επίσης να βοηθήσει να αποκτήσει κοινωνικές δεξιότητες, προσόντα για να ξαναχτίσει τη ζωή του και να διατηρήσει ή να βελτιώσει την ποιότητα της ζωής του (Ζωνζήλου, 2010).

3.1.5. Σεβασμός και ανάδειξη της ιστορικής κληρονομιάς

Η ιστορία καταγράφεται μέσω της ίδρυσης και ανάπτυξης μια πόλης. Το ίδιο συμβαίνει και στους υπαίθριους χώρους. Ο Εθνικός Κήπος ως μέρος της περιουσίας ιστορικού κτιρίου ως περιβάλλον χώρος του Ανακτόρου, της σημερινής Βουλής των Ελλήνων, ή η πλατεία Συντάγματος, υπαίθριος χώρος με ιστορική σημασία, αφού εκεί δόθηκε το 1844 από την Εθνοσυνέλευση το δικαίωμα ψήφου στους Έλληνες για πρώτη φορά, αλλά και το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εστίασης «Αντώνης Τρίτσης» (το οποίο αναφέρεται στο όνομα του ευεργέτη που κληροδότησε τη γη), αποτελούν παραδείγματα σεβασμού και ανάδειξης της ιστορικής κληρονομιάς.

3.1.6. Συμμετοχή στην πολιτιστική κληρονομιά

Οι αστικοί υπαίθριοι χώροι συμμετέχουν στην ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα ανά τακτά χρονικά διαστήματα αλλά και της συμμετοχής των ανθρώπων σε αυτές σηματοδοτώντας την ανάπτυξη της κοινωνίας. Μία από τις πρώτες πιο δημοφιλείς χρήσεις των αστικών πάρκων είναι αυτή ως σκηνικού για παρελάσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις και κυρίως μουσικές εκδηλώσεις. Στη Νέα Υόρκη, για παράδειγμα, ήδη από το 1859 πάρκα όπως το Mount Morris, το Central Park και το Hamilton Fish, φιλοξένησαν συναυλίες με στρατιωτικές μπάντες και δημοφιλή μουσικά συγκροτήματα της εποχής.

Πολλά είναι τα πάρκα επίσης που φιλοξενούν μνημεία και η χρήση τους για γλυπτική και άλλες υπαίθριες εγκαταστάσεις έχουν μια μακράν ιστορία. Η πρώτη οργάνωση που δημιουργήθηκε για να στηρίζει την τοποθέτηση έργων τέχνης σε αστικά πάρκα είναι η Philadelphia's Fairmount Park Art Association που ιδρύθηκε το 1872. Στα τέλη του 1850, ξεκινώντας από τη Φιλαδέλφεια, πολλές πόλεις δημιούργησαν προγράμματα «Ποσοστό στην Τέχνη», τα οποία απορρόφησαν ένα σημαντικό μέρος του προϋπολογισμού που δαπανήθηκε για τη δημόσια τέχνη. Μεγάλο μέρος αυτού του έργου υλοποιήθηκε σε πάρκα και άλλους δημόσιους χώρους. Τη σημερινή εποχή ιδιωτικοί οργανισμοί, όπως το Δημόσιο Ταμείο Τέχνης της Νέας Υόρκης, σχεδιάζουν και εγκαθιστούν προσωρινά έργα τέχνης σε πάρκα.

Οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου φιλοξενούν μουσεία και άλλα ιδρύματα. Το Forest Park στο St. Louis φιλοξενεί πέντε μεγάλα ιδρύματα, συμπεριλαμβανομένου και ενός μουσείου τέχνης, αλλά και ένα αμφιθέατρο 10.000 θέσεων. Η συγκέντρωση τόσο πολλών εγκαταστάσεων σε ένα χώρο έχει μετατρέψει το Forest Park σε σημαντικό προορισμό τεχνών και συμβάλλει στην οικοδόμηση μιας μεγάλης και ενθουσιώδους εκλογικής περιφέρειας για το πάρκο.

3.1.7. Βελτίωση της αισθητικής εικόνας του τοπίου

Οι υπαίθριοι χώροι συμμετέχουν στη διαμόρφωση της αισθητικής της πόλης, της συνοικίας ή της γειτονιάς αναβαθμίζοντας την εικόνα και την ποιότητά τους. Εισάγουν τη γραφικότητα στη μονοτονία των κτιρίων και των δρόμων. Υπάρχουν επίσης μνημεία που φιλοξενούνται στους χώρους πρασίνου και τους διακοσμούν υπέροχα, ενώ προστατεύονται και διάφορα στοιχεία του περιβάλλοντος όπως είναι η σπάνια χλωρίδα και πανίδα παρέχοντας έτσι στον άνθρωπο την αίσθηση της επαφής με τη φύση.

3.1.8. Αναψυχή

Οι χώροι πρασίνου ασκούν επίδραση στην αναψυχή του ανθρώπου. Η αναψυχή μπορεί να κατηγοριοποιηθεί σε παθητική και ενεργητική. Ο όρος παθητική αναψυχή αναφέρεται σε δραστηριότητες μέσω των οποίων η εμπειρία της υπαίθρου αποτελεί πρωταρχικό μέλημα και θεωρείται απαραίτητη για την εκτέλεση άλλων δραστηριοτήτων. Περιλαμβάνει μια μεγάλη ποικιλία δραστηριοτήτων όπως το πικνίκ, την παρατήρηση ενός πουλιού, την ηλιοθεραπεία, τη μουσική, τη χαλάρωση, τον περίπατο, τη συζήτηση και την παρακολούθηση των παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού τους. Η παθητική αναψυχή υποδεικνύει κυρίως ότι οι συμμετέχοντες εμπλέκονται περισσότερο στην κατανάλωση εμπειριών παρά στην παραγωγή τους. Πιθανός βέβαια είναι και ο ισχυρισμός ότι το πικνίκ, η ηλιοθεραπεία, ο περίπατος και

η παρακολούθηση του παιδικού παιχνιδιού αφορούν την παραγωγή, ενώ η ορειβασία και η πεζοπορία είναι παραδείγματα παραγωγής καθώς και κατανάλωσης εμπειριών.

Η ενεργητική αναψυχή περιλαμβάνει χώρους για παιχνίδι και άθληση. Τυπικά, συνεπάγεται ρυθμίσεις συγκεκριμένου μεγέθους και υλικών για την υποστήριξη της δραστηριότητας, παραδείγματος χάριν διαμάντι του μπέιζμπολ ή γήπεδο τένις, ενώ αντίθετα η παθητική αναψυχή περιλαμβάνει ρυθμίσεις μεταβλητών μεγεθών και υλικών. Η ενεργητική αναψυχή είναι συνυφασμένη με την άθληση. Το Συμβούλιο της Ευρώπης μέσω του European Sports Charter (2001) ορίζει τον αθλητισμό ως «όλες τις μορφές σωματικής δραστηριότητας μέσω της περιστασιακής ή οργανωμένης συμμετοχής που έχουν ως στόχο την έκφραση ή τη βελτίωση της φυσικής κατάστασης και ψυχικής ευεξίας, δημιουργώντας κοινωνικές σχέσεις ή επιτυγχάνοντας ευγενή άμιλλα σε όλα τα επίπεδα». Όπως άλλωστε έχει ισχυριστεί και ο Νέλσον Μαντέλα ο αθλητισμός έχει τη δύναμη να αλλάξει τον κόσμο. Έχει τη δύναμη να εμπνεύσει. Έχει τη δύναμη να ενώσει τον κόσμο με έναν τρόπο που ελάχιστα άλλα πράγματα μπορούν. Μιλάει στους νέους σε μια γλώσσα που καταλαβαίνουν. Ο αθλητισμός μπορεί να δημιουργήσει ελπίδα σε μέρη που υπάρχει μόνο η απόγνωση. Εύκολα λοιπόν γίνεται κατανοητή η σπουδαιότητα της άθλησης αλλά και η αναγκαιότητα ύπαρξης ειδικών εγκαταστάσεων που δίνουν τη δυνατότητα συμμετοχής στους ανθρώπους όλων των ηλικιών.

Τα τελευταία χρόνια δίνεται ιδιαίτερη σημασία σε μια κίνηση που αφορά πολλές χώρες και ονομάζεται urban outdoor activities-αστικές υπαίθριες δραστηριότητες. Η κίνηση αυτή βοηθάει άτομα όλων των ηλικιών να αναπτύξουν αίσθημα αυτοπεποίθησης, καλή φυσική κατάσταση, ηρεμία και ανεξαρτησία. Ειδικά για τα παιδιά τα οποία γεννήθηκαν και μεγάλωσαν μέσα σε πόλεις, οι δραστηριότητες αυτές διαδραματίζουν σπουδαίο ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Για να μπορέσουν όμως να οργανωθούν αυτές οι δραστηριότητες θα πρέπει να υπάρχουν ειδικευμένα πρακτορεία τα οποία με τη σειρά τους θα πρέπει να συνεργάζονται με αρμόδιους φορείς όπως είναι οι ιδιοκτήτες ή εκείνοι που διαχειρίζονται τα πάρκα, εκπαιδευτικοί και σύνδεσμοι νέων. Άμεση συνεργασία με τα πρακτορεία θα πρέπει να έχουν κι άλλες ομάδες όπως η κοινωνική πρόνοια, άτομα που ασχολούνται με τον αθλητισμό ή κάποιοι χορηγοί ο οποίοι είναι απαραίτητοι για την τελική διοργάνωση. Με την επίτευξη της παραπάνω συνεργασίας εύκολα μπορούν να διοργανώνονται δραστηριότητες σε εσωτερικούς χώρους όπως κανό, ράφτινγκ, καθώς επίσης και σε εξωτερικούς όπως κατασκίνωση ή αναρρίχηση. Όλες αυτές οι δραστηριότητες μπορούν να πραγματοποιούνται σε ειδικά διαμορφωμένους υπαίθριους χώρους. Δεν ξεχνιούνται όμως ούτε τα άτομα με ειδικές ανάγκες αφού σε πολλά πάρκα υπάρχουν ειδικά σχεδιασμένες δραστηριότητες με διευκολύνσεις.

3.2. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΟΦΕΛΗ

Πολύ συχνά επικρατεί η άποψη ότι οι κοινότητες δεν μπορούν να αναπτυχθούν «έξυπνα» μέσω της διατήρησης των υπαίθριων χώρων πρασίνου. Υπάρχει όμως μια συσσώρευση αποδείξεων μέσω των οποίων φαίνεται ξεκάθαρα ότι η διατήρηση τέτοιου είδους χώρων δεν αποτελεί δαπάνη αλλά μια επένδυση που παράγει σημαντικά οικονομικά οφέλη. Σε αυτή την ενότητα μελετάται ο τρόπος που επηρεάζουν αυτοί οι χώροι την τουριστική και οικονομική ανάπτυξη, την

απασχόληση του ανθρώπινου δυναμικού και την αύξηση της αντικειμενικής αξίας των ιδιοκτησιών.

3.2.1. Τουριστική ανάπτυξη

Σύμφωνα με τον Κ. Μπαγινέτα, οι αστικοί υπαίθριοι χώροι αποτελούν πόλο έλξης για τους τουρίστες, οι οποίοι συχνά δεν γνωρίζουν την πόλη, δεν διαθέτουν αυτοκίνητα, αποτελούν διερχόμενο τουρισμό και αντιμετωπίζουν δυσκολίες με τις δημόσιες συγκοινωνίες.

Ένα πάρκο αποτελεί συχνά την υπογραφή μιας πόλης, ένα βασικό εργαλείο μάρκετινγκ για την προσέλκυση τουριστών και επιχειρήσεων. Πάρκα όπως το Boston Public Garden και το Inner Harbor στην Βαλτιμόρη αποτυπώνουν την ταυτότητα της πόλης τους και δίνουν περηφάνια στους κατοίκους της. Το πάρκο Chain of Lakes έφτασε τις 5,5 εκατομμύρια επισκέψεις το 2001 ως το δεύτερο μεγαλύτερο αξιοθέατο στη Μινεσότα μετά το Mall of America, αλλά και το Riverwalk Park στο Σαν Αντόνιο, το οποίο δημιουργήθηκε με 425.000 δολάρια, έχει ξεπεράσει το οχυρό Alamo και έχει γίνει το πιο δημοφιλές αξιοθέατο για την τουριστική βιομηχανία της πόλης με κέρδη που φτάνουν τα 3,5 δισεκατομμύρια δολάρια. Οργανωμένες εκδηλώσεις, κοινωνικά φεστιβάλ, φεστιβάλ τροφίμων, αθλητικές και θεατρικές εκδηλώσεις επιφέρουν συχνά σημαντικά και άκρως θετικά οικονομικά αποτελέσματα για τις πόλεις, γεμίζοντας με πελάτες τα δωμάτια των ξενοδοχείων τα εστιατόρια αλλά και τα τοπικά καταστήματα.

Αμερικανικές πόλεις, μικρές και μεγάλες, δημιουργούν υπαίθριους χώρους πρασίνου με στόχο την οικονομική ανάπτυξη και τη διατήρηση της γειτονιάς. Ο Steve Coleman υποστηρίζει ότι *τα δημόσια πάρκα αποτελούν τον πιο αποδοτικό τρόπο για να δημιουργηθεί μια τοπική οικονομική ανάπτυξη. Εάν κάποιος σκεφτεί το πάρκο ως ένα θεσμικό όργανο, αυτό μπορεί να αποτελεί χώρο για επαγγελματική κατάρτιση, εκπαίδευση και πολιτιστικές παραστάσεις.* Ο ίδιος δραστηριοποιήθηκε σε ένα παραμελημένο πάρκο στην Ουάσιγκτον, το Meridian Hill Park, το οποίο βρίσκεται σε ένα λόφο με μακρινή θέα του Λευκού Οίκου. Το 1990 ο Coleman και οι γείτονες οργάνωσαν την αποκατάσταση του πάρκου ως ενός περιουσιακού στοιχείου της γειτονιάς, καθώς επίσης ενθάρρυναν ομάδες νέων να διοργανώνουν εκδηλώσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα σήμερα το πάρκο να προσελκύει όχι μόνο τους κατοίκους της περιοχής αλλά και τουρίστες που απολαμβάνουν την πολυεθνική ατμόσφαιρα της γειτονιάς. Ο αριθμός των επισκεπτών έχει τριπλασιαστεί, ενώ ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς υποστηρίζει την τοπική οικονομία, τα εστιατόρια, τις επιχειρήσεις λιανικής πώλησης και τα ξενοδοχεία.

Αξίζει να γίνει μια μικρή αναφορά όμως και στα επονομαζόμενα θεματικά πάρκα, τα οποία και αυτά με τη σειρά τους συνεισφέρουν στην τουριστική ανάπτυξη της πόλης που τα φιλοξενούν. Το πρώτο θεματικό πάρκο που δημιουργήθηκε ήταν ιδέα του Walt Disney. Πρόκειται για την Disneyland που άνοιξε τις πόρτες της στις 17 Ιουλίου το 1955 στην Καλιφόρνια. Το παραπάνω θεματικό πάρκο αποτέλεσε τη γέννηση των «σούπερ μάρκετ αναψυχής», καθώς και ένα χώρο παραγωγής και κατανάλωσης ελεύθερου χρόνου. Αυτού του τύπου τα πάρκα σχετίζονται απαραίτητα με την ψυχαγωγία-διασκέδαση των επισκεπτών και την κατανάλωση, και από τη δεκαετία του 1970 με την τόνωση της τουριστικής δραστηριότητας (Clave,2007).

3.2.2. Οικονομική ανάπτυξη

«...η πόλη χαρακτηρίζεται από μια αίσθηση του τόπου, την ομορφιά του φυσικού περιβάλλοντος, το σύστημα μικτής χρήσης και ένα 24-ωρο τρόπο ζωής. Αυτά είναι τα χαρακτηριστικά που θα προσελκύσουν τη δημιουργικότητα και την ευφυΐα που περιζώνουν τη νέα οικονομία». (<https://www.planning.org/cityparks/briefingpapers/economicdevelopment.htm>)

Οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου και ειδικά τα πάρκα βοηθούν στην ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας. Υπάρχουν κοινότητες οι οποίες εργάζονται για να διατηρήσουν την οικονομική σπουδαιότητα χώρων όπως είναι οι λεκάνες απορροής και τα χωράφια ή να διατηρήσουν τους υπαίθριους χώρους πρασίνου με σκοπό την προσέλκυση όλο και μεγαλύτερου αριθμού επισκεπτών. Κάποιες άλλες κοινότητες μέσω της συντήρησης των χώρων πρασίνου βελτιώνουν την ποιότητα ζωής και ενισχύουν την οικονομική ευημερία. Ο Bruce Gunter (μεσίτης ακινήτων στην Ατλάντα) υποστηρίζει ότι *το όλο θέμα είναι η προσπάθεια να διατηρηθεί η μεσαία τάξη που κατοικεί γύρω από τα πάρκα και να προσελκύσει και άλλους επισκέπτες. Το πάρκο έτσι θα αποτελεί μία πραγματική άγκυρα για τις μεσαίες τάξεις των πόλεων.*

Επίσης οι ιδιοκτήτες μικρών επιχειρήσεων θεωρούν την αναψυχή που προσφέρουν τα πάρκα και οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου ως ύψιστη προτεραιότητα για την επιλογή της θέσης της επιχείρησής τους.

Τέλος, εκδηλώσεις που λαμβάνουν χώρα στους ελεύθερους χώρους πρασίνου από τοπικούς φορείς, πολλές από τις οποίες έχουν εθνική σημασία, συνεισφέρουν σημαντικά στην οικονομική ενίσχυση των διοργανωτών και στην απόδοση μεγάλων ποσών στα έσοδα της διοργανώτριας πόλης, προσδίδοντας σημαντική ώθηση στην τοπική οικονομία.

3.2.3. Αύξηση της αξίας ακινήτων

Η ανάπτυξη των αστικών υπαίθριων περιοχών σε διάφορες χώρες δείχνει ότι η αξία της γης και των ακινήτων κοντά σε αυτές είναι υψηλότερη σε σχέση με την αξία αυτών σε περιοχές απομακρυσμένες από αυτές. Ο John L. Crompton, καθηγητής του Πανεπιστημίου Texas A & M, εκφράζει την άποψή του υποστηρίζοντας ότι *πολλοί είναι οι άνθρωποι που είναι πρόθυμοι να καταβάλλουν ένα μεγάλο ποσό για ένα ακίνητο που βρίσκεται κοντά σε πάρκα και ανοιχτούς χώρους απ' ό,τι για ένα σπίτι που δεν προσφέρει τέτοιου είδους ανέσεις.* Στην έκθεσή του το 2000 αξιολόγησε 25 μελέτες διερευνώντας κατά πόσο οι αστικοί υπαίθριοι χώροι συμβάλλουν στις αξίες των γειτονικών ακινήτων και διαπίστωσε ότι 20 από τα αποτελέσματα έδειξαν αύξηση. Οι υψηλότερες αξίες αυτών των κατοικιών σημαίνουν ότι οι ιδιοκτήτες τους πληρώνουν υψηλότερους φόρους ιδιοκτησίας. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα οι πρόσθετοι φόροι περιουσίας είναι επαρκείς για την πληρωμή των ετήσιων τελών χρέους για τα ομόλογα που χρησιμοποιούνται για τη χρηματοδότηση της ανάπτυξης του πάρκου.

Επανελημμένες μελέτες κατά τη διάρκεια των ετών επιβεβαιώνουν ότι οι άνθρωποι προτιμούν να αγοράσουν σπίτια κοντά σε πάρκα και ανοιχτούς χώρους με πράσινο. Μια βασική μελέτη εξετάζει την επίδραση της εγγύτητας του πρασίνου στο Boulder, στο Κολοράντο. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζεται μείωση κατά 4,20 δολάρια στην τιμή των οικιστικών ακινήτων για κάθε πόδι απομάκρυνσης από τη ζώνη πρασίνου,

ενώ ταυτόχρονα η μέση τιμή των κατοικιών δίπλα σε αυτήν είναι 32% υψηλότερη από αυτές που βρίσκονται 3.200 πόδια μακριά. Στην ίδια μελέτη επίσης γίνεται αντιληπτό ότι η πράσινη ζώνη προσέθεσε 5,4 εκατομμύρια δολάρια στις συνολικές αξίες των ακινήτων της γειτονιάς.

Σε άλλη μια έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2001 για το National Association of Realtors από την Public Opinion Strategies, το 50% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι είναι διατεθειμένο να καταβάλει 10% περισσότερο για ένα σπίτι που βρίσκεται κοντά σε ένα πάρκο ή σε κάποιο προστατευόμενο υπαίθριο χώρο, ενώ το 57% δήλωσε ότι, αν είχε την ευκαιρία να αγοράσει ένα νέο σπίτι, το πιο πιθανό είναι να διάλεγε κάποιο το οποίο βρίσκεται κοντά σε χώρο πρασίνου.

Επιπροσθέτως αξίζει να αναφερθεί άλλη μια έρευνα, αυτή τη φορά του Πανεπιστημίου την νότιας Καλιφόρνιας, στην οποία διαπιστώθηκε η θετική σχέση της εγγύτητας σε πάρκο και της αξίας των ακινήτων, αυτή τη φορά όμως σε γειτονίες που ζουν επί το πλείστον μετανάστες και φτωχοί άνθρωποι: σε μια πυκνή αστική γειτονιά η επίδραση της αξίας των κοντινών χώρων πρασίνου μπορεί να είναι ισχυρότερη από το μέγεθος της πατρίδας τους. Η μελέτη διαπίστωσε ότι η αύξηση του ποσού του πρασίνου κατά 11% σε μια ακτίνα 200 έως 500 ποδών από ένα σπίτι οδηγεί σε μια αύξηση περίπου 1,5% στην αναμενόμενη τιμή πώλησης του σπιτιού ή επιπλέον 3.440 δολάρια στη μέση τιμή.

Τέλος αναγκαία είναι και μια αναφορά στη μελέτη των αξιών των ακινήτων στις άκρες των αστικών περιοχών. Όπως η γρήγορη αστική ανάπτυξη «κατάπιε» στις παρυφές των πόλεων τις γεωργικές εκτάσεις και τα δάση, έτσι έχουν έρθει και κάποιοι προγραμματισμοί υποδιαίρεσης ώστε να συνειδητοποιήσουν οι άνθρωποι ότι η διατήρηση των ανοιχτών χώρων πρασίνου μέσα σε αυτό το νέο αστικό ιστό μπορεί να αυξήσει την αξία του σπιτιού, γι' αυτό και πρέπει να διατηρηθούν τα φυσικά και ρουστίκ χαρακτηριστικά όπως είναι τα λιβάδια, οι οπωρώνες, τα χωράφια καθώς και οι δασικές εκτάσεις. Από όλα τα παραπάνω κατά συνέπεια διαπιστώνεται η σπουδαιότητα του να διατηρούνται οι υπαίθριοι χώροι ζωντανοί, καθαροί και ασφαλείς, αφού στην περίπτωση που ένα πάρκο παραδείγματος χάριν είναι επικίνδυνο και άρρωστο, το πιο πιθανό είναι να βλάψει και την αξία των γύρω ακινήτων.

3.2.4. Απασχόληση του ανθρώπινου δυναμικού

Η ένωση NUFU (National Urban Forestry Unit) υποστηρίζει ότι τα δέντρα και το πράσινο συνεισφέρουν με θετικό τρόπο στην οικονομική αναγέννηση με μια σειρά από τρόπους. Ένας από αυτούς είναι ότι πιο δεκτικοί και ευχάριστοι διαβίωσης χώροι μπορούν να κάνουν τις περιοχές περισσότερο ελκυστικές για τους νέους εργοδότες, οι οποίοι με τη σειρά τους δημιουργούν νέες θέσεις απασχόλησης. Επίσης η πρόσβαση του προσωπικού μιας εταιρείας στους «εταιρικούς» κήπους, σε πλατείες και πάρκα, μπορεί να βελτιώσει σημαντικά την εταιρική εικόνα (Parker, 1992), ενώ η παρουσία πρασίνου είτε μέσα είτε γύρω από το περιβάλλον του γραφείου έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ικανοποίηση του εργαζομένου, η οποία με τη σειρά της επηρεάζει την παραγωγικότητα. Τέλος, με την πάροδο του χρόνου προκύπτουν και άλλες θέσεις εργασίας που ειδικεύονται στο σχεδιασμό και την κατασκευή υπαίθριων χώρων πρασίνου.

3.3. Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Τα Central Scotland Forest Forum (2003), Bains (2002) και National Urban Forestry Unit ισχυρίζονται ότι η λήψη μιας στρατηγικής προσέγγισης όσον αφορά το σχεδιασμό και τη διαχείριση των υπαίθριων χώρων πρασίνου αποφέρει ένα ευρύ φάσμα περιβαλλοντικών οφελών. Τέτοια είναι το φιλτράρισμα της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, η σταθεροποίηση των επιφανειών του εδάφους, η παρακολούθηση των βροχοπτώσεων που μειώνει τις πλημμύρες, η ενθάρρυνση της βιωσιμότητας της άγριας ζωής και η παροχή προσωρινής κάλυψης για εγκαταλελειμμένους χώρους. Το αστικό πράσινο διαδραματίζει επίσης ζωτικό ρόλο στην αστική βιοποικιλομορφία και συμβάλλει στο καταφύγιο, στη σκιά και στην προστασία των υδάτων καθώς και στις μειωμένες θερμοκρασίες του αέρα (Tyrväinen, 1999; MacArthur, 2002). Τα οφέλη για τους κατοίκους των αστικών περιοχών περιλαμβάνουν τη δημιουργία ενός ασφαλούς καταφυγίου από τη ζωή της πόλης, την αυξανόμενη αίσθηση υπερηφάνειας και διαχείριση του τοπικού περιβάλλοντος, ενώ παράλληλα δημιουργούν μια μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση και κατανόηση των αναγκών της υπαίθρου και της διαχείρισης της γης (Ulrich, 1984; Grahn, 1989; Kaplan and Kaplan, 1989). Τα περιβαλλοντικά οφέλη περιλαμβάνουν συγχρόνως τη διατήρηση των απαραίτητων οικολογικών λειτουργιών και την προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας των τοπικών φυτών και ζώων. Ωστόσο για διάφορους λόγους, όπως το υψηλό επίπεδο των αστικών πιέσεων, η έλλειψη ολοκληρωμένου σχεδιασμού και διαχείρισης, καθώς και η περιορισμένη ειδική γνώση για το αστικό δάσος και τα δέντρα, οι δυνατότητες του αστικού πρασίνου δεν πληρούνται.

Η σπουδαιότητα όμως των υπαίθριων χώρων πρασίνου για το περιβάλλον των μεγαλουπόλεων έχει υπογραμμιστεί και από το Συμβούλιο της Επικρατείας καθιερώνοντας την απαγόρευση μείωσης των κοινόχρηστων χώρων πρασίνου. Έτσι λοιπόν σε αυτήν την ενότητα θα μελετηθούν οι επιδράσεις τους όσον αφορά το περιβάλλον και πιο συγκεκριμένα όσες σχετίζονται με το μικροκλίμα, την ηχορύπανση και την ατμοσφαιρική πίεση.

3.3.1. Μικροκλίμα

Εντός του αστικού ιστού συχνά παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στο κλίμα ακόμα και σε πολύ κοντινές περιοχές, μετασηματίζοντας έτσι ένα μικρής κλίμακας πρότυπο του κλίματος, το λεγόμενο μικροκλίμα (Santamouris M. and Asimakopoulos D. στο Gaitani N. et al, 2005). Οι σημαντικότεροι παράγοντες που το επηρεάζουν είναι η τοπογραφία, το ανάγλυφο του εδάφους, οι επιφάνειες εδαφοκάλυψης και η αστική μορφολογία (Oke T. R. στο Gaitani N. et al, 2007). Οι διαφορές θερμοκρασίας που δημιουργούνται ανάμεσα στις αστικές και περιαστικές περιοχές είναι απόρροια του πολυσύνθετου δομημένου περιβάλλοντος, της ποσότητας του πρασίνου και της ανθρώπινης δραστηριότητας (Oke στο Smith C. and Levermore G., 2008).

Με τον όρο αστική μορφολογία νοείται πρωτίστως η τρισδιάστατη μορφή ενός συνόλου κτιρίων και των χώρων που αυτοί δημιουργούν, η οποία διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση του μικροκλίματος στους υπαίθριους χώρους. Εξαιτίας των ιδιοτήτων των συνθηκών που παρατηρούνται σε αστικούς δρόμους, αυλές, αίθρια, πλατείες και πάρκα, η τυπολογία των υπαίθριων χώρων επιδρά σημαντικά στη διαμόρφωση του μικροκλίματος. Ο όρος «τυπολογία» αναφέρεται ουσιαστικά στα βασικά γεωμετρικά χαρακτηριστικά της αστικής

χαράδρας,⁵ δηλαδή τις γεωμετρικές αναλογίες (ύψος, πλάτος, μήκος), το μέγεθος και τη θέση ανοιγμάτων στους όγκους των κτιρίων αλλά και τη θέαση του ουρανού.

Το γεγονός ότι ένα βασικό μέλημα της διαμόρφωσης του αστικού ιστού είναι η δημιουργία άνετων ανοιχτών υπαίθριων χώρων σημαίνει πως οι μικροκλιματικοί παράγοντες επηρεάζουν τις δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στην περιοχή και καθορίζουν τη χρήση των χώρων αυτών. Οι αντιδράσεις στο μικροκλίμα οδηγούν συχνά σε διαφορετική χρήση του χώρου υπό διαφορετικές κλιματικές συνθήκες. Ξεκινώντας από τον παράγοντα άνεμο, ο οποίος επηρεάζει τις συνθήκες άνεσης των πεζών σε ανοιχτούς χώρους, η ταχύτητα και η διεύθυνσή του (που προκαλείται από τα παγκόσμια καιρικά συστήματα) επηρεάζονται από την τυπολογία του τοπίου σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Καθίσταται λοιπόν απαραίτητη η συνειδητοποίηση των μεγάλων διαφορών στις συνθήκες ανέμου από το ένα μέρος της πόλης στο άλλο ή ακόμη σε μικροκλίμακα από το ένα μέρος του χώρου στο άλλο. Οι υπαίθριοι χώροι πρασίνου προστατεύουν τις κατοικημένες περιοχές από τους δυνατούς ανέμους μειώνοντας την ταχύτητά τους, με αποτέλεσμα επιπτώσεις στη θερμική άνεση καθώς και στα ποσοστά κατανάλωσης ενέργειας των κτιρίων. Η ύπαρξη δένδρων μειώνει την ταχύτητα του ανέμου με την αύξηση της αντίστασης στη ροή του. Ακόμα και η ύπαρξη φυτών αλλά και ο τρόπος που αυτά είναι τοποθετημένα καταφέρνουν να τροποποιήσουν τις κινήσεις του ανέμου, με αποτέλεσμα τον εφικτό έλεγχο θερμικών απωλειών. Έτσι, μια μικρή μείωση της ταχύτητας του ανέμου που προσπίπτει σε κάποιο κτίριο, εξαιτίας της ύπαρξης υπαίθριων χώρων με δέντρα και διάφορα φυτά και θάμνους κοντά του, συμβάλλει αισθητά στη μείωση των θερμικών απωλειών.

Εξίσου σημαντικό στοιχείο του μικροκλίματος που επηρεάζεται θετικά από την ύπαρξη υπαίθριων χώρων πρασίνου είναι η ηλιακή ακτινοβολία. Πιο συγκεκριμένα η βλάστηση απορροφά περισσότερη ακτινοβολία από οποιοδήποτε άλλο υλικό όπως παραδείγματος χάριν η ασφάλτος. Σύμφωνα με τους Brown και Gillespie (1995) τα φύλλα απορροφούν το 80% της εισερχόμενης ορατής ακτινοβολίας, αντανακλώντας συγχρόνως το 10% και εκπέμποντας το υπόλοιπο 10%. Περίπου το 20% της υπέρυθρης ακτινοβολίας απορροφάται, ενώ το 50% αντανακλάται και το 30% εκπέμπεται. Συνολικά το ποσοστό για την ορατή και υπέρυθη ακτινοβολία που απορροφάται είναι περίπου 50%, το ποσοστό που αντανακλάται 30% και μόνο το 20% εκπέμπεται. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι ανοιχτοί χώροι με δέντρα μπορούν να φιλτράρουν περίπου το 80-90% της ακτινοβολίας, ανάλογα βέβαια με το είδος και την πυκνότητα των φύλλων. Επίσης στους τρόπους επίδρασης της ηλιακής ακτινοβολίας συγκαταλέγεται και η σκίαση. Πιο συγκεκριμένα, στη σκιά ενός δέντρου παρατηρείται ελάττωση κατά 25-30% της ορατής ακτινοβολίας.

Οι χώροι πρασίνου επιδρούν θετικά και στη θερμοκρασία. Από διάφορες έρευνες προκύπτει ότι σε πάρκα-κήπους ευνοείται η διαμόρφωση μικροκλίματος σε συνθήκες

---

⁵ Αστική χαράδρα είναι το σύστημα των επιφανειών ενός αστικού δρόμου, δηλαδή του δαπέδου του δρόμου και των κατακόρυφων επιφανειών των κτιρίων εκατέρωθεν του δρόμου, σε συνδυασμό με τον όγκο του αέρα που περιβάλλουν αυτές οι επιφάνειες – βλέπε περισσότερα Αγγελική Χατζηδημητρίου, *Αξιολόγηση της επίδρασης των παραμέτρων σχεδιασμού στη διαμόρφωση του μικροκλίματος των αστικών υπαίθριων και στις συνθήκες θερμικής άνεσης, κατά τη θερινή περίοδο, σε κλίμα μεσογειακό*, σ. 40.

που ευνοούν με τη σειρά τους τη διαμόρφωση της αστικής θερμικής νησίδας,⁶ δηλαδή νύχτες με άπνοια και καθαρό ουρανό. Η θερμοκρασία του αέρα στα αστικά πάρκα είναι συνήθως 1-2° C μικρότερη από το αστικό περιβάλλον και σπάνια η διαφορά υπερβαίνει τους 3° C. Όμως η επιρροή του πάρκου συχνά εκτείνεται και εκτός των ορίων του. Σε ορισμένες περιπτώσεις και υπό την επίδραση ανέμων μέτριας έντασης 2m/s παρατηρείται ότι η επιρροή του πάρκου εκτείνεται μερικές εκατοντάδες μέτρα από την υπήνεμη πλευρά, ενώ με ισχυρό άνεμο 6m/s είναι αμελητέα. Τέλος τα φυτά έχουν τη δυνατότητα να απορροφούν μεγάλο μέρος της θερμότητας του ήλιου την ημέρα και να την απελευθερώνουν σταδιακά το βράδυ εξομαλύνοντας έτσι τη διαφορά θερμοκρασίας ημέρας-νύχτας.

Συγχρόνως η υγρασία επηρεάζεται και αυτή από την ύπαρξη υπαίθριων χώρων πρασίνου. Στην επιφάνεια των φύλλων εξατμίζεται η υγρασία, γεγονός που αυξάνει την υγρασία στο εσωτερικό των ανοιχτών χώρων πρασίνου. Η σχετική υγρασία του αέρα είναι κατά 7-14% μεγαλύτερη από εκείνη αντίστοιχων περιοχών χωρίς πράσινο. Συμπερασματικά όλες οι παραπάνω παράμετροι επιδρούν θετικά στη διαμόρφωση του μικροκλίματος, γεγονός που συντείνει στη βελτίωση ποιότητας ζωής στις πόλεις. Για αυτό και ο σχεδιασμός τους θα πρέπει να γίνεται σε συνάρτηση με τους υπαίθριους χώρους πρασίνου.

3.3.2. Ατμοσφαιρική ρύπανση

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω οι χώροι πρασίνου παρέχουν πολλά περιβαλλοντικά οφέλη. Ένα από αυτά είναι η μείωση της ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Η Υπηρεσία Δασολογίας στις Ηνωμένες Πολιτείες υπολογίζει ότι πενήντα χρόνια ζωής ενός φυτού αποφέρουν 31.250 δολάρια αξίας του οξυγόνου, παρέχουν 62.000 δολάρια αξίας της ατμοσφαιρικής ρύπανσης, ανακυκλώνουν 37.500 δολάρια αξίας του νερού και ελέγχου 31.250 δολάρια αξίας της διάβρωσης του εδάφους.

Οι πόλεις αποτελούν σημαντικούς παράγοντες τόσο για το υψηλό επίπεδο της ατμοσφαιρικής ρύπανσης όσο και για την ευρύτερη αλλαγή του κλίματος μέσω των αερίων του θερμοκηπίου, όπως το διοξείδιο του άνθρακα. Και τα δυο αποτελέσματα έχουν αρνητικό αντίκτυπο στους αστικούς πληθυσμούς. Η αστική ρύπανση του αέρα από τα οχήματα είναι ιδιαίτερα επιβλαβής, με αποτέλεσμα αναπνευστικά προβλήματα, όξινη βροχή καθώς και μείωση του ποσού της ηλιακής ακτινοβολίας που φτάνει στην επιφάνεια της γης. Η βλάστηση όμως μπορεί να λειτουργήσει ως ένας «νεροχύτης» ρύπων.

Τα υψηλά επίπεδα του διοξειδίου του άνθρακα και άλλων αερίων που παγιδεύουν τη θερμότητα από τη γη στην ατμόσφαιρα και την εμποδίζουν να απελευθερωθεί στο διάστημα είναι φαινόμενο γνωστό ως το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Τα δένδρα απομονώνουν το διοξείδιο του άνθρακα από την ατμόσφαιρα κατά τη φωτοσύνθεση και επιστρέφουν το οξυγόνο πίσω στην ατμόσφαιρα. Ως εκ τούτου τα δένδρα δρουν ως μια δεξαμενή άνθρακα και πηγή οξυγόνου.

Το έργο Evergreen υποστηρίζει πολλές μελέτες που δείχνουν ότι μέσα σε ένα χρόνο περιοχή ενός στρέμματος που καλύπτεται από δένδρα μπορεί να απορροφήσει αρκετό διοξείδιο του άνθρακα, τέτοιο ώστε να ισούται με τη ποσότητα που παράγεται από

---

⁶ Το φαινόμενο της αστικής νησίδας αναφέρεται στην ύπαρξη υψηλότερων θερμοκρασιών στα αστικά κέντρα σε σχέση με τις γύρω περιοχές.

την οδήγηση ενός αυτοκινήτου για 11.000 μίλια. Ταυτόχρονα, τα δένδρα και το γρασίδι που υπάρχουν σε ένα υπαίθριο χώρο επιστρέφουν επίσης μεγάλες ποσότητες οξυγόνου στην ατμόσφαιρα. Μια περιοχή με χλοοτάπητα μόλις 50 τετραγωνικών ποδιών παράγει αρκετό οξυγόνο για να καλύψει τις ανάγκες μιας οικογένειας τεσσάρων μελών.

Εκτός από τον άνθρακα, μελέτες αποδεικνύουν συγχρόνως πόσο αποτελεσματικά αφαιρούν τα δένδρα άλλους ρύπους. Η κάλυψη μιας αστικής περιοχής με δένδρα που καλύπτουν 212.000 στρέμματα αφαιρούν 48 κιλά των σωματιδίων, 9 κιλά διοξειδίου του αζώτου, 6 κιλά του διοξειδίου του θείου, 2 κιλά του μονοξειδίου του άνθρακα και 100 κιλά άνθρακα ημερησίως (Coder 1996). Η δασική υπηρεσία στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής υπολογίζει ότι πάνω από 50 χρόνια ζωής ενός δένδρου παράγουν 31.250 δολάρια που αξίζει το οξυγόνο και προσφέρουν 62.000 δολάρια που αξίζει ο έλεγχος της ρύπανσης του αέρα. Ωστόσο μια άλλη έρευνα διαπιστώνει ότι δένδρα στη Νέα Υόρκη αφαίρεσαν κατ' εκτίμηση 1.821 μετρητικούς τόνους της ατμοσφαιρικής ρύπανσης το 1994 (Nowak 1995).

Η αύξηση της ποσότητας και της έκτασης της βλάστησης στους υπαίθριους χώρους πρασίνου μπορεί να βοηθήσει στη μείωση της ποσότητας των ρύπων στην ατμόσφαιρα. Εκτός από τα προφανή οφέλη για την υγεία του ανθρώπου, η μείωση των ρύπων μέσω της αύξησης της βλάστησης προμηνύει την καλή διαχείριση της κλιματικής αλλαγής, ιδιαίτερα σε σχέση με το φαινόμενο του θερμοκηπίου.

Τέλος, η ρύπανση του αέρα επιδρά με διαφορετικό τρόπο στα φυτά ανάλογα με το είδος τους. Έτσι λοιπόν τα κωνοφόρα και οπωροφόρα είναι ευαίσθητα και υποβαθμίζονται γρήγορα. Η καρυδιά, η μηλιά, η λεύκα είναι ευαίσθητες στους ρύπους που προέρχονται από χαλυβουργίες, καθώς επίσης η φλαμουριά, η φτελιά και το πεύκο είναι ευαίσθητα στο διοξείδιο του θείου, ώστε να μπορούν να λειτουργούν δείκτες καταμέτρησης της ρύπανσης από το συγκεκριμένο στοιχείο (Ζωνζήλου, 2010).

3.3.3. Ηχορύπανση

Ο θόρυβος αποτελεί μια ύπουλη και συχνά παραλειπόμενη μορφή ρύπανσης στα μεγάλα αστικά κέντρα προκαλώντας δυσμενείς επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία και ευημερία. Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων του στην ποιότητα ζωής έχει γίνει μια σημαντική πτυχή της αστικής αλλά και περιβαλλοντικής πολιτικής σε όλη την Ευρώπη. Στην Αγγλία υπολογίζονται τα επίπεδα θορύβου για να παραχθούν «χάρτες θορύβου» σε όλη τη χώρα, ενώ ήδη στο Λονδίνο έχουν παραχθεί οδικοί χάρτες θορύβου καθώς επίσης και μια «περιβαλλοντική στρατηγική θορύβου» (Τμήμα Περιβάλλοντος, Γεωργίας και Αγροτικών Υποθέσεων [DEFRA] 2004). Συγχρόνως έχουν αναδειχθεί οι «θορυβώδεις γειτονιές», οι κάτοικοι των οποίων έχουν κληθεί να μειώσουν το θόρυβο. Οι δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι το 57% του κοινού είναι αρκετά ανήσυχο σχετικά με τα επίπεδα θορύβου (DEFRA 2002α). Ιδιαίτερη είναι και η ανησυχία για την ποιότητα αστικού περιβάλλοντος συμπεριλαμβανομένων των επιπέδων θορύβου και της μείωσης του αστικού πρασίνου, η οποία αυξάνεται τα τελευταία χρόνια και για αυτό δίνεται έμφαση στο σχεδιασμό κοινοτήτων ώστε να είναι περισσότερο βιώσιμες.

Με την αύξηση της ρύπανσης, των μέσων μεταφοράς και την ανάπτυξη της βιομηχανίας, η ηχορύπανση και οι ανεπιθύμητοι θόρυβοι έχουν αυξηθεί θεαματικά.

Αυτός είναι και ο λόγος που η ηχορύπανση αποτελεί για την Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας το τρίτο πιο σοβαρό είδος ρύπανσης μετά τη ρύπανση του αέρα και του νερού. Οι μεγαλύτερες πηγές θορύβου στις πόλεις είναι τα οχήματα και η κίνηση στους δρόμους, γεγονός που οδηγεί τους ανθρώπους να καταφύγουν σε πιο ήσυχα μέρη για να ηρεμήσουν. Η ύπαρξη χώρων πρασίνου επιδρά θετικά στην αντιμετώπιση της αστικής ηχορύπανσης. Η βλάστηση στους υπαίθριους χώρους πρασίνου μειώνει σημαντικά το θόρυβο έως και 50% μέσω της ανάκλασης και απορρόφησης των ηχητικών κυμάτων. Πολυάριθμες είναι οι έρευνες που αποδεικνύουν ότι με τη δενδροφύτευση σε αστικές περιοχές μειώνεται το πρόβλημα της ηχορύπανσης. Το στρες που δημιουργείται από τους έντονους θορύβους μπορεί να εξαιρεθεί με τη δημιουργία χώρων πρασίνου στις αστικές περιοχές.

Εξίσου σημαντική είναι και η επιλογή των δένδρων που φυτεύονται. Αειθαλή δένδρα όπως το πεύκο μειώνουν την ένταση του θορύβου, αλλά επίσης και η ύπαρξη θάμνων ανάμεσα σε υψηλά δένδρα με πλατιά φύλλα. Η δενδροφύτευση όμως σε ελεύθερη τοποθέτηση είναι αυτή που μπορεί να καταφέρει να μειώσει σε μεγάλο βαθμό την ύπαρξη θορύβων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΙΘΡΙΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η σπουδαιότητα των αστικών υπαίθριων χώρων έχει ήδη αναγνωριστεί από τα προηγούμενα κεφάλαια. Τη σημερινή εποχή υπάρχουν πολυάριθμοι χώροι αστικού πρασίνου πολύ σημαντικοί για τη ζωή των ανθρώπων που κατοικούν σε πόλεις. Κατά λογική αναγκαιότητα επιβάλλεται και η ταξινόμησή τους. Βέβαια υπάρχουν διάφορα κριτήρια ταξινόμησης, όπως παραδείγματος χάριν το μέγεθος, το είδος της χρήσης, η προβλεπόμενη λειτουργία, η θέση κ.ά. (Byrne και Sipe, 2010).

Ο Mark Francis στο βιβλίο του *Urban Open Space: Designing for user needs*, ταξινομεί τους υπαίθριους χώρους σύμφωνα με τις ανάγκες των ανθρώπων σε:

- Δημόσια πάρκα
- Πλατείες
- Μνημειακούς χώρους
- Αγορές
- Δρόμους
- Παιδικές χαρές
- Κοινοτικούς ανοιχτούς χώρους
- Greenways
- Αστικές ερήμους
- Αίθριες/εσωτερικές αγορές
- Άτυπους χώρους-χώρους γειτονιάς
- Προκυμαίες

4.1. ΔΗΜΟΣΙΑ ΠΑΡΚΑ

Τα πάρκα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του ανθρώπου. Η τυπολογία τους βασίζεται σε διάφορες παραμέτρους όπως είναι το μέγεθος, η λειτουργία, η γεωγραφική θέση, οι ευκολίες που παρέχουν, καθώς και ο βαθμός φυσικότητάς τους. Αρχικά υπάρχουν τα δημόσια, κεντρικά πάρκα, τα οποία είναι πολύ σπουδαία για ολόκληρη την πόλη και συχνά είναι μεγαλύτερα από τα πάρκα που βρίσκονται σε γειτονιές. Όταν ο Frederick Law Olmsted χρησιμοποίησε τον όρο δημόσιο πάρκο στην ομιλία του *The Justifying Value of a Public Park* το 1870, το όρισε ως *το σωλήνα της γης ο οποίος ρυθμίζεται από το δημόσιο για την απόλαυση του αγροτικού τοπίου, όπως διακρίνεται από μια δημόσια πλατεία, ένα δημόσιο κήπο ή έναν περίπατο και είναι κατάλληλο μόνο για αστικοποιημένη ευχαρίστηση*. Ο όρος δημόσιο πάρκο αποτελεί σχήμα οξύμωρο, μιας και από την ίδια του τη φύση δημιουργείται και σχεδιάζεται από τους πολίτες, σε μικρές και μεγάλες πόλεις ως μια ειρηνική θέα του πράσινου τοπίου και μιας ευκαιρίας για χαλάρωση και ελεύθερη άσκηση στον καθαρό αέρα. Πολύ πιθανό είναι επίσης οι μικρές κοινότητες στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες να έχουν ένα πάρκο με παιδική χαρά και παροχές για τους ενήλικες. Ήδη από τα πρώιμα στάδια δημιουργίας τους προορίζονταν για δραστηριότητες αναψυχής. Κάποιες από τις μεγαλύτερες πόλεις όπως είναι το Σικάγο, η Νέα Υόρκη, το Σαν Φρανσίσκο, το Παρίσι, το Λονδίνο και η Βιέννη ενσωματώνουν στο σύστημα του δημόσιου πάρκου ολοκληρωμένους κήπους, μουσεία ακόμα και ζωολογικούς κήπους καθώς επίσης και άλλες διευκολύνσεις για

άσκηση και παιχνίδι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Central Park στη Νέα Υόρκη, η «μεγάλη αυλή της πόλης» όπως το ονομάζουν οι κάτοικοί της. Συμβολίζει την απελευθερωτική δύναμη της φύσης και οι επισκέπτες είναι μόλις ορατοί ανάμεσα στο γαλήνιο πράσινο και καφέ από τα δένδρα και το γρασίδι. Και στην Ευρώπη όμως, τον 19^ο αιώνα, την εποχή της έντονης αστικοποίησης δημιουργούνται πολλά κεντρικά πάρκα, όπως το Hyde Park και το St. James Park στο Λονδίνο καθώς και ο κήπος του Λουξεμβούργου στο Παρίσι μετά τη Γαλλική επανάσταση.

Υπάρχουν επίσης τα πάρκα γειτονιάς, ανοιχτοί χώροι οι οποίοι έχουν αναπτυχθεί στο κατοικήσιμο περιβάλλον και αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης περιλαμβάνοντας παιδικές χαρές, εγκαταστάσεις για άθληση και αναψυχή. Η σπουδαιότητά τους καθορίζεται από την εγγύτητά τους στα γειτονικά σπίτια, αφού οι κάτοικοι όλων των ηλικιών μπορούν να εκμεταλλευτούν και να απολαύσουν όλες τις ευκολίες που τους προσφέρουν. Με τη μελέτη που πραγματοποιήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής το Σεπτέμβριο του 2013 από τους Maoyong Fan και Yanhong Jin ερωτήθηκαν παιδιά ηλικίας από 10 έως 17 και αποδείχθηκε ότι τα πάρκα γειτονιάς έχουν σημαντικές επιπτώσεις στην αντιμετώπιση της παιδικής παχυσαρκίας. Τα κορίτσια που ζουν κοντά σε πάρκα γειτονιάς έχουν μικρότερο δείκτη μάζας σώματος σε σχέση με αυτά που δεν έχουν κοντά τους πάρκα ή παιδικές χαρές. Έχουν επίσης 17% λιγότερες πιθανότητες να είναι παχύσαρκα και 28% λιγότερες πιθανότητες να είναι υπέρβαρα. Πιο συγκεκριμένα, τα αγόρια που ζουν σε γειτονιές με τέτοιου είδους εγκαταστάσεις έχουν ελαφρώς μικρότερο δείκτη μάζας σώματος κατά 1% και έχουν 9% και 13% λιγότερες πιθανότητες να είναι παχύσαρκα ή υπέρβαρα αντίστοιχα.

Δεν πρέπει όμως να αγνοηθούν και τα «πάρκα τσέπης» τα οποία είναι μικρά αστικά πάρκα που οριοθετούνται από τα γειτονικά κτίρια και μπορεί να περιλαμβάνουν σιντριβάνια και άλλα υδάτινα χαρακτηριστικά. Εντοπίζονται συνήθως μέσα στον πυκνοδομημένο αστικό ιστό και δημιουργούνται τυχαία σε ακανόνιστα κομμάτια «κενής» γης, είτε αυτή είναι δημόσια είτε ιδιωτική. Το μικρό τους μέγεθος είναι η αιτία που βρίσκονται διασκορπισμένα μέσα στα πλαίσια της πόλης χωρίς καμιά σύνδεση μεταξύ τους αλλά ούτε με το αστικό και περιαστικό πράσινο. Τείνουν να ενεργούν κάτω από τα πάρκα γειτονιάς αλλά έχουν την ικανότητα να αντιμετωπίζουν μια ποικιλία αναγκών. Οι λειτουργίες που μπορούν να περιλαμβάνονται σε αυτόν τον μικρό χώρο είναι η πραγματοποίηση εκδηλώσεων, το παιδικό παιχνίδι, η χαλάρωση, η κοινωνικοποίηση, ακόμα και ένα ευχάριστο μεσημεριανό διάλειμμα από τη δουλειά. Αποτελούν ουσιαστικά ένα καταφύγιο από τη φασαρία της περιρρέουσας αστικής ζωής. Ωστόσο, επειδή ο χώρος είναι ιδιαίτερα περιορισμένος και οι ανάγκες των χρηστών ποικίλουν, είναι δυνατόν να προκύψουν συγκρούσεις μεταξύ διαφορετικών ομάδων. Έτσι οι σχεδιαστές των πάρκων τσέπης θα πρέπει να εργάζονται προσπαθώντας να εξισορροπήσουν τις διαφορετικές ανάγκες ώστε όλοι οι ενδιαφερόμενοι να τα χρησιμοποιούν στο πλαίσιο της ειρηνικής συνύπαρξης.

4.2. ΠΛΑΤΕΙΕΣ

Οι πλατείες ορίζονται ως ανοιχτοί χώροι οι οποίοι έχουν αναπτυχθεί ως κομμάτι ενός νέου κτιρίου στο κέντρο μιας περιοχής. Συχνά αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο της ιστορικής ανάπτυξης της, ενώ προγραμματίζονται και κατασκευάζονται ως σημείο συνάντησης των δρόμων. Είναι ανοιχτοί χώροι ως προς τα στοιχεία του περιβάλλοντος, επιτρέποντας ως ένα βαθμό τη λειτουργία της φύσης στο δομημένο

περιβάλλον και λειτουργώντας καταλυτικά στην κατανόησή του. Βοηθούν σε πολύ μεγάλο βαθμό στον προσανατολισμό μέσα στην πόλη και δίνουν την ευκαιρία στους πολίτες που τις χρησιμοποιούν να έρχονται σε επαφή με τα στοιχεία της πόλης. Σε ό,τι αφορά στον κοινωνικό τους χαρακτήρα αποτελούν χώρους κίνησης-στάσης των ανθρώπων και συνδέονται άμεσα με μια ποικιλία δραστηριοτήτων, αφού συνιστούν χώρους συνάντησης, διαμαρτυρίας, γιορτής ακόμα και επανάστασης με διαφορετικά ερεθίσματα από εκείνα που χαρακτηρίζουν την πολυθόρυβη πόλη. Οι πλατείες συνήθως αποτελούν εκτεταμένους χώρους που ορίζονται από μόνοι τους χωρίς να εξαρτώνται άμεσα από τα περιβάλλοντα κτίρια. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις όπου το περίβλημα είναι αυτό που ορίζει την πλατεία προσδίδοντας ένα σαφές περίγραμμα που μεταφέρει την αίσθηση ενός «υπαίθριου δωματίου» (Κολιγιάννη Α., Παπασταματάκη Ε.).

Η εξέλιξη των πλατειών είναι πολύ σημαντική στο πέρασμα του χρόνου. Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχε η Αθηναϊκή Αγορά, η αρχική μορφή πλατείας, που αποτέλεσε χώρο ελεύθερης βούλησης και διακίνησης ιδεών και αγαθών. Έπειτα στην αρχαία Ρώμη εμφανίζεται το forum, χώρος που αποτελεί το διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο της πόλης με δραστηριότητες που προσανατολίζονται περισσότερο στο θέαμα παρά στις πολιτικές συζητήσεις. Τα επόμενα χρόνια εμφανίζεται η μεσαιωνική πλατεία η οποία αναπτύσσεται χωρίς σχεδιασμό και δεν ακολουθεί αυστηρά γεωμετρικές συνθετικές αρχές, ενώ λίγο αργότερα, την περίοδο της Αναγέννησης, δημιουργούνται βασικές αρχές για τη μετάβαση στους χώρους της πόλης, τη διάταξη των πλατειών, την οργάνωση του χώρου αλλά και των περιμετρικών κτιρίων. Την εποχή του Νεοκλασικισμού η πλατεία διαδραματίζει το ρόλο της προθήκης για την έκθεση του αρχιτεκτονικού και γλυπτικού έργου, χάνοντας τη ζωτικότητα και τη σημασία της για την ίδια την πόλη.

Οι νέες πλατείες δεν είναι σαν τις πλατείες που είχαν κατασκευαστεί τα παλαιότερα χρόνια, αν και βασίζονται σε ένα σχετικό πλαίσιο και έχουν κάποιες λειτουργικές ομοιότητες. Θα ήταν πολύ αδόκιμη μια σύγκριση ανάμεσα στις πλατείες που υπάρχουν δίπλα στους σημερινούς ουρανοξύστες σε σχέση με αυτές που υπήρχαν δίπλα στους μεσαιωνικούς καθεδρικούς ναούς, αφού η καθεμία συμβολίζει τη δική της εποχή και τη θέση εξουσίας της. Η κάθε πλατεία είναι γεμάτη από κόσμο συγκεκριμένες ώρες της ημέρας, αφού κάθε κτίριο που είναι πλησίον της προσελκύει ανθρώπους για διαφορετικές λειτουργίες. Σε κάθε περίπτωση όμως το κοινό ενδιαφέρεται κυρίως για την εμφάνιση του χώρου και για το πώς αυτός αξιοποιείται. Αυτό όμως που αποτελεί μια αναμφισβήτητη διαφορά είναι ότι οι σύγχρονες πλατείες παρέχουν πολύ περιορισμένο φάσμα χρήσεων σε σχέση με τις μεσαιωνικές πλατείες. Στην πραγματικότητα, σύμφωνα με έρευνες για τη χρήση των σημερινών πλατειών, το να κάθεται κάποιος, να στέκεται ή να περπατάει σε συνδυασμό με φαγητό, διάβασμα, οπτική παρατήρηση ή μουσική αποτελεί περισσότερο από το 90% του συνόλου της χρήσης.

Δεν αποτελεί καθόλου έκπληξη ότι πολλοί Αμερικανοί επιλέγουν την Ευρώπη για τις διακοπές τους και αυτό γιατί η καρδιά των περισσότερων ευρωπαϊκών πόλεων είναι αφιερωμένη στην κίνηση των πεζών. Για έναν κάτοικο του Λος Άντζελες, μια βόλτα στους δρόμους και τις πλατείες των γαλλικών, ιταλικών και γερμανικών πόλεων δίνει την αίσθηση ότι βρίσκεται σε κάποιον άλλον κόσμο.

Η αναδιαμόρφωση των κέντρων των πόλεων τις δεκαετίες 60 και 70 περιελάμβανε την κατασκευή νέων πλατειών στο πλαίσιο των νέων εταιρικών ή εμπορικών κτιρίων. Κτίρια με ιδιωτικά κεφάλαια και εργολάβοι πλατειών επιχορηγήθηκαν με επιδόματα ώστε να φροντίσουν για την παροχή ανοιχτού χώρου. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε από τους Whyte (1980) και Rutledge (1976), σχετικά με την πρώτη πλατεία της Νέας Υόρκης και του Σικάγου αντίστοιχα, αναγνωρίστηκε το πρόβλημα της περιορισμένης χρήσης, ενώ σε μια πιο πρόσφατη έρευνα η πλατεία Grace της Νέας Υόρκης διαπιστώθηκε ότι έχει σχεδιαστεί ειδικά για να αποθαρρύνει τη χρήση και να εξυπηρετεί κυρίως ως μια οπτική είσοδος στην εταιρία Grace (Carr, Francis, Rivlin and Stone). Τα προβλήματα που προέρχονται από την ύπαρξη μιας πλατείας αποθαρρύνουν μερικές πόλεις από το να αναπτύξουν αυστηρές απαιτήσεις για την καλύτερη χρήση των ανοιχτών χώρων στο κέντρο της πόλης. Πόλεις όπως η Νέα Υόρκη, το Σικάγο, το Κλήβελαντ και το Λος Άντζελες, πριν από την έγκριση σχεδίων, απαιτούν από τους εργολάβους να αποδείξουν πώς οι πλατείες θα συμβάλλουν στη ζωτικότητα του κέντρου της πόλης.

Έρευνες σχετικά με τις πλατείες συμβάλλουν στην καλύτερη κατανόηση της επίδρασης του φυσικού σχεδιασμού για τη χρήση τους. Οι Joardar και Neill (1978) διαπίστωσαν μέσω μιας εμπειρικής έρευνας σχετικά με τη χρήση δέκα εξωτερικών πλατειών στο κέντρο της πόλης του Βανκούβερ την ύπαρξη λεπτών διαφορών στη διαμόρφωση της απόλαυσης των χρηστών των πλατειών. Επιπροσθέτως διαπίστωσαν ότι οι άκρες αποτελούν καλύτερες περιοχές θέασης και επιλογές για συνάντηση σε σχέση με τα εσωτερικά τμήματα των πλατειών.

Οι σύγχρονες πλατείες υιοθετούν μια φιλελεύθερη άποψη σχετικά με το δικαίωμα οικειοποίησης του δημόσιου αστικού χώρου από τον άνθρωπο. Βασικός τους στόχος είναι η αναβίωση των παραδοσιακών αξιών των παλαιών πλατειών ως λειτουργικών κέντρων, σημείων αναφοράς και κοινωνικής συνάθροισης. Συνεπώς ο σχεδιασμός αποτελεί και το κύριο εργαλείο προς αυτήν την κατεύθυνση.

4.3. ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

Οι μνημειακοί χώροι είναι δημόσιοι χώροι οι οποίοι αποτυπώνουν ανθρώπους και γεγονότα τοπικής και εθνικής σημασίας. Ως κεντρική δομή μιας αναπτυσσόμενης δημοκρατίας και μέσω της διαφάνειας, της ακρίβειας, της συμμετοχής του κοινού, της ευαισθησίας και άλλων κριτηρίων, οι μνημειακοί χώροι αποτελούν σημεία αναφοράς ενός δημοκρατικού διαλόγου. Μέσω της υπόμνησης της ιστορίας μιας περιοχής δημιουργείται η κουλτούρα σεβασμού όσον αφορά στην επίλυση των προβλημάτων των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των συγκρούσεων με ειρηνικό διακανονισμό.

Τα δημόσια μνημεία μπορούν να ταξινομηθούν ανάλογα με το περιεχόμενό τους, με την κατάστασή τους, ακόμα και με την προσβασιμότητά τους στο κοινό. Υπάρχουν μνημειακοί χώροι οι οποίοι μπορούν να είναι μεγάλης κλίμακας και μακριά από το κέντρο της πόλης και άλλοι που να εντάσσονται σε αυτό και να βρίσκονται σε καθημερινή επαφή με τους κατοίκους της. Ιδιαίτερα, οι χώροι οι συνυφασμένοι με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων έχουν τη δυνατότητα μιας πιο θετικής επίδρασης στην κοινωνική μνήμη και την αστική ταυτότητα.

4.4. ΑΓΟΡΕΣ

Ένας τύπος καινοτόμου αστικού υπαίθριου χώρου είναι οι λαϊκές αγορές, δηλαδή ανοιχτοί χώροι ή δρόμοι ο οποίοι χρησιμοποιούνται για τις υπαίθριες αγορές ή τις αγορές αγροτικών προϊόντων. Ο χαρακτήρας τους είναι προσωρινός, αφού πραγματοποιούνται για συγκεκριμένες ώρες της ημέρας σε διάφορους χώρους όπως σε πάρκα, δρόμους στο κέντρο της πόλης, χώρους στάθμευσης ακόμα και κάτω από αυτοκινητοδρόμους. Ο Sommer (1981) σε μια σχετική έρευνα που πραγματοποίησε στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής διαπίστωσε ότι η δημοτικότητα αυτών των αγορών οφείλεται στο ότι οι καταναλωτές εμπιστεύονται περισσότερο τα προϊόντα τους λόγω καλύτερης ποιότητας και γεύσης σε σχέση με αντίστοιχα στις μεγάλες αλυσίδες καταστημάτων (Sommer, Herick, & Sommer, 1981). Οι Seamon και Nordin σε έρευνα που έκαναν σχετικά με τις εξωτερικές αγορές στο Varberg της Σουηδίας απέδωσαν την επιτυχία του χώρου στην αλλαγή δραστηριότητας. Οι αγροτικές αγορές παρέχουν οικονομικούς τρόπους για την προσέλκυση ζωής και δραστηριότητας σε αστικές περιοχές που χρησιμοποιούνται ελάχιστα.

Οι λαϊκές αγορές μπορούν συνάμα να αποτελέσουν αστικά κέντρα όπου οι άνθρωποι συγκεντρώνονται για να αγοράσουν φρέσκα προϊόντα, να συναντήσουν άλλους ανθρώπους και να ανταλλάξουν πληροφορίες. Σε μια μελέτη τριών αγροτικών αγορών στην πόλη της Καλιφόρνιας ο Tyburezy διαπίστωσε ότι έχουν τη δυνατότητα να συμβάλλουν στην οικονομική ζωτικότητα των περιοχών στο κέντρο της πόλης, αφού το ταξίδι σε μια λαϊκή αγορά είναι συχνά συνυφασμένο με το ταξίδι σε κοντινή επιχείρηση.

4.5. ΔΡΟΜΟΙ

Οι δρόμοι αποτελούν έναν από τους πιο πολυσύχναστους αστικούς υπαίθριους χώρους με αυξημένη σημασία σχετικά με τη χρήση τους και με πολλές επιπτώσεις στην κυκλοφορία των παιδιών. Τη δεκαετία του 1970 η έννοια των δημιουργικών δρόμων μαζί με τη μείωση της κυκλοφορίας κέρδισε το ενδιαφέρον και την εφαρμογή τους, ιδιαίτερα στις χώρες της Ευρώπης. Ο Appleyard (1981) ανέφερε τις προσπάθειες για τη διαχείριση της κυκλοφορίας και τη βελτίωση της προσέλκυσης των ανθρώπων σε αστικούς και γειτονικούς δρόμους. Παραδείγματος χάριν, σε κατοικημένη περιοχή της Ολλανδίας συνεισέφερε στη μείωση της ταχύτητας κυκλοφορίας και προέβλεψε δραστηριότητες όπως το παιχνίδι με τη μπάλα, τη χαλάρωση και άλλες κοινές χρήσεις του χώρου. Εκτός από την Ολλανδία, πολλές είναι οι ευρωπαϊκές χώρες -Δανία, Νορβηγία, Γερμανία- οι οποίες υιοθέτησαν δικούς τους τρόπους για να μειώσουν την κυκλοφορία σε γειτονικούς δρόμους.

Σημαντικό κομμάτι του αστικού ιστού αποτελούν τα πεζοδρόμια. Σχεδιάζονται με στόχο να ενώνουν τον έναν προορισμό με τον άλλον, ενώ εκεί οι άνθρωποι μπορούν να μετακινηθούν ευχάριστα περπατώντας. Άλλη μια κατηγορία δρόμων αποτελούν οι εμπορικοί πεζόδρομοι. Πρόκειται για δρόμους κλειστούς για την κυκλοφορία οχημάτων, οι οποίοι παρέχουν ανέσεις στους πεζούς όπως παγκάκια και φύτευση, και συχνά βρίσκονται κατά μήκος του κεντρικού δρόμου στο κέντρο μιας περιοχής. Ο πολλαπλασιασμός των εμπορικών κέντρων της δεκαετίας 60 και 70 οδήγησαν κάποιους κριτικούς να επισημάνουν αυτό το φαινόμενο και να ωθήσουν ερευνητές να εξετάσουν τη χρήση τους και τον αντίκτυπό τους. Το πρόβλημα που επισημάνθηκε τελικά ήταν η προσέλκυση χρηστών που ήλπιζαν ότι θα αποθαρρύνουν. Εξαιτίας

αυτού του φόβου έγιναν και προσπάθειες για την απομάκρυνσή τους μέσω της αύξησης των αστυνομικών περιπολιών, τον επανασχεδιασμό, όπως την απομάκρυνση πάγκων, και τελικά την κατεδάφιση εμπορικών κέντρων σε κάποιες πόλεις όπως είναι το Σακραμέντο.

Σε πολλές περιπτώσεις οι εμπορικοί δρόμοι αντικαταστήθηκαν από δρόμους που συνεισέφεραν στη βελτιωμένη πρόσβαση στις περιοχές διέλευσης και αντικαθιστούσαν το περπάτημα με μέσα μεταφοράς όπως τα λεωφορεία και τα τρένα. Έρευνες που εκπονήθηκαν έδειξαν ότι κάποιοι εμπορικοί δρόμοι στις Ηνωμένες Πολιτείες, που οι άνθρωποι τους διέσχιζαν με τα πόδια, είχαν ευρέως αποτύχει στο να προσελκύσουν κατοίκους των προαστίων, αντίθετα με τους εμπορικούς δρόμους όπου η μετακίνηση γινόταν με τα μέσα μεταφοράς. Χαρακτηριστικό αυτών των δρόμων είναι το γεγονός ότι σε σχέση με τα αυτοκίνητα δίνεται προτεραιότητα σε λεωφορεία και τραμ με στόχο τη βελτίωση της πρόσβασης του κοινού στο κέντρο της πόλης.

Άλλη μια κατηγορία δρόμων είναι οι δρόμοι περιορισμένης κυκλοφορίας, δηλαδή δρόμοι που χρησιμοποιούνται ως δημόσιοι ανοιχτοί χώροι. Η κυκλοφορία των οχημάτων είναι περιορισμένη, ενώ περιλαμβάνουν βελτιώσεις για τους πεζούς όπως τη διεύρυνση πεζοδρομίου και τη δενδροφύτευση στο δρόμο. Τελευταία κατηγορία δρόμων είναι τα αστικά μονοπάτια τα οποία ενώνουν κομμάτια της πόλης και αποτελούν υποδοχές της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

4.6. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΧΑΡΕΣ

Οι παιδικές χαρές είναι ένας παιδότοπος ο οποίος είναι τοποθετημένος σε μια γειτονιά. Οι περισσότερες παιδικές χαρές περιλαμβάνουν συχνά παραδοσιακό εξοπλισμό παιχνιδιού όπως τσουλήθρες και κούνιες, ενώ προσφέρουν και διευκολύνσεις για τους ενήλικες όπως παγκάκια. Κάποιες παιδικές χαρές παρέχουν και καινοτόμους σχεδιασμούς για πιο επικίνδυνο παιχνίδι. Το 1978 σε μελέτη που πραγματοποιήθηκε στη Φιλαδέλφεια φάνηκε ξεκάθαρα ότι ο εξοπλισμός παιχνιδιού ήταν ανύπαρκτος κατά 88% την περίοδο μέγιστης χρήσης. Έρευνες σχετικές με τις παραδοσιακές παιδικές χαρές προβάλλουν την ανάγκη για μη παραδοσιακές μορφές σχεδιασμού που παρέχουν ένα ευρύ φάσμα αναπτυξιακών και κινητήριων δραστηριοτήτων.

Ο Callegod (1974) καθώς και άλλοι ερευνητές υποστηρίζουν τις σημαντικές θεωρητικές διαπιστώσεις του Nicholson ότι οι παιδικές χαρές που προσφέρουν χαλαρά μέρη, προκλήσεις και πολυπλοκότητα προτιμώνται από τα παιδιά. Οι Brown και Burger (1984), σε μια μελέτη παρατήρησης του ελεύθερου παιδικού παιχνιδιού σε έξι εξωτερικούς χώρους, διαπίστωσαν ότι η παροχή κινητών υλικών αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για το υπαίθριο παιχνίδι. Αυτό γίνεται ξεκάθαρα και από μια συγκριτική μελέτη ανάμεσα σε παιδικές χαρές διαφορετικών ειδών όπου και διαπιστώθηκε ότι αυτές που προσφέρουν κινητά υλικά και περιπετειώδες παιχνίδι προτιμούνται από τα παιδιά για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα σε σχέση με αυτές που είναι παραδοσιακές ακόμα και αν βρίσκονται κοντά στον τόπο διαμονής τους (Hayward et al.1974). Για το λόγο αυτό καθίσταται απαραίτητο να γίνεται ο σωστός σχεδιασμός τους.

Εκτός από τις παιδικές χαρές, υπάρχουν και οι άλλοι υπαίθριοι χώροι παιχνιδιού, όπως είναι οι σχολικές αυλές. Οι χώροι αυτοί αναπτύσσονται ως μέρος περιβαλλοντικής διδασκαλίας, καθώς πολλοί καθηγητές και γονείς ενδιαφέρονται για πιο δημιουργική και εκπαιδευτική χρήση του εξωτερικού χώρου των σχολείων. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Washington Environmental Yard στο Berkeley η οποία έχει σχεδιαστεί και κατασκευαστεί με ενεργή συμμετοχή των παιδιών, γονέων και καθηγητών, και περιλαμβάνει φυσικές περιοχές περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Τέλος ο Robin Moore, μέσω της παρατήρησης των αλλαγών που υπέστησαν οι σχολικές αυλές, διαπίστωσε ότι οι ομαδικές και ατομικές δραστηριότητες αυξήθηκαν με την παροχή και πρόσβαση σε φυσικά στοιχεία όπως το νερό και τα φυτά (Moore and Young,1978). Έτσι οι σχολικές αυλές γίνονται αντικείμενο διαχείρισης στο πλαίσιο της κοινωνικής εμπιστοσύνης των γονέων, των κατοίκων της γειτονιάς και των διδασκάλων, και παράλληλα χρησιμοποιούνται ως επίκεντρο του σχολείου και της κοινωνικής δραστηριότητας.

4.7. ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΙ ΑΝΟΙΧΤΟΙ ΧΩΡΟΙ

Η έννοια του κοινοτικού ανοιχτού χώρου αναφέρεται κυρίως στους κοινοτικούς κήπους και πάρκα, που αποτελούν ουσιαστικά χώρους στο πλαίσιο μιας γειτονιάς, οι οποίοι είναι ειδικά σχεδιασμένοι και ανεπτυγμένοι σε κενή γη και διευθύνονται από τους ντόπιους κατοίκους. Συνήθως περιλαμβάνουν κήπους, χώρους παιχνιδιού καθώς και κοινοτικούς κήπους και είναι πιθανό να είναι ανεπτυγμένοι σε ιδιωτική γη. Τυπικά δεν θεωρούνται κομμάτι του συστήματος ανοιχτού χώρου της πόλης και είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι στον εκτοπισμό για άλλες χρήσεις όπως είναι η στέγαση.

Σχετικές έρευνες σε Νέα Υόρκη (Francis et al.,1984), Λονδίνο (Hough,1984; Steam,1981) και Σακραμέντο (Francis,1986b) επισημαίνουν μερικά από τα κοινωνικά και οικονομικά οφέλη των χώρων αυτών. Έτσι λοιπόν οι κοινοτικοί ανοιχτοί χώροι χρησιμοποιούνται περισσότερο από ανθρώπους που δεν ενδιαφέρονται για παραδοσιακούς υπαίθριους χώρους. Επιπροσθέτως παρέχουν ευκαιρίες στους κατοίκους της γειτονιάς να αναπτύξουν και να ελέγξουν κομμάτι της γειτονιάς τους, βασικό πλεονέκτημα το οποίο δεν μπορούν να παρέχουν τα παραδοσιακά πάρκα. Σε μια συγκριτική μελέτη ενός δημόσιου πάρκου και ενός κοινοτικού κήπου με το ίδιο όμως μέγεθος που βρίσκεται παραπλεύρως σε σχέση με το κέντρο της πόλης του Σακραμέντο (Francis,1986b), το πάρκο κοστίζει είκοσι φορές περισσότερο για να αναπτυχθεί και 27 φορές περισσότερο για να διατηρηθεί σε σχέση με τον κήπο. Τέλος, ο κήπος έχει υψηλότερη βαθμολογία από τους χρήστες και τους μη χρήστες όσον αφορά στις διαστάσεις της ποιότητας της εικόνας, στην ασφάλεια και στις συνθήκες διευκόλυνσης σε σχέση με το πάρκο.

4.8. GREENWAYS

Ο όρος αναφέρεται σε ανεξάρτητα μονοπάτια που βοηθούν την επικοινωνία, είναι αποκλειστικά για μη μηχανοκίνητη χρήση αλλά και πολύ προσιτά για κάθε τύπου χρήστη, αφού διακρίνονται από λίγες έως ανύπαρκτες πλαγιές και κατασκευάζονται συχνά σε παλιές σιδηροδρομικές γραμμές ή διαδρομές καναλιών ρυμούλκησης. Αποτέλεσμα αυτού είναι η εύκολη πρόσβαση σε περιοχή ιδιαίτερου κάλλους, παραδείγματος χάρη ορεινές περιοχές ή μέσα από σήραγγες. Οι παραπάνω υποδομές χρησιμοποιούνται ιδιαίτερα από τους τουρίστες με δεδομένο ότι είναι εξαιρετικά ασφαλείς, προσιτές σε όλους και φιλικές προς το χρήστη.

Η Ευρώπη, μέσω του έργου Greenways product, θέτει ως στόχο την ανάπτυξη και την εδραίωση των greenways, με σκοπό την παροχή βοήθειας για τη δημιουργία και προώθηση του τουρισμού. Ο στόχος είναι να θέσει greenways σε περιφερειακή, αστική και διεθνή τουριστική αγορά και να βοηθήσει στην αύξηση της ροής των τουριστών.

4.9. ΑΣΤΙΚΗ ΕΡΗΜΟΣ

Με τον όρο αστική έρημος νοείται η υποανάπτυκτη ή η άγρια φυσική περιοχή η οποία μπορεί να βρίσκεται μέσα ή κοντά στην πόλη και είναι δημοφιλής για πεζοπορία, περπάτημα με το σκύλο και αναψυχή. Από την άλλη μεριά όμως πολύ συχνά αποτελεί σημείο συγκρούσεων μεταξύ χρηστών και την οικολογική αποκατάσταση και συντήρηση.

Η αστική έρημος δύναται να προσδιοριστεί ως αχρησιμοποίητη τοποθεσία σε αστικές και περιαστικές περιοχές όπως εγκαταλελειμμένες βιομηχανικές περιοχές, σιδηροδρομικές γραμμές, αχρησιμοποίητα τμήματα και πάρκα αναψυχής που έχουν απομείνει στη φύση. Εκτείνονται σε μικρού και μεσαίου μεγέθους χώρους, αλλά ποτέ δεν μπορούν να επιτύχουν την έκταση της κανονικής περιοχής άγριας φύσης. Μόνο μερικά είναι αυτά τα μέρη αστικής ερήμου που προστατεύονται, και για αυτό το λόγο βιώνουν πολλές χρήσεις και σε εξαιρετικές περιπτώσεις πληρούν τα κριτήρια της μη επηρεασμένης ανάπτυξης (Richter & Veiland, 2011).

4.10. ΑΙΘΡΙΑΣ/ΕΣΩΤΕΡΙΚΕΣ ΑΓΟΡΕΣ

Αίθριες ή αλλιώς εσωτερικές αγορές είναι εσωτερικοί ιδιωτικοί χώροι. Πολλές είναι οι χώρες που τις υπολογίζουν ως μέρος του συστήματος ανοιχτού χώρου, ενώ αναπτύσσονται και γίνονται αντικείμενο ιδιωτικής διαχείρισης ως μέρος ενός νέου γραφείου ή εμπορικής ανάπτυξης.

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται αγορές και εμπορικά κέντρα που βρίσκονται στο κέντρο της πόλης. Είναι κατά κύριο λόγο ιδιωτικοί χώροι, συνήθως μεμονωμένοι, ή αποτελούν χώρους αποκατάστασης παλιών κτιρίων και μερικές φορές περιλαμβάνουν τόσο εσωτερικούς όσο και εξωτερικούς χώρους, ενώ αναπτύσσονται και γίνονται αντικείμενο διαχείρισης από ιδιώτες για λογαριασμό της εμπορικής ανάπτυξης.

4.11. ΑΤΥΠΟΙ ΧΩΡΟΙ-ΧΩΡΟΙ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ

Σύμφωνα με τον Mark Francis χώρους γειτονιάς αποτελούν οι ανοιχτοί χώροι με εύκολη πρόσβαση στο κοινό όπως παραδείγματος χάριν οι γωνίες των δρόμων ή σημεία πολύ κοντά στα σπίτια των ανθρώπων. Αποτελούν ελεύθερους και αναξιοποίητους χώρους που βρίσκονται στο πλαίσιο μιας γειτονιάς, συμπεριλαμβανομένων κενών τμημάτων και μελλοντικών εργοταξίων, ενώ χρησιμοποιούνται περισσότερο από παιδιά, εφήβους και ντόπιους κατοίκους.

Σε αυτήν την κατηγορία υπάγονται και οι άτυποι ελεύθεροι χώροι των πόλεων όπου λαμβάνουν χώρα πολλά κοινωνικά δρώμενα. Τέτοια μέρη μπορεί να είναι πεζοδρόμια, μονοπάτια που ενώνουν κτίρια, στάσεις λεωφορείων και ούτω καθεξής. Η αναγνώριση της σπουδαιότητας αυτών των χώρων για την κοινωνική ζωή και την ποιότητα των πόλεων έχει αυξηθεί (Carr et al.). Στο σχέδιο πόλης του Σαν Φρανσίσκο

(1985) αναπτύχθηκαν συγκεκριμένες οδηγίες για την τοποθεσία και τον αστικό εξοπλισμό, όπως περίπτερα και κάδοι απορριμμάτων, με στόχο την αύξηση των ευκαιριών για συγκέντρωση και κοινωνικοποίηση στους άτυπους υπαίθριους χώρους.

4.12. ΠΡΟΚΥΜΑΙΕΣ

Προκυμαίες, προβλήτες και λιμάνια αποτελούν έναν ξεχωριστό επαναλαμβανόμενο τύπο αστικού υπαίθριου χώρου (Heritage Conservation & Recreation Service, 1979), ο οποίος αυξάνει την πρόσβαση του κοινού σε θαλάσσια πάρκα και συμμετέχει στην υδάτινη ανάπτυξη. Στο παρελθόν οι περιοχές αυτές ήταν παραμελημένες και σχεδόν ανύπαρκτες, ενώ στη σημερινή εποχή παρέχουν ευκαιρίες για δημιουργικούς υπαίθριους χώρους και συγχρόνως αυξάνουν τη δημόσια πρόσβαση σε ποτάμια, λίμνες, κόλπους και μέτωπα προς τους ωκεανούς. Το Σαν Φρανσίσκο, η Βοστώνη και το Μέμφις έχουν αναγνωρίσει τη δυναμική αυτών των χώρων και έχουν εφαρμόσει σχέδια μεγάλου βεληνεκούς για την ανάπτυξη αστικών θαλάσσιων μετώπων στις πόλεις τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΔΙΕΘΝΗ ΠΑΡΚΑ

5.1. HYDE PARK, ΛΟΝΔΙΝΟ

Το Hyde Park είναι ένα από τα μεγαλύτερα πάρκα του Λονδίνου και ένα από τα βασιλικά πάρκα του Λονδίνου, γνωστό ως «Γωνιά του Ομιλητή». Το πάρκο είναι χωρισμένο σε δύο μέρη, το Serpentine και το Long Water. Το πάρκο είναι συνέχεια των Κήπων του Kensington, οι οποίοι, αν και συχνά θεωρούνται ότι είναι μέρος του Hyde Park, ήταν επί της ουσίας τεχνικά ξεχωριστοί από το 1728 όταν η βασίλισσα Caroline έκανε έναν διαχωρισμό μεταξύ των δύο. Το Hyde Park καλύπτει έκταση 142 εκταρίων (350 στρέμματα) και οι Κήποι του Kensington καλύπτουν έκταση 111 εκταρίων (275 στρέμματα), δίνοντας μια συνολική έκταση 253 εκταρίων (625 στρέμματα) (<https://www.royalparcs.org.uk/>) (Εικόνα 1).

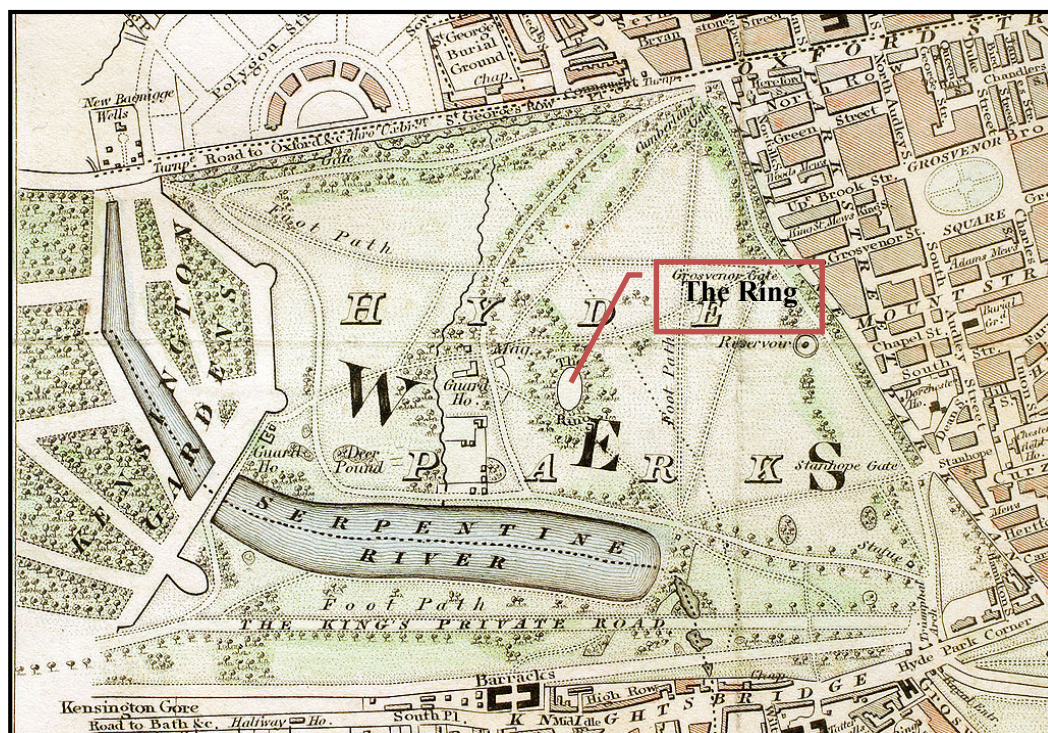

Εικόνα 1. Σημερινή Κατάσταση του Hyde Park, Λονδίνο. Πηγή: Google Earth και https://en.wikipedia.org/wiki/Hyde_Park,_London

Το Hyde Park δημιουργήθηκε το 1536 από τον Ερρίκο Η΄ για κυνήγι (Self, 2014). Οι εκτάσεις της περιοχής του Hyde Park ήρθαν στην κατοχή του μέσω του Αβαείου του Westminster, το οποίο τα κατείχε πριν από τη Νορμανδική Κατοχή (Walford, 1878). Είχε περιφραχθεί ως πάρκο ελαφιών και παρέμεινε ιδιωτική περιοχή κυνηγιού μέχρι που ο Ιάκωβος Α΄ επέτρεψε την περιορισμένη πρόσβαση σε ευγενείς (Humphreys, 2003) και διόρισε ένα δασοφύλακα για τη φύλαξη του πάρκου. Ο Κάρολος Α΄

δημιούργησε έναν κυκλικό δακτύλιο (Ring) και άνοιξε το 1637 το πάρκο στο ευρύ κοινό (Porter, 2000) (Χάρτης 1).

Χάρτης 1. Hyde Park, 183. Πηγή:

http://en.wikipedia.org/wiki/Hyde_Park,_London#mediaviewer/File:Hyde_Park_London_from_1833_Schmollinger_map.jpg

Το 1665, κατά την περίοδο της Μεγάλης Πανώλης, πολλοί πολίτες του Λονδίνου εγκατέλειψαν την πόλη και κατασκήνωσαν στο Hyde Park, με την ελπίδα να ξεφύγουν από την ασθένεια.

Προς το τέλος του 17ου αιώνα, το 1689, όταν ο William III μετέφερε την κατοικία του στο Παλάτι του Kensington στην αθέατη πλευρά του Hyde Park. Παρατήρησε λοιπόν ότι η διαδρομή προς το St. James ήταν πολύ επικίνδυνη, οπότε εγκατέστησε 300 λάμπες πετρελαίου, δημιουργώντας τον πρώτο τεχνητό φωτισμό σε αυτοκινητόδρομο στη χώρα. Αυτή η διαδρομή αργότερα έγινε γνωστή ως το Rotten Row, που είναι παραφθορά της γαλλικής «Route de Roi» ή «King's Road» (Brewer, 2000; Walford, 1878).

Η πρώτη συνεκτική προσπάθεια εξωραϊσμού του πάρκου έγινε για χάριν της βασίλισσας Καρολίνας, σύζυγου του Γεωργίου Β', την οποία ανέλαβε ο Charles Bridgeman υπό την επίβλεψη του Charles Withers, Γενικού Επιθεωρητή του Δασών. Το έργο ολοκληρώθηκε το 1733 με κόστος για το δημόσιο ταμείο που έφτανε τις £20,000, ποσό με το οποίο πραγματοποιήθηκαν ανακαινίσεις, και το 1730 δημιουργήθηκε το Serpentine, μια λίμνη περίπου 11,34 στρεμμάτων. Το Serpentine χωρίζεται από το Long Water, μια γέφυρα η οποία σχεδιάστηκε από τον George Rennie (1826) (Mowl, 1995).

Το Hyde Park έγινε ένας χώρος για τις εθνικές γιορτές. Το 1814 διοργανώθηκαν εορταστικές εκδηλώσεις με πυροτεχνήματα για να σηματοδοτηθεί το τέλος των

Ναπολεόντειων Πολέμων, το 1851 (κατά τη διάρκεια της βασιλείας της Βασίλισσας Βικτωρίας), πραγματοποιήθηκε η Μεγάλη Έκθεση (Crook, 1975), και το 1977 πραγματοποιήθηκε η έκθεση «Silver Jubilee» προς τιμήν των 25 χρόνων στο θρόνο της βασίλισσας Ελισάβετ Β΄.

Το 1866 η μεταρρύθμιση του συνδέσμου Edmund Beales σχετικά με το Hyde Park, έφερε μεγάλες συμπλοκές μεταξύ αυτού και της αστυνομίας. Τελικά ο πρωθυπουργός επέτρεψε τη συνέχεια των συναντήσεων και από το 1872 οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να μιλούν στη γωνία του ομιλητή για οποιοδήποτε θέμα επιθυμούν.

Το Lido ιδρύθηκε από τον George Lansbury, τον πρώτο επίτροπο των έργων, το 1930 και, όταν έχει ζεστό καιρό, χρησιμοποιείται για ηλιοθεραπεία και κολύμπι.

5.1.1. Σημασία και βιωσιμότητα του Hyde Park

Το Hyde Park αποτελεί ένα τοπίο ελεύθερου ανοικτού χώρου στην καρδιά της πρωτεύουσας. Το πάρκο είναι αρκετά μεγάλο, παλαιό, και, παρότι ανήκει στη βασίλισσα, θεωρείται σήμερα σαν το πάρκο του λαού. Ως ανοικτός χώρος διαχωρίζεται ιστορικά σε πολλά τμήματα και σε σχέση με το τι έχει να προσφέρει στους επισκέπτες, είτε αυτοί είναι ντόπιοι είτε είναι διεθνείς τουρίστες.

Το πάρκο διατηρεί ένα ευρύ και σημαντικό φάσμα χαρακτηριστικών, συμπεριλαμβανομένων και υπολειμμάτων της εποχής πριν από τη δημιουργία του (τη διαδρομή Rotten Row του 17^{ου} αιώνα, το ποτάμιο τμήμα Serpentine του 18^{ου} αιώνα, τους διαδρόμους μεταφοράς του 19^{ου} αιώνα, οικήματα, διαμορφωμένους χώρους φύτευσης και κυρίως καλλιτεχνήματα, μνημεία και εγκαταστάσεις του 20^{ου} αιώνα). Έχει ιστορική διασύνδεση με βασιλιάδες και βασίλισσες, ένα μεγάλο φάσμα γνωστών επισκεπτών από τον Pepys μέχρι τον Garibaldi, και είναι συνυφασμένο με επαγγελματίες, καλλιτέχνες, γλύπτες και καλλιτέχνες κάθε είδους. Ήταν ο τόπος διεξαγωγής της Μεγάλης Έκθεσης του 1851, μεγάλων παρελάσεων, εκδηλώσεων, συγκεντρώσεων και επιδείξεων. Η σημαντικότητά του επαυξάνεται λόγω της χωροθέτησής του στο κέντρο του Λονδίνου, της προσβασιμότητάς του με πολύ καλές δημόσιες συγκοινωνίες και της άμεσης γειτνίασής του με τους κήπους του Κένσινγκτον και του Green Park St. James'. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα επίπεδα της βιωσιμότητας του πάρκου και η σημασία τους σε διεθνές, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Πίνακας 1. Συνοπτικός πίνακας της σημασίας και βιωσιμότητας του Hyde Park.
Πηγή: Hyde Park Management Plan, 2006-2016.

Βασικά χαρακτηριστικά κύριων αξιών	Διεθνές	Εθνικό	Περιφερειακό	Τοπικό	Άλλες βασικές Αξίες
Η αξία του ως ιστορικού τοπίου					
σημαντικό	√	√	√	√	αγγλική πολιτιστική

ιστορικό τοπίο					κληρονομιά βαθμού 1 αναψυχή, αισθητική, πολιτιστική, εκπαιδευτική αξία
ιδρύθηκε ως μια περιοχής για το κυνήγι ελαφιών αλλά ακόμα και σήμερα, επικρατεί ο αγροτικός του χαρακτήρας		√	√	√	πολιτιστική και εκπαιδευτική αξία
ιστορικός πυρήνας του Rotten Row και του Serpentine	√	√	√	√	πολιτιστική πνευματική, εκπαιδευτική, φυσική αξία, ιστορική αξία δόμησης του ίδιου και του ευρύτερου περιβάλλοντος (βασιλικά ανάκτορα)
τα διατηρητέα οδοστρώματα, οικήματα, λεωφόροι και δρόμοι του 19 ^{ου} αιώνα		√	√	√	πολιτιστική, πνευματική, εκπαιδευτική, οικολογική, εκπαιδευτική αξία αναψυχή και τοπική σημασία
τα σωζόμενα κτίρια και οικήματα		√	√	√	διατηρητέα κτίρια, ομαδική αξία, προστατευόμενη περιοχή, πολιτιστική, πνευματική εκπαιδευτική αξία, τοπική σημασία και ευρύτερο περιβάλλον
διατηρητέα κτίρια και κατασκευές, συμπεριλαμβανομέ νων οικημάτων και		√	√	√	πολιτιστική, πνευματική, αισθητική, τοπική και εκπαιδευτική αξία

μνημείων					
οι λεωφόροι, οι γραμμές και τα δέντρα του 19 ^{ου} αιώνα σχηματίζουν ένα ιστορικό πλαίσιο της βλάστησης			√	√	πρόωρο χαρακτηριστικό δημόσιου πάρκου, πολιτιστική, πνευματική, αισθητική, εκπαιδευτική και χωροταξική αξία
οι Κήποι: δημιουργήθηκαν στο Hyde Park στα μέσα του 19 ^{ου} αι.		√	√	√	πολιτιστική, πνευματική, αισθητική, τοπική, εκπαιδευτική, ψυχαγωγική και οικολογική αξία, καθώς και αξία για το ευρύτερο περιβάλλον
Ιστορικά σημεία και εντός του πάρκου			√	√	πολιτιστική, ψυχαγωγική, πνευματική, αισθητική, εκπαιδευτική αξία και αξία για το ευρύτερο περιβάλλον
Η αξία για την ευρύτερη περιοχή					
Σημαντική περιοχή ανοιχτού χώρου σε πολυσύχναστη τοποθεσία στο κεντρικό Λονδίνο			√	√	Metropolitan Open Space, ψυχαγωγική, πνευματική, αισθητική, οικονομική αξία
Μέρος της πράσινης διασύνδεσης του Kensington με το Whitehall		√	√	√	φυσικός, οικολογικός, τουριστικός διάδρομος
Περιβαλλοντική και Οικολογική Αξία					
Ποικιλία ειδών και δομικό πλαίσιο πάνω από 3.000 δέντρα			√	√	ιστορική, αισθητική, αναψυχής, εκπαίδευσης

Μία από τις μεγαλύτερες περιοχές οικοτόπων στο κεντρικό Λονδίνο			√	√	έχει χαρακτηριστεί τόπος μητροπολιτικής σημασίας για τη διατήρηση της Φύσης. χώρος αναψυχής, αισθητική, εκπαιδευτική αξία
Σημαντική βιοποικιλότητα της περιοχής. Δυνατότητες		√	√	√	αναψυχή, αισθητική, εκπαιδευτική αξία.
Αξία των Υποδομών					
Καλό δίκτυο μονοπατιών και εξοπλισμού.				√	αναψυχή, αισθητική, ιστορική αξία
Αγάλματα και γλυπτά της σειράς του 19 ^{ου} και 20 ^{ου} αιώνα		√	√	√	εισηγμένες δομές και γλυπτά, ψυχαγωγική, ιστορική, αισθητική, εκπαιδευτική
Ψυχαγωγική, Κοινωνική και Εκπαιδευτική αξία					
Διεθνούς φήμης περιοχή και ψυχαγωγικός χώρος που προσελκύει μεγάλο αριθμό επισκεπτών	√	√	√	√	μεγάλος αριθμός ξένων επισκεπτών, οικονομική αξία
καλές και εύλογες συγκοινωνιακές συνδέσεις			√	√	γενική, οικονομική αξία
φάσμα ευκαιριών για παθητική και ενεργητική αναψυχή			√	√	αισθητική, πνευματική αξία
περιορισμένο φάσμα αθλητικών εγκαταστάσεων			√	√	

προσφέρει μεγάλη ποικιλία ανέσεων στον επισκέπτη, συμπεριλαμβανομένων των χώρων παιχνιδιού τουαλέτες και αναψυκτήρια			√	√	αισθητική και δομική αξία
ελκυστικές κηπευτικές περιοχές.			√	√	αισθητική, φυσική, οικολογική, πνευματική αξία
τόπος για σημαντικές εκδηλώσεις και συνελεύσεις	√	√	√	√	πνευματική, πολιτιστική, ιστορική αξία
άλλες εκδηλώσεις και δραστηριότητες			√	√	πνευματική, αισθητική, δομική αξία
Αισθητική και Πνευματική Αξία					
παρουσία του ποταμού Westbourne μέσα από το πάρκο				√	
«απόδραση» από το περιβάλλον της πόλης			√	√	αναψυχή
πολυεπίπεδη ατμόσφαιρα των διαφορετικών ιστορικών περιόδων		√	√	√	ψυχαγωγική και ιστορική αξία
ρύθμιση των αναβαθμίδων		√	√	√	ψυχαγωγική και ιστορική αξία

Οικονομική Αξία					
θετικές επιπτώσεις για την τοπική και περιφερειακή οικονομία		√	√	√	συμβάλλει στην ελκυστικότητα του Λονδίνου για τους επισκέπτες και τους κατοίκους
τοποθεσία για μεγάλα γεγονότα εθνικού κύρους, κάποια από τα οποία με μεγάλες προοπτικές σημαντικών εσόδων		√	√	√	οφέλη για τους αθλητικούς συλλόγους, το θέατρο και το ζωολογικό κήπο που έχουν άμεση σχέση με το πάρκο
υψηλό κόστος συντήρησης και διατήρησης				√	οικονομικό εμπόδιο το οποίο επιδεινώθηκε από την αντίληψη της περιοχής ως «Βασιλικής»

5.1.2 Συμπέρασμα

Η σημασία και η βιωσιμότητα του Hyde Park, αφορά κυρίως στην ιστορική σημασία του πάρκου καθώς και στην ποικιλομορφία του ευρύτερου περιβάλλοντος, τη φυσικά και οικολογική του αξία καθώς και των υφιστάμενων υποδομών του πάρκου, της ψυχαγωγικής, κοινωνικής, αισθητικής, πνευματικής και εκπαιδευτικής του αξίας και τέλος της σύνδεσης του ιστορικού του χαρακτήρα με πολιτιστικές εκδηλώσεις και την οικονομική του αξία.

5.2. CENTRAL PARK, ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

5.2.1. Δημιουργία του πάρκου

Το Central Park, αποτελεί το πιο διάσημο εξ ολοκλήρου τεχνητό πάρκο του κόσμου και βρίσκεται στο κέντρο του Manhattan στη Νέα Υόρκη. Δημιουργήθηκε πριν από 140 χρόνια και συνιστά χαρακτηριστικό παράδειγμα μητροπολιτικού πάρκου και δημόσιου υπαίθριου χώρου. Με έκταση 843 στρέμματα, βρίσκεται στο κέντρο του αστικού ιστού της πόλης της Νέας Υόρκης και με 35 εκατομμύρια επισκέπτες τον χρόνο, αποτελεί ένα από τα πιο δημοφιλή αξιοθέατα της Νέας Υόρκης καθώς και το μεγαλύτερο πάρκο των Ηνωμένων Πολιτειών. Το πάρκο άνοιξε αρχικά το 1857 σε 778 στρέμματα ιδιοκτησίας της πόλης.

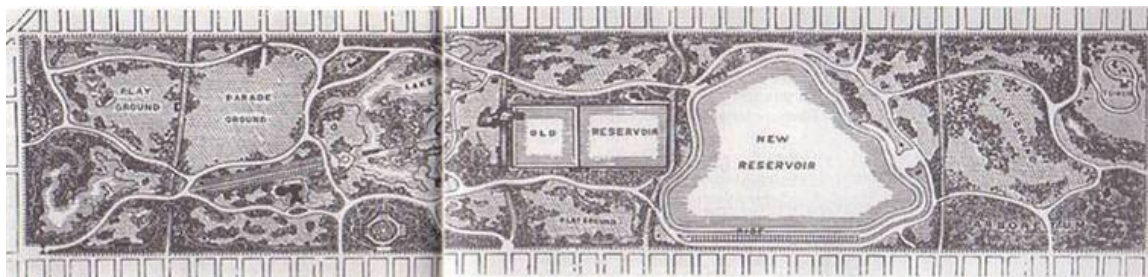
Το 1858, ο Frederick Law Olmsted και ο Calvert Vaux κέρδισε έναν διαγωνισμό για τη βελτίωση και την επέκταση του πάρκου με ένα σχέδιο που οι ίδιοι το είχαν

ονομάσει Greensward Plan. Η κατασκευή άρχισε το ίδιο έτος και ολοκληρώθηκε το 1873. Χαρακτηρίστηκε ως Εθνικό Ιστορικό Ορόσημο (National Historic Landmark) το 1963 (Rosenzweig & Blackmar, 1992).

5.2.2. Ιστορική αναδρομή σχεδιασμού του Πάρκου

1857-1900

- ✓ Το Central Park δεν ήταν ένα μέρος του Σχεδίου των Επιτρόπων (Commissioners' Plan) του 1811, ωστόσο, μεταξύ 1821 και 1855, ο πληθυσμός της Νέας Υόρκης σχεδόν τετραπλασιάστηκε. Κρίθηκε λοιπόν αναγκαία η δημιουργία ανοιχτών χώρων, προκειμένου οι άνθρωποι να ξεφεύγουν από το θόρυβο και τη χαοτική ζωή στην πόλη (Todd, 1982).
- ✓ Η ανάγκη της δημιουργίας ενός μεγάλου δημόσιου πάρκου στη Νέα Υόρκη, εκφράστηκε από τον ποιητή και συντάκτη της Evening Post (νυν New York Post), William Cullen Bryant, καθώς και από τον πρώτο αμερικανικό αρχιτέκτονα τοπίων, Andrew Jackson Downing, οι οποίοι το 1844 ξεκίνησαν να δημοσιοποιούν την ανάγκη της πόλης για ένα δημόσιο πάρκο. Το 1853 η νομοθεσία της Νέας Υόρκης όρισε μια περιοχή 2.800 στρεμμάτων από την 59^η έως την 106^η οδό για τη δημιουργία του πάρκου, με κόστος άνω των 5 εκατομμυρίων δολαρίων μόνο για τη γη (CentralParkHistory.com; Dolkart, 2005).
- ✓ Το κράτος όρισε την Επιτροπή του Central Park (Central Park Commission) προκειμένου να επιβλέπει την εξέλιξη της δημιουργίας του πάρκου, και το 1857 η επιτροπή διοργάνωσε ένα διαγωνισμό σχεδιασμού τοπίου. Ο Frederick Law Olmsted και ο Calvert Vaux ανέπτυξαν αυτό που έγινε γνωστό ως Greensward Plan, το οποίο επιλέχτηκε ως το νικητήριο σχέδιο (Scobey, 2003).

Χάρτης 2.

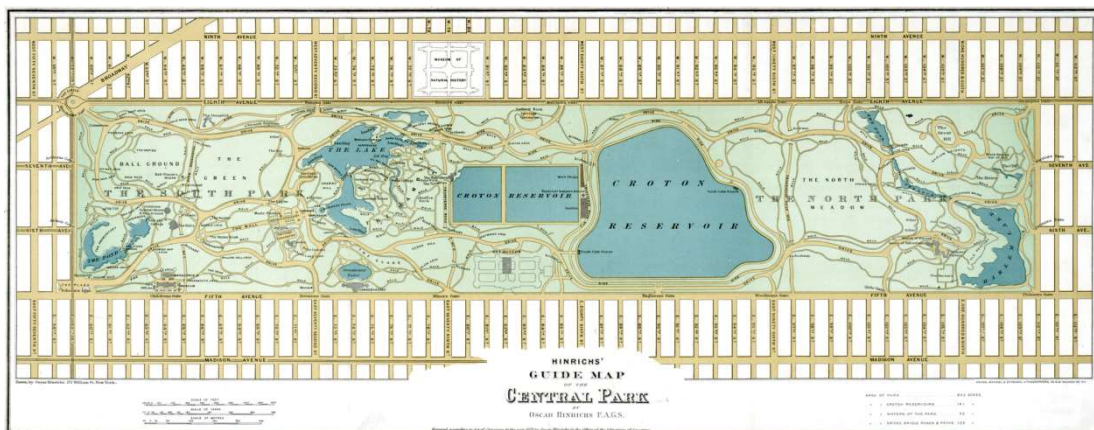
Χάρτης του 1856 που αποτελούσε το Greensward Plan, Πηγή: Rosenzweig & Blackmar, 1992

- ✓ Το Greensward Plan ανέφερε περίπου 36 γέφυρες, όλες σχεδιασμένες από τον Vaux, που κυμαίνονταν από πετρώδεις γέφυρες από σχιστόλιθο του Manhattan ή γρανίτη μέχρι δαντελωτές γέφυρες νεογοθικού ρυθμού από χυτοσίδηρο. Το σύνολο της γραμμής, διπλασιάστηκε στην περιοχή The Mall με διπλές σειρές από φτελιές που κατέληγαν στο αίθριο Bethesda, του οποίου κεντρικό θέμα ήταν το Bethesda Fountain, με θέα πέραν της λίμνης και των δασικών εκτάσεων, ήταν

στο επίκεντρο του μεγαλύτερου σχεδιασμού (CentralParkHistory.com; Dolkart, 2005).

- ✓ Κατά την κατασκευή του πάρκου, ο Olmsted έδωσε συνεχείς μάχες με τους επιτρόπους του πάρκου. Το 1860, ο Andrew Haswell Green, πρώην πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της πόλης της Νέας Υόρκης σε θέματα εκπαίδευσης ανέλαβε ως πρόεδρος της επιτροπής και παρά τη μικρή εμπειρία του κατάφερε να επιταχύνει την κατασκευή του πάρκου, καθώς και να ολοκληρώσει τις διαπραγματεύσεις για την αγορά επιπλέον 260 στρεμμάτων στο βόρειο άκρο του πάρκου, μεταξύ 106^{ης} και 110^{ης} οδού, όπου θα ανακατασκευάζονταν το Harlem Meer (Centralpark.com; Andrew H. Green and Central Park, 1987).
- ✓ Μεταξύ 1860 και 1873 ξεπεράστηκαν τα περισσότερα εμπόδια για την κατασκευή του πάρκου και το πάρκο είχε ουσιαστικά ολοκληρωθεί. Κατά την περίοδο αυτή περισσότερα από 14.000 κυβικά μέτρα του επιφανειακού εδάφους είχαν μεταφερθεί από το New Jersey, επειδή το πρωτότυπο έδαφος δεν ήταν γόνιμο ή αρκετά ικανό για να στηρίξει τα διάφορα δέντρα, θάμνους και φυτά που ζητούσε το Greensward Plan. Όταν το πάρκο ολοκληρώθηκε επίσημα το 1873, πάνω από δέκα εκατομμύρια φορτίου υλικών είχαν μεταφερθεί έξω από το πάρκο, συμπεριλαμβανομένων του εδάφους και των πετρωμάτων. Περισσότερα από τέσσερα εκατομμύρια δέντρα, θάμνοι και φυτά που αντιπροσώπευαν περίπου 1.500 είδη μεταφυτεύτηκαν στο πάρκο (Rosenzweig & Blackmar, 1992).

Χάρτης 3.

Χάρτης του Central Park, 1875. Πηγή:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Central_Park_1875.png

1900–1960.

- ✓ Μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του πάρκου, αυτό περιέπεσε γρήγορα σε παρακμή εξαιτίας της έλλειψης ενδιαφέροντος του κόμματος Tammany Hall, το οποίο ήταν η μεγαλύτερη πολιτική δύναμη στη Νέα Υόρκη εκείνη την εποχή.
- ✓ Γύρω στην αλλαγή του 20ού αιώνα το πάρκο αντιμετώπισε αρκετές νέες προκλήσεις. Η μεγάλη κυκλοφοριακή ροή είχε ως αποτέλεσμα τη ρύπανση της ατμόσφαιρας στην περιοχή και οι χώροι δεν χρησιμοποιούνταν μόνο για περιπάτους και πικνίκ αλλά και για άθληση, αναψυχή και παρόμοιες δραστηριότητες. Μετά τη διάλυση της Επιτροπής του Central Park το 1870 και

την αναχώρηση του Andrew Green από το έργο και το θάνατο του Vaux το 1895, η προσπάθεια συντήρησης μειώθηκε βαθμιαία. Για αρκετές δεκαετίες οι αρχές έκαναν ελάχιστα ή τίποτα χωρίς να εμποδίζουν τον βανδαλισμό και τη συσσώρευση απορριμμάτων στο πάρκο (Rosenzweig & Blackmar, 1992).

- ✓ Όλα αυτά άλλαξαν το 1934, όταν ο ρεπουμπλικάνος Fiorello La Guardia εξελέγη δήμαρχος της Νέας Υόρκης και ενοποίησε τις πέντε υπηρεσίες που συσχετιζόνταν με το πάρκο. Ο Robert Moses ανέλαβε τον καθαρισμό του πάρκου. Γρασιδί και λουλούδια αναφύτεύτηκαν, τα νεκρά δέντρα και οι θάμνοι, αντικαταστάθηκαν, τοίχοι και γέφυρες επισκευάστηκαν. Ανάμεσα στις σημαντικές αλλαγές ως προς τον επανασχεδιασμό και την κατασκευή που πραγματοποιήθηκαν είναι για παράδειγμα η δεξαμενή Croton Lower Reservoir, που αποτέλεσε τη βάση ώστε να μπορέσει να δημιουργηθεί στη συνέχεια η Great Lawn (CentralParkHistory.com; Stern et al., 1987).
- ✓ Ο σκοπός του Greensward Plan για τη δημιουργία ενός ειδυλλιακού τοπίου συνδυάστηκε με το όραμα του Moses για ένα πάρκο που θα χρησιμοποιούνταν για ψυχαγωγικούς σκοπούς με 19 παιδικές χαρές, 12 γήπεδα μπάλας και χάντμπολ. Ο Moses, επίσης, κατάφερε να εξασφαλίσει κονδύλια από το πρόγραμμα "New Deal", καθώς και δωρεές από το κοινό (CentralParkHistory.com).

1960–1980

- ✓ Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 60 και 70 το πάρκο έγινε ένας χώρος εκδηλώσεων πρωτοφανούς κλίμακας, συμπεριλαμβανομένων πολιτικών συγκεντρώσεων και διαδηλώσεων, φεστιβάλ και συναυλιών (CentralParkHistory.com).
- ✓ Μία ομάδα πολιτών, η Central Park Community Fund, προκειμένου να συγκεντρώσει κεφάλαια για την ανάκτηση του πάρκου και την οργάνωση πρωτοβουλιών εθελοντισμού, ανέθεσε την εκπόνηση μελέτης διαχείρισης του πάρκου. Το 1979 ο Επίτροπος Gordon Parks Davis ίδρυσε το Office of Central Park Administrator, και διόρισε στη θέση του εκτελεστικού διευθυντή μία άλλη οργάνωση πολιτών, την Central Park Task Force. Η Central Park Conservancy ιδρύθηκε το επόμενο έτος (Centralparknyc.org).

1980–2000

- ✓ Υπό την ηγεσία της Central Park Conservancy ξεκίνησε η ποιοτική αναβάθμιση του πάρκου, με την ανακατασκευή και την επισκευή των μοναδικών ρουστίκ χαρακτηριστικών, των κηπευτικών έργων, καθώς και την αφαίρεση των γκράφιτι που προκλήθηκαν από βανδαλισμούς. Στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η Conservancy συμμετείχε στις προσπάθειες του σχεδιασμού και του μακροπρόθεσμου πλάνου αποκατάστασης (Centralparknyc.org).
- ✓ Με την ολοκλήρωση της φάσης του σχεδιασμού, το 1985, η Conservancy προώθησε το πρώτο "κεφάλαιο" της εκστρατείας, να αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη ευθύνη για τη χρηματοδότηση της αποκατάστασης του πάρκου, και

την πλήρη ευθύνη για το σχεδιασμό, την υποβολή προσφορών και την επίβλεψη όλων των επενδυτικών σχεδίων στο πάρκο (Centralparknyc.org).

- ✓ Η αποκατάσταση αυτή συνοδεύθηκε από μια σημαντική αναδιάρθρωση της διαχείρισης, σύμφωνα με την οποία το πάρκο υποδιαιρέθηκε σε ζώνες, σε καθεμία από τις οποίες ορίστηκε ένας επόπτης, υπεύθυνος για την τήρηση των ανακαινισμένων περιοχών. Ο προϋπολογισμός της πόλης περικόπηκε στις αρχές του 1990 με αποτέλεσμα τη φθορά της ρουτίνας του προσωπικού συντήρησης του πάρκου. Η Conservancy άρχισε την πρόσληψη προσωπικού για την αντικατάσταση αυτών των εργαζομένων. Η διαχείριση των αποκατεστημένων τοπίων από τους "κηπουρούς των ζωνών" είχε τόσο μεγάλη επιτυχία, ώστε οι πυρήνες της συντήρησης και του προσωπικού αναδιοργανώθηκαν το 1996. Το σύστημα διαχείρισης ζωνών εφαρμόστηκε σε όλο το πάρκο, το οποίο διαιρείται σε σαράντα εννέα ζώνες. Κατά συνέπεια, κάθε ζώνη του πάρκου έχει ένα συγκεκριμένο άτομο υπεύθυνο για την καθημερινή της συντήρησης. Οι κηπουροί των ζωνών εποπτεύουν τους εθελοντές που τους έχουν ανατεθεί (που εργάζονται σε ένα συνεπές πρόγραμμα), και υποστηρίζονται από εξειδικευμένα συνεργεία στις περιοχές της συντήρησης που απαιτούν ειδικές γνώσεις ή εξοπλισμό (Centralparknyc.org).

5.2.3. Το πάρκο σήμερα και οι άξονες βιωσιμότητάς του

Το πάρκο σήμερα διαχειρίζεται η Central Park Conservancy (CPC) στο πλαίσιο σύμβασης με την κυβέρνηση της πολιτείας. Η Conservancy είναι μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που συμβάλλει στο 85% του ετήσιου προϋπολογισμού των 25 εκατομμυρίων δολαρίων του Central Park, και απασχολεί το 80% του προσωπικού συντήρησης του πάρκου (Rosenzweig & Blackmar, 1992).

Το Central Park συνορεύει στα βόρεια με την West 110th Street, στα νότια με την West 59th Street, στα δυτικά με την Eighth Avenue και στα ανατολικά με την Fifth Avenue. Κατά μήκος των συνόρων του πάρκου, ωστόσο, αυτές είναι γνωστές ως Central Park North, Central Park South, και Central Park West, αντίστοιχα. Μόνο η Fifth Avenue διατηρεί το όνομά της, δεδομένου ότι οριοθετεί το ανατολικό σύνορο του πάρκου.

Αν και η χλωρίδα στο μεγαλύτερο μέρος του πάρκου φαίνεται φυσιολογική, είναι στην πραγματικότητα σχεδόν εξ ολοκλήρου διαμορφωμένη. Το πάρκο περιέχει διάφορες λίμνες και λιμνούλες που, ενώ φαίνονται φυσικές, έχουν δημιουργηθεί τεχνητά, εκτεταμένα μονοπάτια για διαδρομές με τα πόδια, δύο παγοδρόμια (ένα εκ των οποίων είναι η πισίνα, τον Ιούλιο και τον Αύγουστο), το Central Park Zoo, το Central Park Conservatory Garden, ένα καταφύγιο άγριας ζωής, μια μεγάλη έκταση φυσικού δάσους, καθώς και ένα υπαίθριο αμφιθέατρο, που ονομάζεται Delacorte Theater, το οποίο φιλοξενεί το φεστιβάλ του καλοκαιριού "Shakespeare in the Park". Άλλα αξιοθέατα περιλαμβάνουν το κάστρο Belvedere με το κέντρο της φύσης, το σουηδικό Θέατρο Μαριονέτας Cottage, καθώς και το ιστορικό Carousel. Επιπλέον, υπάρχουν πολλές μεγάλες και μικρές περιοχές με γρασίδι, ορισμένες από τις οποίες χρησιμοποιούνται για αθλητισμό, μερικές προορίζονται ως ήσυχες περιοχές, και επίσης υπάρχουν κλειστές παιδικές χαρές για τα παιδιά.

Τα 10 χιλιόμετρα δρόμων μέσα στο πάρκο χρησιμοποιούνται από πολίτες που κάνουν τρέξιμο, ποδηλασία, σκέιτμπορντ και ρόλερς, ιδιαίτερα τα Σαββατοκύριακα και τα βράδια μετά τις 7:00 μ.μ., όταν απαγορεύεται η κυκλοφορία των αυτοκινήτων.

Η αξία του Central Park εκτιμήθηκε από την εταιρεία εκτίμησης ακινήτων Miller Samuel σε 528.783.552.000 δολάρια τον Δεκέμβριο του 2005.

5.2.4. Συμπέρασμα

Η βιωσιμότητα του Central Park αφορά κυρίως στην ιστορική του σημασία, στον κοινωνικό, ψυχαγωγικό και πνευματικό του ρόλο, στην κοινωνική συνεισφορά του και στην οικονομική αξία του πάρκου τόσο σε παγκόσμιο όσο και τοπικό επίπεδο.

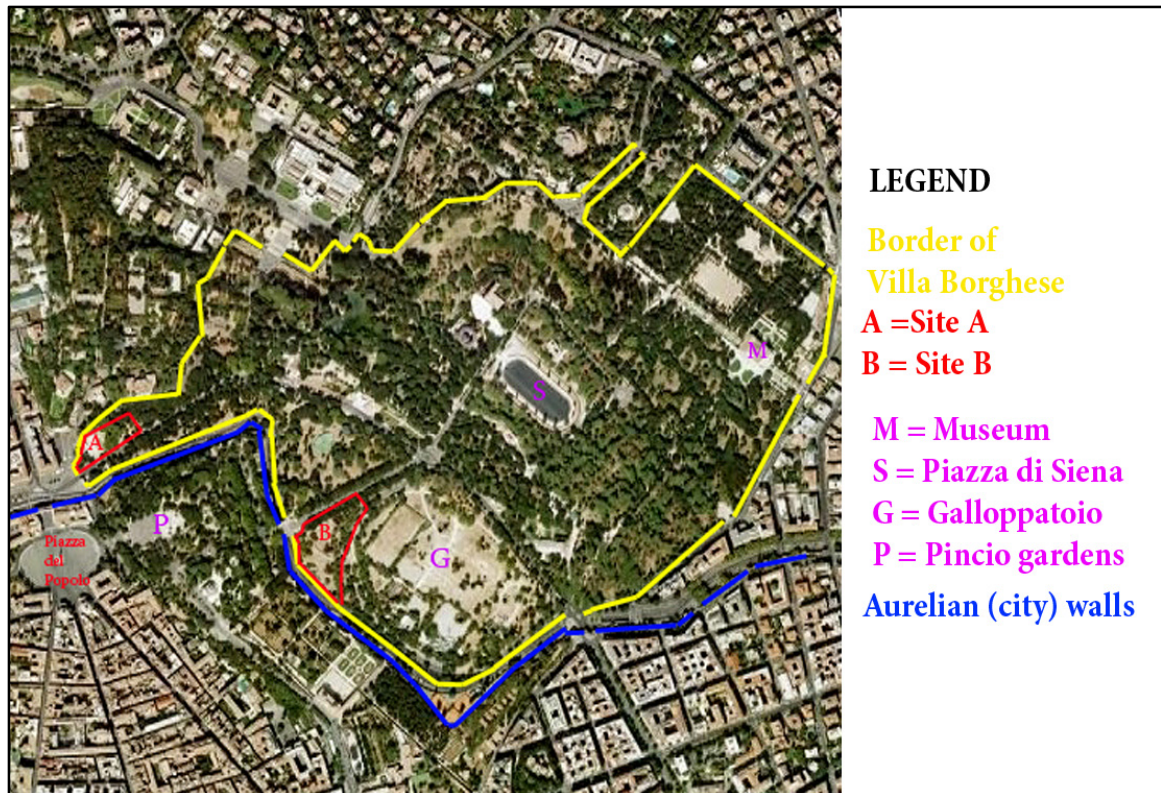

Εικόνα 2: Το Central Park από ψηλά. Πηγή: <http://www.redvoice.gr/wp-content/uploads/2013/06/central-park.jpg>

5.3. ΠΑΡΚΟ VILLA BORGHESE, ΙΤΑΛΙΑ

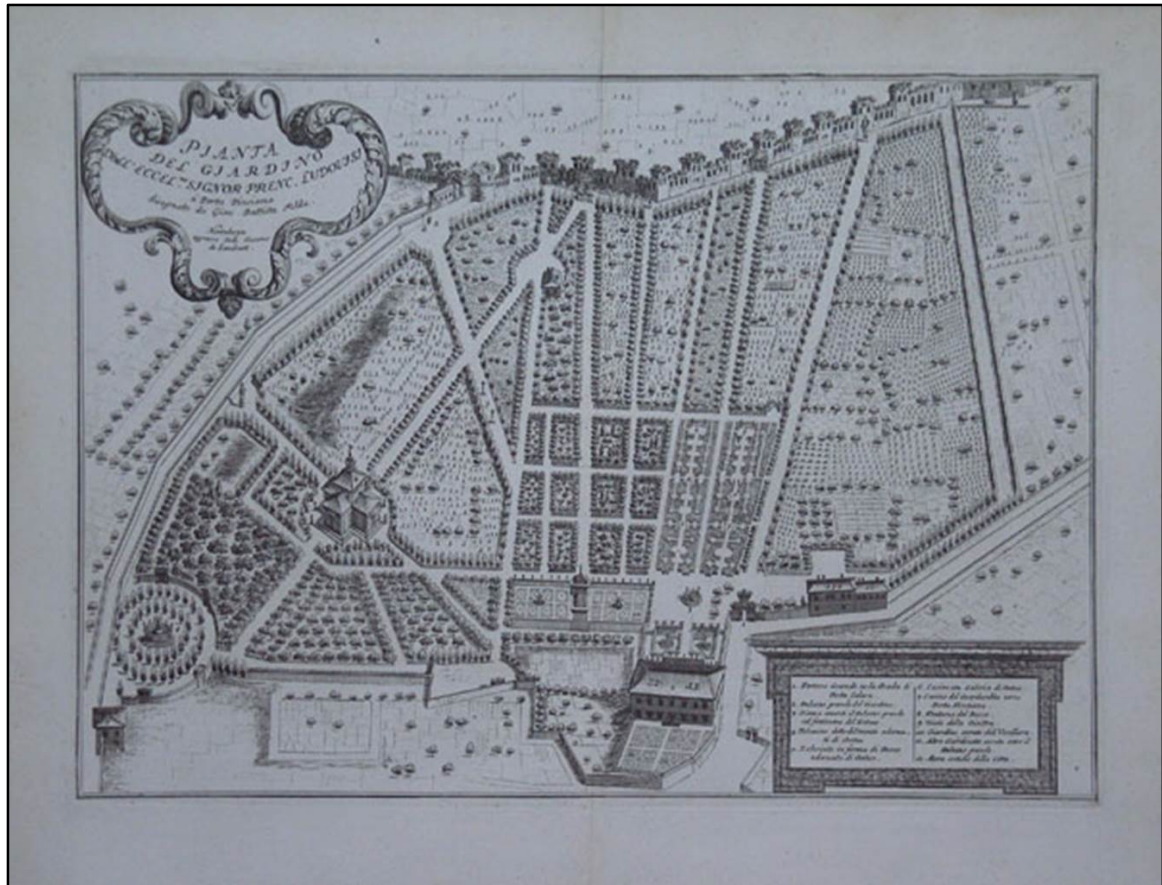
5.3.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Η Βίλλα Μποργκέζε (Villa Borghese) είναι ένα μεγάλο πάρκο στην καρδιά της Ρώμης. Παρόλη την μεγάλη του έκταση (800 στρέμματα) είναι μόλις τα τρίτο σε μέγεθος πάρκο της πόλης. Είναι έντεχνα διαμορφωμένο με ποικίλες διαρρυθμίσεις, ιταλικούς και αγγλικούς κήπους, λίμνες, συντριβάνια, αγάλματα, αιωνόβια δέντρα και κτίρια, ενώ βρίσκεται βόρεια από την Πιάτσα ντι Σπάνια (Piazza di Spagna). Στο εσωτερικό του στεγάζονται επίσης μουσεία και ένας ζωολογικός κήπος. Διαθέτει εννέα εισόδους, ορισμένες από τις οποίες είναι μνημειακές. Οι κύριες εισοδοί βρίσκονται στην Piazza del Popolo και την Porta Pinciana στο τέλος της Via Veneto (Χάρτης 4). Το πάρκο Borghese είναι ένα ευχάριστο καταφύγιο από τον θόρυβο της ζωής της Ρώμης.

Χάρτης 4. Δορυφορική Εικόνα του πάρκου Villa Borghese με τα σημαντικότερα σημεία. Πηγή: http://www.studiumurbis.org/wp-content/uploads/2011/09/vbb_fig1.jpg

Η περιοχή ξεκίνησε ως αμπελώνες τον 16ο αιώνα. Το 1605 ο καρδινάλιος Σκιπίων Μποργκέζε (Scipione Borghese), ανιψιός του Πάπα Παύλου Ε΄, μετέτρεψε τα αμπέλια σε πάρκο. Ο αρχιτέκτονας Domenico Savino da Monterulciano σχεδίασε ένα πολύ προσεγμένο πάρκο με γεωμετρικά σχήματα, το πρώτο πάρκο της Ρώμης. Μια βίλα χτίστηκε από τον αρχιτέκτονα Flaminio Ponzio στο πρότυπο ενός σκίτσου που σχεδίασε ο ίδιος ο καρδινάλιος.

Χάρτης 5. Αρχικός χάρτης του πάρκου. Πηγή:
<https://romeemore.files.wordpress.com/2013/10/picture3.jpg>

Στο τέλος του 18ου αιώνα μια τεχνητή λίμνη δημιουργήθηκε στο κέντρο του πάρκου και στο νησάκι της λίμνης χτίστηκε ένας μικρός ιωνικός ναός, ο οποίος είναι αφιερωμένος στον Ασκληπιό, τον θεό της ίασης.

Το 1903 η πόλη της Ρώμης παρέλαβε τη Βίλλα Μποργκέζε από την οικογένεια Μποργκέζε και το μεγάλο πάρκο των 80 στρεμμάτων άνοιξε για το κοινό. Το 1911 πραγματοποιήθηκε στο πάρκο η Παγκόσμια Έκθεση. Αρκετά από τα εκθεσιακά περίπτερα που χτίστηκαν από ορισμένες από τις συμμετέχουσες χώρες εξακολουθούν να υπάρχουν μέχρι και σήμερα. Το πιο εντυπωσιακό από αυτά είναι το Βρετανικό, που χτίστηκε σε σχέδιο του Edwin Lutyens. Άλλα κτίρια που υπάρχουν αντιπροσώπευαν την Αυστρία, τη Δανία, την Αίγυπτο και τη Σουηδία.

Η Βίλλα Μποργκέζε στεγάζει επίσης διάφορα μουσεία. Το πιο γνωστό είναι το Museo e Galleria Borghese, το οποίο διαθέτει συλλογή γλυπτών με ορισμένα σημαντικά έργα από τους Κανόβα (Canova) και Μπερνίνι (Bernini), συμπεριλαμβανομένου και του αριστουργήματος του τελευταίου «η Απαγωγή της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα». Η Galleria Borghese στεγάζει επίσης και μια συλλογή από πίνακες ζωγραφικής από διάφορους βιρτουόζους, συμπεριλαμβανομένων των Τιτσιάνο, Ρούμπενς και Ραφαήλ.

Η Galleria Nazionale d'Arte Moderna διαθέτει μια συλλογή του 19ου και του 20ου αιώνα, πίνακες ζωγραφικής με έργα κυρίως Ιταλών καλλιτεχνών. Το Museo Nazionale Etrusco εμφανίζει μια συλλογή των προ-ρωμαϊκών αντικείμενων, ως επί το

πλείστον ετρουσκικής προέλευσης, που βρέθηκαν σε ανασκαφές γύρω από τη Ρώμη. Το μουσείο στεγάζεται στο Βίλα Τζούλια (Villa Giulia), μια βίλα που χτίστηκε το 1553 ως θερινή κατοικία του Πάπα Ιουλίου Β'. Το πάρκο περιλαμβάνει επίσης ένα αμφιθέατρο, μία αγίδα του 18ου αιώνα και ένα βοτανικό κήπο. Μπορεί κανείς να παρατηρήσει επίσης τα αγάλματα του Τρίωνα που στρέφονται ακριβώς όπως εκείνα της Fontana del Moro στην Piazza Navona. Τα πρωτότυπα μεταφέρθηκαν από την πλατεία στο πάρκο και οι Τρίωνες στην Piazza Navona είναι ακριβή αντίγραφα του 19ου αιώνα.

5.3.2. Σημερινή κατάσταση του πάρκου και βιωσιμότητά του

Η Villa Borghese είναι γνωστή και ως το πάρκο των μουσείων ή Museo e Galleria Borghese. Ένα μέρος του μουσείου εκθέτει μόνιμα μια συλλογή γλυπτών με σημαντικά έργα των Canova και Bernini όπως «η απαγωγή της Περσεφόνης από τον Πλούτωνα». Ακόμη στη συλλογή της Galleria Borghese συμπεριλαμβάνονται και διάφορα πορτρέτα πλοιάρχων των γνωστών ζωγράφων Tiziano, Rubens και Raphael. Στο πάρκο βρίσκεται η Galleria Nazionale d'Arte Moderna η οποία έχει έργα του 19ου και 20ου αι. κυρίως από ιταλούς καλλιτέχνες.

Άλλα αξιοθέατα στο πάρκο είναι το αμφιθέατρο Piazza di Siena, η αγίδα του 18^{ου} αι. γνωστή ως Arco di Settimio Severo και ο βοτανικός κήπος. Επίσης οι Τρίωνες, τα αγάλματα που είναι ίδιοι με εκείνους στη Fontana del Moro στην Piazza Navona.

5.3.3. Συμπέρασμα

Η βιωσιμότητα λοιπόν του πάρκου της Βίλλας Μποργκέζε έγκειται στο γεγονός ότι πρωτίστως αποτελεί έναν πολύ δημοφιλή προορισμό τόσο για τον ντόπιο τουρισμό όσο και για τους διεθνείς τουρίστες εξαιτίας της πολυπληθούς αρχιτεκτονικής δομής που διαθέτει, με συνέπεια την οικονομική ενίσχυση σε τοπικό και εθνικό επίπεδο. Επιπλέον η βιωσιμότητα του πάρκου έγκειται στην οικολογική και κοινωνική πτυχή δεδομένου ότι η περιοχή συνιστά ένα ιδιαίτερο μονοπάτι της φύσης και παρέχει πολλές δυνατότητες αναψυχής, διασκέδασης και κοινωνικής συναναστροφής.

5.4. ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΑΡΚΟ UNIVERSAL STUDIOS, ΣΕΝΤΟΖΑ, ΣΙΓΚΑΠΟΥΡΗ

Το νησί Sentosa είναι ένα δημοφιλές θέρετρο στην Σιγκαπούρη, που το επισκέπτονται περίπου είκοσι εκατομμύρια άνθρωποι (Sentosa Annual Report 2012/2013). Τα αξιοθέατα του περιλαμβάνουν 2 km (1,2 μίλια) απάνεμης παραλιακής ζώνης, Fort Siloso, δύο γήπεδα γκολφ, 14 ξενοδοχεία και το Resorts World Sentosa.

Τα Resorts World αποτελούν ένα ολοκληρωμένο θέρετρο στο νησί Sentosa. Ο μαγικός κόσμος των του Resorts World περιλαμβάνει τα διάσημα Universal Studios. Το Resorts World, είναι ένας παράδεισος για μικρούς και μεγάλους, ο οποίος περιλαμβάνει πολυτελή ξενοδοχεία, διαφόρων ειδών εστιατόρια, μαγαζιά, καζίνο και φυσικά τα Universal Studios, με πολλά και εντυπωσιακά θεάματα, όπως το Adventure Cove Water Park, το Lost World με τους δεινόσαυρους, την αρχαία Αίγυπτο με τις μούμιες και πολλά ακόμη. Το Sentosa είναι πλέον ο πιο διασκεδαστικός προορισμός της Σιγκαπούρης. Επίσης εκεί υπάρχει το εντυπωσιακό Πάρκο Θαλάσσιας Ζωής, το οποίο περιλαμβάνει το μεγαλύτερο oceanarium του κόσμου, όπου υπάρχουν πολυτελή ξενοδοχεία και σπα, παραλίες με θαλάσσια σπορ, απομίμηση κυμάτων για surfing, ενώ πραγματοποιούνται δραστηριότητες στη φύση, θεάματα με δελφίνια,

ρεφλεξολογία με τη χρήση ψαριών, και υπάρχουν γενικότερα άπειρες επιλογές για διασκέδαση και εκτόνωση (Χάρτης 6).

Χάρτης 6. Αξιοθέατα και επιμέρους χώροι του θεματικού πάρκου Universal Studios, Sentosa Island. Πηγή: <http://www.travelbytez.com/2014/03/universal-studios-singapore-sentosa.html>

5.4.1. Έκταση και ιστορία του πάρκου

Το θεματικό πάρκο Universal Studios της Σιγκαπούρης έχει έκταση 20 εκτάρια (49 στρέμματα) και καταλαμβάνει το ανατολικότερο τμήμα της περιοχής Resorts World του νησιού Sentosa, η οποία έχει έκταση 49 εκτάρια (120 στρέμματα). Υπάρχουν συνολικά 24 αξιοθέατα, εκ των οποίων τα 18 είναι πρωτότυπα ή ειδικά προσαρμοσμένα για το πάρκο (Resorts World Sentosa, 2010). Το πάρκο αποτελείται από επτά θεματικές περιοχές που περιβάλλουν μια λιμνοθάλασσα. Κάθε ζώνη βασίζεται σε μια δημοφιλή κινηματογραφική παραγωγή ή μια τηλεοπτική εκπομπή, με δικά τους μοναδικά αξιοθέατα, με το δικό τους χαρακτήρα, με εστιατόρια και εμπορικές περιοχές. Το πάρκο διαθέτει το ψηλότερο ρόλερ κόστερ στον κόσμο που βασίζεται στη δημοφιλή τηλεοπτική σειρά Battlestar Galactica, ένα κάστρο από τον κόσμο του Σρεκ και του Monster Rock, μια ζωντανή μουσική παράσταση που χαρακτηρίζει τα Universal Monsters. Το θεματικό πάρκο Universal Studios έχει πάνω από 30 εστιατόρια και υπαίθριους πάγκους, μαζί με 20 μοναδικά καταστήματα λιανικής πώλησης και τα carts που βρίσκονται γύρω από το πάρκο.

Η κατασκευή του Resorts World Sentosa και του θεματικού πάρκου Universal Studios της Σιγκαπούρης ξεκίνησε στις 19 Απριλίου του 2008. Μετά από σχεδόν δύο χρόνια κατασκευής το πάρκο άνοιξε στις 18 Μαρτίου 2010.

Το θεματικό πάρκο Universal Studios άνοιγε εκτάκτως για την εβδομάδα των εορτασμών της κινεζικής πρωτοχρονιάς κάθε βράδυ από τις 17:00 έως τις 21:00, για

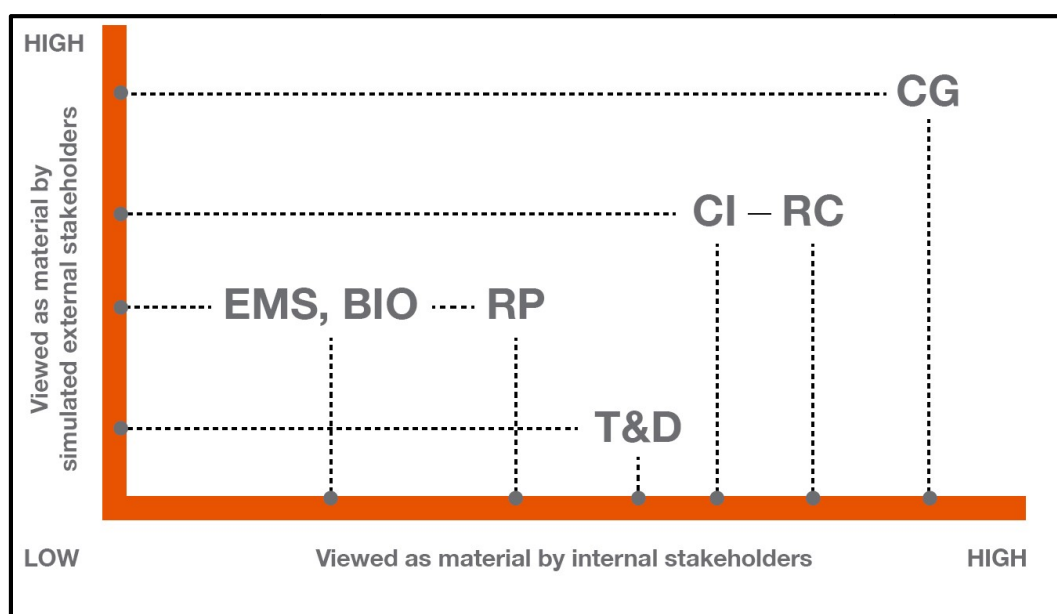
την περίοδο μεταξύ 14 έως 21 Φεβρουαρίου του 2010 (Lim, 2010). Αν και οι επισκέπτες έπρεπε να πληρώσουν 10 δολάρια Σιγκαπούρης (SGD) για να εισέλθουν στο χώρο, ακόμη και για μια απλή βόλτα, τα εισιτήρια για την εβδομάδα αυτή είχαν εξαντληθεί σε 2 ημέρες. Στις 5 Μαρτίου 2010 ανακοινώθηκε ότι το πάρκο θα ανοίξει τις πύλες του στις 08:28 πμ. για τις 18 Μαρτίου 2010. Η είσοδος στο πάρκο ήταν περιορισμένη για την περίοδο από τις 18 Μαρτίου 2010 έως τις 26 Οκτωβρίου 2010 (Resorts World Sentosa, 2010).

Τα επίσημα εγκαίνια του πάρκου πραγματοποιήθηκαν στις 28 Μαΐου 2011, μαζί με το μεγάλο άνοιγμα του γκαλά που πραγματοποιήθηκε το βράδυ της 27^{ης} Μαΐου 2011.

Τον Οκτώβριο του 2011, ξεκίνησαν στο θεματικό πάρκο Universal Studios της Σιγκαπούρης οι εκδηλώσεις της Αποκριάς (Universal Studios Singapore, 2011; RWScoop 2011).

5.4.2. Βιωσιμότητα του πάρκου

Μέσα από τη διαδικασία αξιολόγησης της βιωσιμότητας της ευρύτερης περιοχής Resorts World, και ως εκ τούτου και του θεματικού πάρκου Universal Studios, προκύπτουν επτά θεματικές ενότητες αειφορίας (Σχήμα 1).

Πίνακας 2. Αξιολόγηση Σημαντικότητας Θεματικών Ενοτήτων Αειφορίας για το Θεματικό Πάρκο Universal Studios. Πηγή: Genting Singapore Sustainability Report 2013.

Αναλυτικότερα οι θεματικές ενότητες της βιωσιμότητας του πάρκου παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα:

Θεματικές Ενότητες Βιωσιμότητας		Πτυχές
RP	υπεύθυνος παροχής	υγεία και ασφάλεια των πελατών,

	προϊόντων και υπηρεσιών	επισήμανση προϊόντων και υπηρεσιών, προστασία της ιδιωτικής ζωής των πελατών
CI	κοινοτικές επενδύσεις	τοπικές κοινότητες
T & D	εκπαίδευση και ανάπτυξη	κατάρτιση και εκπαίδευση, εργασία, υγιεινή και ασφάλεια
CG	εταιρική διακυβέρνηση	καταπολέμηση της διαφθοράς, μηχανισμοί διαμαρτυρίας για τις επιπτώσεις στην κοινωνία, μηχανισμοί περιβαλλοντικών παραπόνων, πρακτικές εργασίας μηχανισμών παραπόνου, ανθρώπινα δικαιώματα των μηχανισμών παραπόνων, αντι-ανταγωνιστική συμπεριφορά
RC	συμμόρφωση με τους κανονισμούς	επισήμανση προϊόντων και υπηρεσιών, μάρκετινγκ και επικοινωνία, συμμόρφωση
BIO	Βιοποικιλότητα	Βιοποικιλότητα
EMS	σύστημα περιβαλλοντικής διαχείρισης	ενέργεια νερό, εκπομπές, υγρά και στερεά απόβλητα

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω και δεδομένου ότι το νησί Sentosa έχει εξελιχθεί σε έναν κορυφαίο προορισμό τόσο για τους τουρίστες όσο και για τους ντόπιους, επιφέρει σημαντικά οικονομικά έσοδα. Συγκεκριμένα, για το θεματικό πάρκο Universal Studios της Σιγκαπούρης στο Resorts World Sentosa ο αριθμός των επισκεπτών αυξήθηκε σχεδόν κατά 200 % από την περίοδο λειτουργίας του. Είναι

λοιπόν ένας προορισμός που προσελκύει πολλούς τοπικούς και διεθνείς τουρίστες στο νησί, δεδομένου ότι συνδυάζει τη ψυχαγωγία, την κοινωνική συναναστροφή και την οικολογία σε ένα πλαίσιο δραστηριοτήτων που αφήνουν τον επισκέπτη πλήρως ευχαριστημένο.

5.4.3. Συμπέρασμα

Το πάρκο Universal Studios της Σιγκαπούρης στο Resorts World Sentosa αποτελεί ένα σύγχρονο πάρκο, αλλά παρόλα αυτά μέγιστης σημασίας. Η βιωσιμότητα του πάρκου στηρίζεται σε πολλές συνιστώσες που αλληλεπιδρούν και συνυπάρχουν, ορισμένες από τις οποίες είναι η παροχή υπηρεσιών, οι κοινοτικές επενδύσεις, η παροχή εκπαίδευσης και ανάπτυξης, η εταιρική διακυβέρνηση, η συμμόρφωση με τους κανονισμούς, η βιοποικιλότητα και η υιοθέτηση συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης.

5.5. ECOPARK, ΣΤΟΚΧΟΛΜΗ

5.5.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Η Στοκχόλμη φιλοξενεί μια ενιαία βασιλική δασική έκταση πάρκων, που έχει χαρακτηριστεί ως το Πρώτο Αστικό Εθνικό Πάρκο, ή αλλιώς Ecopark. Καταλαμβάνει έκταση 6,671 στρέμματα, εκτείνεται από το Skeppsholmen δυτικά του νησιού Fjäderholmarna προς ανατολάς, μέχρι το Sörentorp στο Βορρά. Τρία βασιλικά πάρκα, το Djurgården (Βόρεια και Νότια), Haga και Ulriksdal ενώνονται κατά μήκος των ακτών του κόλπου Brunnsviken. Τα νησιά Skeppsholmen, Kastellholmen, Beckholmen και Fjäderholmarna περιλαμβάνονται και αυτά στην περιοχή του Πάρκου, που κοσμείται με ιστορικά κτίρια και μερικά γραφικά εφέ (Χάρτης 7).

Κατά τη διάρκεια του πρώιμου Μεσαίωνα η Στοκχόλμη και τα περίχωρά της, έμοιαζαν κυρίως με αγροτική περιοχή, στο κέντρο της οποίας βρισκόταν το παλάτι κάποιου ευγενούς, περιβαλλόμενο από αγρούς και λιβάδια που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες του παλατιού. Κατά συνέπεια, η περιοχή γύρω από το παλάτι αποτελείτο από ανοιχτούς βοσκότοπους και αγρούς. Μέχρι το τέλος του 13^{ου} αιώνα εξαιτίας του γεγονότος ότι το παλάτι είχε ανάγκη μεγαλύτερης έκτασης προκειμένου να καλύπτονται οι ανάγκες του, ο βασιλιάς Magnus Ladulås απέκτησε το μεγαλύτερο μέρος του Djurgården, που εκείνη την εποχή ήταν γνωστή ως νησί Valdemar και ανήκε στην Καθολική Εκκλησία. (<http://www.nationalstadsparken.se/>; <http://www.ekoparken.org>).

Η Εκκλησία ήταν ομολογουμένως σε θέση να διατηρήσει ένα μέρος των δικαιωμάτων του νησιού Valdemar, αλλά η κατάσχεση της εκκλησιαστικής περιουσίας στην αρχή του 16ου αιώνα επέτρεψε στον Γουσταύο Βάσα να αναλάβει τη διαχείριση ολόκληρου του νησιού. Επίσης απέκτησε και περιοχές που είναι τώρα βόρεια του Djurgården, οι οποίες στο παρελθόν ήταν ιδιοκτησία του Αβαείου Klara και της Μονής Friary στο νησί Helgeandsholmen (<http://www.nationalstadsparken.se/>; <http://www.ekoparken.org>).

Ο Γουσταύος Βάσα είχε τρεις βασιλικούς αχυρώνες στο Djurgården και τους διαχειριζόταν τόσο αποτελεσματικά, με αποτέλεσμα να εξασφαλίζει πλήρως τις δικές του ανάγκες, των συγγενών του και όσων συντηρούνταν από αυτόν. Από την άλλη πλευρά, οι γιοι του, ο Erik XIV και, πάνω απ' όλα, ο Johan III, υιοθέτησαν τη μόδα της ηπειρωτικής ηγεμονίας, δημιουργώντας πάρκα για κυνήγι κοντά στις πόλεις στις

οποίες βρίσκονταν τα παλάτια τους, με συνέπεια αυτό να αποτελέσει την απαρχή μιας νέας εποχής στην οποία ιδρύθηκε η έννοια του Kungliga Djurgården (στα αγγλικά το Βασιλικό Πάρκο Ελαφιού) (<http://www.nationalstadsparken.se/>; <http://www.ekoparken.org>).

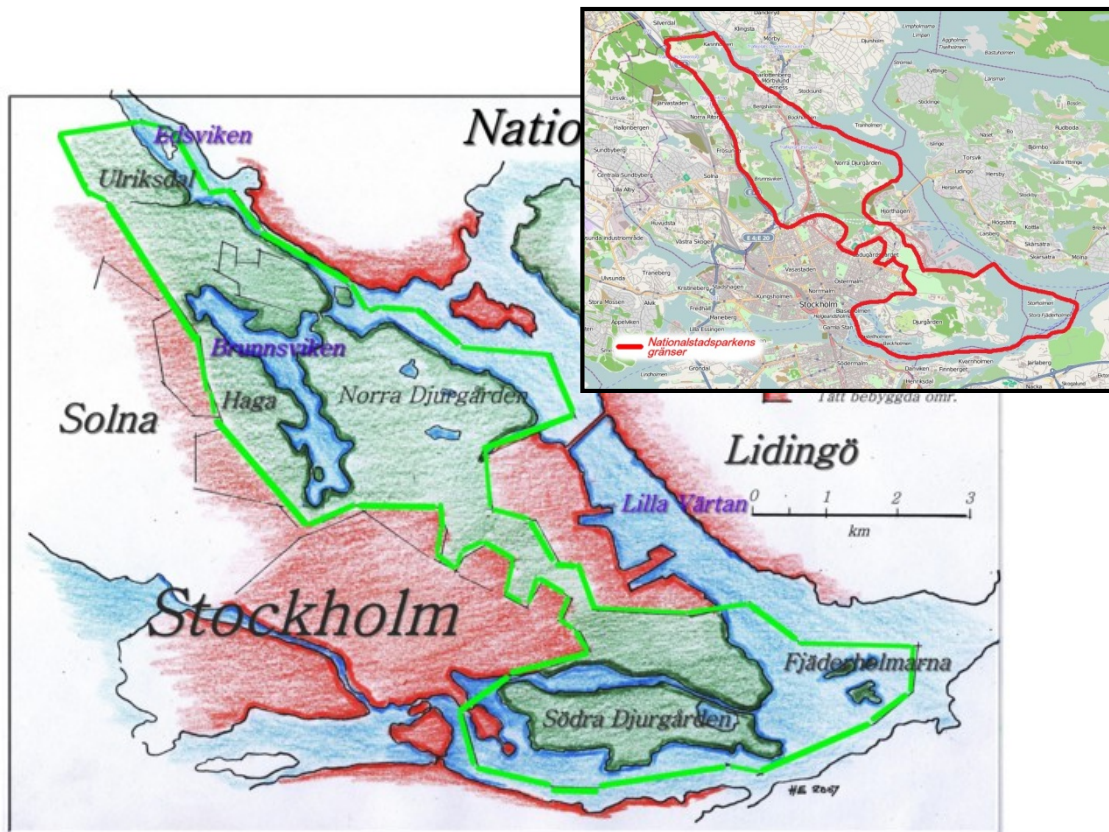

Χάρτης 7. Βασιλικό Πάρκο, Στοκχόλμη. Πηγή: <http://www.ekoparken.org>

Η περίοδος στην οποία η περιοχή αποτελούσε πάρκο κυνηγιού διήρκεσε μέχρι τα μέσα του 18ου αιώνα. Ο τότε βασιλιάς Adolf Fredrik δεν ενδιαφερόταν ιδιαίτερα για το κυνήγι και αντί αυτού άνοιξε το χώρο για εξορμήσεις και ψυχαγωγία. Στο τέλος του 1820 το σύνολο της περίφραξης του χώρου κατεδαφίστηκε και τα ελάφια μεταφέρθηκαν σε μια μικρότερη περιοχή, τη σημερινή Hjorthagen (<http://www.nationalstadsparken.se/>).

Στα μέσα του 19ου αιώνα, σχεδόν το σύνολο της περιοχής που σήμερα αποτελεί το Βασιλικό Εθνικό Πάρκο της Πόλης μετατράπηκε από μια αγροτική περιοχή έντονης καλλιεργητικής δραστηριότητας σε ένα τεχνητό τοπίο-βιτρίνα. Αλλά η κύρια δομή του τοπίου, η αλληλεπίδραση των δασικών εκτάσεων, δασών και ανοιχτού χώρου, παρέμεινε η ίδια. Η βασιλική επιρροή είναι περισσότερο επιφανής γύρω από τα τρία βασιλικά ανάκτορα: Ulriksdal, Haga και Rosendal. Τα περισσότερα από τα περίχωρα του παλατιού είναι ανοιχτά για τους επισκέπτες (<http://www.nationalstadsparken.se/>).

Για πάνω από 300 χρόνια οι κάτοικοι της Στοκχόλμης έχουν υιοθετήσει το χώρο του Βασιλικού Εθνικού Πάρκου της Πόλης για περιπάτους και πικνίκ στον καθαρό αέρα. Το πάρκο περιέχει τη μεγαλύτερη συλλογή μνημείων και αξιοθέατων της Στοκχόλμης: πάνω από είκοσι μουσεία, πάνω από πενήντα εστιατόρια και καφετέριες, καθώς και τα διάσημα αξιοθέατα διασκέδασης Gröna Lund και Cirkus. Πολλά από τα αξιοθέατα και εστιατόρια στεγάζονται σε κτίρια που χρονολογούνται από την εποχή της εντατικής ψυχαγωγίας κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα (<http://www.nationalstadsparken.se/>).

Χάρτης 8. Σημερινή οροθέτηση της περιοχής του Ecopark, Πηγή: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/>

5.5.2. Βιωσιμότητα του πάρκου

Η βιωσιμότητα του Βασιλικού Εθνικού Πάρκου της Στοκχόλμης ή αλλιώς Ecopark, έγκειται κυρίως σε τέσσερις πτυχές: στην πολιτιστική αξία, στην οικολογική-περιβαλλοντική αξία, στην ψυχαγωγική αξία και στο ότι αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς ανά τον κόσμο.

Το Ecopark συνιστά ένα βασιλικό τοπίο με ένα μοναδικό μείγμα από φυσικά χαρακτηριστικά και πολιτιστικά ορόσημα τα οποία έχουν δώσει στην περιοχή μοναδική φυσική αλλά και πολιτιστική-ψυχαγωγική αξία. Για παράδειγμα, το διακαές ενδιαφέρον του Karl XI για κυνήγι οδήγησε στην περίφραξη της νότιας και βόρειας πλευράς του Djurgården σχηματίζοντας ένα μεγάλο πάρκο κυνηγιού (<http://www.ekoparken.org>).

Η Ecopark στεγάζει επίσης ένα μεγάλο αριθμό σημαντικών αθλητικών εγκαταστάσεων, μεταξύ των οποίων το Στάδιο το οποίο χτίστηκε για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της Στοκχόλμης το 1912. Τα φυσικά, πολιτιστικά και ψυχαγωγικά αυτού του ιστορικού βασιλικού τοπίου συνδυάζονται για να σχηματίσουν ένα αναντικατάστατο σύνολο (<http://www.ekoparken.org>).

Όσον αφορά στα φυσικά χαρακτηριστικά το Ecopark παρέχει έναν οικολογικά ζωτικό διάδρομο για τον πολλαπλασιασμό ενός μεγάλου αριθμού φυτών και ζώων. Περίπου τα ¾ της πανίδας και της χλωρίδας της μέσο-κεντρικής Σουηδίας είναι εντοπίσιμα

στο Ecopark. Μεταξύ των θηλαστικών υπάρχουν αλεπούδες, ασβοί, κουνάβια, νυφίτσες και ζαρκάδια. Πάνω από εκατό διαφορετικά είδη πουλιών φωλιάζουν στην περιοχή, μαζί με οκτώ από τα έντεκα είδη νυχτερίδων που βρέθηκαν σε αυτή την περιοχή. Παρέχεται επίσης και ένα σπίτι για πολλά είδη που απαριθμούνται στη Σουηδία ως απειλούμενα, κυρίως μια σειρά από πολύ σπάνια έντομα (<http://www.ekoparken.org>).

Όσον αφορά στις πολιτιστικές αξίες του Ecopark αυτές εστιάζουν κυρίως στο ευρύ και ποικίλο φάσμα ελκυστικών κατοικιών και κτιρίων στην περιοχή. Πολλά από αυτά είναι ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής σημασίας και εκατοντάδες από αυτά έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα. Υπάρχει μια μεγάλη ποικιλία ως προς την αρχιτεκτονική αντιπροσώπευση. Υπάρχουν προϊστορικά λείψανα από την Εποχή του Χαλκού και του Σιδήρου. Το πάρκο διαθέτει επίσης το Karl XI's fishing lodge από το 1690, κατοικημένες περιοχές με το λειτουργικό στυλ της δεκαετίας του 1930 και σύγχρονη πλέον οικιστική αρχιτεκτονική από τη δεκαετία του 1960 στο Bergshamra. Επιπλέον, το Ecopark περιέχει τέσσερα από τα δέκα βασιλικά παλάτια (<http://www.ekoparken.org>).

Η ψυχαγωγική αξία του πάρκου έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι βρίσκεται πολύ κοντά στις κατοικημένες περιοχές της Στοκχόλμης και Solna, παρέχοντας μια σημαντική πηγή αναψυχής και υπαίθριων δραστηριοτήτων για τους κατοίκους των πόλεων. Πρόκειται για μια πράσινη όαση και έναν από τους καλύτερους χώρους πρασίνου της Σουηδίας. Το φύλλωμα των δέντρων βελτιώνει τη ζωή καθαρίζοντας τον αέρα, καλύπτει το θόρυβο, συμβάλλει στη βελτίωση του κλίματος της πόλης, αλλά και αποδεδειγμένα αυξάνει την υγεία των κατοίκων της, επιτρέποντάς τους να χαλαρώσουν. Το Ecopark προσφέρει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, που κυμαίνονται από ένα ευχάριστο σημείο για πικνίκ μέχρι για τρέξιμο και σκι. Το πάρκο παρέχει επίσης αμέτρητες ευκαιρίες για διδασκαλία σε όλες τις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, από το νηπιαγωγείο μέχρι και το πανεπιστήμιο (<http://www.ekoparken.org>).

Τέλος, το Ecopark αποτελεί έναν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς και δημοφιλέστερο χώρο πρασίνου της Σουηδίας, με εξαιρετική συνεισφορά στην τουριστική βιομηχανία, καθώς αποτελεί για την Στοκχόλμη ένα μοναδικό τουριστικό αξιοθέατο. Προσφέρει ποικιλία δραστηριοτήτων και συμβάλλει σημαντικά τόσο στην τουριστική ανάπτυξη της πόλης όσο και στην οικονομική βιωσιμότητά της (<http://www.ekoparken.org>).

5.5.3. Συμπέρασμα

Το Ecopark στηρίζει τη βιωσιμότητά του στην πολιτιστική του αξία δεδομένου ότι συνιστά ένα βασιλικό τοπίο με ένα μοναδικό μείγμα από φυσικά χαρακτηριστικά και πολιτιστικά ορόσημα, στην οικολογική-περιβαλλοντική του αξία δεδομένου ότι παρέχει ένα οικολογικά ζωτικό διάδρομο για τον πολλαπλασιασμό ενός μεγάλου αριθμού φυτών και ζώων, στην ψυχαγωγική του αξία και στο ότι αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς ανά τον κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΡΚΑ

6.1. ΕΘΝΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ (ΣΥΝΤΑΓΜΑ)

6.1.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Ο Εθνικός Κήπος είναι ο πρώτος οργανωμένος χώρος διακοσμητικού πρασίνου της Νεότερης Ελλάδος (Χαλιακόπουλος, 2009)., ο οποίος έχει χαρακτηριστεί και ως ιστορικός τόπος (ΦΕΚ Α΄49/23-3-2011). Στον ίδιο χώρο υπήρχε στην αρχαιότητα το ιερό άλσος του Λυκείου. Δημιουργήθηκε σαν προέκταση στο ύπαιθρο των ανακτόρων Όθωνος και Αμαλίας. Ο ρυθμός του είναι “γραφικός”, προσαρμοσμένος στις ελληνικές συνθήκες και συμπληρωμένος με στοιχεία του κλασικού ρυθμού.

Ο Εθνικός Κήπος αποτελεί πάρκο έκτασης 15,5 εκταρίων στο κέντρο της Αθήνας και προσθέτοντας τον κήπο του Ζαπτείου με έκταση 13 εκταρίων το πάρκο έχει έκταση 28,5 εκταρίων (285 στρέμματα). Το πάρκο βρίσκεται δίπλα από τη Βουλή των Ελλήνων και εκτείνεται προς τα νότια, όπου βρίσκεται το Ζάππειο Μέγαρο απέναντι από το Παναθηναϊκό Στάδιο όπου τελέστηκαν οι πρώτοι μοντέρνοι Ολυμπιακοί Αγώνες το 1896. Ο κήπος φιλοξενεί ακόμα αρχαία ευρήματα, κίονες, μωσαϊκά κ.τ.λ. Στο νοτιοανατολικό του άκρο βρίσκονται οι προτομές του Ιωάννη Καποδίστρια, του μεγάλου Φιλέλληνα Εϋνάρδου, ενώ στο νότιο άκρο η προτομή του εθνικού ποιητή Διονύσιου Σολωμού και του Αριστοτέλη Βαλαωρίτη (Μαρκεζίνης, 1968).

Η διαμόρφωσή του ξεκίνησε το 1839-1840 με τη φύτευση 15.000 καλλωπιστικών φυτών που μεταφέρθηκαν από το Μιλάνο. Στη συνέχεια μεταφέρθηκαν φυτά από χώρες της Ευρώπης και Βορείου Αφρικής. Φυτεύτηκαν επίσης πολλά αυτοφυή φυτά από διάφορα μέρη της Ελλάδος. Τις κηποτεχνικές εργασίες οργάνωσε-επέβλεψε ο Γάλλος κηποτεχνής Λουδοβίκος Μπαρώ, “ο πλάσας τον κήπον τούτον”, με βοηθό, από το 1846, τον γεωπόνο Φρειδερίκο Σμιθ. Το 1923 έγινε δημόσιος και ονομάστηκε “Εθνικός Κήπος”. Έχει έκταση 154.000 μ².

Ο βασιλικός κήπος ήταν έργο που δημιουργήθηκε και συντηρήθηκε από τη Βασίλισσα Αμαλία, η οποία σύμφωνα με τον Αβου δαπανούσε 50.000 δρχ. ετησίως (το 1/20 της ετήσιας βασιλικής χορηγίας) για να αποπερατωθούν οι εργασίες. Την εποχή που ξεκίνησε το έργο φάνταζε εντελώς περιττό, καθώς η γύρω περιοχή ήταν έτσι και αλλιώς ύπαιθρος. Η Βασίλισσα Αμαλία όμως επέμεινε, καθώς θεωρούσε πως η πόλη όφειλε να έχει έναν σκιερό χώρο και μια τοποθεσία καταφύγιο πτηνών. Ο κήπος οριοθετήθηκε το 1836 από τον Φρειδερίκο Γκαίρντερ (Friedrich von Gaertner), τον αρχιτέκτονα των ανακτόρων, σε μια έκταση 500 περίπου στρεμμάτων. Επειδή η έκταση αυτή απέκλειε τον δρόμο Αθήνας-Αμαρουσίου-Κηφισιάς, το σχέδιο αυτό αναθεωρήθηκε το 1839 από τον Χοχ (Hoch), διευθύνοντα μηχανικό της οικοδομής των ανακτόρων. Τις πρώτες φυτευτικές εργασίες οργάνωσε και επέβλεψε ο Βαυαρός γεωπόνος Σμάρατ (Smarat) το 1839, κατά τη διάρκεια των οποίων φυτεύτηκαν 15000 καλλωπιστικά φυτά που μεταφέρθηκαν από τη Γένοβα, καθώς επίσης και αυτοφυή είδη που μετέφερε από το Σούνιο και την Εύβοια ο Πρώσος γεωπόνος Φρειδερίκος Σμιτ (Friedrich Schmidt), βοηθός τού Σμάρατ. Ο κήπος συνέχισε να επεκτείνεται, και για το σκοπό αυτό προσκλήθηκε ο Γάλλος κηποτεχνής Φρανσουά Λουί Μπαρώ

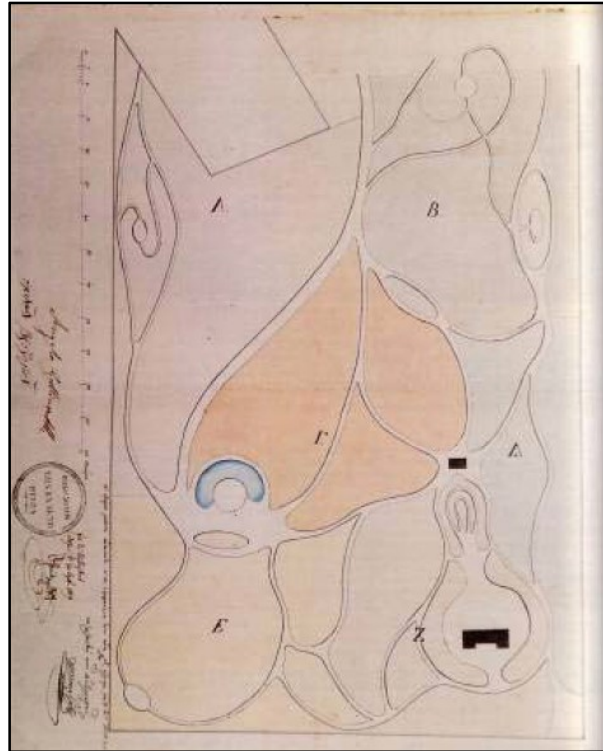
(François Louis Bareaud), ο οποίος ανέλαβε τη διεύθυνση τού Κήπου από το 1845 έως το 1854. Τον Μπαρώ διαδέχθηκε ο Φρειδερίκος Σμιτ, ο οποίος διηύθυνε τον Κήπο επί 30 χρόνια, φέρνοντας από το εξωτερικό πολλά φυτά, κατάλληλα για το κλίμα της Αττικής, συμπληρώνοντας έτσι τη φύτευση του κήπου στα σημερινά του όρια (Μαρκεζίνης, 1968).

Η μεγαλύτερη δαπάνη για τη συντήρηση του κήπου ήταν η κατανάλωση νερού, το οποίο εκείνη την εποχή ήταν δυσεύρετο στην Αθήνα. Το ωράριο για την είσοδο στον κήπο ήταν αρχικώς ελεύθερο, υπό την προϋπόθεση ότι δεν βρίσκονταν εκεί οι Βασιλείς. Αργότερα, επί Βασιλέως Γεωργίου το 1917, η συνθήκη αυτή καταργήθηκε και ο Κήπος αποδόθηκε στους πολίτες καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Ο Κήπος μετονομάστηκε σε Εθνικό Κήπο το 1927 κατά την περίοδο της αβασιλευτής δημοκρατίας, ονομάστηκε πάλι σε Βασιλικό Κήπο με την Παλινόρθωση και ξανά ονομάστηκε Εθνικός Κήπος οριστικά το 1974. Είναι ανοιχτός για το κοινό από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου. Η κύρια είσοδος του πάρκου είναι από την λεωφόρο που μετονομάστηκε σε Αμαλίας προς τιμήν της, αφού αυτή οραματίστηκε τον Κήπο. Υπάρχουν άλλες έξι εισοδοί: μία από την οδό Βασιλίσσης Σοφίας, τρεις από την Ηρώδου Αττικού (η μία είναι κλειδωμένη με αλυσίδα) και δύο από την περιοχή τού Ζαπτείου Πάρκου. Στον Κήπο υπάρχουν λίμνες με πάπιες, ένας μικρός ζωολογικός κήπος, καφετέρια, παιδική βιβλιοθήκη και μια παιδική χαρά (Μαρκεζίνης, 1968).

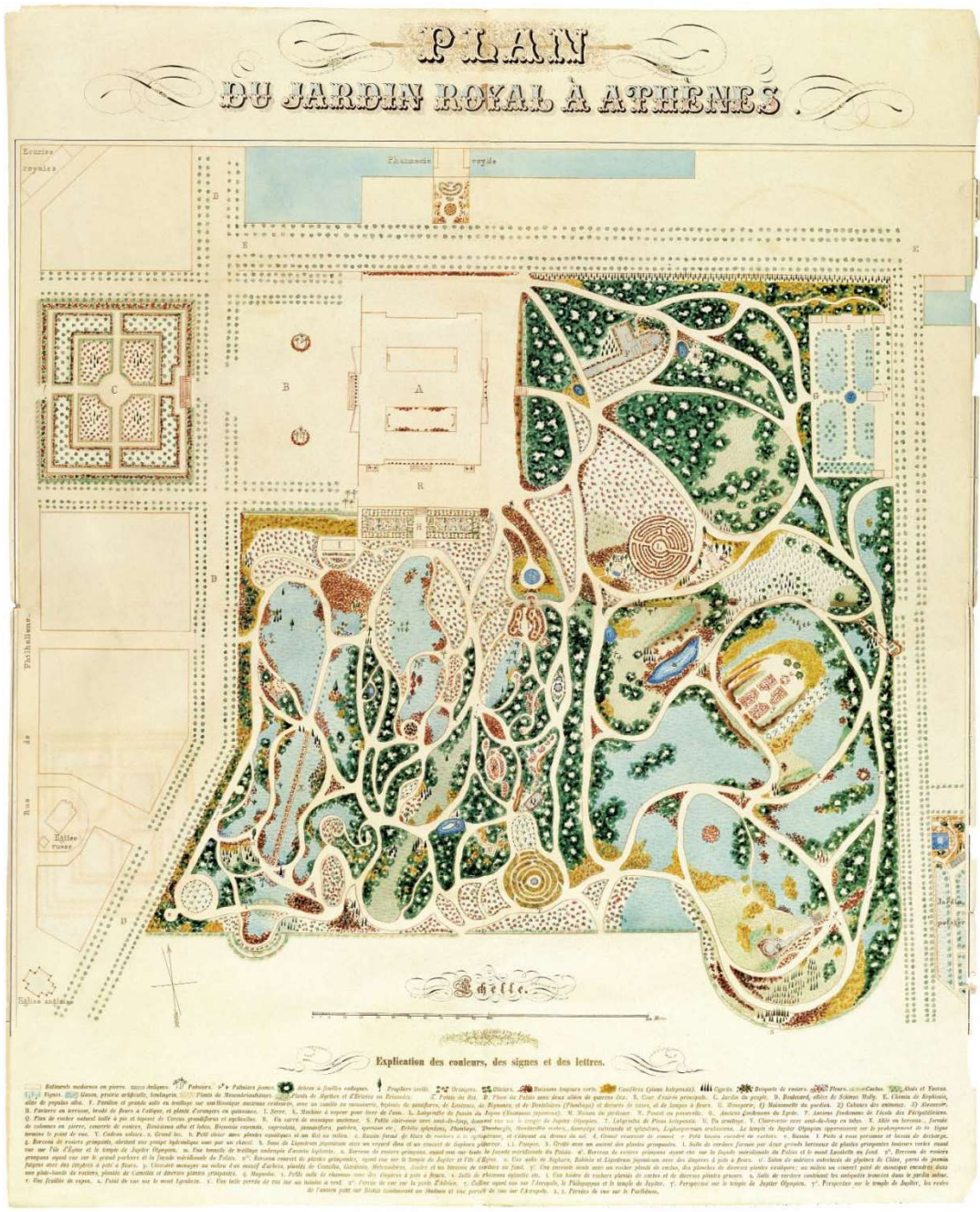
Σήμερα στην έκταση που καλύπτει ο Εθνικός Κήπος υπάρχουν εκατοντάδες είδη δέντρων, θάμνων και άλλων φυτών, πολλά είδη πουλιών, λίμνες, διάφορα κτίσματα (Παιδική Βιβλιοθήκη, Κτίριο Βοτανολογικής Συλλογής, παραδοσιακό καφενεδάκι), αρχαιολογικά κατάλοιπα (μωσαϊκό ρωμαϊκής έπαυλης, διάσπαρτα μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη), ένα ηλιακό ρολόι, διακοσμητικά στοιχεία (πέργκολες, λίμνες), προτομές όπως του Αριστ. Βαλαωρίτη, Ι. Ευνάργου, Ι. Καποδίστρια, Ζαν Μωρεάς (Jean Moreas), Δ. Σολωμού, Σπ. Σαμαρά. Αξίζει να αναφερθεί ακόμα ότι στον Εθνικό Κήπο κατασκευάστηκαν τα δύο πρώτα θερμοκήπια της Ελλάδας, ενώ το 1860 ανακαλύφθηκε από κάτω ένα αρχαίο υδραγωγείο από τα χρόνια του Πεισιστράτου. Τα αιωνόβια φυτά είναι εκείνα κυρίως που μας συνδέουν με το μακρινό παρελθόν. Τέλος, μεγάλης οικολογικής σημασίας είναι και ο χώρος της ζωοπτηνολογικής συλλογής.

Ο χάρτης 9 αποτυπώνει την πρώτη χάραξη του Εθνικού Κήπου από τον Hoch, ο χάρτης 10 αναπαριστά το μοναδικό ακριβές σχέδιο του Εθνικού Κήπου από την εποχή της δημιουργίας του, ανυπόγραφο και αχρονολόγητο, το οποίο αποδίδεται κατά πάσα πιθανότητα στον Μπαρώ, ενώ ο χάρτης 11 δείχνει τη σημερινή κατάσταση του πάρκου.

Χάρτης 9. Η πρώτη χάραξη του Εθνικού Κήπου από τον Hoch, 1939. Πηγή: Κοντάκη & Φελέρης, 2006

Χάρτης 10. Το σχέδιο του ΦρανσουάΛουί Μπαρό για τον Εθνικό Κήπο 1845. Πηγή: Βοζάνη, 2009.

6.1.2. Οικονομική, περιβαλλοντική και κοινωνική βιωσιμότητα του Εθνικού Κήπου

Ο Εθνικός Κήπος, όπως προαναφέρθηκε, συνιστά το πρώτο και μεγαλύτερο σε μέγεθος τεχνητό πάρκο της Αθήνας, αλλά και τον σημαντικότερο πυρήνα βιοποικιλότητας. Δέχεται ετησίως ένα εκατομμύριο επισκέπτες, κατοίκους του λεκανοπεδίου, αλλά και τουρίστες. Δεδομένου λοιπόν ότι αποτελεί τοπικό και υπερτοπικό πόλο έλξης και βασικό τουριστικό προορισμό, είναι εμφανή τα έμμεσα οικονομικά οφέλη για την τοπική κοινωνία. Αν και οι οικονομικές απολαβές δεν είναι άμεσες, δεδομένου ότι η είσοδος στον κήπο είναι ελεύθερη και τα έξοδα συντήρησης αυξημένα, ο Εθνικός Κήπος θεωρείται παρόλα αυτά οικονομικά βιώσιμος εφόσον αναδεικνύει και αυξάνει την επισκεψιμότητα της ευρύτερης περιοχής του κέντρου. Αποτελεί άλλωστε μνημείο της πόλης με ιστορική και κηποτεχνική αξία (Κοντάκη & Φελέρης, 2006).

Σχετικά με τη συμβολή του Εθνικού Κήπου στη βελτίωση του περιβάλλοντος, ο μεγάλος σε έκταση κήπος παρέχει σημαντικά περιβαλλοντικά οφέλη. Οι σημαντικότερες περιβαλλοντικές λειτουργίες που επιτελεί είναι να φιλτράρει τον επιβαρυσμένο από το νέφος αέρα της περιοχής, να συμβάλλει στη ρύθμιση της θερμοκρασίας και της σχετικής υγρασίας του αέρα, να μειώνει το θόρυβο, να επιτρέπει την καλύτερη κατανομή του φωτός συμβάλλοντας στην καλύτερη ποιότητα φυσικού φωτός, και να αποτελεί μια καλαισθητή διακοπή του δομημένου περιβάλλοντος, ξεκουράζοντας και ηρεμώντας το μάτι του πολίτη (Κοντάκη & Φελέρης, 2006).

Ο πιο σημαντικός όμως ρόλος του Εθνικού Κήπου, όπως και κάθε άλλου χώρου πρασίνου, είναι ο κοινωνικός, και η συμβολή του στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της πόλης. Συνιστά τμήμα του «αστικού πρασίνου» της Αθήνας, δεδομένου ότι αποτελεί κυρίαρχο κομμάτι του «πράσινου ιστού» του κέντρου της πρωτεύουσας. Αν και είναι προϊόν σχεδιασμού η ελευθερία στη χάραξη δίνει την εντύπωση φυσικού τοπίου, πλήρως ενσωματωμένου στη δομή της πόλης και τον αστικό ιστό. Πέραν των ποικίλων δραστηριοτήτων που προσφέρει, ο Εθνικός Κήπος αποτελεί και τμήμα ενός συμπλέγματος χώρων πρασίνου υπερτοπικής σημασίας, στους οποίους συγκαταλέγονται, εκτός από το Ζάππειο Μέγαρο, ο αρχαιολογικός χώρος του Ολυμπίου Διός και ο λόφος του Αρδηττού με το Καλλιμάρμαρο Στάδιο (Κοντάκη & Φελέρης, 2006).

Ωστόσο, καθίσταται αναγκαίο να δοθεί στον Εθνικό Κήπο μια ευκαιρία ανάπλασης, αφού τη σημερινή εποχή έχει υποβαθμιστεί σε μεγάλο βαθμό ακολουθώντας την υποβάθμιση του κέντρου της πρωτεύουσας. Σύμφωνα με το ερευνητικό πρόγραμμα αναβάθμισης του Εθνικού Κήπου (Αθήνα, Σεπτέμβριος 2009) η ανάπλαση του ιστορικού κέντρου της Αθήνας, η οποία περιλαμβάνει αναπλάσεις πλατειών, πεζοδρομήσεις, αναβαθμίσεις στον τομέα των μεταφορών καθώς και μείωση των επιπέδων ρύπανσης και θορύβων, μπορεί να βοηθήσει στην εξέλιξη του Κήπου και στην επιλογή του ως προορισμού αναψυχής τόσο για τους κατοίκους της γύρω περιοχής όσο και για όσους κατοικούν σε μεγαλύτερη απόσταση και επισκέπτονται το κέντρο για δουλειά, ψώνια, εκπαίδευση και διασκέδαση (Βλαστός Θ. κ.ά., Ερευνητικό Πρόγραμμα Αναβάθμιση του Εθνικού Κήπου).

6.2. ΤΟ ΠΕΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΡΕΩΣ

6.2.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Το Πεδίον Άρεως πήρε το όνομά του από το ρωμαϊκό Campus Martius, Πλατεία του Άρη, κι αυτό γιατί στα χρόνια του Όθωνα, μπροστά στο ναό των Ταξιαρχών και προς την οδό Μαυροματαίων ο χώρος φιλοξένησε τους στρατώνες του ιππικού. Στα χρόνια μάλιστα του Γεωργίου Α΄ λειτούργησε στο Πεδίον του Άρεως Ιππευτική Σχολή που πυρπολήθηκε το 1944, στα Δεκεμβριανά. Στις 23 Ιουλίου του 1887 η έκταση του Πεδίου του Άρεως εντάσσεται με Βασιλικό Διάταγμα και το ΦΕΚ 201 στο σχέδιο πόλεως και χαρακτηρίστηκε ως μη οικοδομήσιμος κοινόχρηστος χώρος. Το σχεδιάγραμμα απεικονίζει επακριβώς τον χώρο του Πεδίου του Άρεως ο οποίος αρχίζει από την Λεωφόρο Πατησίων και τερματίζει στο βουνό του Πολυγώνου. Κατά διαστήματα, όμως, διάφορα τμήματα της έκτασης οικοδομήθηκαν, όπως τα κτηνιατρεία, η Γεωγραφική Υπηρεσία Στράτου και ο Πανελλήνιος Γυμναστικός Σύλλογος. Μέχρι να συγκροτηθεί η Επιτροπή Δημόσιων Κήπων και Δεντροστοιχιών το 1927 για να διαμορφώσει σε πάρκο το Πεδίο του Άρεως, την έκταση τη διεκδικούσαν για κατασκευή κτιριακών εγκαταστάσεων όπως για το Δικαστικό Μέγαρο Αθηνών, τη θερινή σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, τη Χριστιανική Αδελφότητα Νέων (ΧΑΝ) και το Υπουργείο Γεωργίας. Ενώ η αγγλική εταιρία ηλεκτροφωτισμού και ηλεκτρικής συγκοινωνίας «Power» χρησιμοποιούσε τον χώρο για να πετάει τα προϊόντα εκσκαφής από τη σήραγγα του ηλεκτρικού σιδηροδρόμου Αθηνών- Πειραιώς (Παυλόπουλος, 2003).

Μετά από έκκληση της επιτροπής Δημοσίων Κήπων και Δενδροστοιχιών ο Πέτρος Καλλιγιάς αναλαμβάνει τη δημιουργία του σχεδίου φύτευσης, ενώ η απόφαση για την υλοποίησή της ελήφθη το 1933. Οι προσπάθειες όμως δεν καρποφόρησαν λόγω

έλλειψης φορέα χρηματοδότησης. Το 1934 με τη συμβολή του εκδότη της εφημερίδας «Έθνος» Σπύρου Νικολόπουλου και του μηχανικού Πέτρου Καλλιγά το πάρκο σώθηκε από διεκδικήσεις με τη διαμόρφωση του κοινόχρηστου άλσους (Ν. 6171/1934) επί υπουργίας Πέτρου Ράλλη. Επίσης, το 1934 επί Δημαρχίας Κοτζιά το πάρκο δόθηκε στο Ειδικό Ταμείο Μόνιμων Οδοστρωμάτων Αθηνών (Ε.Τ.Μ.Ο.Α.), υπηρεσία του Υπουργείου Περιβάλλοντος, για χρήση, διατήρηση, συντήρηση και αξιοποίηση του χώρου. Το 1935 το τότε Υπουργείο Συγκοινωνιών διέθεσε 7 εκατομμύρια δραχμές έναντι της προϋπολογισθείσας δαπάνης 30 εκατομμυρίων για την αποπεράτωση του πάρκου.

Η φύτευση άρχισε το 1935, βάσει νέου σχεδίου του Αν. Δημητρακόπουλου, και σταδιακά μέχρι το 1939 ολοκληρώθηκε στα ελεύθερα από τότε κτίσματα μέρη του πάρκου. Την ίδια εποχή έγιναν διάφορα τεχνικά έργα: αρδευτικό δίκτυο, ηλεκτροφωτισμός με μαντεμένιες κολώνες σε βάσεις μαρμάρου και σιδερένια με υαλοπίνακες φωτιστικά, καθίσματα, συντριβάνια, οίκημα του γραφείου διοίκησης, το αναψυκτήριο Green Park και το Περίπτερο Γαρδένια. Από το 1940 μέχρι το 1944, κατά τη διάρκεια της Γερμανικής Κατοχής, το Πάρκο σχεδόν εγκαταλείφθηκε. Από το 1945 άρχισε η συντήρησή του και ένα χρόνο αργότερα εξασφαλίστηκε η άρδευση. Από τη μεταπολίτευση μέχρι και σήμερα το πάρκο αποτελεί σημείο αναφοράς για μεγάλες πολιτικές και εργατικές συγκεντρώσεις (Παυλόπουλος, 2003).

Μέχρι τις 15/3/2000 το Πεδίο του Άρεως συμπληρώθηκε και συντηρείται από δαπάνες του Ταμείου Οδοστρωμάτων του ΥΠΕΧΩΔΕ το οποίο έχει και την εκμετάλλευση του. Με το Π.Δ. 98/2000 «Περί καταργήσεως του Ε.Τ.Μ.Ο.Α.» (Φ.Ε.Κ. 85Δ'15-03-2004) μεταβιβάστηκαν οι αρμοδιότητες συντήρησης και εκμετάλλευσής του (Παυλόπουλος, 2003).

Στα τέλη της δεκαετίας του 80 αποφασίζεται η σύνδεση του Πεδίου του Άρεως με την περιοχή των Δικαστηρίων και το πευκοδάσος Γκύζη, μέσω της διαμόρφωσης της πλατείας Πρωτομαγιάς με την κατασκευή υπόγειου χώρου στάθμευσης και τη βύθιση και κάλυψη της οδού Μουστοξύδη. Το 2008, λόγω της γενικής εικόνας εγκατάλειψης του πάρκου, αποφασίζεται η ανάπλασή του υπό τις οδηγίες του αρχιτέκτονα Αλ. Τομπάζη. Το έργο, το οποίο ολοκληρώνεται δύο χρόνια μετά, περιλαμβάνει τον εμπλουτισμό της φύτευσης, τη μείωση των ασφάλτινων διαδρομών και την αναβάθμιση του φωτισμού και της υλικοτεχνικής υποδομής. Σήμερα την ευθύνη για την συντήρηση του άλσους έχει αναλάβει η νομαρχία Αθηνών-Πειραιώς.

Στους χάρτες 12 και 13 φαίνονται τα ορισμένα σχέδια ανάπλασης και η εξέλιξη της δημιουργίας του πεδίου του Άρεως.

Χάρτης 12. Χάρτες και Αεροφωτογραφίες της εξέλιξης του πεδίου του Άρεως. Πηγή: Δανιήλ, 2012

Χάρτης 13. Σχέδια Προτάσεων ανάπλασης του Πεδίου του Άρεως. Πηγή: Δανιήλ, 2012

6.2.2. Βιωσιμότητα του Πεδίου του Άρεως

Ο σημαντικότερος λόγος της κοινωνικής βιωσιμότητας του πεδίου του Άρεως συνδέεται με τον χαρακτήρα του ως δημόσιου εκτεταμένου πάρκου. Ο αρχικός σχεδιασμός του έγινε με γνώμονα τις κλιματολογικές συνθήκες του τόπου, με στόχο τη δημιουργία ενός χώρου που να είναι βιώσιμος καθ' όλη τη διάρκεια του έτους. Ο σχεδιασμός του πεδίου του Άρεως έγινε με τη φύτευση δέντρων όχι ιδιαίτερα πυκνοφυτεμένων ούτως ώστε να παρέχεται στον επισκέπτη μια ευχάριστη αίσθηση σκιασμού κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και ηλιασμού κατά τους χειμερινούς μήνες. Επιπλέον ο σχεδιασμός του είχε ως στόχο την προσβασιμότητά του και κατά τις νυχτερινές ώρες, δεδομένου ότι οι ελληνικές κλιματολογικές συνθήκες καθιστούν αναγκαία την υπαίθρια ζωή. Το πεδίο του Άρεως σχεδιάστηκε σε μια λεπτομερή κλίμακα, όπως δείχνουν οι διατάξεις των ανθώνων, οι τεχνητές λίμνες, τα αναβρυτήρια, οι σκιάδες και η τοποθέτηση έργων τέχνης. Έχει δημιουργηθεί σύμφωνα με τα πρότυπα της αγγλικής σχολής κηποτεχνίας, με το δίκτυο των πεζοδρομημένων διαδρομών και την πλούσια βλάστηση στα διάκενα αυτών να προσπαθεί να μιμηθεί το φυσικό και το ανεπιτήδευτο. Ο σχεδιασμός του βασίστηκε στο γενικότερο σύστημα καμπύλη γραμμή-κύκλος, που συνεπάγεται τις έννοιες της κίνησης και της στάσης, αντίστοιχα. Η χρήση καλλωπιστικών και ξενικών ειδών φυτών είναι περιορισμένη, ενώ επικρατεί η αυτοφυής βλάστηση, ενισχύοντας έτσι την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, δεδομένου ότι φιλοξενεί φυτά προσαρμοσμένα στις τοπικές συνθήκες βλάστησης, χωρίς ιδιαίτερα υψηλές αρδευτικές ανάγκες. Επιπλέον, το πεδίο του Άρεως από την αρχή της δημιουργίας του συνιστούσε βασικό πόλο πρασίνου για τους γύρω οικισμούς και γειτονικές περιοχές των Πατησίων, Αμπελοκήπων και Εξαρχείων. Το πεδίο του Άρεως θεωρείται ως το δίπολο, μαζί με τον Εθνικό Κήπο, των μεγαλύτερων σε έκταση και σημασία πράσινων χώρων της Αθήνας (Γλαντζή & Ράμφου, 2012).

Πέραν της ξεκούρασης και αναψυχής, το πεδίο του Άρεως προσφέρει οπτικά ερεθίσματα και αποφυγή από την καθημερινότητα. Η μεγάλη έκταση του άλσους (300 στρέμματα), η κεντρική του θέση και οι δρόμοι έντονης κυκλοφοριακής ροής που το περιστοιχίζουν, προσδίδουν στο πάρκο έναν έντονα μητροπολιτικό χαρακτήρα. Αποτελεί ένα δημόσιο χώρο ο οποίος έχει ελεύθερη πρόσβαση και πολλαπλές εισόδους περιμετρικά και που συνδυάζει την πλούσια βλάστηση με δραστηριότητες. Ο χώρος προσφέρεται για αθλητισμό, περίπατο, αναψυχή, συνάθροιση, πολιτιστικές και κοινωνικές εκδηλώσεις, συνιστώντας έτσι ένα πεδίο ατομικής ή συλλογικής δράσης. Το πεδίο του Άρεως, όπως και ο Εθνικός Κήπος, θεωρείται ένα θεματικό πάρκο. Χαρακτηριστικοί πόλοι δραστηριοτήτων είναι ο βοτανικός κήπος του 'μινωικού λαβυρίνθου', ο ροδόνας, η οδός των Ηρώων, το πρώην θέατρο Αλίκη, το θέατρο Άλσους, κ.ά. Η ουσιαστική διατήρηση της μορφής του, του προσδίδει ένα χαρακτήρα ιστορικής μνήμης. Ο διαχωρισμός του άλσους σε επιμέρους τομείς δραστηριοτήτων έχει ως αποτέλεσμα οι χρήστες να το χρησιμοποιούν διαφορετικά ανάλογα πάντα με τις δικές τους ανάγκες και απαιτήσεις. Έτσι εξασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό το απρόβλεπτο και το στοιχείο της έκπληξης, με συνέπεια να επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα του χώρου, κύρια προϋπόθεση της οποίας είναι η ελευθερία των επιλογών και οι διαφορετικές δυνατότητες αξιοποίησης του ελεύθερου χώρου (Γλαντζή & Ράμφου, 2012).

6.3. ΠΑΡΚΟ ΣΚΟΠΕΥΤΗΡΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ

6.3.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Το πάρκο του Σκοπευτηρίου, έκτασης 610 στρεμμάτων χωροθετημένο στην περιοχή Αλεποβουνίου Καισαριανής, αρχικής ιδιοκτησίας του Παλαιού Εκκλησιαστικού Ταμείου, παραχωρήθηκε από Ελληνικό Κράτος το 1930 στην Πανελλήνια Σκοπευτική Εταιρεία (Π.Σ.Ε.) για άσκηση των δραστηριοτήτων της. Το 1976 πωλήθηκε από την Π.Σ.Ε. στον Οργανισμό Σχολικών Κτιρίων ένα τμήμα 99.785μ².

Εικόνα 3. Περιοχή Άλσους Σκοπευτηρίου Καισαριανής. Πηγή: <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=218&language=el-GR>

Κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ο χώρος πήρε ιστορική διάσταση καθώς έγινε το «θυσιαστήριο της Λευτεριάς», αφού επιλέχθηκε από τους Ναζί ως τόπος εκτελέσεων. Κατά τα έτη 1942-1944 έπεσαν θύματα της Ναζιστικής θηριωδίας εκατοντάδες Έλληνες πατριώτες (σύμφωνα με διάφορες πηγές ο αριθμός των νεκρών αγγίζει τους 694), ανάμεσά τους και 200 κομμουνιστές, οι οποίοι παραδόθηκαν στα κατοχικά στρατεύματα από τη μεταξική δικτατορία και εκτελέστηκαν την Πρωτομαγιά του 1944.

Μέχρι το 1922 η περιοχή όπου αργότερα ιδρύθηκε ο δήμος Καισαριανής, ήταν βραχώδης, δασώδης και ερημική, τη διέσχισε δε ο Ηριδανός ποταμός, ο οποίος κατέληγε στον Ιλισό. Το γεγονός αυτό είχε ως αποτέλεσμα την άφθονη βλάστηση και την πλούσια πανίδα, για αυτόν τον λόγο η περιοχή είχε κηρυχτεί και αναδασωτέα (1917). Η εικόνα αυτή επρόκειτο να αλλάξει ριζικά, αφού οι αναδασωτέες εκτάσεις έγιναν τόπος εγκατάστασης προσφυγικών οικισμών. Το 1930, ο χώρος του πάρκου, που ως τότε χρησιμοποιούταν από το πυροβολικό σώμα, παραχωρείται από το ελληνικό κράτος στην Πανελλήνια Σκοπευτική Εταιρεία (Π.Σ.Ε.) για άσκηση των δραστηριοτήτων της, μετά την απαλλοτρίωση του Σκοπευτηρίου της Καλλιθέας για εγκατάσταση προσφύγων. Η επιλογή του χώρου ως τόπου εκτελέσεων από τις κατοχικές δυνάμεις, αλλά και η ασύμβατη χρήση του με αυτή της κατοικίας, οδηγούν

στην απομάκρυνση της Σκοπευτικής Εταιρείας. Το 1984, μετά την κήρυξη του χώρου των 110 στρεμμάτων ως τόπου ιστορικής μνήμης από το υπουργείο Πολιτισμού, ο δήμος προκηρύσσει πανελλήνιο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό με στόχο την αναμόρφωσή του σε αισθητικό πάρκο αναψυχής και πολιτισμού. Στόχος του διαγωνισμού αποτέλεσε η διατήρηση της ιστορικής φυσιογνωμίας της περιοχής και η ανάδειξή της σε μνημείο της νεοελληνικής ιστορίας, σύμβολο θυσιών και αγώνων του ελληνικού λαού στη σκοτεινή περίοδο της φασιστικής κατοχής (Δήμος Καισαριανής).

Σήμερα, η διαμορφωμένη έκταση σε αισθητικό πράσινο, παιδικές χαρές, καθιστικά κ.λπ. απαρτίζεται από τα εξής τμήματα (Αττικό Πράσινο) (Χάρτης 14):

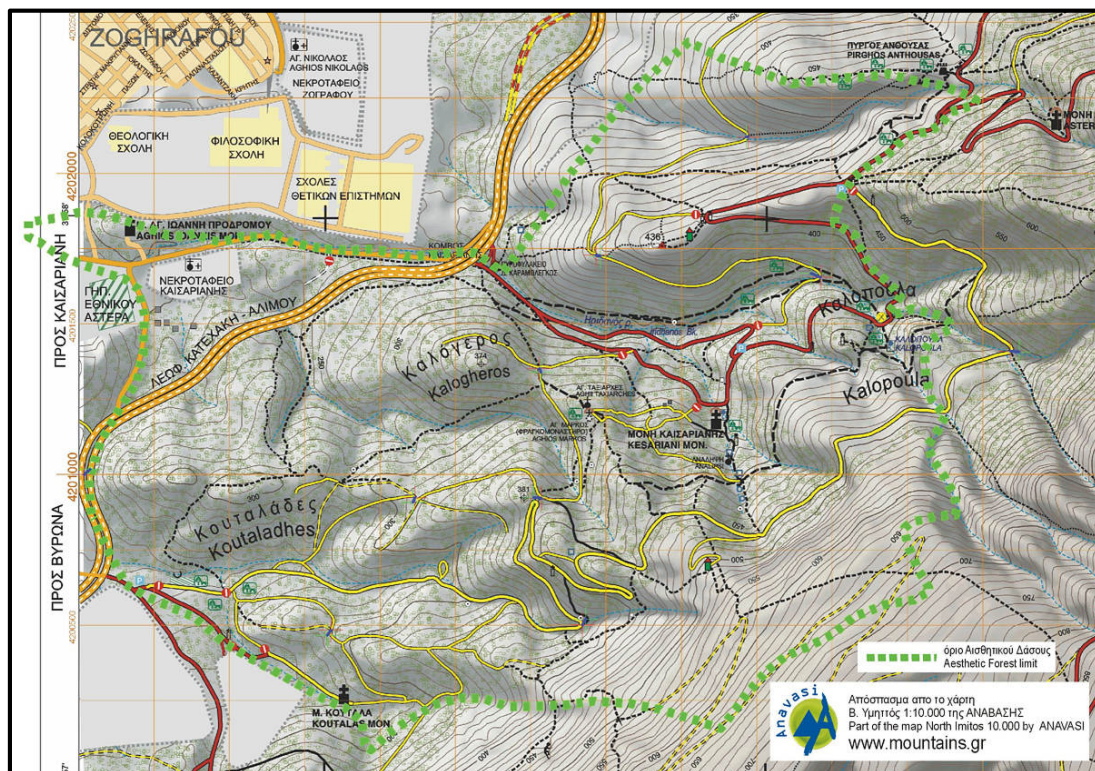
- Το Άλσος Σκοπευτηρίου είναι 19,60 στρέμματα και η είσοδος σε αυτό πραγματοποιείται από τις οδούς Ηρώων Σκοπευτηρίου και Ν. Εφέσου (χώρος στάθμευσης) και Ηρώων Σκοπευτηρίου (κύρια είσοδος χώρου).
- Ο χώρος του 300άρη Στόχου είναι έκτασης 15 στρεμμάτων και αναπτύσσεται παραπλεύρως του Θυσιαστηρίου της Λευτεριάς (Σημερινό Μνημείο) και κάποιος έχει δυνατότητα πρόσβασης και από την οδό Διστόμου.
- Το Πάρκο Σκοπευτηρίου είναι ένας χώρος 55 στρεμμάτων σε συνέχεια του 300άρη Στόχου που διαθέτει πλήθος εγκαταστάσεων όπως παιδική χαρά, κυκλοφοριακό πάρκο, θερινό κινηματογράφο.

6.3.2. Βιωσιμότητα του πάρκου

Η βιωσιμότητα του πάρκου έγκειται στο συνδυασμό της ανάδειξης της ιστορικής αξίας του χώρου με το σύγχρονο χαρακτήρα του αστικού πάρκου, όπου υπάρχουν πολλαπλές κοινωνικές (Κέντρο Υγείας Παιδιού, Κέντρο Συμβουλευτικής για άτομα με ειδικές ανάγκες, Νηπιαγωγείο κ.ά.), πολιτιστικές (νεοκλασικό κτίριο) και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (πάρκα, πλατεία «200 πατριωτών», κινηματογράφος "ΑΙΟΛΙΑ" κ.ο.κ.). Το πάρκο συνιστά έναν πνεύμονα πρασίνου ο οποίος αναβαθμίζει την ποιότητα ζωής των κατοίκων των γύρω πυκνοκατοικημένων περιοχών (Παγκράτι, Βύρωνας, Καισαριανή). Η μεγάλη έκταση που καλύπτει το πάρκο, με τις πλατείες και πλατώματα, δίνουν την ευκαιρία σε πολλούς επισκέπτες για περίπατο, ξεκούραση, αναψυχή, κοινωνική συναναστροφή, αθλητισμό. Αξιοσημείωτο είναι ότι ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να εισέλθει στο πάρκο από τις πολλαπλές εισόδους που διαθέτει, με την καθεμία από αυτές να οδηγεί σε διαφορετικούς επιμέρους θεματικούς χώρους.

Επιπρόσθετα, το πάρκο του Σκοπευτηρίου Καισαριανής βρίσκεται πολύ κοντά με το Αισθητικό δάσος Καισαριανής, το οποίο καλύπτει έκταση 4.460 στρεμμάτων (Χάρτης 14). Είναι αποτέλεσμα της αναδασωτικής προσπάθειας της Φιλοδασικής Εταιρείας που, σε συνδυασμό με την αναστήλωση της Μονής Καισαριανής, είχε ως σκοπό τη δημιουργία ενός αρμονικού συνόλου φύσης και πολιτισμού και ταυτόχρονα την προστασία των εδαφών και της αυτοφυούς βλάστησης της περιοχής, την αισθητική βελτίωση του περιβάλλοντος και την προσφορά ενός χώρου για την αναψυχή των κατοίκων της πρωτεύουσας. Η προσπάθεια της Φιλοδασικής Ένωσης για τη δημιουργία ενός περιαστικού δάσους είχε ήδη αρχίσει από το 1924, αλλά η αναδασωτέα έκταση κηρύχθηκε ‘αισθητικό δάσος’ αρκετά αργότερα, με το Π.Δ.

91/74. Με την επίσκεψη στο αισθητικό δάσος της Καισαριανής δίνεται η ευκαιρία να περιηγηθεί κανείς σε ένα μωσαϊκό βλάστησης όπου κυριαρχεί το πεύκο (τραχεία πεύκη) σε αμιγείς συστάδες ή σε ανάμειξη με κυπαρίσσι και με πλατύφυλλα είδη, όπως κουτσουπιά, χαρουπιά και χνοώδη δρυ, καθώς και σε περιοχές με ιδιαίτερη φυσιογνωμία (σε περιορισμένη έκταση) όπως ο «ιστορικός ελαιώνας», ο διπλάνος του κυπαρισσώνα, οι ευκάλυπτοι, κυρίως στα νότια του νεκροταφείου Καισαριανής, η παραρεμμάτια βλάστηση κ.ά.

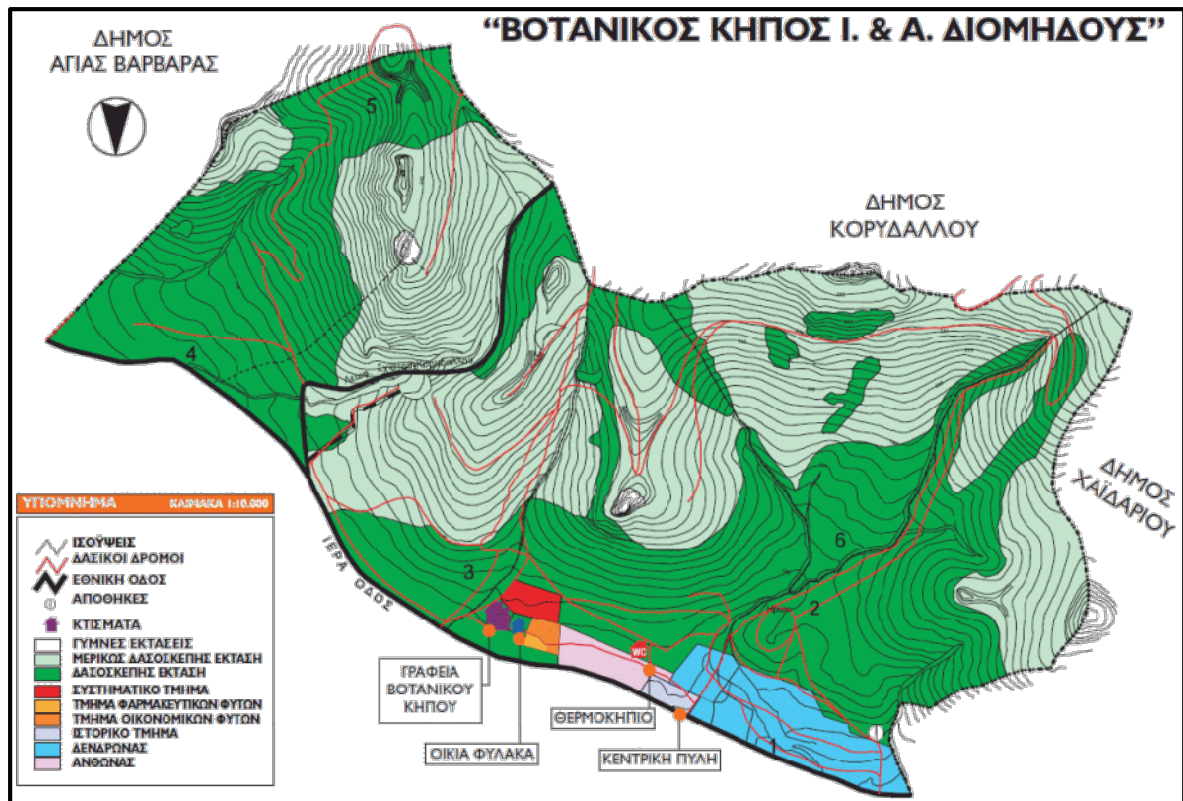
Χάρτης 14. Χάρτης του Αισθητικού δάσους Καισαριανής. Πηγή:

http://www.philodassiki.org/images/stories/maps/imitos_map.jpg

6.4. ΒΟΤΑΝΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ ΙΟΥΛΙΑΣ & ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Ν. ΔΙΟΜΗΔΟΥΣ

6.4.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Ο Βοτανικός Κήπος καταλαμβάνει έκταση 1860 στρεμμάτων στο Χαϊδάρι, στις βόρειες κλιτύς του Όρους Αιγάλεω και σε απόσταση 8 χιλιομέτρων από την Αθήνα. Συναντά κανείς τον Βοτανικό Κήπο στα αριστερά του, κατευθυνόμενος μέσω της Ιεράς οδού από την Αθήνα προς την Εθνική οδό Αθηνών - Κορίνθου και έχοντας κατεύθυνση προς την Κόρινθο. Τα όρια του Κήπου αρχίζουν λίγο μετά το Δρομοκαΐτειο Νοσοκομείο, διακόπτεται από τον δρόμο Σχιστού-Κορυδαλλού και συνεχίζει κατά μήκος της Ιεράς Οδού μέχρι το Τουριστικό περίπτερο του ΕΟΤ (και σήμερα του Δήμου Χαϊδαρίου).

Χάρτης 15. Χρήσεις Γης στο Βοτανικό Κήπο Ιουλίας & Αλέξανδρου Ν. Διομήδους.
 Πηγή: <http://www.diomedes-bg.uoa.gr/start.html>

Όπως είναι γνωστό, ο πρώτος Βοτανικός Κήπος στον κόσμο ιδρύθηκε στην Αθήνα τον 4^ο π.Χ. αιώνα από τον μαθητή του Αριστοτέλη Θεόφραστο, ο οποίος θεωρείται σήμερα ως ο θεμελιωτής της βοτανικής επιστήμης. Στην Αθήνα επίσης και συγκεκριμένα στην περιοχή η οποία από τότε καλείται “Βοτανικός”, θεμελιώθηκε γύρω στα 1840 από τον καθηγητή της Βοτανικής Fraas του Πανεπιστημίου Αθηνών ο πρώτος Βοτανικός Κήπος της σύγχρονης Ελλάδας, μικρό τμήμα του οποίου διατηρείται μέχρι σήμερα. Στην περιοχή αυτή, μερικά χιλιόμετρα δυτικότερα, σήμερα λειτουργεί ο μεγαλύτερος Βοτανικός Κήπος της Ελλάδας, αλλά και όλης της Ανατολικής Μεσογείου, ο “Βοτανικός Κήπος Ιουλίας & Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους”.

Ο Αλέξανδρος Διομήδης μετά το θάνατό του κληροδότησε μέρος της περιουσίας του στο Πανεπιστήμιο Αθηνών με σκοπό τη δημιουργία του Ιδρύματος, το οποίο έλαβε χώρα μετά από δύο χρόνια, το έτος 1952. Το όραμα του Διομήδη άρχισε να πραγματοποιείται μετά την παραχώρηση της δασικής έκτασης, στην οποία βρίσκεται σήμερα ο Κήπος, από το Υπουργείο Γεωργίας στο Ίδρυμα το 1961. Οι εργασίες διαμόρφωσης του Βοτανικού Κήπου βασίσθηκαν στα σχέδια της καθηγήτριας του Πανεπιστημίου του Βερολίνου Η. Hammerbacher. Το έτος 1975, μετά την ολοκλήρωση μεγάλου κύκλου εργασιών, ο Κήπος άνοιξε τις πύλες του στο κοινό.

Έκτοτε έχουν πραγματοποιηθεί επιπρόσθετα έργα που άλλαξαν ριζικά την αρχική εικόνα του Κήπου, όπως η δημιουργία νέων τμημάτων και η βελτίωση των ήδη υπάρχοντων, η χάραξη και η πλακόστρωση δρόμων και μονοπατιών. Επίσης η ανέγερση νέου μνημείου προς τιμήν των εκτελεσθέντων στο χώρο του Κήπου το 1945 από τους Γερμανούς, η κατασκευή νέων γραφείων, εργαστηρίου, αποθήκης

μηχανημάτων, καταλύματος εργατικού προσωπικού και οικίας φύλακα, η κατασκευή πυροφυλακίων, παιδικών χαρών και θερμοκηπίου, καθώς και ένα σύνολο έργων μικρότερης κλίμακας.

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι η παραχώρηση της δασικής έκτασης από το Υπουργείο Γεωργίας στο Ίδρυμα έγινε υπό τον όρο ότι η διαμόρφωση του χώρου του Κήπου δεν θα επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό το φυσικό δασικό τοπίο. Ως εκ τούτου, κατά τη διάρκεια των εργασιών διαμόρφωσης του Κήπου πραγματοποιήθηκε περιορισμένη υλοτόμηση πεύκων, κυπαρισσιών και άλλων δασικών ειδών, ενώ δημιουργήθηκε στο καλλιεργημένο τμήμα του Κήπου ένα οικοσύστημα στο οποίο συμβιώνουν και αναπτύσσονται αυτοφυή δασικά και καλλιεργούμενα είδη. Αυτό το χαρακτηριστικό καθιστά τον Κήπο μία από τις πιο σπάνιες περιπτώσεις Βοτανικού Κήπου παγκοσμίως.

6.4.2. Βιωσιμότητα του Κήπου

Ο Κήπος, εκτός από τον υψηλό βαθμό ποικιλότητας της αυτοφυούς και καλλιεργούμενης χλωρίδας, αποτελεί και ένα ιδανικό φυσικό καταφύγιο της πανίδας, επειδή το οικοσύστημα προστατευμένο από τις δυσμενείς ανθρώπινες επεμβάσεις παρέχει τη δυνατότητα λειτουργίας ενός πλήρους τροφικού πλέγματος.

Εδώ θα πρέπει να τονισθεί ότι ο Κήπος, εκτός από το ότι αποτελεί πνεύμονα πρασίνου και χώρο οπτικής τέρψης και πνευματικής ηρεμίας για τους κατοίκους μιας αστικής περιοχής όπως είναι η Δυτική Αττική, λειτουργεί και ως πεδίο έρευνας και επιμόρφωσης του κοινού. Τα φυτά που καλλιεργούνται φέρουν ενημερωτικές πινακίδες, οι οποίες περιέχουν πληροφορίες για την ταυτότητα και τη γεωγραφική τους εξάπλωση. Το προσωπικό του Ίδρυματος διαθέτει ικανή επιστημονική εμπειρία σε θέματα διατήρησης και κυρίως αναπαραγωγής ενδημικών, σπανίων και απειλούμενων ειδών της ελληνικής χλωρίδας.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στη Φυτοθήκη (Herbarium) του Κήπου διατηρούνται περίπου 19000 αποξηραμένα δείγματα φυτών, το μεγαλύτερο τμήμα των οποίων προέρχεται από περιοχές που θεωρούνται προστατευόμενες, επειδή έχουν ενταχθεί στο δίκτυο του προγράμματος ‘NATURA 2000’.

Επίσης, η Τράπεζα Γενετικού Υλικού περιλαμβάνει σπέρματα 800 περίπου ειδών και τα οποία είναι κατά ένα ποσοστό διαθέσιμα για ανταλλαγή με άλλους Βοτανικούς Κήπους. Το Ίδρυμα βασιζόμενο σε αυτά τα αποθέματα σπερμάτων εκδίδει κάθε δύο χρόνια έναν κατάλογο, ο οποίος ανταλλάσσεται με αντίστοιχα έντυπα Βοτανικών Κήπων άλλων χωρών και αναγράφει τα προαναφερθέντα διαθέσιμα φυτικά είδη. Η παραπάνω συνεργασία έχει ως αποτέλεσμα το συνεχή εμπλουτισμό των συλλογών του Βοτανικού Κήπου Διομήδης.

Ο Κήπος είναι μέλος της Διεθνούς Ένωσης των Βοτανικών Κήπων BGCI. Πρόσφατα μάλιστα, το σύστημα συλλογής, αποθήκευσης και κωδικοποίησης των σπερμάτων των ειδών του Κήπου εναρμονίστηκε με τις προδιαγραφές που προτείνει το BGCI και οι οποίες καθορίζονται από το Διεθνές Δίκτυο Ανταλλαγής Φυτών (IPEN). Σύμφωνα με αυτό το σύστημα θα μπορούμε να γνωρίζουμε ανά πάσα στιγμή τη χρονική περίοδο και τον τόπο συλλογής καθώς και άλλες πληροφορίες σχετικά με οποιοδήποτε φυτικό γενετικό υλικό ανταλλάσσεται εντός του δικτύου.

Ακόμη, στο χώρο του Κήπου πραγματοποιούνται κατά καιρούς ερευνητικά προγράμματα βοτανικού και οικολογικού ενδιαφέροντος, διπλωματικές εργασίες καθώς και μεταπτυχιακές και διδακτορικές διατριβές, ενώ διεξάγονται και προπτυχιακά εργαστηριακά μαθήματα των σχετικών ειδικοτήτων του Γεωπονικού Πανεπιστημίου και του Τμήματος Βιολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Μία από τις σημαντικότερες φιλοδοξίες του Ιδρύματος και ο κύριος αναπτυξιακός του στόχος αυτή τη στιγμή, είναι η δημιουργία ενός νέου Τμήματος, το οποίο θα φιλοξενήσει τα ενδημικά, σπάνια και απειλούμενα είδη της ελληνικής χλωρίδας. Επίσης ένας από τους βραχυπρόθεσμους στόχους είναι η κατασκευή ενός μεγάλου, αυτοματοποιημένου και λειτουργικού θερμοκηπίου το οποίο θα αντικαταστήσει το υπάρχον.

Τέλος, η μεγαλύτερη συμβολή του Κήπου είναι η ευαισθητοποίηση του κοινωνικού συνόλου σχετικά με την προστασία της φύσης. Σε αυτό συμβάλλουν οι επισκέψεις σε ετήσια βάση εκατοντάδων σχολείων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από όλη την Ελλάδα, καθώς και άλλων κοινωνικών ομάδων με ξεναγήσεις που πραγματοποιούνται με ευθύνη του επιστημονικού προσωπικού του Ιδρύματος.

6.5. ΑΛΣΟΣ ΑΙΓΑΛΕΩ

6.5.1. Δημιουργία και ιστορική αναδρομή

Το Άλσος Αιγάλεω βρίσκεται στο δήμο Αιγάλεω και γενικότερα στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Αττικής. Στο χώρο του σημερινού άλσους Αιγάλεω και για εκατό περίπου χρόνια (από το 1874 έως και το 1965) βρίσκονταν οι εγκαταστάσεις της Εταιρείας Ελληνικού Πυριδιτοποιείου, το οποίο ήταν στην εποχή της ακμής του μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές μονάδες της χώρας. Πέντε χρόνια μετά το τέλος της λειτουργίας του (1970) η έκταση περιήλθε στην ιδιοκτησία του Δημοσίου, με αποτέλεσμα να κατεδαφιστούν τα κτίρια και ο χώρος να μετατραπεί σε άλσος, εντός του οποίου έχουν κατασκευασθεί σχολεία, αθλητικά κέντρα καθώς και το Τεχνολογικό Ίδρυμα Αθηνών. Το Άλσος Αιγάλεω αποτελεί έναν από τους ελάχιστους πνεύμονες πρασίνου στη δυτική Αθήνα. Τα κυριότερα έργα αξιοποίησης του χώρου έγιναν μετά το 1974 με την ίδρυση σχολικών κτιρίων και παιδικής χαράς στον χώρο του Μπαρουτάδικου. Καθοριστικής σημασίας παρεμβάσεις έγιναν στην έκταση στα μέσα της δεκαετίας του `90. Το μεγάλο πάρκο επί της Ιεράς Οδού αναμορφώθηκε και δημιουργήθηκε χώρος αναψυχής με αναψυκτήριο. Μια γλυπτική σύνθεση για την εθνική αντίσταση θυμίζει εκείνους που χάθηκαν στις 29 Σεπτεμβρίου 1944 κατά τη λεγόμενη «Μάχη του Μπαρουτάδικου». Με την περίφραξη του άλσους δημιουργήθηκε και υπαίθριο δημοτικό θέατρο που ονομάστηκε «Αλέξης Μινωτής» και φιλοξενεί πλέον καλοκαιρινές εκδηλώσεις του Δήμου Αιγάλεω. Το μόνο που κρατήθηκε από το παλαιό Μπαρουτάδικο είναι η μεγάλη υψικάμινος που αποτελεί διατηρητέο κτίσμα και στέκει ακόμα στη μέση του άλσους (Περιβαλλοντικός Σύνδεσμος Δήμων Αθήνας – Πειραιά- <http://www.pesydap.gr/>).

Το άλσος Αιγάλεω θεωρείται ένας πολύτιμος χώρος, δεδομένου ότι μπορεί να αξιοποιηθεί με πράσινο. Σήμερα περιβάλλεται από μια έντονα αστικοποιημένη περιοχή η οποία χαρακτηρίζεται από έντονη κυκλοφοριακή ροή, πυκνή δόμηση, έλλειψη ελεύθερων χώρων, πολλά εργοστάσια, καυσαέρια και ρύπανση του περιβάλλοντος, στοιχεία τα οποία υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής. Το Άλσος ξεκινά σε μικρή απόσταση από τη συμβολή μεταξύ

των οδών Θηβών και Ιεράς Οδού. Αποτελεί αυτή τη στιγμή το μόνο μεγάλο πνεύμονα πρασίνου στο Δήμο Αιγιάλεω. (Βασιλάκη & Βερτεούρη, 2007-2008).

6.5.2. Κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική βιωσιμότητα του Άλσους

Αιγιάλεω

Όσον αφορά στο οικοσύστημα του Άλσους, αυτό είναι πλούσιο, καθώς υπάρχει πλούσια χλωρίδα με δεκάδες είδη φυλλοβόλων και αειθαλών φυτών, καθώς και πλούσια πανίδα και καλό έδαφος, χαρακτηριστικά που συντελούν και βοηθούν στη διατήρηση της φύσης και του καλού κλίματος της περιοχής του Δήμου Αιγιάλεω (Μήτουλα & Πασσάς, 2011).

Πριν δημιουργηθεί το άλσος Αιγιάλεω η έκτασή του καλυπτόταν με περιβόλια και κτήματα φτάνοντας στο ζενίθ της ανάπτυξής του με την ίδρυση του πυριτιδοποιείου εργοστασίου κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Μέχρι το 1974 στο χώρο του άλσους λειτουργούσε το εργοστάσιο αυτό, το οποίο ανήκε στον Μποδοσάκη, ενώ σήμερα το μόνο που διασώθηκε από το εργοστάσιο είναι το φουγάρο του. Όταν το εργοστάσιο σταμάτησε να λειτουργεί, η έκτασή του παραχωρήθηκε στο Δημόσιο, δεντροφυτεύτηκε και με την πάροδο των ετών ο χώρος υπέστη σημαντικές τοπογραφικές αλλαγές. Περιμετρικά, μεγάλα τμήματά του τσιμεντοποιήθηκαν για να καλυφθούν ανάγκες, υπηρεσίες και κοινόχρηστοι χώροι, (σχολεία, γήπεδα, σχολές κ.ά.) με αποτέλεσμα από τα 167 στρέμματα αρχικής έκτασης σήμερα να έχουν απομείνει τα 134. Δηλαδή, το 1/5 περίπου της έκτασής του έχει κτιστεί. Η συνεισφορά λοιπόν του άλσους στη βιώσιμη ανάπτυξη της περιοχής δεν αναφέρεται μόνο στον περιβαλλοντικό τομέα, αλλά και στον κοινωνικοοικονομικό, εφόσον η αξία του είναι διαχρονική και ξεκινά από πολύ παλαιά. (Μπουρνόβα, 2002).

Η κοινωνική συνεισφορά του Άλσους Αιγιάλεω (πρώην Μπαρουτάδικο) έγκειται στο γεγονός ότι προσφέρει ηρεμία και χαλάρωση στον επισκέπτη με την επαφή του με τη φύση. Σημαντική είναι επίσης και η συμβολή του στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής του Δήμου Αιγιάλεω. Δεδομένου ότι η γύρω περιοχή έχει πυκνά οικοδομηθεί, η μόνη κοντινή διέξοδος όλων των κατοίκων της περιοχής είναι το Άλσος, στο οποίο με την πάροδο των ετών προστέθηκαν διάφορες χρήσεις, που η καθεμία συνεισφέρει με τον δικό της τρόπο στην αναβάθμιση της ευρύτερης περιοχής, καθώς προσελκύεται πλήθος πολιτών, τόσο από το Δήμο Αιγιάλεω όσο και από γειτονικούς Δήμους. (Μήτουλα & Πασσάς, 2011)

Επιπλέον στο χώρο του άλσους υφίστανται πολλές αθλητικές εγκαταστάσεις για όλα τα γνωστά αθλήματα σε δύο μεγάλες ανοιχτές εκτάσεις, το Εθνικό Αθλητικό Κέντρο και τα γήπεδα της Οδού Εδέσσης, όπου διοργανώνονται κάθε χρόνο πολλές αθλητικές δραστηριότητες από το Δήμο Αιγιάλεω, αλλά και από τα 30 αθλητικά σωματεία που υπάρχουν στο Αιγιάλεω. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω τα οποία διαμορφώνουν την ποιότητα ζωής των πολιτών του Δήμου Αιγιάλεω μέσα από την επίσκεψη στο Άλσος Αιγιάλεω, φανερώνουν την έντονη κοινωνική συνεισφορά του άλσους στη βιωσιμότητα του. Επιπλέον υπάρχουν εντός του άλσους εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων (Τ.Ε.Ι. Αθηνών, 5 Νηπιαγωγεία, 2 Δημοτικά, 2 Γυμνάσια και 2 Λύκεια) με συνολικό αριθμό μαθητών να φτάνει τους 1000 σε ένα ωραίο φυσικό περιβάλλον. Επιπλέον υπάρχουν και τα γραφεία του ΟΑΕΔ με τις σχολές μαθητείας.

Αξιοσημείωτο είναι να αναφερθούν τα πολυάριθμα εκπαιδευτικά προγράμματα που πραγματοποιούνται από τα σχολεία του Δήμου με στόχο την ευαισθητοποίηση των νέων σε θέματα σχετικά με το περιβάλλον, ούτως ώστε να ευαισθητοποιηθούν και να αγαπήσουν το περιβάλλον.

Επιπλέον, με την πραγματοποίηση δημιουργικών καλλιτεχνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων από διάφορους τοπικούς φορείς και πολίτες, αναδεικνύεται η πολιτιστική κληρονομιά, συμβάλλοντας έτσι στη βιώσιμη τοπική ανάπτυξη του Δήμου Αιγιάλεω. Τέτοιες δραστηριότητες πολιτιστικού ενδιαφέροντος που πραγματοποιούνται στο Άλσος Αιγιάλεω, περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων θεατρικά, χορωδίες, ορχήστρες, συναυλίες, πολιτιστικοί σύλλογοι, χορός, εκθέσεις, μνημεία πολιτισμού, συμπόσιο γλυπτικής κ.ά. Ο Δημοτικός Πολιτιστικός Οργανισμός (Δ.Π.Ο.) με τη δράση του, στο χώρο του πολιτισμού, καταβάλλει συστηματική προσπάθεια στήριξης της πνευματικής και καλλιτεχνικής αναζήτησης των δημοτών του Αιγιάλεω και η πλειοψηφία των δράσεων του πραγματοποιούνται στο Άλσος (Δήμος Αιγιάλεω, <http://www.aigaleo.gr/>).

Ο Δήμος παρεμβαίνει δημιουργικά στην καθημερινή ζωή της πόλης, παρέχοντας δυνατότητες επιμόρφωσης και ψυχαγωγίας για όλους τους κατοίκους. Όπως είναι φυσικό, στους χώρους του Άλσους Αιγιάλεω πραγματοποιείται πλήθος δραστηριοτήτων που στόχο έχουν την πολυποίκιλη πνευματική καλλιέργεια των δημοτών όλων των ηλικιών. Πλήθος δραστηριοτήτων πραγματοποιούνται στο Δημοτικό Θέατρο «Αλέξης Μινωτής», όπου διοργανώνεται η «Πολιτιστική Διαδρομή» κάθε καλοκαίρι, προσελκύνοντας το ενδιαφέρον όλων των δημοτών. Σε αυτό συμβάλλει και η συμμετοχή γνωστών ηθοποιών, χορευτών και καλλιτεχνών που δίνουν τις παραστάσεις τους στο συγκεκριμένο θέατρο. Ο Δ.Π.Ο. (Δημοτικός Πολιτιστικός Οργανισμός) οργανώνει πλήθος πολιτιστικών δραστηριοτήτων, οι οποίες έχουν γίνει ετήσιοι θεσμοί και συγκεντρώνουν πάνω τους τα βλέμματα όλων των δημοτών του Αιγιάλεω, αλλά και πλήθος κόσμου από όλη την Αθήνα. Σπουδαίες ετήσιες πολιτιστικές εκδηλώσεις είναι η «Ανθοκομική Έκθεση Αιγιάλεω», η Έκθεση Βιβλίου «Δυτικά της Αθήνας», οι αποκριάτικες εκδηλώσεις και πλήθος άλλων σημαντικών εκδηλώσεων που πραγματοποιούνται κατά τη διάρκεια της χρονιάς (Μήτουλα & Πασσάς, 2011).

Ένδειξη πολιτιστικής ανάπτυξης αποτελούν τα γλυπτά και τα μνημεία που βρίσκονται εκτεθειμένα στους χώρους του Άλσους. Διασχίζοντας ο επισκέπτης το χώρο, μπορεί να τα παρατηρήσει. Τα γλυπτά αυτά φιλοτεχνήθηκαν στο 1^ο Συμπόσιο Γλυπτικής που διοργάνωσε ο Δήμος Αιγιάλεω το 2001 στο Άλσος με τη συμμετοχή σπουδαίων εικαστικών. Τέλος, επαναλαμβάνεται, στο χώρο σώζεται και το φουγάρο του παλιού εργοστασίου ως ιστορικό μνημείο και στοιχείο πολιτισμού και αποτελεί το μοναδικό συνδετικό κρίκο μεταξύ της παλαιάς και της σύγχρονης ιστορίας του Άλσους. Γενικά, οι πολιτιστικές δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα στο Άλσος Αιγιάλεω προσθέτουν ποιότητα ζωής στους κατοίκους της πόλης και συμβάλλουν στη γόνιμη και κοινωνικά επιθυμητή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, δημιουργούν φιλικούς δεσμούς, που είναι ιδιαίτερα αναγκαίοι για την κοινωνική ανάπτυξη μεταξύ των πολιτών και γενικά συνεισφέρουν στην κοινωνική ανάπτυξη της περιοχής και κατ' επέκτασιν στη βιώσιμη ανάπτυξη. Τέλος, υπάρχουν πολλά κτίρια και εγκαταστάσεις διάφορων χρήσεων εντός της έκτασης του άλσους, όπως καφετέριες, το φυτώριο του Δήμου και το προσωπικό συντήρησης του άλσους. (Μπουρνόβα, 2002, ww.aigaleo.gr).

Χάρτης 16. Το άλσος Αγιάλεω Πηγή: Σταματίου & Κρητικού, 2007

Με μπλε τα εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων (δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια και το ΤΕΙ Αθηνών και τα εργαστήρια του ΟΑΕΔ), με κόκκινο οι αθλητικές εγκαταστάσεις, με πορτοκαλί παιδικές χαρές και χώροι αναψυχής για τους νέους, με κίτρινο τα γλυπτά που είναι εκτεθειμένα από το Συμπόσιο Γλυπτικής, με καφέ το μνημείο αφιερωμένο στους πεσόντες της αντίστασης, με ανοικτό πράσινο το Δημοτικό Θέατρο «Αλέξης Μινωτής», με ροζ το φουγάρο του παλαιού πυριτιδοποιείου, με τουρκουάζ η τεχνητή λίμνη και ο πλακόστρωτος χώρος γύρω-γύρω, με σκούρο πράσινο και κόκκινο το κτίριο συντήρησης και το φυτώριο του άλσους, με μαύρο οι καφετέριες εντός του άλσους και με άσπρο ο υποσταθμός της ΔΕΗ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΠΑΡΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ, «ΠΥΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ»

7.1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Σύμφωνα με τη μελέτη Παπαγιάννη, τα χρόνια της απελευθέρωσης ο πρώτος αγρότης-ιδιοκτήτης του κτήματος ήταν ο Ιωάννης Παπαθεοδώρου-Λεφάκης και η αρχική έκταση του Πάρκου ήταν περίπου 300 στρέμματα. Βρισκόταν στον συνοικισμό Δραγουμάνου, έναν από τους τρεις συνοικισμούς που υπήρχαν τότε στην πόλη, ή αλλιώς στο κτήμα που σήμερα βρίσκεται ο Πύργος της Βασίλισσας.

Το 1836 το Δημόσιο κτήμα Επτάλοφος, όπως αλλιώς λεγόταν ο πύργος Βασίλισσης, δόθηκε ως προίκα από το Δημόσιο στο Βασιλικό Στέμμα του Όθωνα που βρισκόταν μεταξύ Κηφισίας, Άνω Λιοσίων, Ιλίου, Αγίων Αναργύρων και Καματερού. Μόλις ο Λεφάκης κατόρθωσε να επισημοποιήσει τον τίτλο ιδιοκτησίας, το πούλησε τον Μάιο του ίδιου χρόνου στους Άγγλους John Williams και George Miles, οι οποίοι ενδιαφέρονταν να κάνουν επενδύσεις στη νεοαπελευθερωμένη χώρα. Φύτεψαν αμπέλια και οπωροφόρα δένδρα, έφτιαξαν εγκαταστάσεις, διαμόρφωσαν κήπους και καλλιέργησαν συστηματικά τα αρόσιμα τμήματα. Το 1840, ωστόσο, επήλθε ρήξη μεταξύ τους κι έτσι διέλυσαν την κοινοπραξία τους, με τον Miles να πουλάει στον Williams το δικό του μερίδιο. Ο δεύτερος, μην μπορώντας να καλλιεργεί μόνος του το κτήμα, έφερε κηπουρούς από τη Μάλτα και γεωργούς από το Μενίδι, μοιραζόμενος μαζί τους τα εισοδήματα. Μετά από οκτώ χρόνια αποφάσισε και αυτός με τη σειρά του να αποχωρήσει από την Ελλάδα πουλώντας το κτήμα στον Δημήτριο Κοντάκη έναντι 10.370 δραχμών και εγκαταλείποντας την προσπάθεια δημιουργίας ενός κτήματος πρότυπων και συστηματικών καλλιεργειών που θα του απέφερε σημαντικά κέρδη.

Παρόλα αυτά και οι δύο Άγγλοι κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα αξιοθαύμαστο και όμορφο αγρόκτημα πετυχαίνοντας έτσι το καλοκαίρι του 1848 να συγκινήσουν την Αμαλία σε έναν από τους γνωστούς περιπάτους που πραγματοποιούσε σε ολόκληρη την Αττική με το άλογό της. Έτσι, τον Σεπτέμβριο που ακολούθησε οι βασιλείς αγόρασαν το κτήμα από τον κάτοχό του και προχώρησαν σε νέες αγορές με στόχο να το επεκτείνουν. Μέχρι το 1861 η βασιλική Αυλή συνήψε 47 νέες συμφωνίες αγοράς ακινήτων στην περιοχή και το κτήμα έφτασε να έχει έκταση 2.500 στρεμμάτων.

Ήδη από την αγορά του πρώτου κομματιού από τον Κοντάκη ξεκίνησε η διαμόρφωση του κτήματος που συνεχίστηκε τα επόμενα χρόνια. Η Αμαλία, η οποία επόπτευε η ίδια τις εργασίες, έφερε δύο ανακτορικούς κηπουρούς, τον Σμίτ και τον Μπαρώ, οι οποίοι ήταν ήδη γνωστοί από την εργασία τους στον Βασιλικό Κήπο. Επίσης προσέλαβε εργάτες και από τα γύρω χωριά, Βαυαρούς που είχαν παραμείνει στη χώρα και είχαν εγκατασταθεί στο Ηράκλειο Αττικής, καθώς και έμπειρους αμπελουργούς από τα Μέγαρα. Όλοι μαζί προσπάθησαν για το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα, το οποίο φάνηκε ξεκάθαρα στα αμέσως επόμενα χρόνια. Χιλιάδες οπωροφόρα δένδρα, 3.700 μουριές, πολλά στρέμματα φιστικιές, περίπου 180 στρέμματα από αμπέλια, χιλιάδες ελαιόδεντρα, σπάνιες ποικιλίες καλλωπιστικών φυτών από χώρες του εξωτερικού διακοσμούσαν το κτήμα της Αμαλίας. Αρκετά ήταν

και τα τμήματα στα οποία καλλιεργούνταν και σπέρνονταν βαμβάκι, τριφύλλι, βρώμη, βρίζα, πατάτες, κουκιά και φασόλια.

Εκτός όμως από την πλούσια χλωρίδα που ομόρφυνε το αγρόκτημα, η Αμαλία αγόρασε 40 αγελάδες καλής ράτσας από την Αγγλία, την Ελβετία και το Ολδεμβούργο, πτηνά από τις Ινδίες και την Αφρική, πρόβατα μερινός, χοίρους, αραβικά άλογα, ακόμα και καμηλοπαρδάλεις. Επιπλέον, εκτός από τις εγκαταστάσεις που προϋπήρχαν, δημιουργήθηκαν και νέες που περιελάμβαναν οικήματα εργατών, στάβλους, υπόστεγα και αποθήκες. Για τις ανάγκες της άρδευσης έγιναν γεωτρήσεις και ανοίχτηκαν πηγάδια. Επίσης έγινε προμήθεια νέων αρότρων, καθώς και διαφόρων άλλων γεωργικών μηχανημάτων τα οποία ήταν άγνωστα μέχρι τότε στους Έλληνες γεωργούς. Αποτέλεσμα όλης αυτής της κίνησης ήταν η εξέλιξη του κτήματος σε ένα πρότυπο Κέντρο Γεωργίας και Κτηνοτροφίας, με προϊόντα που διακρίνονταν για την ποικιλία αλλά και για την ποιότητά τους. Την εποπτεία τους την είχε αναθέσει η Αμαλία στον Γραμματέα της Αυλής Φερδινάνδο Σίφερτ, ενώ πολλά από αυτά επαινέθηκαν σε εκθέσεις και άλλα βραβεύτηκαν.

Τα έτη 1857 και 1858 στο ως άνω κτήμα το οποίο αποτελείται από 1836 στρέμματα κτίστηκε η θερινή έπαυλη του Όθωνος και της Αμαλίας. Στη θέση ενός παλαιού Πύργου, που υπήρχε στη μέση περίπου του κτήματος και χρησίμευε πιθανότατα ως κατοικία των πρώην Άγγλων ιδιοκτητών, άρχισε να κατασκευάζεται ένας νέος, γοτθικού ρυθμού, κατ' απομίμηση του Πύργου Hohen Schwangau όπου γεννήθηκε ο Όθων, από το Γάλλο αρχιτέκτονα Florimond Boulanger. Χτίστηκαν επίσης και όλα τα απαιτούμενα κτίρια τα οποία θα φιλοξενούσαν το υπηρετικό προσωπικό με τις ανάλογες διοικητικές υπηρεσίες και τους στάβλους των αλόγων.

Το 1857 στους έξι φυσικούς λοφίσκους που υπήρχαν στο αγρόκτημα προστέθηκε με εντολή της Αμαλίας και ένας έβδομος. Στους λόφους αυτούς η Αμαλία έδωσε ονόματα Αργοναυτών και στο κτήμα της την επωνυμία «Επτάλοφος», όπως ονομαζόταν αλλιώς και η Κωνσταντινούπολη. Τα ονόματα των επτά λόφων ήταν Ιάσων, Πολυδεύκης, Κάστωρ, Θησέας, Ηρακλής, Ορφεύς και Πηλεύς.

Εξαιτίας της απασχόλησης εκατοντάδων εργατών στο αγρόκτημα και της εκεί διαμονής τους, αλλά και λόγω διαμονής αξιωματούχων και ειδικών καθώς και του ενδιαφέροντος εύπορων αθηναϊκών οικογενειών για την οικοδόμηση εξοχικών επαύλεων κοντά στις βασιλικές εγκαταστάσεις, προέκυψε η ανάγκη για τη δημιουργία ενός νέου οικισμού δίπλα στην Επτάλοφο, ο οποίος πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο του 1858 και ονομάστηκε ΙΛΙΟΝ ΤΡΩΑΣ.

Με το ψήφισμα όμως της 3^{ης} Ιουλίου του 1863 της Εθνοσυνέλευσης της Αθήνας ο Όθων εκθρονίζεται. Η έξωσή του, μαζί και της Αμαλίας, συνοδεύτηκε από έντονο αντιοθωνικό-αντιβασιλικό μένος που διατηρήθηκε τα αμέσως επόμενα χρόνια. Κάθε έργο ανάπτυξης στο αγρόκτημα σταμάτησε, όπως έγινε άλλωστε και με τον οικισμό ΙΛΙΟΝ ΤΡΩΑΣ. Αποτέλεσμα του συγκεκριμένου γεγονότος ήταν να ερημώσει τελικά σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα το αγρόκτημα και τα έργα στον οικισμό να μείνουν ημιτελή. Τα ανάκτορα και οι Βασιλικοί Κήποι κηρύσσονται εθνική ιδιοκτησία και η διαχείριση του κτήματος της Επτάλοφου ανετέθη στο Υπουργείο Οικονομικών, ενώ η επιστασία του στον πρώην ανακτορικό κηπουρό Smit. Διοικητικά ο οικισμός ανήκε στο Δήμο Αθηναίων ο οποίος όμως δεν ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την ανάπτυξή του, όντας ήδη βεβαρημένος με τα δικά του προβλήματα.

Το 1864 το αγρόκτημα ενοικιάζεται στον Ηλία Παπαηλιόπουλο, σύζυγο της Κυρίας των Τιμών Πηνελόπης Λιδωρίκη- Παπαηλιοπούλου. Τρία χρόνια αργότερα, και πιο συγκεκριμένα στις 26 Ιουλίου 1867, ο Όθων πεθαίνει και το 1870 το κτήμα μεταγράφηκε στο βαρόνο Σίμωνα Σίνα.

Το έτος 1878 οι κληρονόμοι του Σίμωνα Σίνα πούλησαν το εν λόγω κτήμα της Επταλόφου στην Αιμιλία Γεωργίου Παχή με το υπ'αρ. 26934/1878 συμβόλαιο του συμβολαιογράφου Αθ. Αντωνιάδου. Εξ ανταλλαγής των δύο συζύγων Παχή το ως άνω κτήμα περιήλθε στον σύζυγο της Αιμιλίας Παχή, ο οποίος με ιδιόγραφη διαθήκη που δημοσιεύτηκε με την υπ' αριθμ 370/1913. πράξη του Πρωτοδικείου Αθηνών, το άφησε κατ' επικαρπία εφ'όρου ζωής στη σύζυγό του Αιμιλία (θυγατέρα Σκουζέ) και κατά φιλή κυριότητα στις δύο θυγατέρες του, Λαυρία και Ελένη.

Την κόρη του Γ. Παχή, τη Λαυρία, παντρεύτηκε ο γιος του Ιταλού διάσημου μεταλλωρύχου και επιχειρηματία Giovanni Baptista Serpier, Φερνάνδος. Έτσι, μετά το θάνατο του Παχή, το Κτήμα πέρασε στην οικογένεια Σερπιέρη.

Με το υπ' αριθμόν 48083/1920 συμβόλαιο του συμβολαιογράφου Αθηνών Άγγελου Γρηγορόπουλου, το οποίο μεταγράφηκε νόμιμα στα βιβλία μεταγραφών του Δήμου Αθηναίων στον τόμο 769 με αριθμό 204, η Ελένη πούλησε το μισό κτήμα που της ανήκε στην αδερφή της Λαυρία, η οποία έγινε αποκλειστική κυρία, νομέας και κάτοχος ολόκληρου του αγροκτήματος.

Στη συνέχεια με το υπ' αριθμόν 282/1931 συμβόλαιο του συμβολαιογράφου Αθηνών Αθ. Θανόπουλου, η Λαυρία μαζί με άλλους συνέστησαν ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία «ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΠΥΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΑΕ», το καταστατικό της οποίας δημοσιεύτηκε νόμιμα στο υπ' αριθμόν 226 της 31-7-1931 της εφημερίδας της Κυβερνήσεως. Σύμφωνα με αυτό, η Λαυρία μεταβίβασε λόγω συνεισφοράς της στο μετοχικό κεφάλαιο το κτήμα, και με αυτόν τον τρόπο η κυριότητά του περιήλθε στην προαναφερόμενη ανώνυμη εταιρεία.

Τα επόμενα χρόνια πραγματοποιούνται αλλαγές σε χρήσεις γης στην περιοχή. Σύμφωνα με το *Ιστορικό Οικολογικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Πύργου Βασιλίσσης» του Ο.Π.Σ.Α*, ισχύει ότι από τις 13 Αυγούστου 1985 ο Υπουργός του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε αποφασίζει πλέον σχετικά με τη μεταβίβαση αρμοδιοτήτων στον Οργανισμό Αθήνας (Ο.Α.). Στις 3 Νοεμβρίου 1986 ο Γ.Γ. του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. συντάσσει έγγραφο για τις δραστηριότητες του Ο.Α., σύμφωνα με το οποίο ο «Πύργος Βασιλίσσης» αναφέρεται ως αντικείμενο του Ο.Α. Στις 8 Μαΐου 1987 λαμβάνουν χώρα οι πρώτες μελέτες από τον Ο.Α. και κατοχυρώνεται ο ενιαίος χαρακτήρας της έκτασης και ένα χρόνο μετά η μελέτη ανατίθεται στα γραφεία ΟΠΑΜ και Δακαναλής-Μπουμπιώτης-Φλώρος. Η μελέτη ολοκληρώνεται τελικά τον επόμενο χρόνο, η οποία συμπληρώνεται μάλιστα από τον ίδιο μελετητή με επέκταση της αρχικής σύμβασης για την τοπογράφιση τμήματος της έκτασης του Π.Β. Μετέπειτα ακολουθεί η αίτηση στην ΕΟΚ για χρηματοδότηση της παρέμβασης, φτάνοντας στο έτος 1990, όπου και παρουσιάστηκε η μελέτη και έγινε η τελική της παραλαβή σε κλίμακα 1:2.000.

Το 1993 ο Οργανισμός Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας σε συνεργασία με το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. προσχωρούν στη δημοπράτηση της πρώτης φάσης του έργου για τη δημιουργία ενός πρότυπου οικολογικού πάρκου και υπερτοπικού πόλου ανάπτυξης.

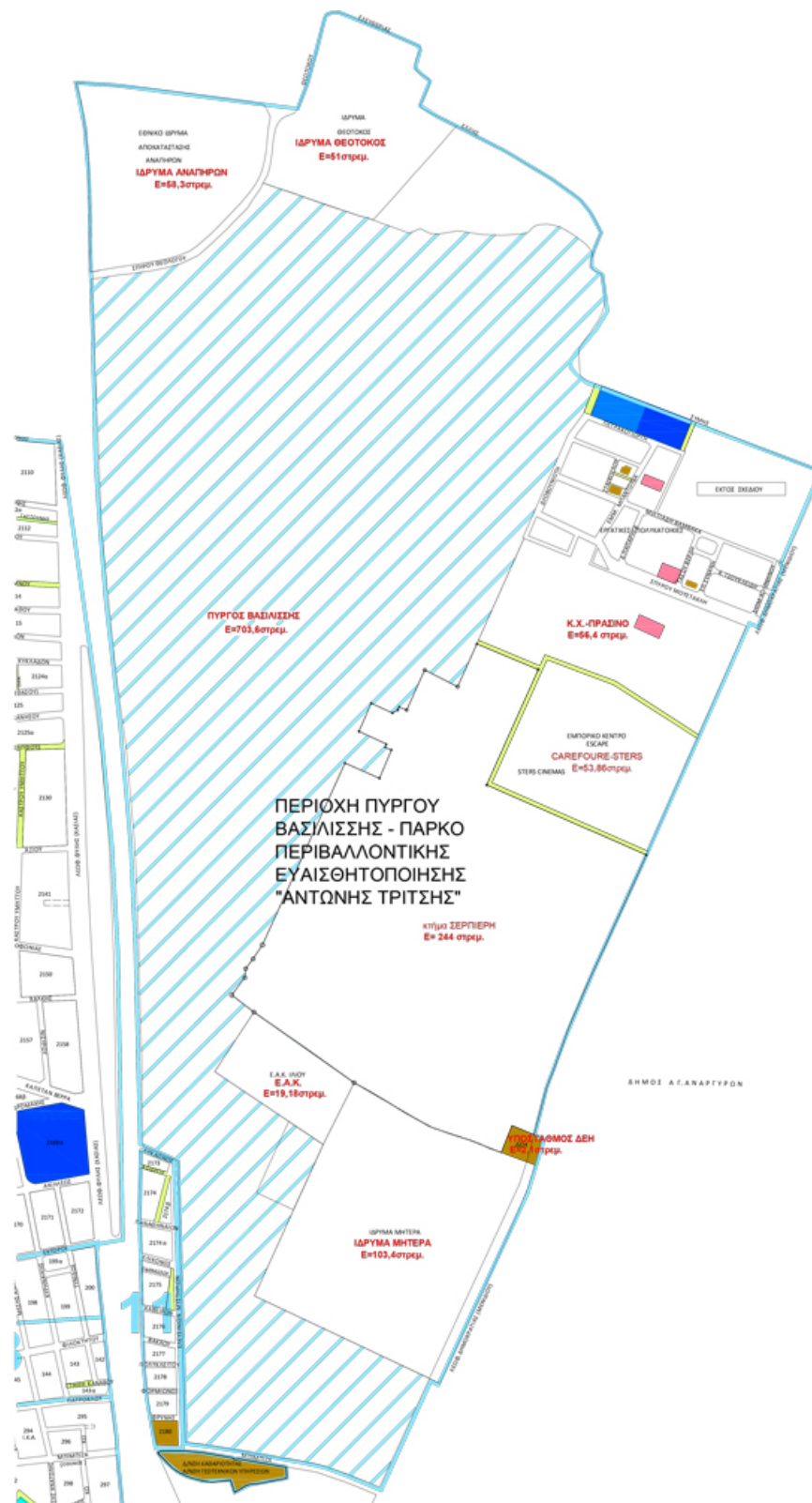
Ειδικότερα η πρώτη φάση αφορά τη γενική διαμόρφωση της υποδομής, την κατασκευή των δομικής σημασίας έργων, την ολοκλήρωση του πρώτου πυρήνα λειτουργίας του πάρκου, κτίρια και τις βασικές διαμορφώσεις για υποδοχή συμπληρωματικών εγκαταστάσεων χρήσης.

Στις 26 Ιουλίου 2002, όπως φαίνεται από το ΦΕΚ 172, ο Οργανισμός Διοίκησης και Διαχείρισης συστάθηκε από την Πολιτεία με σκοπό την καλή διαχείριση του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης», όπως αλλιώς ονομάζεται. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου με κοινωφελή, μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα, και εποπτεύεται από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. Στο εννεαμελές Διοικητικό Συμβούλιο του Οργανισμού συμμετέχουν οι Δήμοι Ιλίου, Αγίων Αναργύρων και Καματερού, ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ), εκπρόσωποι του Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών Πειραιώς, του Οργανισμού Αθήνας, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου και περιβαλλοντικών οργανώσεων.

Σύμφωνα με το ΦΕΚ 445/Β/5-3-2004 σκοπός του Οργανισμού, ήδη από την ημέρα της ίδρυσής του, αποτελεί η συνολική ευθύνη για τη λειτουργία, συντήρηση και ανάπτυξη του πάρκου. Ταυτόχρονα αναπτύσσει δραστηριότητες εντός αλλά και εκτός του πάρκου, εφόσον κρίνεται πρόσφορο και σκόπιμο, με στόχο την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, την ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών για τη διάσωση και ανάπτυξη του φυσικού περιβάλλοντος.

Με το άρθρο 59 του ΦΕΚ 180/Α/22-8-2011, ο Οργανισμός Ανάπτυξης και Διαχείρισης του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης», ο Οργανισμός Ανάπτυξης και Διαχείρισης Ελαιώνα Αττικής, ο Φορέας Διαχείρισης και Ανάπλασης του ποταμού Κηφισού Αττικής και των παραχειμάρρων του, συγχωνεύονται σε νέο νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου με την επωνυμία «Μητροπολιτικός Φορέας Ανάπλασης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Αττικής», το οποίο λειτουργεί χάριν του δημοσίου συμφέροντος, με πλήρη διοικητική και οικονομική αυτοτέλεια, δεν έχει κερδοσκοπικό χαρακτήρα και τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής. Πιο συγκεκριμένα, ο παραπάνω φορέας, ο οποίος εδρεύει στο Δήμο Ιλίου, στο πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης», έχει ως σκοπό κυρίως τη διοίκηση, διαχείριση, προστασία, βελτίωση κι ανάδειξη των εκτάσεων αστικού πρασίνου αναψυχής και πολιτισμού, πάρκων και αλσών υπερτοπικής σημασίας της Μητροπολιτικής Περιφέρειας Αττικής.

Με το άρθρο 11 του ΦΕΚ 214/Α/2-10-2014, οι σκοποί και οι αρμοδιότητες του Μητροπολιτικού Φορέα Ανάπλασης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Αττικής επιδιώκονται και μεταβιβάζονται αντίστοιχα στον Αναπτυξιακό Σύνδεσμο Δυτικής Αττικής ο οποίος αναλαμβάνει πλέον όλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πάρκου Τρίτση. Όλα τα έργα και οι υπηρεσίες που συνδέονται με την επίτευξη των σκοπών του πάρκου από το Μητροπολιτικό Φορέα καταβάλλονται στον προαναφερθέντα Σύνδεσμο για το χρονικό διάστημα των πέντε ετών, καθώς επίσης συστήνεται πενταμελής Επιτροπή η οποία αποτελείται από τέσσερις υπαλλήλους του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής αλλά και από ένα μέλος του αρμόδιου οργάνου διοίκησης του ΑΣΔΑ. Σήμερα το πάρκο έχει έκταση 1200 στρέμματα, έξι φορές μεγαλύτερο από τον Εθνικό Κήπο, και αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα καταφύγια άγριας ζωής στο αστικό περιβάλλον της Αθήνας.

Χάρτης 17 : Σημερινή εικόνα του Πάρκου. Πηγή: Δήμος Ιλίου,2015

Η σύγχρονη εικόνα του Πάρκου και οι περιβάλλουσες εκτάσεις (ενδεικτικά Ίδρυμα Αναπήρων, Ίδρυμα Θεοτόκος, Κοινόχρηστο Πράσινο, Carefour- Sters, Κτήμα Σερπιέρη, Ίδρυμα Μητέρα)

7.2 ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟ ΠΑΡΚΟ

Το πάρκο περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης περικλείεται μεταξύ των λεωφόρων Φυλής και Δημοκρατίας. Λόγω της ακραίας θέσης του στο λεκανοπέδιο, η προσέγγισή του τόσο από τους κατοίκους της Αττικής όσο και του υπόλοιπου ελλαδικού χώρου δεν χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα εύκολη. Παρόλα αυτά η προσέλευση των επισκεπτών του πάρκου επιτυγχάνεται με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, τα αστικά λεωφορεία, τον προαστιακό, Ι.Χ., τα τουριστικά λεωφορεία και δίτροχα μέσω του υφιστάμενου οδικού δικτύου.

Ξεκινώντας με τα μέσα μαζικής μεταφοράς, το Σιδηροδρομικό Δίκτυο διευκολύνει την επίσκεψη στο χώρο του πάρκου μέσω των σταθμών προαστιακού «Άγιοι Ανάργυροι» και «Άνω Λιόσια». Με τη σειρά τους οι λεωφορειακές γραμμές των δήμων της Δυτικής Αττικής εξυπηρετούν τους επισκέπτες του πάρκου, οι οποίες εκτός του ότι συνδέουν τις εισόδους του πάρκου με τους παραπάνω σταθμούς του προαστιακού, τις συνδέουν ταυτόχρονα και με σταθμούς των οργανισμών Αττικό Μετρό και ΗΣΑΠ, αλλά και απευθείας με το κέντρο της Αθήνας και τον Πειραιά. Αλλά και το αυτοκίνητο συμβάλλει στη γρήγορη και εύκολη πρόσβαση του πάρκου είτε μέσω της Αττικής Οδού μέσω των κόμβων 6 (Λεωφόρος Φυλής) ή 7 (Λεωφόρος Δημοκρατίας) είτε μέσω Εθνικής Οδού.

7.3. ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ

Η μελέτη Παπαγιάννη αναφέρει ότι με το από 18-3-2003 παραχωρητήριο με το οποίο η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου παραχωρεί οριστικά στον Οργανισμό διοίκησης και Διαχείρισης του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνη Τρίτσης τη χρήση έκτασης 913.236 τ.μ. του ΒΚ 822 δημοσίου ακινήτου που ορίζεται στο από 1990 με κλίμακα 1:200 τοπογραφικό διάγραμμα του Οργανισμού Αθήνας και με το από 27-12-1995 ΠΔ-ΦΕΚ20/19-1-1996 τεύχος Δ-, καθορίστηκαν οι χρήσεις γης και οι όροι δόμησης κατά περιοχές.

Πιο συγκεκριμένα στην περιοχή Α (δημόσια έκταση με χρήση οργανωμένου και ελεύθερου πρασίνου) επιτρέπονται οι ειδικότερες χρήσεις, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται αθλητικές εγκαταστάσεις, πολιτιστικά κτίρια, αναψυκτήρια, εστιατόρια και εγκαταστάσεις αναψυχής, εξαιρουμένων των κέντρων διασκέδασης, κτίρια ειδικής επιμόρφωσης και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, εμπορικά περίπτερα μικρής κλίμακας για την πώληση και προβολή προϊόντων σχετικών με τους στόχους του Πάρκου Περιβάλλοντος Ευαισθητοποίησης, χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων, υδροψυχαγωγικές εγκαταστάσεις, αίθουσες πολλαπλών χρήσεων, κτίρια και εγκαταστάσεις μικρού εσωτερικού σιδηροδρομικού δικτύου και κτίρια και εγκαταστάσεις υποδομής που είναι απαραίτητα αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση του Οικολογικού Πάρκου.

Η περιοχή με στοιχείο Β περιλαμβάνει ιστορικά κτίρια μετά των παραρτημάτων τους, του περιβάλλοντα χώρου τους και τις εισόδους προσπέλασης με τις γύρω περιοχές, τα οποία έχουν χαρακτηριστεί ως διατηρητέα σύμφωνα με απόφαση της Γενικής Γραμματείας του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, και στην οποία επιτρέπονται οι εγκαταστάσεις γεωργικών εκμεταλλεύσεων, κατοικία και γραφεία διοίκησης, πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις και

δραστηριότητες, αναψυκτήρια μέχρι 100 τ.μ., ενώ απαγορεύονται οι κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις πλην των υφιστάμενων.

Τέλος, στην περιοχή με στοιχείο Γ επιτρέπονται οι ειδικότερες χρήσεις, όπως είναι οι εγκαταστάσεις γεωργικών και κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, κτίρια και γήπεδα αποθήκευσης, αθλητικές εγκαταστάσεις, κατοικία, γήπεδα στάθμευσης, εστιατόρια και αναψυκτήριο μέχρι 100 τ.μ. έκαστο και υπόγεια κτίρια στάθμευσης για την αποκλειστική εξυπηρέτηση των παραπάνω χρήσεων, καθώς και οι υφιστάμενες κτηνοτροφικές εγκαταστάσεις. Σε όλες τις περιοχές απαγορεύεται η κατάτμηση και η καθεμία έχει τους δικούς της όρους και περιορισμούς δόμησης.

7.4. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ

Το πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης», το οποίο έχει σχήμα σκαληνό τρίγωνο και περιβάλλεται από τις οδούς Δημοκρατίας, Γούναρη και Φυλής, μεταξύ των δήμων Ιλίου και Αγίων Αναργύρων-Καματερού, αποτελεί τον μεγαλύτερο οργανωμένο πνεύμονα πρασίνου στον αστικό ιστό της Αθήνας με έκταση 1150 στρέμματα (ενδεικτικά ο Εθνικός Κήπος είναι 158 στρέμματα και το Hyde Park 1420). Είναι το μεγαλύτερο πάρκο των Βαλκανίων κι ένα από τα οκτώ θεματικά πάρκα της Ευρώπης. (Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992)

7.4.1. Πανίδα

Η δασοκάλυψη η οποία είναι αρκετά υποβαθμισμένη, η γειτνίαση της περιοχής μελέτης με το πολεοδομικό συγκρότημα της πρωτεύουσας, καθώς και η όχληση από τις διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες επιδρούν αρνητικά στην πανίδα.

Εξαιτίας της συρρίκνωσης των περισσότερων υγροτόπων του λεκανοπεδίου, οι έξι τεχνητές λίμνες, που η μία υπερχειλίζει στην άλλη, αποτελούν ένα από τα χαρακτηριστικότερα σημεία του πάρκου καταφέροντας να προσελκύσουν τα πουλιά που έχουν ανάγκη το υγρό στοιχείο. Τα τελευταία χρόνια έχουν καταγραφεί 177 περίπου διαφορετικά είδη πουλιών ιδιαίτερα ασυνήθιστα για τον αστικό ιστό. Σημαντική για την παρουσία των πουλιών είναι και η ποικιλομορφία στη βλάστηση. Εκτός από τα πτηνά στην περιοχή μελέτης συναντώνται θηλαστικά, ερπετά, έντομα και ακάρεα. (επιτόπια έρευνα, αυτοψία, Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992)

7.4.2. Χλωρίδα

Το πάρκο αποτελείται από αλσύλλια και δενδροστοιχίες. Στο νότιο και ανατολικό τμήμα του καλύπτεται από πυκνό δάσος. Το πιο κοινό δένδρο είναι η χαλέπιος πεύκη η οποία ενώνεται με κυπαρίσσια. Στο δυτικό τμήμα του πάρκου της οδού Φυλής υπάρχει αλσύλλιο ευκαλύπτων και στο ανατολικό επικρατούν ελαιόδεντρα, καλαμιές και βάτες. Ο τρόπος φύτευσης στο χώρο και η διάταξή τους οριοθετούν χώρους, ακολουθούν άξονες τονίζοντας πορείες, δεντροστοιχίες δηλαδή, δημιουργώντας επιπλέον και κατευθύνοντας διαφυγές στο χώρο. Ορίζουν τα οπτικά όρια στο χώρο ανάλογα με την πυκνότητά τους, το μέγεθος και τη διαπερατότητά τους.

Εικόνα 4. Χώρος πρασίνου εντός Πάρκου Τρίτση- σημερινή κατάσταση. Πηγή:
Προσωπικό αρχείο

Τα οπτικά όρια σε συνδυασμό με την υπάρχουσα βλάστηση και το ανάγλυφο επηρεάζουν τη ποικιλία του τοπίου δημιουργώντας έτσι τους όρους ανοιχτό και κλειστό τοπίο και υποπεριοχές ή αλλιώς μικροτοπία. Με την παρουσία αδιαπέραστων ορίων, δηλαδή ορίων που δεν επιτρέπουν οποιαδήποτε θέα ή φυγή, ή ημιπερατών ορίων, δηλαδή ορίων που επιτρέπουν εν μέρει θέα ή φυγή, εμπλουτίζεται το τοπίο προκαλώντας έτσι το ενδιαφέρον του επισκέπτη. Πιο συγκεκριμένα στο νότιο τμήμα του πάρκου υπάρχουν υποπεριοχές, η δημιουργία των οποίων οφείλεται στα αδιαπέραστα οπτικά όρια τόσο του υπάρχοντος άλσους όσο και των δεντροστοιχιών από κυπαρίσσια. Βορειότερα, και προς τα δυτικά, στο ύψος της οδού Φυλής, το υπάρχον άλσος ευκαλύπτων δημιουργεί ένα αδιαπέραστο οπτικό όριο. Το ίδιο συμβαίνει και δυτικά και βόρεια της λίμνης απομονώνοντας έτσι το τοπίο από τη γραμμή του τρένου και την οδό Φυλής. Όσον αφορά στο ανατολικό τμήμα του πάρκου οι περιμετρικές φυτεύσεις δημιουργούν και αυτές με τη σειρά τους οπτικά όρια, οι οποίες μάλιστα επηρεάζουν την επαφή με το πάρκο.

Εικόνα 5. Δενδροστοιχίες στο νότιο τμήμα του Πάρκου Τρίτση. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Η τυπική φυσική χλωρίδα της ευρύτερης περιοχής συνδέεται με την παρουσία αγριελιάς, κυπαρισσιού, κουκουναριάς, χαρουπιάς, κουτσουπιάς και σχίνου. Συνάμα, εξαιτίας της προ της οικιστικής ανάπτυξης μορφολογίας της περιοχής, δηλαδή των ιδιαίτερων σταθμικών συνθηκών, διακρίνονται τύποι παρόχθιων διαπλάσεων μεσογειακής βλάστησης όπως η λυγαριά, η πικροδάφνη, ο πλάτανος, ο σκλήθρος και η φτελιά. Τέλος, στην ευρύτερη περιοχή παρουσιάζονται έντονα φυτικά αθροίσματα από υποβάθμιση όπως είναι ο σχίνος, τα κοκορεβύθια, το σπάρτο, το φιλίκι, η κουμαριά, ενώ κυριαρχούν και φρύγανα με παραδείγματα τον κίσιο, το φλώμο, την αφάνα και το θυμάρι.

Εικόνα 6. Αναρχη μορφή φύτευσης στο βόρειο τμήμα του Πάρκου Τρίτση. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Τέλος, εντός του κτήματος Σερπιέρα δεσπόζουν δενδροστοιχίες από κυπαρίσσια, συστάδες ευκαλύπτων, ακακιών και ψευδακακιών, καθώς και οι ωραιότεροι κήποι από πλήθος φυτικών ειδών. Όλα αυτά έχουν δημιουργηθεί και συντηρούνται από τις δραστηριότητες του Εθνικού Κέντρου Νεότητας και της Αγροτικής Εταιρείας «Πύργος Βασιλίσσης Α.Ε.» και επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η Αττική διαθέτει τη δυνατότητα ανάπτυξης μεγάλης ποικιλίας φυτών με μικρή προσπάθεια και χαμηλό κόστος (αυτοψία, επιτόπια έρευνα, Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992, <http://www.parkotritsi.gr/index.htm>).

Εικόνα 7. Πρότυπη μορφή καλλιέργειας εντός κτήματος Σερπιέρα. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

7.4.3. Οι λίμνες του Πάρκου

Κυρίαρχο χαρακτηριστικό του πάρκου αποτελούν οι έξι τεχνητές λίμνες οι οποίες δημιουργήθηκαν σε μια θέση όπου προϋπήρχαν περιοδικοί νερόλακκοι και σύντομα εποικίστηκαν από υδροχαρή φυτά αλλά και αμφίβια συνοδευόμενα από υδρόβια και παρυδάτια πουλιών. Τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας της συρρίκνωσης και της εξαφάνισης των περισσότερων υγροτόπων της Αττικής, οι λιμνούλες αυτές προσελκύουν τα πουλιά που έχουν ανάγκη το υγρό στοιχείο. Ιδιαίτερο είναι και το γεγονός ότι αποτελούν τις πλέον σημαντικές συγκεντρώσεις νερού στο λεκανοπέδιο της Αττικής μετά τον πλήρη αφανισμό του Φαληρικού Δέλτα που σχημάτιζαν οι ποταμοί Ιλισός και Κηφισός.

Εικόνα 8. Λίμνη στο κέντρο του Πάρκου Τρίτση. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 9. Λίμνη στο βόρειο κομμάτι του Πάρκου Τρίτση. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Σήμερα οι λίμνες τροφοδοτούνται με νερό κυρίως από γεωτρήσεις, καθώς και επιφανειακή απορροή. Η πρώτη γεώτρηση πραγματοποιήθηκε σε απόσταση 4 χιλιομέτρων περίπου βόρεια από το πάρκο και ανορύχθηκε μέχρι βάθους 177 μέτρων. Είναι διαμερής, κρητιδικού ασβεστόλιθου, δολομίτου-παλαιοζωικού με εκτιμώμενη παροχή μικρότερη των 2μ3/h. Η δεύτερη γεώτρηση πραγματοποιήθηκε σε απόσταση 600 μέτρων περίπου, βόρεια από το πάρκο, δυτικά της οδού Δημοκρατίας και ανορύχθηκε σε βάθος 145μ, ολοσχερώς εντός του κοκκώδους σχηματισμού, ενώ απέδωσε περίπου 3μ3/h. Η τρίτη και τελευταία γεώτρηση πραγματοποιήθηκε σε απόσταση 600 μέτρων περίπου, βορειοδυτικά του πάρκου και ανορύχθηκε μέχρι βάθους 252 μέτρων, ολοσχερώς εντός ανθρακικής μάζας, ασβεστόλιθων, δολομιτικών ασβεστόλιθων, δολομιτών του κατώτερου μεσοζωικού

νεοπαλαιοζωικού, αλλά δυστυχώς απέβη αρνητική (Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992).

Οι μικροί υγρότοποι του πάρκου φιλοξενούν στις μέρες μας διάφορα είδη υδρόβιων οργανισμών. Οι υπεύθυνοι του πάρκου προσέθεσαν ψάρια, ήμερες πάπιες και χήνες, ενώ η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία μερίμνησε για τα νούφαρα. Τοποθετήθηκαν παράλληλα και πλωτές σχεδίες στις λίμνες ώστε να υπάρχουν ασφαλείς χώροι ξεκούρασης και φωλιάσματος για τα πουλιά, δημιουργώντας έτσι μικρές νησίδες άγριας ζωής (Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992).

Τα φυτά των υγροτόπων καταφέρνουν να δεσμεύσουν την ηλιακή ενέργεια και να παραγάγουν βιομάζα αρκετή για να τραφούν τα φυτοφάγα είδη, ενώ συγχρόνως συγκρατούν τα πρηνή και μειώνουν τη διάβρωση, παρέχοντας τέλος κατάλληλες θέσεις σε πολλά είδη ζώων για να τραφούν, να αναπαραχθούν, να αναπαυθούν ή να προστατευτούν (αυτογία, επιτόπια έρευνα, Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992, συνέντευξη Λ. Γαλάνη, <http://www.parkotritsi.gr/index.htm>).

7.4.4. Εγκαταστάσεις

Οι εγκαταστάσεις του πάρκου περιλαμβάνουν δίκτυα υποδομής δηλαδή ασθενή ρεύματα, φωτισμό, αποχέτευση, ύδρευση και άρδευση. Ως προς την ύδρευση, η υδροδότηση των κτιρίων επιτυγχάνεται από ένα κεντρικό δίκτυο που εξυπηρετεί τους υδραυλικούς υποδοχείς με κρύο ή ζεστό νερό.

Συνεχίζοντας με την άρδευση, η διάρκειά της καθώς κι η συχνότητά της εξαρτώνται από το είδος και το μέγεθος του φυτού, τη σύσταση του εδάφους, από την εποχή και από τις επικρατούσες καιρικές συνθήκες. Ο ετήσιος αριθμός αρδεύσεων εξαρτάται από τις υγροθερμικές και γεωεδαφικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή και το πότισμα των φυτών γίνεται με βυτιοφόρο αυτοκίνητα (Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992).

Στις εγκαταστάσεις συγκαταλέγονται η περίφραξη του πάρκου η οποία σε πολλά σημεία είναι κατεστραμμένη, οι βασικές και συμπληρωματικές είσοδοι, χώροι στάθμευσης, εσωτερικό δίκτυο κυκλοφορίας, πεζογέφυρα στο βόρειο άκρο του πάρκου που συνδέει την πορεία των πεζών ανάμεσα στους δύο λόφους, γέφυρα κυκλοφορίας πεζών και οχημάτων πάνω από το κανάλι πριν από την τελευταία λίμνη, εγκατάσταση σιδηροδρομικής γραμμής, η οποία όμως είναι εκτός λειτουργίας, καθώς και εξοπλισμός πάρκου που περιλαμβάνει βρύσες, καθιστικά, πέργκολες, δοχεία απορριμμάτων, κιόσκια, ενημερωτικές πινακίδες και ράμπες (αυτογία, επιτόπια έρευνα, Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992, συνέντευξη Λ. Γαλάνη).

Εικόνα 10. Σιδηροδρομική γραμμή. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 11. Σιδηροδρομική γραμμή. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 12. Πεζογέφυρα. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

7.4.5. Χαρακτηριστικά σημεία του Πάρκου

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά σημεία του πάρκου αποτελεί η καφετέρια η οποία βρίσκεται στο κέντρο και αποτελεί πόλο έλξης για τους επισκέπτες. Η θέση της είναι αρκετά πλεονεκτική, αφού παρέχει θέα προς τη λίμνη και αποτελεί σημείο στάσης και ξεκούρασης για πολλούς επισκέπτες. Πρόσφατα έχει προστεθεί και μία δεύτερη καφετέρια, και αυτή στο κέντρο του πάρκου με θέα τη λίμνη (Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992).

Εικόνα 13. Καφετέρια στο κέντρο του Πάρκου Τρίτση. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Στη συνέχεια, άλλο ένα χαρακτηριστικό σημείο είναι το φυτώριο του Δήμου Ιλίου, το οποίο λειτουργεί υπό την αιγίδα του και συντηρεί δένδρα, θάμνους και καλλωπιστικά

φυτά που χρησιμοποιούνται για να καλύπτουν τις ανάγκες του Δήμου. Επίσης γίνεται και κομποστοποίηση (συνέντευξη Λ. Γαλάνη).

Εικόνα 14. Φυτόριο Δήμου Ιλίου. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Επιπλέον εντός του Πάρκου υπάρχουν γήπεδα τα οποία χρησιμοποιεί ο Δήμος Αγίων Αναργύρων, όπως επίσης και το γήπεδο ΕΑΚ του Δήμου Ιλίου. Όλα είναι επισκέψιμα και αποτελούν πόλο έλξης, ιδιαίτερα για άτομα μικρότερης ηλικίας. Υπάρχει ακόμη και γυμναστήριο που και αυτό χρησιμοποιείται από τον Δήμο Αγίων Αναργύρων και λειτουργεί καθημερινά αποτελώντας μία από τις προσφερόμενες δραστηριότητες του πάρκου (Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992).

Εικόνα 15. Γήπεδο ΕΑΚ του Δήμου Ιλίου. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 16. Δημοτικό Γυμναστήριο Δήμου Αγίων Αναργύρων. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Υπάρχει παράλληλα και το natura shop το οποίο βρίσκεται εντός του κτήματος Σερπιέρη. Δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της κοινοτικής πρωτοβουλίας EQUAL με τη διαμόρφωση των παλιών βασιλικών στάβλων στο κέντρο του πάρκου. Οι εγκαταστάσεις φιλοξενούσαν μέχρι πρότινος δεκαπέντε νέες επιχειρήσεις και

συνεχίζουν να φιλοξενούν ένα παραδοσιακό καφενείο συνοδευόμενο από μια μεγάλη ποικιλία βιολογικών και παραδοσιακών προϊόντων. Ο συγκεκριμένος χώρος προσφέρει και προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τα παιδιά καθώς και μουσικοχορευτικές παραστάσεις και άλλα δρώμενα για το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία διατηρεί στο χώρο του natura shop περίπτερο ενημέρωσης που παρέχει πληροφορίες στους επισκέπτες του πάρκου για τις δράσεις της εταιρείας καθώς και για τα προγράμματα εθελοντικής εργασίας. Στο κέντρο του πάρκου υπάρχουν κατά καιρούς και κάποιοι μικροπωλητές, οι οποίοι παίρνουν την άδεια από τον αρμόδιο φορέα και προμηθεύουν τους επισκέπτες με βιολογικά, παραδοσιακά προϊόντα και φυτά (επιτόπια έρευνα, Παπαγιάννης & Συνεργάτες 1992).

Σε όλα τα παραπάνω προστίθενται η παιδική χαρά η οποία διαθέτει κούνιες, δίκτυο αναρρίχησης, ξύλινη κατασκευή με τσουλήθρα και παιχνίδια ισορροπίας, καθώς και χώροι υπαίθριου γεύματος οι οποίοι αποτελούν μια πολύ σημαντική δραστηριότητα αναψυχής παρέχοντας τη δυνατότητα στους επισκέπτες να απολαύσουν το γεύμα τους σε ένα φυσικό τοπίο εξαιρετικής ομορφιάς κάτω από υψηλούς λόφους.

Εικόνα 17. Παιδική Χαρά. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Αξιοσημείωτο είναι και το Προσκοπικό Κέντρο «Π.Υ.Β.Α.». Το Σώμα Ελλήνων Προσκόπων έχει εγκατασταθεί από το έτος 1947 σε έκταση της περιοχής, γνωστής ως «Λόφος Προσκόπων». Διαθέτουν δικές τους εγκαταστάσεις και καλύπτουν έκταση περίπου 44 στρεμμάτων. Το κτήμα αυτό αρχικά ανήκε κατά κυριότητα στο Εθνικό Ίδρυμα Προστασίας του Λαού το οποίο είναι νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και από το οποίο παραχωρήθηκε η χρήση του «Λόφου Προσκόπων» στο Σώμα Ελλήνων Προσκόπων (συνέντευξη Μ. Τσαγκαράκης).

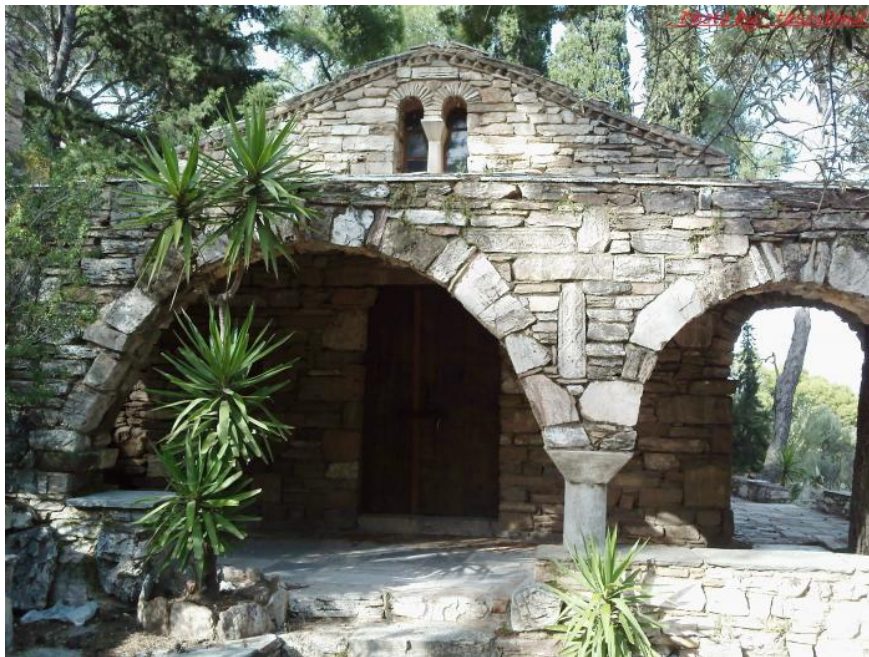

Εικόνα 18. Προσκοπικό κέντρο Π.Υ.Β.Α.. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι στο χώρο του πάρκου έχουν χτιστεί δύο παρεκκλήσια. Πρόκειται για τον Προφήτη Ηλία, εκκλησιάκι που βρίσκεται πάνω στο λόφο ανατολικά των λιμνών και στο οποίο τελούνται κανονικά λειτουργίες. Το δεύτερο παρεκκλήσι που υπάρχει ανήκει στη Μητρόπολη Κηφισιάς. Πρόκειται για το παρεκκλήσι των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, το οποίο βρίσκεται ανάμεσα στα πεύκα του λόφου και παραμένει κλειστό για το κοινό εκτός από τη μέρα εορτής των Αποστόλων. Αποτελεί χαρακτηριστικό σημείο εξαιτίας της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής της αφού αποτελεί έργο του αρχιτέκτονα Δημήτρη Πικιώνη. Και τα δύο παρεκκλήσια προσφέρονται για μυστήρια γάμου και βαπτίσεων μετά τη σχετική συνεννόηση με τους υπεύθυνους. (έρευνα, επιτόπια αυτοψία, <http://www.parkotritsi.gr/index.htm>)

Εικόνα 19. Παρεκκλήσι Προφήτη Ηλία. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 20. Παρεκκλήσι Αποστόλων Πέτρου και Παύλου. Πηγή:
http://photos.wikimapia.org/p/00/04/35/40/00_big.jpg

Τέλος, υπάρχουν θέατρα και ανοικτοί χώροι συγκέντρωσης οι οποίοι χρησιμοποιούνται από τους Δήμους, το σπίτι του Δάσους που χρησιμοποιείται από την Ορνιθολογική Εταιρεία για προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, εποχιακός παιχνιδότοπος και το 'κτίριο των αναρχικών' το οποίο βρίσκεται στην είσοδο από την οδό Φυλής και έχει καταληφθεί από ομάδα αναρχικών χωρίς άδεια ή κάποια παραχώρηση από τον οργανισμό του Πάρκου (έρευνα, επιτόπια αυτοψία).

Εικόνα 21. Θέατρο. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

7.4.6. Εκπαιδευτικές δράσεις εντός του Πάρκου

Πέραν της ξεχωριστής ομορφιάς, τις λίμνες και τον υγροβιότοπο, το πάρκο αποτελεί πηγή αναψυχής, ξεκούρασης και περιβαλλοντικής απόλαυσης για τις χιλιάδες των επισκεπτών από τη Δυτική Αθήνα και ολόκληρο το λεκανοπέδιο αλλά και χώρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για μαθητές, αφού πολλά είναι τα σχολεία Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που το επισκέπτονται. Στα πλαίσια της εκπαιδευτικής αυτής επίσκεψης οι μαθητές επιδίδονται σε δραστηριότητες όπως είναι οι δενδροφυτεύσεις και το μάζεμα της ελιάς.

Εντός του Πάρκου Τρίτση δρουν συνάμα κάποιες μη κερδοσκοπικές οργανώσεις οι οποίες έχουν στόχο την περιβαλλοντική εκπαίδευση. Μία από αυτές είναι η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία. Αντικείμενό της είναι «η προστασία των άγριων πουλιών και των βιοτόπων τους στην Ελλάδα, θεωρώντας τα ως βασικά στοιχεία της ελληνικής φύσης». Εργάζεται ήδη από το 1982 και στο χώρο της πραγματοποιούνται προβολές και τηλεοπτικής παρακολούθησης πουλιών στο πάρκο, καθώς επίσης δίνονται και γενικές πληροφορίες γι' αυτό και για τα οικοσυστήματα που συναντούνται στις τέσσερις εποχές του χρόνου (http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?tID=1335).

Τον ίδιο στόχο περιβαλλοντικής κοινωνικής νοημοσύνης έχει θέσει κι άλλη μία μη κυβερνητική και μη κερδοσκοπική οργάνωση η οποία φιλοξενείται στην ιδιόκτητη έκταση του κτήματος Βασιλίσσης του Πάρκου και έχει το όνομα «Οργάνωση Γη». Πρόκειται για μια ενεργή κοινότητα ανθρώπων με συλλογικές και δημιουργικές δράσεις και εκπαιδευτικές δομές η οποία ξεκίνησε τη λειτουργία της τον Ιανουάριο του 2010. Όπως και η ίδια οργάνωση πρεσβεύει, «το σημείο εκκίνησης δεν είναι μόνο η διάδοση ενός οικολογικού μηνύματος, αλλά η κοινωνική ευαισθητοποίηση για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες κοινωνίες λόγω της γενικότερης υποβάθμισης και η συμμετοχή σε πρωτοβουλίες για ένα βιώσιμο μέλλον» (<http://www.organizationearth.org/about-us/>).

Πέραν της Ορνιθολογικής Εταιρείας και της Οργάνωσης Γη, ως στόχο τη περιβαλλοντική εκπαίδευση έχει και το Κ.Ε.Α.Ν., Κύτταρο Εναλλακτικών

Αναζητήσεων Νέων. Η συγκεκριμένη οργάνωση διοργανώνει εκπαιδευτικά και περιβαλλοντικά προγράμματα στο Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Α. Τρίτσης με την Έγκριση του Υπουργείου Παιδείας. Στόχος των δράσεων του Κ.Ε.Α.Ν. είναι «η ευαισθητοποίηση, η καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης και η ενίσχυση του ρόλου του ενεργού πολίτη» (<http://www.kean.gr/education>).

Τέλος, το πάρκο διαθέτει δανειστική βιβλιοθήκη η οποία προσφέρει βιβλία σχετικά με την περιβαλλοντική εκπαίδευση και την αρχιτεκτονική τοπίου. Η βιβλιοθήκη αυτή είναι αποτέλεσμα της ευγενικής δωρεάς της προσωπικής βιβλιοθήκης του γεωπόνου Νίκου Θυμάκη, ενώ παράλληλα επιθυμητός είναι και ο περαιτέρω εμπλουτισμός της.

7.5. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ

Το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης, όπως ήδη έχει αναφερθεί, έχει έναν ιδιότυπο, μικτό χαρακτήρα ο οποίος συνδυάζει παιδευτικούς σκοπούς. Τη σημερινή εποχή αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα τα οποία δεν του επιτρέπουν να ικανοποιεί το σκοπό ίδρυσής του.

Το Πάρκο μέχρι πρότινος φυλασσόταν από ιδιωτική εταιρεία επί εικοσιτετραώρου βάσεως και για αυτό ήταν ασφαλές. Σήμερα μπορεί να εισέλθει οποιοσδήποτε εντός του χώρου και να προκαλέσει ζημιές που κάποιες φορές μπορεί να είναι ανεπανόρθωτες. Πολλά είναι τα κτίρια τα οποία έχουν υποστεί βανδαλισμούς, ενώ κάποια άλλα έχουν καταληφθεί. Ακόμη παρατηρούνται εκχωρήσεις χωρίς σύμβαση, ενώ ταυτόχρονα κάποιες από αυτές γίνονται για εμπορικές δραστηριότητες. Άλλο ένα πρόβλημα είναι ότι ήδη υπάρχουν εκχωρήσεις, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στις οικονομικές τους υποχρεώσεις για την εμπορική δραστηριότητα που ασκούν για μεγάλο χρονικό διάστημα (επιτόπια αυτοψία, έρευνα, συνέντευξη Λ. Γαλάνη).

Εικόνα 22. Σπασμένο κομμάτι πεζογέφυρας. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 23. Κτίριο το οποίο έχει υποστεί βανδαλισμούς. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Το προσωπικό του πάρκου ανέκαθεν θεωρούταν ανεπαρκές για την έκτασή του. Αρχικά αποτελούταν από πέντε άτομα τα οποία ασχολούνταν με την καθαριότητα, το κλάδεμα, το πότισμα των δένδρων, τον καθαρισμό της λίμνης, την αποψίλωση των χόρτων και γενικά με τις επισκευές και συντηρήσεις του πάρκου. Τώρα είναι ακόμη λιγότερα, αφού δεν υπάρχει δυνατότητα πληρωμής τους, με αποτέλεσμα να υπάρχουν αρκετά σκουπίδια, λιμνάζοντα νερά, μηδενικός φωτισμός, απότιστα δένδρα αλλά και κίνδυνος πυρκαγιάς. Η υποβάθμιση της φυσικής βλάστησης έχει ως συνέπεια να εξασθενούν ή να μηδενίζονται οι επιδράσεις της πάνω στο γενικό κλίμα και στο φυσικό περιβάλλον. Βέβαια εκτός από την έλλειψη προσωπικού υπάρχει και έλλειψη από κάδους σκουπιδιών, γεγονός που εντείνει το πρόβλημα της μη καθαριότητας του πάρκου, καθώς κι η έλλειψη μέριμνας για τη πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες δυσκολεύοντας έτσι την πρόσβασή τους στο χώρο του πάρκου (επιτόπια αυτοψία, έρευνα, συνέντευξη Α. Γαλάνη).

Εικόνα 24. Λίμνη καλυμμένη από καλάμια. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 25. Απορρίμματα μέσα στη Λίμνη. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 26. Απορρίμματα στο χώρο του Πάρκου Τρίτση. Πηγή: Προσωπικό αρχείο

Σε όλα αυτά τα προβλήματα προστίθενται η έλλειψη πόσιμου νερού η οποία προκαλεί λειτουργικά προβλήματα στη χρηστικότητα του πάρκου. Σε επιστολή του ΑΣΔΑ προς το ΥΠΕΚΑ επισημαίνεται και ένας σοβαρός κίνδυνος ο οποίος απειλεί το πάρκο: η εργολαβία μπαζώματος του ρέματος της Εσχατιάς, που υλοποιεί το ΥΠΕΚΑ και προβλέπει την κατεδάφιση του πηγαδιού συλλογής του νερού, το οποίο μετά προωθείται με αγωγό στο πάρκο, μπορεί να σημάνει και το τέλος του (συνέντευξη Μ. Διαμαντόπουλος).

Πρωταρχικό πρόβλημα, όπως προκύπτει από όλα τα παραπάνω, είναι ότι το πάρκο δεν διαθέτει επαρκή έσοδα με αποτέλεσμα να μην δύναται να συντηρηθεί, και πόσο

μάλλον να αναπτυχθεί. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι τον Απρίλιο του 2013, λόγω αδυναμίας για οικονομική ανταπόκριση του στη ΔΕΗ, υπήρχε διακοπή παροχής ηλεκτρικού ρεύματος προκαλώντας έτσι σοβαρές ζημιές με τη διακοπή της λειτουργίας του μηχανήματος ανακύκλωσης του νερού των λιμνών και καναλιών με αποτέλεσμα την κλοπή εκτεταμένων τμημάτων ηλεκτρικών καλωδίων (για να πουληθούν ως χαλκός) και με την αδυναμία εκτέλεσης οποιασδήποτε εργασίας γραμματειακής υποστήριξης αφού δεν υπήρχε ηλεκτρικό ρεύμα. Εκτός βέβαια από τα μηδενικά έσοδα, βασικό πρόβλημα είναι και ο ανταγωνισμός των φορέων με τον καθένα να έχει τις δικές του απαιτήσεις, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται διενέξεις και συνεχείς αλλαγές στο έργο (αρχείο ΑΣΔΑ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως διακρίνεται ήδη από το προηγούμενο κεφάλαιο, το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Πύργος Βασιλίσσης» αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα που δεν του επιτρέπουν να επιβιώσει και κατ' επέκταση να αναπτυχθεί αλλά και να επιτύχει τους στόχους που ετέθησαν αρχικά. Γι' αυτό το λόγο αξίζει να υιοθετήσει κάποιες καλές πρακτικές που έχουν ακολουθήσει τα προαναφερθέντα διεθνή πάρκα που κατάφεραν να αναδειχθούν σε δημοφιλείς τουριστικούς προορισμούς με μεγάλη σημασία.

8.1. ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Σε αρχικό αλλά πολύ βασικό στάδιο καθίσταται αναγκαία η καταγραφή της υφιστάμενης κατάστασης. Στα σχέδιο Σ.1 που βρίσκεται στο Παράρτημα αποτυπώνονται οι υπάρχουσες κλειστές εγκαταστάσεις του Πάρκου, όπως αυτές παρουσιάστηκαν ήδη στο προηγούμενο κεφάλαιο.

Πιο συγκεκριμένα: ξεκινώντας από το βορειοανατολικό τμήμα του Πάρκου βρίσκονται οι εγκαταστάσεις του προσκοπικού κέντρου Π.Υ.Β.Α., ενώ νοτιότερα σε σχέση με αυτό βρίσκεται το εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία. Κοντά σε αυτό βρίσκονται και αλλά κτήρια που χρησιμοποιούνται από την Ορνιθολογική Εταιρεία. Στο κέντρο του Πάρκου βρίσκονται οι δύο καφετέριες, οι κλειστές εγκαταστάσεις της Οργάνωσης Γης, το Γυμναστήριο και τα καταστήματα με τα βιολογικά προϊόντα, ενώ κεντροδυτικά το παρεκκλήσι των Αποστόλων Πέτρου και Παύλου, οι εγκαταστάσεις της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Πολιτιστικών Κρητικών Σωματείων καθώς και της σχολής μαθητείας του ΟΑΕΔ. Κοντά στο χώρο στάθμευσης από τη μεριά της οδού Χασιάς βρίσκεται το κτήριο που έχει καταληφθεί από τους αναρχικούς, ενώ βόρεια της λίμνης που βρίσκεται στο νότιο τμήμα του Πάρκου βρίσκεται ένα εγκαταλελειμμένο κτίριο. Τέλος, στο νότιο τμήμα του Πάρκου βρίσκονται εγκαταστάσεις εντός του κτήματος Σερπιέρη καθώς και το Ίδρυμα Μητέρα.

8.2. ΥΠΑΡΧΟΥΣΕΣ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Στο σχέδιο Σ.2 παρουσιάζονται οι υπάρχουσες ανοιχτές εγκαταστάσεις του Πάρκου. Βορειοανατολικά λοιπόν βρίσκεται το ανοιχτό θέατρο, κεντρικά εντοπίζονται οι εγκαταστάσεις παιδικής χαράς, και στο νότιο τμήμα του Πάρκου, νότια του κτήματος Σερπιέρη, βρίσκονται τα γήπεδα ποδοσφαίρου. Σε όλη την έκταση του Πάρκου υπάρχουν υπόστεγα.

8.3. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΚΛΕΙΣΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Την παρουσίαση των κλειστών και ανοιχτών εγκαταστάσεων που ήδη υπάρχουν στο Πάρκο ακολουθούν οι προτάσεις ανάπλασής του. Βέβαια πριν πραγματοποιηθεί αυτό το βήμα, καθίσταται αναγκαίος ο καθαρισμός ολόκληρου του Πάρκου, αφού απορρίμματα βρίσκονται σε όλη την έκτασή του καθώς και στις λίμνες οι οποίες μάλιστα είναι καλυμμένες σε μεγάλο βαθμό από καλάμια. Συγχρόνως, εκτός από τα απορρίμματα, υπάρχουν σπασμένες γέφυρες, λάμπες, παγκάκια και κιόσκια, γεγονός που σημαίνει ότι μαζί με τον καθαρισμό του Πάρκου πρέπει να γίνει και η αποκατάσταση όλων των ζημιών.

Στο σχέδιο Σ.3 λοιπόν παρουσιάζονται οι κλειστές εγκαταστάσεις που προτείνονται για την ανάπτυξη του Πάρκου. Ξεκινώντας από τους χώρους πολιτισμού, οι οποίοι υπάρχουν σε όλα τα μητροπολιτικά πάρκα τα οποία αναφέρθηκαν, προτείνεται η ανέγερση ενός κλειστού εκθεσιακού κέντρου στο βόρειο τμήμα του Πάρκου. Στο συγκεκριμένο χώρο θα πραγματοποιούνται εκδηλώσεις πολιτιστικού αλλά και εκπαιδευτικού χαρακτήρα.

Ως προς την αναψυχή, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην ανάπλαση του Πάρκου, προτείνεται η δημιουργία ενός εστιατορίου στο κέντρο του, και πιο συγκεκριμένα πάνω από την κεντρική λίμνη. Επίσης στην κεντρική είσοδο του Πάρκου στη μεριά της λεωφόρου Χασιάς προτείνεται η δημιουργία ενός σταθμού ενοικίασης ποδηλάτων, καθώς και ένα σύστημα ελέγχου, όπως είναι αναμενόμενο, ώστε να αποφευχθούν ενδεχόμενες κλοπές και βλάβες. Έτσι θα δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες να διασχίζουν το Πάρκο με ποδήλατο, ακόμη κι αν δεν έχουν, έναντι βέβαια κάποιου αντιτίμου.

8.4. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ

Στην προτεινόμενη ανάπλαση του Πάρκου, εκτός από τις κλειστές εγκαταστάσεις συγκαταλέγονται και ανοιχτές, όπως αυτές παρουσιάζονται στο σχέδιο Σ.4.

Πιο συγκεκριμένα, ξεκινώντας από τις αθλητικές εγκαταστάσεις, στο νότιο μέρος του Πάρκου, κοντά στο γήπεδο του Δήμου Ιλίου, προτείνεται η κατασκευή ενός αθλητικού κέντρου με ένα γήπεδο καλαθοσφαίρισης, πετοσφαίρισης και άλλων πανομοιότυπων αθλημάτων, καθώς και ένα γήπεδο τένις, όπως χαρακτηριστικά διαθέτουν τα Hyde Park και Ecopark. Στο κέντρο του Πάρκου και ανατολικά προτείνεται η δημιουργία ενός ανοιχτού χώρου με όργανα γυμναστικής που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ελεύθερα από τους επισκέπτες όλων των ηλικιών.

Συνεχίζοντας το σχέδιο ανάπλασης, κύριο χαρακτηριστικού ενός πάρκου συνιστά η πλούσια χλωρίδα, γεγονός που σημαίνει ότι και στο Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, σε συνδυασμό με την πλούσια βλάστηση που διαθέτει και η οποία πρέπει να συνεχίσει να διατηρείται καθαρή και ζωντανή, προτείνεται η δημιουργία ενός Βοτανικού Κήπου με φυτά της αττικής χλωρίδας. Έτσι οι επισκέπτες θα έχουν τη δυνατότητα να μάθουν για τα διάφορα είδη φυτών, τα χαρακτηριστικά τους αλλά και τον τρόπο καλλιέργειάς τους, με αποτέλεσμα να έρχονται πιο κοντά στη φύση και να αναπτύσσουν οικολογική συνείδηση. Η παραπάνω δυνατότητα όμως θα πρέπει να παρέχεται έναντι κάποιου αντιτίμου, ώστε ο κήπος να δύναται να συντηρηθεί.

Στη συνέχεια, ως προς τους πολιτιστικούς χώρους, προτείνεται η δημιουργία ενός ανοιχτού συναυλιακού χώρου στο βόρειο τμήμα του Πάρκου με στόχο την πραγματοποίηση διαφόρων ειδών εκδηλώσεων που προσελκύουν άτομα που ζουν και εκτός των όμορων δήμων.

Στον τομέα της αναψυχής προτείνεται πάνω από την κεντρική λίμνη η κατασκευή μιας εγκατάστασης με ποδήλατα λίμνης, ώστε ο επισκέπτης του Πάρκου να έχει τη δυνατότητα να έρχεται σε επαφή και με το υγρό στοιχείο. Βόρεια και δυτικά προτείνεται η δημιουργία ενός χώρου περιπέτειας και πολλαπλών χρήσεων ο οποίος θα απευθύνεται όχι μόνο σε παιδιά αλλά και σε άτομα μεγαλύτερης ηλικίας. Στο βόρειο τμήμα του Πάρκου, και νότια σε σχέση με τον προαναφερθέντα χώρο, προτείνεται και η δημιουργία ενός ιππικού κέντρου το οποίο θα απευθύνεται στους λάτρεις τις ιππασίας. Για καθεμία από τις παραπάνω δραστηριότητες θα πρέπει να καταβάλλεται ένα ποσό ως αντίτιμο από τον επισκέπτη ώστε να είναι δυνατή η συντήρησή τους.

8.5. ΕΠΙΠΡΟΣΘΕΤΕΣ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Στη συγκεκριμένη ενότητα παρουσιάζονται προτεινόμενες λύσεις σχετικές με την κυκλοφορία εντός του Πάρκου. Αυτή λοιπόν πραγματοποιείται με τα πόδια, το ποδήλατο ή το τρενάκι. Προτείνεται λοιπόν η δημιουργία ποδηλατοδρόμου -όπως χαρακτηριστικά υπάρχει στο Hyde Park- ο οποίος να διασχίζει το Πάρκο περιμετρικά αλλά και στο κέντρο του. Προτείνεται επίσης η αξιοποίηση της εγκαταλελειμμένης σιδηροδρομικής γραμμής αφού πρώτα αποκατασταθούν όλες οι ζημιές που ενδέχεται να έχει υποστεί στο πέρασμα του χρόνου. Με στόχο τη διευκόλυνση των ΑΜΕΑ που αντιμετωπίζουν προβλήματα όρασης προτείνεται η δημιουργία ενός «οδικού άξονα» στις κεντρικές αρτηρίες διαδρομών του Πάρκου.

Οι συγκεκριμένες προτεινόμενες λύσεις παρουσιάζονται στο σχέδιο Σ.5, στο οποίο μάλιστα προτείνεται και η κατασκευή παρατηρητηρίων σε όλη την έκταση του Πάρκου, ώστε να μπορεί ο επισκέπτης να απολαύσει την καταπράσινη θέα, αλλά και η τοποθέτηση κάδων κομποστοποίησης εκτός από κάδους απορριμμάτων και ανακύκλωσης, με στόχο το Πάρκο Τρίτση να ανταποκρίνεται στον οικολογικό του χαρακτήρα. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί και η πρόταση για τοποθέτηση μπαρών πρόσβασης για ΑΜΕΑ σε όλες τις εισόδους του Πάρκου, όπως επίσης και η αντικατάσταση των λαμπτήρων με αντίστοιχους χαμηλής κατανάλωσης.

8.6. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο σχέδιο Σ.6 παρουσιάζεται η συνολική εικόνα του Πάρκου πριν και μετά το σχέδιο ανάπλασης. Περιλαμβάνονται δηλαδή οι υπάρχουσες κλειστές και ανοιχτές εγκαταστάσεις αλλά και οι προτεινόμενες λύσεις, οι οποίες αναφέρθηκαν ακριβώς από πάνω, ώστε το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης να αναδειχθεί σε πρότυπο οικολογικό πάρκο και υπερτοπικό πόλο έλξης.

Συμπερασματικά στόχος της παρούσας μελέτης είναι ο προσδιορισμός των απαραίτητων πολεοδομικών παρεμβάσεων εντός του Πάρκου ώστε αυτό να λειτουργεί σωστά, να συντηρείται και να αναπτύσσεται αλλά και να επιτυγχάνει το στόχο του σε σχέση με την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών για τη διάσωση του φυσικού περιβάλλοντος. Τη σημερινή εποχή, όπως διαπιστώνεται, το Πάρκο Τρίτση βρίσκεται σε κρίσιμη καμπή και χρειάζεται ομαδική εργασία ώστε να καταφέρει να επιβιώσει και να αναπτυχθεί.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Σ. Μηλιώνης το Πάρκο το απέδειξε, μπορεί να σταθεί, μόνο του στα πόδια του και αυτό πρέπει να είναι το ζητούμενο, ένα πάρκο το οποίο δεν θα επιβαρύνει τον Έλληνα φορολογούμενο, ένα πάρκο που θα είναι δημόσιο, ανοιχτό αλλά θα έχει χαρακτήρα, ταυτότητα και ζωή. Όσοι πραγματικά νοιάζονται και αγωνιούν για αυτό θα πρέπει να κάτσουν να συζητήσουν για αυτό και πώς θα το πετύχουν. Καθαρά όμως πια, χωρίς κρυφά χαρτιά και ατζέντες. Το Πάρκο μπορεί!!!

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Allen, Lady of Hurtwood, (1968), *Planning for Play*, MIT University Press, Mass.
- Ambra E., (2010), *Topography of Rome: Oxford Bibliographies Online Research Guide*, Oxford University Press, United States of America.
- Appleyard D., (1981), *Livable Streets*, The Regents of the University of California, California.
- Baines C., (2002), *Chairman's introduction*, Paper presented at the Greenspace and Healthy Living National Conference, Manchester.
- Bakogiannis E., Siti M., Vassi A., Christodoulopoulou G., Kyriakidis C., (2014), *Case Studies and Sustainable Urban Mobility Research Schemes: A Communication Channel Among Researchers and Interdisciplinary Community Groups*, ERPA CONGRESS, International Special Education Congress, Istanbul, Turkey.
- Berglund B., Lindvall T., (1995), *Community Noise*, Archives of the Center for Sensory Research Center, Stockholm.
- Bilgili B. C., Gökyer E., (2012), *Urban Green Space System Planning*, in Ozyavuz M., Landscape Planning, pp. 5-17, InTech Open Access Publisher, Turkey.
- Blake A., (2013), *Pocket Parks-Urban Parks*, <http://docslide.us/documents/pocketparks-urban-designpdf.html>
- Brewer E. C., (2000), *Dictionary of Phrase and Fable*, Henry Altemus, Philadelphia.
- Brown J. & Burger C., (1984), *Playground Designs and Preschool Children's Behavior*, Environment and Behavior, Volume 16, pp. 599- 626.
- Brown R. D., Gillespie T. J., (1995), *Microclimatic Landscape Design: Creating Thermal Comfort and Energy Efficiency*, University of Guelph.
- Burke P., (2014), *The Italian Renaissance: Culture and Society in Italy Third Edition*, Princeton University Press.
- Byrne J., Sipe N., (2010), *Green and Open Space Planning for Urban Consolidation- A Review of the Literature and Best Practice*, Urban Research Program Issues, Paper 11, Griffith University.
- Camp Mck J., (2013), *Η Αρχαία Αγορά της Αθήνας*, μτφρ. Μ. Κλεώπα, ΜΙΕΤ, Αθήνα.
- Callecod R.L., (1974), *Play Preferences of Selected Grade School Children on Varying Types of Playground Equipment*, Unpublished Master's Thesis, Department of Landscape Architecture, University of Illinois at Urbana.

- Carr S., Francis M., Rivlin L. & Stone A., (in preparation), *Public Open Spaces: Qualities of the Public Environment of Cities*, Unpublished Book Manuscript.
- Catlin T.K., Simoes E.J. and Brownson R.C., (2003), *Environmental and Policy Factors Associated with overweight among Adults in Missouri*, *American Journal of Health Promotion*, Volume 17, pp. 249-258.
- Central Scotland Countryside Trust, (2001), *Healthy Strategy*, Central Scotland Countryside Trust.
- Clave S. A., (2007), *The Global Theme Park Industry*, CABI, United Kingdom.
- Coder K.D., (1996), *Identified Benefits of Community Trees and Forests*, University of Georgia Cooperative Extension Service Forest Resources Unit.
- Council of Europe, (2001), Recommendation No. R (92) 13 REV.
- Cranz G., (1982), *The Politics of Park Design: A History of Urban Parks in America*, Mass.: MIT Press.
- Crook M. J., (1975), *The Evolution of the Victoria Cross*, Midas Books, pp. 49–52.
- Dalley S., (1993), *Ancient Mesopotamian Gardens and the Identification of the Hanging Gardens of Babylon Resolved*, *The Garden History Society*, Vol. 21, No. 1, pp 1-13.
- Darvill T., (2008), *The Concise Oxford Dictionary of Archaeology Second Edition*, Oxford University Press.
- Deane P.M., (1980)², *The First Industrial Revolution*, Cambridge University Press.
- Dehgan B., (2014), *Public Garden Management: a Global Perspective*, Volume II, Xlibris Corporation, Bloomington, Indiana.
- Dolkart A.S., (2005), *The Architecture and Development of New York City: The Public Realm*. The Architecture and Development of New York City. http://ci.columbia.edu/0240s/0244_3/0244_3_fulltext.pdf
- Dunnett N., Swanwick C., Woolley H., (2002), *Improving Urban Parks, Play Areas and Green Spaces*, Urban Research Paper, DTLR, London.
- Fan M., Jin Y., (2013), *Can Neighborhood Parks and Playgrounds Help Fight Childhood Obesity*, <http://blog.oup.com/2013/09/neighborhood-park-playground-childhood-obesity-economics/>
- Francis M., (1984), *Mapping Downtown Activity*, *Journal of Architectural and Planning Research*, Volume 1, pp. 21-35.

Francis M., (1986), *The Park and Garden in the City: Some Different Meanings Attached by Users, Nonusers and Officials to a Public Park and Community Garden*, CA: UC Center For Design Research, University of California, Davis.

Francis M., (2003), *Urban Open Space*, in Zube E.H., Moore G.T., Advances in Environment, Behavior and Design, Volume 1, pp. 71-106.

Francis M., (2003), *Urban Open Space: Designing for User Needs*, Island Press, United States of America.

Flint J., Raco M., (2012), *The Future of Sustainable Cities: Critical Reflections*, Policy Press, Great Britain.

Freire S., Gomes N., (2013), *Advancing Environmental Noise Pollution Analysis in Urban Areas by Considering the Variation of Population Exposure in Space and Time*, International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences, Volume XL, 29th Urban Data Management Symposium, London, United Kingdom.

Gaitani N., Mihalakakou G. and Santamouris M., (2005), *On the Use of Bioclimatic Architecture Principles in Order to Improve Thermal Comfort Conditions in Outdoor Spaces*, Building and Environment, Volume 42, pp. 317-324.

Gehl J., (1987), *Life Between Buildings: Using Public Space*, Island Press, https://books.google.gr/books?id=X707aiCq6T8C&printsec=frontcover&hl=el&source=gbg_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false

Girardet H., (1996). *The Gaia Atlas of Cities: New Directions for Sustainable Urban Living*, UN-HABITAT, United Kingdom.

Grahn, P., (1989), *Att Uppleva Parken. Parkens Btydelsa För Äldre, Sluka Och Handikappade Skildrede Genom Dagböcker, Intervjuer, Teckningar Och Fotografier*, Alnarp, Sveriges Lantbruksuniversitet.

Green A.H., (1987), *Central Park*, The New York Times.

Greenhald L., Worpole K., (1995), *Park Life: Urban Parks and Social Renewal*, Liverpool University Press.

Gurler E.E., Ozer B., (2013), *The Effects of Public Memorials on Social Memory and Urban Identity*, Elsevier, Volume 82, pp. 858-863.

Hart R., (1979), *Children's Experience of Place*, Irvington, United States of America.

Hall P.G, Pfeiffer U., (2000), *Urban Future 21: A Global Agenda for Twenty-First Century Cities*, Taylor & Francis, London.

Hayward D., Rothenberg M. & Beasley R., (1974), *Children's Play and Urban Playground Types: A Comparison of Traditional, Contemporary and Adventure Playground Types*, Environment and Behavior, Volume 6, pp.131-168.

Haywood L., Kew F., Bramham P., Spink J., Capenerhust J., Henry I., (1995)², *Understanding Leisure*, Nelson Thornes, Spain.

Heritage Conservation and Recreation Service, (1979), *Urban Waterfront Revitalization*, U. S. Department of the Interior, Washington DC.

Hopper L. J., (2012), *Landscape Architectural Graphic Standards*, John Wiley & Sons, United States of America.

Hough M., (1984), *City Form and Natural Process*, Van Nostrand Reinhold, New York.

Howard E., (2008), *Garden Cities of Tomorrow (1902)*, Kessinger Publishing, United States of America.

Humphreys R., (2003), *Mini Rough Guide to London*, Dorling Kindersley Ltd, London.

Irvine K. N., Devine-Wright P., Payne S. R., Fuller R. A., Painter B. & Gaston K. J., (2009), *Green Space, Soundscape and Urban Sustainability: An Interdisciplinary, Empirical Study*, Local Environment: The International Journal of Justice and Sustainability, Volume 14, Issue 2, pp. 155- 172.

Joardar S. D., Neill J. W., (1978), *The Subtle Differences in Configuration of Small Public Spaces*, Landscape Architecture, Volume 68, pp. 487-491.

Joye Y., Berg A.D.B., (2011), *Is Love for Green in our Genes? A Critical Analysis of Evolutionary Assumption in Restorative Environments Research*, Urban Forestry & Urban Greening, Volume 10, Issue 4, pp. 261-268.

Kaplan, R. and Kaplan, S., (1989), *The Experience of Nature: A Psychological Perspective*, Cambridge University Press, Cambridge.

LaFraniere G.F., (1997), *Greenline parks in France: Les Parcs Naturels Régionaux, Agriculture and Human Values*, Volume 14, Issue 4, pp. 337-352.

Lee A.C.K., Maheswaran R., (2011), *The Health Benefits of Urban Green Spaces: A Review of the Evidence*, Oxford Journals, Medicine & Health, Journal of Public Health, Volume 33, Issue 2, pp.212-222.

Lim J., (2010), *Universal studios Opens Sun*, Straits Times.

MacArthur I., (2002), *The Health Context*, Paper presented at the Greenspace and Healthy Living National Conference, Manchester.

Maleki K., Hosseini S. M., (2011), *Investigation of the Effect of Leaves, Braches and Canopies of Trees on Noise Pollution Reduction*, Annals of Environmental Science, Volume 5, pp. 13-21.

Maller C., Townsend M., Pryor A., Brown P., St Lege Lawrence, (2006), *Healthy Nature Healthy People: 'Contact With Nature' as an Upstream Health Promotion Intervention for Populations*, Health Promotion International, Volume 21, pp.45-54.

Marcus C. C., Francis C., (1997), *People Places: Design Guidelines for Urban Open Space*, John Wiley & Sons, Canada.

Mitoula R., Bouraimis D., *The Sustainability of Athens Through its Atmosphere Upgrading*, http://www.isocarp.net/projects/case_studies/cases/cs_info.asp?ID=161

Moore R. & Young D., (1978), *Childhood Outdoors: Toward a Social Ecology of the Landscape*, in I. Altman & J. F. Wohlwill (Eds), Human Behavior and the Environment, Plenum Press, New York.

Morris A.E.J., (1994)³, *History of Urban Form: Before the Industrial Revolutions*, Longman, London.

Morris N., (2003), *Health, Well-Being and Open Space Literature Review*, *OPENspace: The Research Centre for Inclusive Access to Outdoor Environments*, Edinburgh, www.openspace.eca.ac.uk/pdf/healthwellbeing.pdf

Mowl T., (1995), *Rococo and Later Landscaping at Longleat*, *Garden History* 23, 1, <https://archive.org/details/storyoflondonpar00larw>

Nash R., (1970), *The American Invention of National Parks*, The Johns Hopkins University Press, Volume 22, 3, pp. 726-735.

National Urban Forestry Unit, (undated), *Trees Matter! To the Quality of Life*, National Urban Forestry Unit, Wolverhampton.

Nowak D. J., (1995), *The Effects of Urban Trees on Air Quality*, U.S. Department of Agriculture Forest Service, Washington, D.C.

Nowak D. J., (2002), *The Effects of Urban Trees on Air Pollution*, USDA Forest Service, Syracuse, New York.

Nowak D. J., Crane D. E., Stevens J. C., (2006), *Air Pollution Removal by Urban Trees and Shrubs in the United States*, Urban Forestry & Urban Greening, Volume 4, Issue 3-4, pp. 115-123.

Oke, T. R., (1987), *Boundary Layer Climates*, Routledge, New York.

Parker D.C., (1992), *The Corporate Garden*, in Relf D., The Role of Horticulture in Human Well-Being and Social Development: A National Symposium, Timber Press, Portland, Oregon.

Physical Activity Task Force, (2003), *Let's Make Scotland Active: A Strategy for Physical Activity*, PATF, Edinburgh.

- Porter R., (2000), *London: A Social History*, Penguin Books, London.
- Purbrick L., (2001), *The Great Exhibition of 1851: New Interdisciplinary Essays*, in Louis Purbrick, Manchester University Press, pp. 217.
- Purcell J., Boxall P., (2011³), *Strategy and Human Resource Management*, Palgrave Macmillan,
https://books.google.gr/books?id=6L4cBQAAQBAJ&dq=purcell+2011&hl=el&source=gbs_navlinks_s
- Richter M., Veiland U., (2011), *Applied Urban Ecology: A Global Framework*, John Wiley & Sons, United Kingdom.
- Ring T., Watson N., Schellinger, (2013), *Northern Europe: International Dictionary of Historic Places*, Routledge, United States of America.
- Robinson O.F., (2003), *Ancient Rome: City Planning and Administration*, Routledge, London.
- Rogers R., et al., Urban Task Force, (1999), *Towards an Urban Renaissance: Final Report of the Urban Task Force Chaired by Lord Rogers of Riverside*, Department of the Environment , Transport and the Regions, London.
- Rogers W., (1999), *The Economic Benefits of Parks and Open Space. How Land Conversation helps Communities Grow Smart and Protect the Bottom Line*, Trust of Public Land, San Francisco, California.
- Rosenzweig R. & Blackmar E., (1992), *The Park and the People: A History of Central Park*, Ithaca, N.Y: Cornell University Press, San Francisco Bulletin.
http://books.google.gr/books?id=sp93FnkRKiIC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Rutledge A., (1976), *Looking Beyond the Applause: Chicago's First National Bank Plaza*, Landscape Architecture, Volume 66, pp.22- 26.
- Rykwert J., (1988), *The Idea of a Town: The Anthropology of Urban Form in Rome, Italy and Ancient World*, MIT Press, New Jersey.
- Santamouris M., (2006), *Environmental Design of Urban Buildings: An Integrated Approach*, London: Sterling.
- Scobey D.M., (2003), *Empire City: The Making and Meaning of the New York City Landscape*, Temple University Press, Baltimore.
- Seamon D. & Nordin C., (1980), *Marketplaces as Place Ballet*, Landscape, Volume 24, pp. 35-41.

Self A., (2014), *The Birds of London*, A&C Black.
http://books.google.gr/books/about/The_Birds_of_London.html?id=SJ5gAgAAQBAJ&redir_esc=y

Severtsen B., *Public Health and Open Space*
http://depts.washington.edu/open2100/Resources/5_New%20Research/public_health.pdf

Sherer PM., (2003), *Why America Needs More City Parks and Open Space*, The Trust for Public Land, San Francisco.

Sommer R., (1981), *Farmers' Market Resurgence: Landscape Design Implications*, Landscape Architecture, Volume 2, pp. 27- 31.

Sommer R., Herick J. & Sommer T., (1981), *The Behavioral Ecology of Supermarkets and Farmers' Markets*, Journal of Environmental Psychology, Volume 1, pp. 13- 19.

Steam J., (1981), *Towards Community Users of Wastelands*, Wastelands Forum, London.

Stern R., Gilmartin G. & Mellins T., (1987), *New York 1930. Architecture and Urbanism between the Two World Wars*, Rizzoli, New York.

Taylor H. A., (1995), *Urban Public Parks, 1840-1900: Design and Meaning*, The Garden History Society, Vol.23, 2, pp. 201-221.

Thacker C., (1985), *The History of Gardens*, University of California Press, United States of America.

Thompson C.W., (2002), *Urban Open Space in the 21st Century*, Landscape and Urban Planning, Volume 60, Issue 2, pp. 59-72.

Thompson C.W., Aspinall P. & Bell S., (2010), *Innovative Approaches to Researching Landscape and Health*, Routledge, New York.

Tibbatts D., (2002), *Your Parks: The Benefits of Parks and Greenspace*, Urban Parks Forum, London.

Todd J. E., (1982), *Frederick Law Olmsted*, Twayne Publishers, Boston.

Tyburczy J., (1982), *The Effects of California State Certified Farmers' Markets on Downtown Revitalization. Unpublished Master's Thesis*, Community Development, University of California, Davis.

Tyrväinen, L., (1999), *Monetary Valuation of Urban Forest Amenities in Finland*, Academic Dissertation, Research Papers 739, Vantaa, Finnish Forest Research Institute.

Ulrich, R. S., (1984), *View through window may influence recovery from surgery*, Science 224, pp. 420 – 421.

Walford E., (1878), *Hyde Park*, in *Old and New London: Volume 4*, pp. 375-405. London, <http://www.british-history.ac.uk/old-new-london/vol4/pp375-405>

Watkin D., (2009), *The Roman Forum*, Harvard University Press, United States of America.

WHO, (1998), *Health 21: An Introduction to the Health for All Policy Framework for the WHO European Region*, European Health for All Series No. 5.

Whyte W. H., (1980), *The Social Life of Small Urban Spaces*, The Conservation Foundation, Washington D.C.

Woolley H., (2003), *Urban Open Spaces*, Taylor & Francis, https://books.google.gr/books?id=7UJ5AgAAQBAJ&dq=Woolley+Urban+Open+Spaces&hl=el&source=gbs_navlinks_s

World Health Organization, (1998), *The World Health Report 1998. Life in the 21st Century. A Vision for All*, Geneva.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία

Ανανιάδου-Τζημοπούλου Μ., (1992), *Αρχιτεκτονική Τοπίου, Σχεδιασμός Αστικών Χώρων*, Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη.

Αραβαντινός Α. Ι., (2007), *Πολεοδομικός Σχεδιασμός για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη του Αστικού Χώρου*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα.

Βασιλάκη Π. Βερτεούρη Α., (2007-2008), *Πολεοδομία και Αναλυτική Προσέγγιση του Αστικού Σχεδιασμού*, εργασία από το Ε.Μ.Π. ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ στο μάθημα ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ 1- Αναλυτική προσέγγιση του αστικού σχεδιασμού για το 5ο εξάμηνο, Αθήνα.

Βλαστός Θ., Μηλάκης Δ., Μπακογιάννης Ε., Βάσση Α., Παπαγερασίμου-Κληρονόμου Ε., Παπαστρατή Σ., (2009), *Ερευνητικό Πρόγραμμα Αναβάθμιση του Εθνικού Κήπου*, Τμήμα Έρευνας 06-Σ.Δ.2: Συγκοινωνιακή Διερεύνηση, Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Βοζάνη Α., (2009), *Αστικά Πάρκα. Η Οργάνωση Φυσικών Τοπίων στις Πόλεις, Στης Βουλής τα πέριξ- Άγνωστου Στρατιώτη και ο Εθνικός Κήπος*, Ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων.

Γλαντζή Α. & Ράμφου Β., (2012), *Αστικοί Πράσινοι Χώροι: Ιστορική Διερεύνηση της Εξέλιξής τους και Εισαγωγή στην Έννοια της Βιωσιμότητας*, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Δάβρης Χ., (2014), *Πολεοδομικές Παρεμβάσεις στο Δημόσιο Χώρο σε Μεσαίες Πόλεις της Ευρώπης. Εφαρμογή στο Δήμο Βόλου*, Διπλωματική Εργασία, Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Δανιήλ Μ., (2012), *Οι Κήποι της Αθήνας στην Εποχή του Μεσοπολέμου (1914-1940)*, Monumenta.

Ζήγρα Ε., (χ.χ.), *Τα Rocket Parks ως Τμήμα του Αστικού Πράσινου και η Σημασία τους στο Αστικό Περιβάλλον*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Ζωνζήλου Γ., (2010), *Η Διερεύνηση του Χαρακτήρα, των Χρήσεων και της Κάλυψης των Σύγχρονων Αναγκών των Επισκεπτών των Χώρων Πρασίνου του Άλσους Βεΐκου, του Πάρκου Φλοίσβου και του Κτήματος Συγγρού*, Μεταπτυχιακή Εργασία, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα.

Ηλιάδου Ε., Παπαχατζής Α., Κοτρώτσιου Στ., (2012), *Η επίδραση του Αστικού Περιβάλλοντος στην Υγεία του Ανθρώπου*, Διεπιστημονική Φροντίδα Υγείας, Τόμος 4, Τεύχος 2, σελ. 43-48.

Καιροφύλας Γ., (2011), *Η Αθήνα στου Όθωνα τα χρόνια*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Κιουσοπούλου Τ., (1997), *Η Υστερη Βυζαντινή Πόλη*, Αρχαιολογία και Τέχνες, Τεύχος 64, σελ. 59-64.

Κολιγιάννη Α., Παπασταματάκη Ε., (2008), *Το Γλυπτό στην Πλατεία: Το παράδειγμα των Πλατειών της Αθήνας*, Διάλεξη Φεβρουαρίου 2008, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Κοντάκη Μ. & Φελέρης Π., (2006), *Ο Εθνικός Κήπος*. <http://courses.arch.ntua.gr/113559.html>

Κωνσταντίνου Δ., (2013), *Μια Συνοπτική Παρουσίαση της Εξελικτικής Πορείας της Ανθρωπότητας μέσα από τις Τεχνολογικές Επαναστάσεις*, Ιστορία-Τέχνες-Πολιτισμός.

Μακροπούλου Μ., Γοσποδίνη Α., (2013), *Πράσινος Αστικός Σχεδιασμός & Υπαίθριοι Χώροι στην Ελλάδα, Αναγκαιότητα και Πρόκληση για το Σχεδιασμό Αστικών Υπαίθριων Χώρων με Βιοκλιματικά Κριτήρια*, http://www.citybranding.gr/2013/06/blog-post_27.htm

Μαρκεζίνης Σ., (1968), *Πολιτική Ιστορία της Νεότερης Ελλάδος 1828- 1964*, Εκδόσεις «Πάπυρος», Αθήνα.

Μέλισσας Δ., Κασσιός Κ., Ζαμπάζα Β., Μακρή Π., Παναγοπούλου Γ., Κυριακάκης Δ., (2009), *Το Αστικό Πράσινο και η Διαχείρισή του από τους ΟΤΑ*, Μελέτη, Αθήνα.

Μηλιώνης Σ., (2012), *Όλη η Αλήθεια για το Πάρκο*, Ιστολόγιο Πολιτικού Διαλόγου του Προέδρου του ΚΕΑΝ. <http://stavrosmillionis.blogspot.gr/2012/05/blog-post.html>

Μήτουλα Ρ. & Πασσάς Ξ., (2011), *Η Συμβολή του Άλσους στη Βιώσιμη Ανάπτυξη Αστικών Πυκνοδομημένων Περιοχών. Η περίπτωση του Άλσους Αιγάλεω*, 9^ο Εθνικό Συνέδριο με θέμα: Περιφερειακή Ανάπτυξη και Οικονομική Κρίση: Διεθνής Εμπειρία και Ελλάδα, 6- 7 Μαΐου 2011.

Μπουγιατιώτη Φ. Μ., (2009), *Το Αστικό Μικροκλίμα. Βιοκλιματικές Παρεμβάσεις για τη Βελτίωσή του*, Διάλεξη-Σημειώσεις, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Μπουρνόβα Ε., (2002), *Από τις νέες Κυδωνιές στο Δήμο Αιγάλεω*, Εκδόσεις Πλήθρου και Δήμος Αιγάλεω, Αθήνα.

Παναγιωτακής Γ., (2008), *Μελέτη Περιβάλλοντος Χώρου Συγκροτήματος Κατοικιών στην Περιοχή Άνω Άσιτες*, Πτυχιακή Εργασία, Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας, Α.Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Ηράκλειο.

Παπαγιάννης Θ. & Συνεργάτες, (1992), *Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Πύργου Βασιλίσσης «Πάρκο Αντώνης Τρίτσης»*, Μελέτη, Αθήνα.

Παυλόπουλος Δ., (2003), *Το Πεδίον του Άρεως*, ΕΠΤΑ ΗΜΕΡΕΣ, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 23/2/2003.

Περιβαλλοντική Ομάδα 3^{ου} Λυκείου Γαλατσίου, (2008), *Η Μεσαιωνική Πόλη*, http://3lyk-galats.att.sch.gr/EKDILOSI/2008-2009/Ergasia_Mesaionas.pdf

Πόλις, λήμμα στο *Έγχρωμη Εγκυκλοπαίδεια Δομή*, (1972), Τόμος 13, εκδόσεις Δομή, Αθήνα, σελ. 208-212.

Σαρηγιάννης Γ., (2000), *Αθήνα 1830-2000. Εξέλιξη-Πολεοδομία-Μεταφορές*, Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: http://iktinos2.arch.ntua.gr/data/g.sarigiannis_athina_1830_2000.pdf

Σταματίου Π. & Κρητικού Γ., (2007), *Το Παιδί και η Πόλη- Εφαρμογή στο Δήμο Αιγάλεω*, Διπλωματική εργασία, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα.

Τίγκα Κ., (2004), *Υπαίθριοι Χώροι στην Πόλη. Παραδείγματα σε Αθήνα και Ευρώπη*, Διπλωματική εργασία, Σχολή Αγρονόμων και Τοπογράφων, Ε.Μ.Π., Αθήνα.

Τσάγδης Χ., (χ.χ.), *Ενεργειακή Αξιολόγηση Τεχνικών Ανάπλασης Εξωτερικών Δημόσιων Χώρων*, Διπλωματική Εργασία, Τμήμα Μηχανικών Περιβάλλοντος, Πολυτεχνείο Κρήτης, Ηράκλειο.

Τσαμπούκος Ν., (2008), *Η Φυσιογνωμία της Πόλης στην Πρώιμη Βυζαντινή Περίοδο*, 3^η Εργασία για τη Θεματική Ενότητα Δημόσιος και Ιδιωτικός Βίος στην Ελλάδα Ι, Ε.Λ.Π., Περιστέρι.

ΦΕΚ Α΄ 214/2-10-2014, Άρθρο 11.

ΦΕΚ Α΄ 68/19-02-2013.

ΦΕΚ Α΄ 375/3-11-2011.

ΦΕΚ Α΄ 139/17-05-2011.

ΦΕΚ Α΄ 49/23-3-2011

ΦΕΚ Α΄ 9/4-02-2011, Άρθρο 1.

ΦΕΚ Α΄ 98/18-03-2010.

ΦΕΚ Α΄ 186/5-05-2009.

ΦΕΚ Δ΄ 85/15-03-2004

ΦΕΚ Β΄ 445/5-03-2004, Άρθρο 1.

ΦΕΚ Α΄ 172/26-07-2002, Άρθρα 3 & 4.

Χατζηδημητρίου Α., (2012), *Αξιολόγηση της Επίδρασης των Παραμέτρων Σχεδιασμού στη Διαμόρφωση του Μικροκλίματος των Αστικών Υπαίθριων Χώρων και στις Συνθήκες Θερμικής Άνεσης, κατά τη Θερινή Περίοδο, σε Κλίμα Μεσογειακό*, Διδακτορική Διατριβή, Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη.

Ιστογραφία

Centralparknyc.org. "The History of Central Park".
<http://www.centralparknyc.org/about/history.html>

City- State, Encyclopaedia Britannica. <http://www.britannica.com/topic/city-state>

Coleman S., Meridian Hill Park. http://www.washingtonparks.net/meridian_hill

DEFRA, (2002a), *Survey of Public Attitudes to Quality of Life and to the Environment-2001*, DEFRA, London,
<https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-environment-food-rural-affairs>

DEFRA, (2004), *Survey of Public Attitudes to Quality of Life and to the Environment-2004*, DEFRA, London, <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-environment-food-rural-affairs>

Genting Singapore Sustainability Report 2013.
<http://www.gentingsingapore.com/press/SustainabilityReport2013.pdf>

Greenways Product, Project Duration: 1st April 2013- 30 September 2014.
http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/sustainable-tourism/documents/greenways_product_en.pdf

How cities use parks for... Arts and Cultural Programs.
<https://www.planning.org/cityparks/briefingpapers/arts.htm>

How cities use parks for... Climate Change Management.
<https://www.planning.org/cityparks/briefingpapers/climatechange.htm>

How cities use parks for... Economic Development.
<https://www.planning.org/cityparks/briefingpapers/economicdevelopment.htm>

Hyde Park Management Plan. 2006-2016. The Royal Parks.
https://www.royalparks.org.uk/__data/assets/pdf_file/0005/41765/hyde-park-landscape-management-plan.pdf

OPENspace, The University of Edinburgh, Edinburgh College of Art
<http://www.eca.ed.ac.uk/architecture-landscape-architecture/research/centres/openspace>

Resorts World Sentosa (2010). Extension of validity for your annual pass.
http://3.bp.blogspot.com/_Kqq8mL8PNsg/TMeSHQ_ke9I/AAAAAAAAAn4/gWRDqN3ttmU/s1600/image001.jpg

Resorts World Sentosa (2010). Unveiling the Best of Universal Studios at Universal Studios Singapore.

RWScoop (2011). "Fear has found a new home". <http://www.rwsentosablog.com/fear-has-found-a-new-home/>

Sentosa Annual Report 2012/13".http://www.sentosa.gov.sg/sentosaAR12_13/guest-arrivals.html

Universal Studios Singapore. "Universal Studios Singapore's Halloween Horror Nights". Resorts World Sentosa.
<http://www.rwsentosa.com/language/enUS/Homepage>

Zucker P., The Square in Space and Time.
<http://www.slideshare.net/krishnachand3994/urban-square>

Αττικό Πράσινο. <http://www.attiko-prasino.gr/Default.aspx?tabid=224&language=el-GR>

Γυμνάσια, Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών.
http://www.eie.gr/archaeologia/gr/02_DELTIA/Gymnasia.aspx

Δήμος Καισαριανής. http://hellas.teipir.gr/Thesis/Kesariani/greek_version/set.htm

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία http://ornithologiki.gr/page_in.php?tID=1946

Κύτταρο Εναλλακτικών Αναζητήσεων Νέων <http://www.kean.gr/education>

Μαθιουδάκης Ι., Η Αναδιάταξη των Κοινόχρηστων Χώρων κατά την Τροποποίηση του Σχεδίου Πόλεως, Εγγυήσεις και Υπαναχωρήσεις,
<http://nomosphysis.org.gr/articles.php?artid=4352&lang=1&catid=1>

Μοσχονάς Ν. Γ., Αρχαιολογία της Πόλης των Αθηνών.
<http://www.eie.gr/archaeologia/gr/index.aspx>

Οργάνωση Γη, <http://www.organizatiionearth.org/about-us/>

Πάρκο Αντώνης Τρίτσης <http://www.parkotritsi.gr/parko-perivallon.htm>

Σακκέτος Α., Οι φιλοσοφικές Σχολές της Αρχαίας Ελλάδος!
<http://www.sakketosaggelos.gr/Article/69/>

Χαλιακόπουλος Γ., (2009). Η ιστορία του Εθνικού Κήπου. Έθνος. <http://topaliatzidiko.blogspot.gr/2012/04/h.html>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ